

PREDLOG
EVA: 2016-2611-0062
PRVA OBRAVNAVA

DRUŽINSKI ZAKONIK

I. UVOD

1. OCENA STANJA IN RAZLOGI ZA SPREJETJE ZAKONIKA

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih iz leta 1976 (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 122/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US; v nadaljevanju: ZZZDR) je bil doslej le trikrat obsežneje noveliran: leta 1989, 2001 in 2004.

Nekatere določbe ZZZDR so bile kasneje nadomeščene z določbami zakonov z drugih pravnih področij, npr. Zakona o notariatu (Uradni list RS, št. 2/07 – uradno prečiščeno besedilo, 33/07 – ZSReg-B, 45/08 in 91/13; v nadaljevanju: ZN), Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US in 48/15 – odl. US; v nadaljevanju: ZPP) in Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (Uradni list RS, št. 70/00; v nadaljevanju: ZZNPOB). Z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/01; v nadaljevanju: ZZZDR-B) so bile spremenjene oziroma dopolnjene določbe ZZZDR, ki so bile zastarele oziroma ki po dikciji, nekatere pa tudi po vsebini, niso več ustrezale novim ustavnim in pravnim razmeram. Kot vsebinsko neustrezno je treba šteti tudi ureditev ZZZDR, po kateri je o varstvu in vzgoji otrok v nekaterih primerih odločalo sodišče, v drugih primerih pa centri za socialno delo. Po mnenju Ustavnega sodišča Republike Slovenije (v nadaljevanju: ustavno sodišče) ta ureditev ni bila v skladu z Ustavo Republike Slovenije (v nadaljevanju: ustava). Z ZZZDR-B je bila določena sodna pristojnost za odločanje o varstvu in vzgoji otroka v vseh primerih. Žal pa novela ni prenesla na sodišče tudi odločanja o otrokovih stikih, čeprav sta obe vprašanji nujno povezani.

To je bilo storjeno z novelo ZZZDR leta 2004, to je z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 16/04; v

nadaljevanju: ZZZDR-C). Tudi zanjo je bil neposreden povod ugotovitev ustavnega sodišča, da taka ureditev otrokovih stikov ni v skladu z ustavo (odločba US, št. U-I-312-00-40, Uradni list RS, št. 42/03). S to novelo so bila urejena še druga vprašanja stikov in nekatera pomembna družinska razmerja in instituti. Omeniti velja, da je po noveli imetnik pravice do stikov tudi (in predvsem) otrok; njegova konkretna korist je najvišje, odločilno merilo za vse odločitve o pravici do stikov. S stiki je povezana sprememba ureditve varstva in vzgoje otroka v skladu s koristjo otroka: upoštevanje otrokovega mnenja, uveljavljanje skupnega varstva in vzgoje. Sestavni del te novele je tudi spremenjena ureditev preživljanja z določbami, ki veljajo za vse vrste preživljanja, to je za preživljanje med zakonci, med starši in otroki in za preživljanje otrok po zakoncu ali zunajzakonskemu partnerju enega od otrokovih staršev.

Ker so bila z novelami ZZZDR rešena samo vprašanja, povezana s spremembo državne, ustavne in pravne ureditve in pa posamezni, najbolj pereči problemi družinskega prava, praksa sodišč in centrov za socialno delo kot tudi spoznanja teorije pa so kazali, da so v vseh sestavnih delih zakona pravne praznine, nedodelanosti in pomanjkljivosti, pa tudi določena neskladnost z novjšimi mednarodnimi predpisi, zlasti s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah (Zakon o ratifikaciji konvencije ZN o otrokovih pravicah, Uradni list SFRJ-MP, št. 15/90, v zvezi z Aktom o notifikaciji nasledstva glede konvencij OZN... Uradni list RS-MP, št. 9/92, 3-2/93, 9-50/93, 5-7/99, Uradni list RS, št. 35/92, 13/93, 28/93, 20/99; v nadaljevanju: KOP) in z Evropsko konvencijo o uresničevanju otrokovih pravic iz leta 1996 (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 26/99; v nadaljevanju: EKUOP), je bila celovita ureditev družinsko pravne snovi predlagana v Družinskem zakoniku, ki je družinsko pravno snov, tako kot ZZZDR, reguliral v enem zakonskem aktu. Družinski zakonik je bil v Državnem zboru Republike Slovenije sprejet 16. 6. 2011, vendar pa na naknadnem zakonodajnem referendumu, ki je potekal dne 25. 3. 2012, ni dosegel zadostne podpore, in zato ni stopil v veljavo.

Podlaga za pripravo tega zakonika je besedilo Družinskega zakonika, sprejetega v Državnem zboru Republike Slovenije dne 16. 6. 2011, pri čemer so bili v besedilo vneseni nekateri popravki in spremembe. Predlog tega zakonika pa, za razliko od Družinskega zakonika iz leta 2011, ne ureja področja ureditve skupnosti dveh partnerjev istega spola, ki je bilo na primerljiv način urejeno v Zakonu o partnerski zvezi (Uradni list RS, št. 33/16) in prepovedi telesnega kaznovanja otrok, ki je predmet urejanja v drugem zakonu, in sicer v Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 68/16).

Stališče, da bi bilo treba s specialnimi predpisi zunaj okvira zakonika urediti možnosti posegov države v medsebojne, notranje odnose subjektov družinskih razmerij (reguliranje teh notranjih odnosov je »klasična« snov družinskega prava) zato, da se v njih uveljavijo koristi oseb, ki jih je država dolžna posebej varovati, zlasti mladoletnih otrok, tudi v tem predlogu ni bilo sprejeto. Predlog zakonika se sicer še bolj kot ZZZDR odmika od klasičnega koncepta urejanja zgolj notranjih razmerij. Njegova pravila omogočajo znatnejše vplivanje države na te odnose, tako da pospešuje možnosti intervencije organov in organizacij v te odnose, zlasti zaradi varstva koristi otrok.

Pomoč države je po predlogu zakonika tudi v sistemu obveznega predhodnega svetovanja pred sodnim reševanjem problemov med pari in starši v medsebojnem razmerju in v razmerju do

skupnih otrok. Predlog zakonika omogoča tudi izvajanje dodatnih oblik pomoči države z namenom, da bi pari in starši dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok. V slednjem primeru mora biti sporazum vedno v korist otrok. Ena od oblik pomoči naj bi bila neobvezna mediacija v družinskih zadevah (v nadaljnjem besedilu: mediacija). Predhodno svetovanje, strokovno svetovanje in mediacijo ureja predlog zakonika s posebnimi novimi določbami.

Pravno politične potrebe so narekovale tudi spremembe v ureditvah »klasičnih« delov predloga zakonika, in sicer v pravu zakonske zveze, v pravu razmerij med starši in otroki, v skrbniškem pravu, pa tudi v rejništvu. Temeljna načela in definicije pojmov, uporabljenih v posameznih delih, so podani v Uvodnih določbah.

Prvi del: UVODNE DOLOČBE

Predlog zakonika ureja zakonsko zvezo in razmerja med zakoncema, zunajzakonsko skupnost, z rojstvom otroka in s posvojitvijo nastalo razmerje med starši in otrokom, oblike pomoči države pri težavah partnerskega in družinskega življenja, ukrepe za varstvo koristi otroka ter preživljanje, posvojitve, podelitev starševske skrbi sorodniku, rejništvo in skrbništvo za otroke in odrasle osebe, ki potrebujejo posebno varstvo.

Predlog 1. člena določa tudi pomoč države pri vzpostavljanju in težavah partnerskega in družinskega življenja (država nudi pomoč parom in staršem v težavah s predhodnim svetovanjem, strokovnim svetovanjem in napotitvijo na postopek mirnega reševanja sporov), s čimer se določa deloma drugačna vsebina predloga zakonika v primerjavi z veljavnim zakonom. Poleg tega pa ZZZDR v 1. členu ne omenja zunajzakonske skupnosti.

Pojem družine je v predlogu zakonika zastavljen širše kot v ZZZDR, saj za družino štejejo tudi nekatere skupnosti življenja otroka z odraslo osebo, ki ni njegov roditelj ali posvojitelj, pod pogojema, da v skupnosti vlada individualni odnos skrbi odrasle osebe za otroka in da je ta skupnost tudi pravno blizu družinski skupnosti staršev in otrok, to je, da gredo po pravu odrasli osebi v razmerju do otroka določene pravice in obveznosti, ki jih imajo sicer starši v okviru starševske skrbi. Ker imajo namreč starši zaradi zagotavljanja koristi otroka, kot osrednje osebe družinskega razmerja, starševsko skrb, to je skup pravic in obveznosti glede skrbi za življenje, za osebni razvoj, za pravice in koristi otroka, mora tudi druga odrasla oseba, ki »nadomešča« starše v skrbi za otroka, imeti zaradi koristi otroka vsaj poglobitve pravice in obveznosti, ki sestavljajo starševsko skrb. Predlog zakonika, tako kot ZZZDR, določa tudi, da zaradi varstva koristi otrok uživa družina posebno varstvo države.

Ustava govori o dveh oblikah življenjske skupnosti parov: o zakonski zvezi in o zunajzakonski skupnosti. Ustava ne vsebuje niti definicije zakonske zveze niti definicije zunajzakonske skupnosti, vendar pa daje zakonodajalcu pooblastilo, da uredi zakonsko zvezo in zunajzakonsko skupnost in pravna razmerja v obeh življenjskih skupnostih (drugi odstavek 53. člena ustave).

Predlog zakonika ureja tako področje zakonske zveze, kot tudi zunajzakonske skupnosti dveh oseb različnega spola.

Zunajzakonska skupnost je družinsko pravno razmerje. Zakonik priznava dejansko razmerje moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, če so izpolnjeni predpisani pogoji in ga uredi s tem, da veže nanj določene pravne posledice, pravice in obveznosti. Gre torej za pravno priznano zunajzakonsko skupnost v nasprotju s tako skupnostjo, ki je pravo ne priznava, ker niso podani za priznanje predpisani pogoji. Taka skupnost obstaja zgolj kot dejansko razmerje, tako kot je to med družinskimi razmerji zaroka.

Razlika v ureditvi po ZZZDR ter predlogu zakonika je uvodoma že v umestitvi določbe o zunajzakonski skupnosti. Predlog zakonika jo sistematično umešča takoj za definicijo zakonske zveze, medtem ko se v ZZZDR nahaja na koncu uvodnih določb. Predlog zakonika zunajzakonsko skupnost za razliko od ZZZDR tudi poimenuje s tem izrazom in jo opredeli. Na ta način uporablja pojem, ki ga je uvedla ustava v drugem odstavku 53. člena, kjer določa, da med drugim tudi pravna razmerja v zunajzakonski skupnosti ureja zakon.

Obstoj zakonske zveze je zaradi njene zavezujoče obličnosti bistveno lažje dokazovati kot pa obstoj zunajzakonske skupnosti. Sklenjena zakonska zveza se vpiše v matični register in njen obstoj se dokazuje z izpiskom iz matičnega registra. Zunajzakonska skupnost pa nastane na neformalen način po volji samih partnerjev, ko se stečejo pogoji za njeno pravno priznanje. Da bi ugotovili, ali zunajzakonska skupnost obstaja, je potrebno najprej dokazati, da je nastala, in sicer se obstoj zunajzakonske skupnosti ugotavlja v vsakem posameznem postopku, v katerem partner iz zunajzakonske skupnosti uveljavlja neko pravico, kot predhodno vprašanje. Nekatera pomembnejša stališča iz sodne prakse so: »Za obstoj zunajzakonske skupnosti ni odločilno dejstvo, kdaj kdo prijavi stalno prebivališče pri drugi osebi, ampak so odločilne predvsem druge okoliščine, ki dajejo skupnemu življenju moškega in ženske položaj zakonskih ali izvenzakonskih partnerjev (Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 380/99)«. »Ker gre za skupnost moškega in ženske, ki ni pravno sklenjena kot zakonska zveza, so kriteriji za ugotavljanje obstoja zakonski zvezi enake skupnosti, strožji – še posebej skrbno je potrebno ugotoviti in presoditi pravne posledice te skupnosti na premoženjskem področju. Ugotovitve prvostopenjskega sodišča o skupnih ovcah, kokoših in vrtu ter o skupnem nakupu opreme za stanovanje, za zaključek o obstoju ekonomske skupnosti ne zadoščajo (Sklep Višjega sodišča v Kopru I Cp 268/2005)«. »Takšna skupnost mora biti predvsem po vsebini enaka kot je življenjska skupnost, ki naj obstaja med zakoncema. Nanjo pa kažejo predvsem okoliščine skupnega prebivanja, skupnega gospodinjstva, gospodarske skupnosti, nadalje da veljata v očeh okolja za takšna življenjska tovariša kot sta mož in žena. Na obstoj zunajzakonske skupnosti nedvomno vpliva dolžina trajanja, predvsem pa če se takšnima partnerjema v času skupnosti rodijo otroci (Sklep Višjega sodišča v Ljubljani Kp 190/2005)«. »Pri ugotavljanju, ali obstoja zunajzakonska skupnost, je treba presojati odnos med partnerjema kot celoto in v vsakem primeru posebej. Med okoliščine, ključne za presojo obstoja zunajzakonske skupnosti sodna praksa in tudi teorija uvrščata skupno gospodinjstvo, ekonomsko skupnost in notornost skupnosti partnerjev. Pri tem je odločilno, da skupnost temelji na svobodni odločitvi obeh partnerjev za skupno življenje, na spoštovanju, zaupanju in medsebojni pomoči (Sodba in sklep Vrhovnega sodišča II Ips 61/2012)«.

Zunajzakonska skupnost ima pravne posledice na drugih pravnih področjih (poleg družinsko pravnega) le v primeru, da področni zakon to določa.

Predlog zakonika v nasprotju z ZZZDR definira tudi pojem otrok, in sicer ga kot enega osnovnih pojmov družinskega prava umešča med uvodne določbe. V skladu s 1. členom KOP je otrok človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej. Predlog zakonika v tem delu ne prinaša nobenih vsebinskih novosti, saj že do sedaj veljavna ureditev določa, da za otroka ni mogoče šteti mladoletne osebe, ki je pridobila popolno poslovno sposobnost, bodisi s sklenitvijo zakonske zveze bodisi po odločbi sodišča, če je postala roditelj. Mladoletna oseba lahko dobi popolno poslovno sposobnost ob pogoju, da je v taki meri telesno in duševno zrela in sposobna za samostojno življenje, da ne potrebuje (vsaj formalnopravno ne) posebnega varstva, ki ji ga zagotavlja ustava, s tem ko določa, da država varuje družinsko pravna razmerja zlasti s skrbjo staršev v okviru starševske skrbi. Pridobitev popolne poslovne sposobnosti je torej mejnik, ki pravno loči otroka od odraslega.

Po predlogu zakonika je celota pravic in obveznosti staršev do svojega otroka opredeljena z izrazom »starševska skrb« za razliko od ZZZDR, po katerem je celota teh pravic in obveznosti opredeljena kot »roditeljska pravica«. Spremenjeni izraz izhaja iz dejstva, da gre po eni strani za obveznost staršev do otrok, po drugi strani pa imajo prav takšne obveznosti tudi morebitni posvojitelji, ki sicer niso roditelji, so pa starši. Pojem starševska skrb je primernejši od pojma roditeljska pravica tudi zato, ker nekateri starši v medsebojnih sporih izraz roditeljska pravica razumejo preveč posesivno in otroka štejejo kot lastnino.

Novejši predpisi v Avstriji in Nemčiji so spremenili poimenovanje prejšnje očetovske oziroma starševske (roditeljske) oblasti v »skrb staršev«. Mednarodni dokumenti o varovanju koristi otrok (npr. KOP, ECUOP) uporabljajo pojem »starševska odgovornost«.

Otrokova korist je po predlogu zakonika poglavitno načelo, kar velja že v ZZZDR, ki v številnih določbah omenja korist otroka kot vodilo za ravnanje in postopanje v postopkih v zvezi z otrokom. Z ZZZDR-C je izrecno poudarjena osnovna usmeritev našega družinskega prava, to je, da morajo korist otroka upoštevati starši, druge osebe, institucije in državni organi in nosilci javnih pooblastil. To je tudi v skladu z načelom KOP, ki določa, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. Določbi ZZZDR o koristi otroka je z delnim popravkom prevzel tudi predlog zakonika. Pravni standard »korist otroka« je sicer vrednostni pojem, ki ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin konkretnega primera. Vendar je prav, da je predlog zakonika konkretiziranje olajšal z napotkom v tem smislu, da je v otrokovo korist zadovoljevanje njegovih materialnih, čustvenih in psihosocialnih potreb. Temu služi tudi določeno ravnanje staršev, kot je uskladitev, prilagoditev njihovega obnašanja potrebam otroka. Predlog zakonika določa tudi, da država zagotavlja pogoje za delovanje civilno - družbenih organizacij in strokovnih subjektov za razvijanje pozitivnega starševstva. Pri tem se sledi tudi Priporočilu Sveta Evrope Rec (2006) 19 o politiki za podporo pozitivnemu starševstvu, ki določa, da je pozitivno starševstvo takšno ravnanje staršev, ki temelji na otrokovih koristih, zagotavlja skrb in nego, razvijanje otrokove osebnosti, spoštovanje in vodenje, vključuje postavljanje mej in omejitev, da se otrok lahko v celoti razvije.

Za nekatere uvedne določbe predloga zakonika predlagatelj ni predlagal vsebinskih sprememb glede na ureditev po ZZZDR. Gre zlasti za določbe, v katerih so definirani pravni instituti, s katerimi država varuje otroke, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe. Ti instituti so posvojitev, rejništvo in skrbništvo. Skrbniško varstvo uživajo tudi odrasle osebe, ki niso sposobne ali nimajo možnosti skrbeti za svoje koristi in pravice.

Predlog zakonika uvršča med uvedne določbe pomoč parom in staršem v težavah ne glede na to, v kakšni skupnosti živijo. Pomoč države je po predlogu v sistemu obveznega predhodnega svetovanja pred sodnim reševanjem problemov med pari in starši v medsebojnem razmerju in v razmerju do skupnih otrok. Predhodno svetovanje in strokovno svetovanje izvajajo centri za socialno delo z namenom odvrniti stranke od sodnega postopka in na tak način sanirati odnose v družini, ki je za otrokov zdrav razvoj izrednega pomena.

Po predlogu zakonika se omogoča tudi izvajanje dodatnih oblik pomoči z namenom, da bi pari in starši dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok. V slednjem primeru mora biti sporazum vedno v korist otrok. Ena od oblik pomoči naj bi bila neobvezna mediacija.

Med predlaganimi uvodnimi določbami predloga zakonika so tudi osnovna pravila o razmejitvi delovnih področij sodstva in socialnega varstva za odločanje v družinskih zadevah, o prednostni obravnavi zadev iz predloga zakonika, o obveznosti sodelovanja centrov za socialno delo z različnimi subjekti, o sprejemu resolucije o družinski politiki, o ustanovitvi in nalogah Strokovnega sveta za otroke in družino ter o zagotavljanju sredstev iz proračuna Republike Slovenije.

Drugi del: ZAKONSKA ZVEZA

V predlogu zakonika so spremembe v določbah o pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, o sankcijah zaradi neizpolnjevanja teh pogojev, o obliki sklenitve zakonske zveze in o sankciji zaradi kršitve zahtev obličnosti, o pravnih posledicah zakonske zveze in o prenehanju ter posledicah prenehanja zakonske zveze. S predlogom zakonika je spremenjena tudi ureditev premoženjskih razmerij med zakoncema, saj je zakoncema omogočeno, da poleg zakonitega premoženjskega režima, izbereta svoj premoženjski režim, ki ga določita v pogodbi o ureditvi premoženjskopravnih razmerij.

V določbah o pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, je predlog zakonika uvedel novo, pomembno delitev in sicer na pogoje za obstoj in pogoje za veljavnost zakonske zveze. Pogoji za obstoj zakonske zveze so, da sta osebi, ki sklepata zakonsko zvezo, različnega spola, izjava njunega soglasja, da skleneta zakonsko zvezo, in da to izjavo podata pred pristojnim državnim organom. Po predlogu v primeru kršitve temeljnih pogojev ne gre več zgolj

za neveljavno zakonsko zvezo (z učinkom ex nunc, od razveljavitve). Sprejeta je bila rešitev, ki bolj ustreza naravi stvari: gre za neobstoječo zakonsko zvezo, ki nima pravnih posledic zakonske zveze (z učinkom ex tunc, od sklenitve). Ob obstoju drugih razlogov neveljavnosti, ki jih pozna ZZZDR, pa predlog ohranja razveljavitve zakonske zveze (neveljavnost z učinkom ex nunc).

Predlog zakonika spreminja nekatere določbe o obliki sklenitve zakonske zveze. V skladu s svobodo sklenitve zakonske zveze, ki je izraz pravice do samoodločbe posameznika (35. člen ustave), predlog zakonika slavnostne in javne sklenitve zakonske zveze ne postavlja več kot dolžnost posameznika. S tem država posameznika ne sili več, da se prilagaja njenim vrednostnim nazorom, temveč mu omogoča, da tudi s sklenitvijo zakonske zveze uveljavi lastne nazore. Predlog zakonika zato zagotavlja tudi večje možnosti sklepanja zakonske zveze zunaj uradnih prostorov in različne načine sklepanja zakonske zveze glede na zahteve po obličnosti. Zakonska zveza se lahko sklepa tudi na drugem mestu, če to zahtevata bodoča zakonca in če sta pripravljena poravnati s tem nastale dodatne stroške. O zavrnitvi takšne zahteve upravna enota odloči z odločbo. Zahtevo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva. Kadar bodoča zakonca zahtevata sklenitev zakonske zveze na drugem mestu iz objektivnih razlogov, se sredstva za sklenitev zakonske zveze zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije. Tudi o zavrnitvi takšne zahteve upravna enota odloči z odločbo. Zahtevo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva.

Glede elementa obličnosti oziroma svečanosti predlog zakonika bodočima zakoncema daje na voljo več načinov sklepanja zakonske zveze, med katerimi so tudi načini sklenitve zakonske zveze, pri katerih so zahteve po obličnosti minimalne (npr. sklenitev zakonske zveze samo pred matičarjem brez prisotnosti prič in pooblaščenca). Takšni načini omogočajo parom, ki to želijo, diskretno in manj formalistično sklenitev zakonske zveze.

Predlog zakonika odpravlja možnost zastopanja enega od bodočih zakoncev pri sklepanju zakonske zveze. Reformirane zakonodaje (npr. nemška, hrvaška) zastopanja ne dovoljujejo, zlasti zato, da bi tako omejili primere zmote v osebi zakonca. Ta razlog je dovolj prepričljiv, da je lahko upoštevan tudi v našem pravu.

Sklenitev zakonske zveze zaradi prvega odstavka 53. člena ustave, ki v skladu z načelom ločitve države in verskih skupnosti (7. člen ustave) določa, da se zakonska zveza sklene pred pristojnim državnim organom, ostaja v pristojnosti države. Načelo ločitve države in verskih skupnosti državi preprečuje prenos javnega pooblastila za sklepanje zakonske zveze verskemu subjektu. Kajti subjekt, ki izvaja javno pooblastilo, pri tem predstavlja državo (odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-68/98-42 z dne 22. 11. 2001, Uradni list RS, št. 101/01). Predlog zakonika zato nima določb o pristojnosti in načinu ugotavljanja pogojev za sklenitev zakonske zveze pred verskim organom, kot jih npr. vsebujejo nekatere tuje pravne ureditve, kjer je sklepanje zakonske zveze pred verskimi organi zaradi drugačne ustavne ureditve dopustno.

Pravilnik o sklepanju zakonske zveze (Uradni list št. 67/13 in 32/15) v 1. členu med drugim določa, da se določbe tega pravilnika uporabljajo tudi za ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze. Podobno je določal pred tem že tudi Pravilnik o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 71/03, 131/04, 73/05, 55/07, 31/08), in sicer da se določbe tega pravilnika smiselno uporabljajo za svečanosti ob jubileju petindvajsete, petdesete, šestdesete in sedemdesete obletnice sklenitve zakonske zveze. Predlog zakonika tako daje pravno podlago za izvajanje ponovitev slovesnosti, ki se v praksi že izvajajo. Po predlaganih določbah se osebi, ki želita ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze, prijavit pri upravni enoti, na območju katere nameravata ponoviti slovesnost. Ponovitev slovesnosti se izvede pred načelnikom ali od njega pooblaščen osebo ali županom.

Pri ureditvi osebno pravnih posledic zakonske zveze predlog zakonika prevzema besedilo ZZZDR, kot velja od uveljavitve ZZZDR-C dalje o preživljanju med zakoncema. Pravila o preživljanju med zakoncema so v predlogu zakonika zbrana v poglavju pod naslovom »Razmerja med razvezanima zakoncema«, ker se spor o obstoju pravice do preživljanja in z njim povezana potreba po sodni določitvi preživnine najpogosteje pojavita ob razvezi. Določbe tega poglavja se smiselno uporabljajo za preživninska razmerja med zakoncema v času trajanja zakonske zveze, za urejanje preživninskih razmerij med zakoncema, katerih življenjska skupnost je prenehala, vendar zakonca nista zahtevala razveze ter za urejanje preživninskih razmerij med zakoncema po razveljavitvi zakonske zveze.

Preživnina se določi glede na potrebe upravičenca in zmožnosti zavezanca. Nepreskrbljeni zakonec, ki nima sredstev za preživljanje in brez svoje krivde ni zaposlen, ima pravico od drugega zakonca zahtevati preživnino, in sicer v postopku za razvezo, lahko pa tudi s posebno tožbo, ki jo mora vložiti v enem letu odkar je bila zakonska zveza pravnomočno razvezana. Predlog zakonika zato določa, da se preživnina za nepreskrbljenega zakonca določi v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se, kot je to že do sedaj veljalo v sodni praksi, od trenutka, ko je bila vložena tožba za preživljanje. Izjemoma se preživnina lahko določi v enkratnem znesku ali na drug način, če to opravičujejo posebni razlogi in če stranki preživninskega razmerja z izbiro načina preživljanja ne bi prišli v pretirano težak položaj. Tako določena preživnina ne sme bistveno poslabšati položaja preživninskega upravičenca, ki bi ga imel, če bi prejemal preživnino vnaprej in v obliki mesečnih zneskov, niti ne sme pomeniti prehudega bremena za preživninskega zavezanca.

Sodišče lahko zahtevek za preživljanje zavrne, če bi bilo plačilo preživnine upravičencu glede na vzroke, ki so pripeljali do nevdržnosti zakonske zveze, krivično do zavezanca ali če je upravičenec kadarkoli pred ali po razvezi zakonske zveze storil kaznivo dejanje zoper zavezanca ali koga njegovih bližnjih. Med bližnje osebe zavezanca zakonika prišteva njegovega otroka in starše. Na temelju tega pravila ima sodišče večje možnosti, da zavrne zahtevek za preživljanje, kadar bi bilo plačilo preživnine nepravilno do zavezanca, kot po prejšnji ureditvi, po kateri je smelo upoštevati le vzroke, zaradi katerih je postala zakonska zveza nevdržna. Pred uveljavitvijo ZZZDR-C je do takrat veljavna določba 81. člena namreč onemogočala, da bi sodišče zavrnilo preživninski zahtevek zakonca, ki je drugega zakonca npr. hudo pretepel ali storil kaj podobno zavržnega, ko so se vzroki za razvezo že dokončno izoblikovali (npr. med razveznim postopkom). S tem določba ni dosegla zasledovanega namena pravičnosti, zato je bila določba korigirana že z ZZZDR-C. Razloge za ukinitve preživnine, ki bi nastali potem, ko je

bila preživnina že določena, lahko torej zavezanec že od uveljavitve ZZZDR-C dalje uveljavlja s tožbo zaradi spremenjenih razmer.

Zakonec ni dolžan preživljati drugega zakonca, če bi bilo s tem ogroženo njegovo lastno preživljanje ali preživljanje otrok, ki jih je po zakonu dolžan preživljati. Preživljanje otroka ima v tem primeru prednost pred preživljanjem drugih preživninskih upravičencev zaradi posebnega ustavnega varstva otrok.

Ustava ne vsebuje več obveznosti otrok, da skrbijo za svoje nepreskrbljene starše. Preživljanje zakonca (in polnoletnega otroka, ki se šola – polnoletni ne uživa več posebnega varstva države, ki gre mladoletnemu otroku) ima zato, kadar zavezanec nima dovolj sredstev za preživljanje vseh zakonitih preživninskih upravičencev, prednost pred preživljanjem zakončevih staršev. Takšno stališče je do sedaj zastopala tudi sodna praksa. Ta očitno izhaja iz dejstva, da imajo starši praviloma tudi drugega zakonca, ki jih lahko preživlja oziroma lahko po njem zahtevajo pokojnino. Zakonec pa ob razvezi navadno nima na razpolago drugega zavezanca kot bivšega zakonca.

Zakonca se o preživnini, to je o obveznosti in višini preživnine, za primer razveze lahko tudi sporazumeta, in sicer v obliki izvršljivega notarskega zapisa. To lahko storita ob sklenitvi zakonske zveze, med njenim trajanjem ali pa ob razvezi zakonske zveze. Pravilo zakoncema omogoča, da vprašanje preživnine uredita skupaj z drugimi klasičnimi premoženjskopravnimi vprašanji (npr. skupaj s sporazumom o delitvi premoženja ob razvezi zakonske zveze), za katera je po veljavni ureditvi praviloma pristojen notar. Pomen določbe, po kateri se sporazum o preživnini lahko sklene pred notarjem (uveljavljena z ZZZDR-C), je sedaj toliko večji, saj je predlog zakonika še okrepil notarjevo pristojnost za sklepanje sporazumov na področju klasičnih premoženjskih razmerij. Predlog zakonika namreč odpravlja kogentni režim skupnega premoženja zakoncev, s čimer daje svobodi sporazumevanja med zakoncema, s tem pa t. i. pogodbi o ureditvi premoženjskopravnih razmerij, večji pomen, kot ga je imela v sistemu družinskega prava po ZZZDR.

Zaradi inflacije je ohranjen institut usklajevanja preživnin. Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno (v mesecu januarju) z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Usklajevanje preživnin ostaja tudi v prihodnje v pristojnosti centrov za socialno delo. Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis sta sodišče oziroma notar zaradi usklajevanja preživnin dolžna poslati centru za socialno delo. Te obveznosti ni, če sta se stranki v sodni poravnavi ali notarskemu zapisu dogovorili za drugačen način usklajevanja preživnine. Dogovor o usklajevanju preživnine za primer razveze zakonske zveze je v skladu z določbo, da se lahko zakonca pravici do preživljanja odpovesta, lahko tudi manj ugoden od načina usklajevanja preživnin, ki ga določa zakonika.

Pravica do preživljanja preneha, če razvezani zakonec, ki jo je prejemal, pridobi premoženje ali svoje dohodke, s katerimi se lahko preživlja, če sklene zakonsko zvezo, pa tudi, če živi v

zunajzakonski skupnosti ali v partnerski zvezi. Zunajzakonska skupnost v razmerju med partnerjema ustvarja enake pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo. Če sklenitev nove zakonske zveze za zakonca pomeni prenehanje pravice do preživljanja po bivšem zakoncu, mora prenehanje pravice do preživljanja povzročiti tudi ustanovitev zunajzakonske skupnosti po razvezi zakonske zveze. Zunajzakonski partner je namreč dolžan preživljati svojega partnerja, zato nadaljnji obstoj zakonite obveznosti preživljanja po bivšem zakoncu ni več potreben. Nadaljnji obstoj zakonite obveznosti preživljanja po bivšem zakoncu tudi ni več potreben v primeru partnerske zveze. Glede na določbe Zakona o partnerski zvezi (Uradni list RS, št. 33/2016) imata partnerja med drugim tudi pravico do preživljanja in preživitve.

Predlog zakonika na področju osebno pravnih posledic zakonske zveze dopolnjuje tudi določbo o skupnem stanovanju zakoncev iz 47. člena ZZZDR. Po predlagani določbi zakonca sporazumno določita stanovanje, v katerem bosta skupaj živela. Namen dopolnitve je zagotoviti stanovanjsko varstvo zakonca v času trajanja zakonske zveze. Predlog zakonika zapolnjuje pravno praznino, na katero se države članice Sveta Evrope že dalj časa opozarja v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov in Priloga tega poročila. Določba preprečuje, da bi zakonec s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega zakonca, drugemu zakoncu onemogočil uporabo stanovanja (na katerem imata skupno lastnino), v katerem zakonca skupaj živita, in ki je njun dom in s tem ogrozil njegovo eksistenco, kadar pa z njima živijo otroci, tudi njihovo korist. Zakonec, ki želi skleniti določen pravni posel glede tega stanovanja, pa mu drugi brez upravičenega razloga (npr. zakonca sta lastnika še več drugih stanovanj) odreče soglasje, je varovan s tem, da sme sodišče na njegovo zahtevo soglasje nadomestiti. Predlagana določba varuje tudi otroke zakoncev, tako skupne kot tudi druge otroke zakoncev, saj mora sodišče pri presoji, ali je zakonec upravičeno odrekel soglasje k pravnemu poslu glede stanovanja, upoštevati tudi potrebe otrok, ki živijo z zakoncema. Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev iz zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se ta določba uporablja tudi za zunajzakonske partnerje.

Nova ureditev premoženjskopravnih posledic zakonske zveze narekuje novo ustavno vrednotenje lastnine in večanje premoženja (nekaterih) zakoncev ter oblikovanje različnih premoženjskih mas (npr. podjetniškega premoženja, pokojninskega premoženja). Predlog zakonika zakoncema omogoča, da se dogovorita o lastnini na premoženjskih predmetih, ki jih pridobita v času trajanja zakonske zveze. Režim skupnosti premoženja ni več prisilno (kogentno) pravo, ampak velja samo, če se zakonca s pogodbo ne zmenita drugače. Ob delitvi premoženja zakoncev je treba sicer uveljaviti enakopravnost zakoncev, vendar pa ta ni vselej v enakosti deležev.

Veljavni predpisi določajo naslednji premoženjski režim med zakoncema: premoženje, ki ga ima zakonec ob sklenitvi zakonske zveze, ostane njegova last. Z njim samostojno upravlja in razpolaga. To je njegovo posebno premoženje. Premoženje, ki ga zakonca pridobita z delom v času trajanja zakonske zveze, je njuno skupno premoženje. Zakonca ga skupno in sporazumno upravljata in z njim razpolagata. Zakon pa je tudi predvidel možnost, da se zakonca dogovorita, da le eden od njiju upravlja ali/in razpolaga s celoto ali delom njunega skupnega premoženja. Pri tem mora upoštevati tudi koristi drugega zakonca. Na skupnem premoženju zakoncev

deleži niso določeni, so pa določljivi. Zakonec s svojim nedoločenim deležem ne more razpolagati s pravnimi posli med živimi.

Glede poravnavanja obveznosti velja pravilo, da za obveznosti, ki jih je prevzel zakonec pred sklenitvijo zakonske zveze in tiste, ki jih prevzame po sklenitvi zakonske zveze, odgovarja s svojim osebnim premoženjem, kot tudi s svojim deležem na skupnem premoženju. Za obveznosti, ki po splošnih pravilih obremenjujejo oba zakonca, tistih, ki so nastale v zvezi s skupnim premoženjem ter obveznosti, ki jih prevzame eden od zakoncev za zagotovitev tekočih potreb družine, odgovarjata zakonca nerazdelno, tako s skupnim, kot s svojim posebnim premoženjem.

Delitev skupnega premoženja zakoncev je obvezna, če zakonska zveza preneha oziroma je razveljavljena. V času trajanja zakonske zveze pa se skupno premoženje lahko razdeli na podlagi sporazuma ali na zahtevo enega ali drugega od zakoncev. Ob delitvi skupnega premoženja velja po zakonu domneva, da sta deleža zakoncev na njem enaka. Domneva se lahko izpodbije, če zakonca dokažeta, da sta k skupnemu premoženju prispevala v drugačnem razmerju. Zakonca se lahko o višini deležev na skupnem premoženju tudi dogovorita ali pa zahtevata, da o tem odloči sodišče. Po ugotovitvi deležev na skupnem premoženju se slednje, na predlog zakoncev, razdeli v skladu s pravili, ki veljajo za delitev solastnine.

Zakon vsebuje tudi splošno določbo o tem, da zakonca lahko sklepata med seboj vse pravne posle, ki bi jih lahko sklepala tudi z drugimi osebami, ter na tej podlagi ustanovljata pravice in obveznosti.

Prva značilnost, ki jo lahko opazimo ob primerjanju naše zakonodaje oziroma določb o premoženjskem režimu med zakoncema s predpisi primerjalnega prava, je velika razlika v številu določb v korist drugih zakonodaj. Že na prvi pogled se kaže določena podnormiranost našega prava na tem področju. To je v veliki meri posledica družbenega sistema, v katerem so nastale, ki v nasprotju z današnjim, lastninski pravici, s tem pa tudi avtonomiji pogodbenih strank v tipično civilnopravnih razmerjih, ni priznaval tolikšne vrednosti, kot to velja danes. Temeljna pomanjkljivost veljavne ureditve se tako kaže v sistemski ureditvi premoženjskega režima med zakoncema, ki je zakonski, obligatoren in na ta način skorajda v celoti opušča pogodbeno komponento. Ali drugače: naša veljavna ureditev ne pozna oziroma ne dovoljuje pogodbenih premoženjskih režimov za urejanje premoženjskih razmerij med zakoncema in jih seveda tudi ne ureja. Podnormiranost pa se v določeni meri kaže tudi v premajhni natančnosti reševanja posameznih vprašanj, ki jih zakon sicer okvirno ureja.

Ustava o premoženjskih razmerjih med zakoncema posebej ne govori, vsebuje pa v 33. členu splošno lastninsko pravno določbo, ki zagotavlja pravico do zasebne lastnine in do dedovanja. Pomembna je tudi določba 67. člena ustave, ki določa, da zakon predpisuje način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija, določa pa tudi način in pogoje dedovanja.

Predlagatelj meni, da obligatorna ureditev premoženjskega režima med zakoncema po ZZZDR, glede na novo ustavno ureditev, ni več primerna.

Glede na to, da je z novo ustavno ureditvijo v Republiki Sloveniji zasebna lastnina dobila svoje staro, klasično mesto v pravnem sistemu, saj ni več delitve na zasebno in družbeno premoženje in imamo vedno znanega titularja lastninske pravice, lahko sklepamo tudi na vrnitev temeljnih civilnopravnih načel, ki obvladujejo lastninsko pravno področje. Med njimi sta najpomembnejši načeli avtonomije volje pogodbenih strank ter dispozitivnosti pravnih norm, ki se lahko odpravita ali omejita le pod posebnimi, z zakonom določenimi pogoji, iz utemeljenih razlogov. Na področju civilnopravno obarvanega dela premoženjskih razmerij – na področju premoženjskega režima torej (za razliko od preživnine) – morata imeti zgoraj omenjeni načeli večjo veljavo v skladu z novo ustavno ureditvijo lastninske pravice. Omejitve v smislu sedanje zakonske ureditve, ki praktično ne dovoljujejo nikakršnega dogovarjanja glede premoženjskega režima med zakoncema, so preostre. Tudi z interpretacijo ustavne določbe o socialni funkciji lastninske pravice ni mogoče poseči tako daleč, da bi utemeljevali prisilni značaj veljavnega premoženjskega režima in izključevali vsakršno možnost sklepanja pogodb o ureditvi premoženjskopravnih razmerij. Poseg v avtonomijo volje posameznega zakonca torej ne opravičuje nikakršna pravica ali interes, ki bi imel v danem primeru prednost pred svobodo odločanja dveh samostojnih subjektov. Zakonca morata imeti zagotovljeno svobodo, da se samostojno odločita za drugačno rešitev, kot jima jo ponuja zakon, če jima slednja ne ustreza. Država lahko z določitvijo posameznih prisilnih norm, ne pa celotnega premoženjskega režima, zadrži monopol le na področju zaščite določenih oseb, v prvi vrsti otrok, pa tudi upnikov in varnosti pravnega prometa. Posebej velja omeniti interese, za varovanje katerih se je ustava posebej zavezala v tretjem odstavku 53. člena, po katerem država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere. Če pa zakonca svojega upravičenja ne izkoristita oziroma svoje volje posebej ne izrazita (ne skleneta pogodbe o ureditvi premoženjskopravnih razmerij), naj obvelja rešitev, ki jo opredeljujejo zakonske določbe.

Kršitev ustavnih določb oziroma njihovega namena se tako kaže predvsem v smislu prepovedovanja svobode pogodbenega dogovarjanja na področju, na katerem pravega razloga oziroma utemeljitve za kaj takega ni. Resda je veljavni, obligatorni režim premoženjske skupnosti prinesel veliko dobrega v smislu premoženjske enakopravnosti med možem in ženo, vendarle pa to danes ne more biti razlog za vztrajanje pri njegovi prisilni naravi. Če se zakonca odločita za drugačno rešitev, ki se jima zdi za njuno razmerje primernejša, četudi je na prvi pogled do enega od njiju nepravilna, obenem pa so izpolnjene določene predpostavke za veljavnost njunega dogovora oziroma pogodbe o ureditvi premoženjskopravnih razmerij, ki so praviloma nekoliko strožje kot pri običajnih pravnih poslih, ni razloga, da je pravo ne bi upoštevalo. Omenjene ugotovitve dejstva, da je obligatorna narava veljavnega premoženjskega režima med zakoncema že sedaj na nek način pomanjkljiva, saj se lahko zakonca kadarkoli, že v času trajanja zakonske zveze, odločita za razdelitev skupnega premoženja, kar pravzaprav pomeni, da zakonca lahko, vsaj za premoženje, ki je ob delitvi že pridobljeno, »de facto« sporazumno vzpostavita režim ločenega premoženja, v ničemer ne spreminjajo.

Uvajanje možnosti zakoncev oziroma bodočih zakoncev, da se o medsebojnem premoženjskem režimu svobodneje dogovarjata, je ne nazadnje tudi sprejemanje nazorov, ki jih pozna skorajda celotna t. i. civilnopravna Evropa. Ni razlogov, da bi ta vidik, ob dejstvu vključenosti Republike Slovenije v Evropsko unijo, zanemarili.

Ureditev prenehanja zakonske zveze se po predlogu zakonika spreminja samo v tem, da šteje razveljavitev zakonske zveze za način prenehanja. To je logično, kajti pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve zakonske zveze.

Za spreminjanje temeljnega koncepta razveze zakonske zveze ni potrebe. Določbe ZZZDR o tem, kateri sporazumi zakoncev so pogoj za sporazumno razvezo, in v kakšni obliki jih morata zakonca skleniti, so bile spremenjene že z ZZZDR-C. Zakonca se morata tudi po predlogu zakonika sporazumeti o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih ter predložiti v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjen sporazum o delitvi skupnega premoženja, o tem, kateri od zakoncev bo ostal in postal najemnik stanovanja in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen. Pomembno je, da se lahko sporazumeta o varstvu in vzgoji otrok. Pred razvezo mora sodišče ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje otrok ter za stike med njimi in otroki v skladu s koristjo otrok ter pridobiti o tem tudi mnenje centra za socialno delo. Sodišče mora upoštevati tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po drugi osebi, ki ji zaupa, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. Zahtevo o pridobitvi mnenja centra za socialno delo in upoštevanju otrokovega mnenja postavlja predlog zakonika tudi pri razvezi na tožbo.

Predlog zakonika za zakonca, ki nimata skupnih mladoletnih otrok, uvaja možnost razveze zakonske zveze pred notarjem v obliki notarskega zapisa. S predlagano ureditvijo se enostavnejše in hitreje razveže zakonska zveza. Predlagana ureditev bo prispevala tudi k razbremenitvi sodišč na način, da sodišča ne odločajo o sporazumnih razvezah zakoncev, ki nimata skupnih mladoletnih otrok, in se sporazumeta o bistvenih medsebojnih vprašanjih.

Predlog zakonika vsebuje novo določbo o stanovanjskem varstvu ob razvezi zakonske zveze. Ta omogoča zakoncu, da pridobi v uporabo stanovanje, v katerem zakonca skupaj živita oziroma sta živela, ali del tega stanovanja, če to zahtevajo koristi skupnih otrok. Stanovanjsko varstvo ob razvezi je tako namenjeno predvsem varstvu koristi otrok, zakoncem pa le posredno. Zakonec namreč uživa stanovanjsko varstvo le, če to zahtevajo tudi koristi otrok. Edina možnost za poseg v pravice drugega zakonca ali celo v pravice tretjih na stanovanju je varstvo koristi otrok. Predlagana ureditev preprečuje, da bi prav v času po razvezi, ko se pravne vezi med zakoncema trgajo, prišlo do pretiranih posegov v pravice drugega zakonca ali celo pravice tretjih.

S tem predlog zakonika zapolnjuje pravno praznino, na katero je države članice Sveta Evrope že dalj časa opozarjalo Priporočilo št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov in Priloga tega poročila. Hkrati so določbe o

stanovanjskem varstvu zakoncev tudi odgovor na pobudo za sprejem ustrezne zakonske rešitve, ki jo je Vrhovno sodišče Republike Slovenije naslovilo na Vlado Republike Slovenije in v njej opozorilo, da slovenska zakonodaja ne daje odgovora na vprašanje, kakšne odločitve naj sprejme sodnik glede skupnega stanovanja zakoncev, ki je v lasti le enega od zakoncev, in ta zakonec ob razvezi zahteva izselitev drugega zakonca, ki pa nima primerne stanovanja.

Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se uporablja ta določba tudi za zunajzakonske partnerje ob prenehanju zunajzakonske skupnosti. Enaka ureditev velja tudi za zakonca ob razveljavitvi zakonske zveze.

Tretji del: RAZMERJA MED STARŠI IN OTROKI

Ugotavljanje in izpodbijanje starševstva – materinstva in očetovstva. Razmerje med starši in otroki nastane predvsem na naravni način, z rojstvom otroka, lahko pa nastane tudi na pravni način, s posvojitvijo (adopcijo) tujega otroka. Za pravni položaj otroka ni pomembno, ali je rojen v zakonski zvezi ali zunaj zakonske zveze. Po določbi 54. člena ustave imajo otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, enake pravice kakor otroci rojeni v njej.

Predlog zakonika predpisuje načine ugotavljanja, kdo so otrokovi biološki starši, to je načine določanja izvora oziroma starševstva otroka. V poglavju pod naslovom »Ugotavljanje očetovstva in materinstva« so pomembni zlasti predpisi o tem, koga šteje zakonik za otrokovega očeta, kajti vprašanje, kdo je otrokova mati, se v življenju le redko zastavlja, ker postane mati navadno z rojstvom otroka znana. Zato tudi predlagatelj predlaga načelno določbo, ki je ZZZDR ne vsebuje, naše družinsko pravo pa je to načelo upoštevalo: otrokova mati je ženska, ki ga je rodila. Bolj kot pri naravnem spočetju je to načelo pomembno pri spočetju z biomedicinsko pomočjo. Velja tako v primeru, ko je otrok spočet iz jajčne celice ženske, ki ga je rodila (homologni postopki), kot tudi tedaj, ko je spočet iz jajčne celice darovalke (heterologni postopki).

Načini ugotavljanja očetovstva se ravnajo po okoliščini, ali gre za otroka, rojenega v zakonski zvezi ali pa gre za otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi. V tem pogledu obstaja po zakonu razlika med otrokom, rojenim v zakonski zvezi in med otrokom, rojenim zunaj zakonske zveze. To razlikovanje ni v obsegu pravic in obveznosti v razmerju otroka do očeta in njegovih sorodnikov, vpliva pa na čas njihovega nastanka. Pri otroku, rojenem v zakonski zvezi, nastanejo z rojstvom, pri otroku, ki ni rojen v zakonski zvezi, pa z ugotovitvijo očetovstva. V enakem položaju kot otrok, ki ni rojen v zakonski zvezi, je glede omenjene razlike tudi tisti otrok, ki ni rojen v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze njegovih staršev, če mož otrokove matere umre, kot tudi otrok, kateremu je izpodbito zakonito očetovstvo.

Ureditev v predlogu zakonika o ugotavljanju očetovstva se v nekaterih določbah vsebinsko razlikuje od ureditve po ZZZDR oziroma ureditev v ZZZDR dopolnjuje. Nekaj pomembnejših razlik in dopolnitev:

- S priznanjem očetovstva se mora poleg matere (kot po ZZZDR) strinjati tudi oseba, katere očetovstvo se priznava, če je ta oseba stara nad 18 let.

- Ni mogoče priznati otroka, dokler velja po zakonu drugi moški za njegovega očeta. Ta moški je bodisi materin mož, katerega očetovstvo se domneva, bodisi moški, ki je očetovstvo že prej priznal, ali čigar očetovstvo je bilo že prej ugotovljeno s sodno odločbo. Najprej je treba izpodbiti domnevo, da je ta moški otrokov oče, potem lahko sledi priznanje.

- Prizna se lahko tudi spočetega, a še nerojenega otroka. Priznanje očetovstva še nerojenega otroka ima pravni učinek samo, če se otrok rodi živ. Možnost takega prenatalnega priznanja je treba dopustiti zato, ker gre tu za posebno varovanje koristi otroka, ki se bo rodil (nasciturusa).

- Mati lahko poda soglasje k priznanju očetovstva tudi, če je mladoletna.

- Očetovstvo lahko prizna moški, tudi če je mladoleten, če je sposoben razumeti pomen in posledice priznanja.

- Otroka se lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar samo, če je zapustil potomce. Določba omogoča potomcem, da dedujejo po umrlem priznanem otroku.

- Otrok, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v tristoletih dneh po prenehanju zakonske zveze, če je ta prenehala s smrtjo moža otrokove matere, lahko vloži tožbo za ugotovitev očetovstva najkasneje v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki so odločilne za vložitev tožbe. Petletni rok za tožbo, ki jo vloži otrok, ne sme začeti teči preden otrok po predpisih o pravnem postopku ne more samostojno opravljati procesnih dejanj. Otrok pridobi možnost, da sam vloži tožbo s 15. letom starosti, če je razsoden (prvi odstavek 409. člena ZPP), najkasneje pa s polnoletnostjo oziroma s pridobitvijo popolne poslovne sposobnosti pred polnoletnostjo.

- Moški, ki misli, da je otrokov oče, lahko izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za otrokovega očeta (to je materin mož, moški, ki je očetovstvo priznal, ali čigar očetovstvo je bilo ugotovljeno s sodno odločbo) samo, če hkrati zahteva, da se ugotovi njegovo očetovstvo. S tem pogojem želi predlagatelj odpraviti možnost nagajivih pravnih, ki otroku niso v korist.

- Materin mož je otrokov oče, če se otrok rodi v zakonski zvezi. Če se otrok rodi v tristoletih dneh po prenehanju zakonske zveze, velja za otrokovega očeta materin umrli mož, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo moža otrokove matere. Če je zakonska zveza prenehala zaradi

razveze, pa razvezani materin mož ne velja za otrokovega očeta, čeprav je bil otrok rojen v času tristo dni po razvezi. Za otrokovega očeta, rojenega v zakonski zvezi, ki jo je mati sklenila v tristo dneh po prenehanju prejšnje zakonske zveze, velja materin mož iz nove zakonske zveze, ne glede na razlog prenehanja prejšnje zakonske zveze.

Določanje in izpodbijanje materinstva in očetovstva za otroka, spočetelega z biomedicinsko pomočjo, je družinsko pravna problematika. Zato je bilo treba ustrezne pravne rešitve te materije, zlasti glede določanja izvora otroka, spočetelega z uporabo darovanih spolnih celic, umestiti med določbe predloga zakonika. Da se je zapolnila zakonska praznina, ki je obstajala v času uveljavitve ZZNPOB, so bile določbe o starševstvu (materinstvu in očetovstvu) za otroka, spočetelega z biomedicinsko pomočjo, postavljene v 41. členu in v 42. členu ZZNPOB. Po predlogu zakonika je to materijo potrebno izločiti iz ZZNPOB.

Otrokova mati je ženska, ki ga je rodila (gestacijska mati). Gre za splošno določbo, ki je v predlogu zakonika prirejeno za otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo. Praviloma domneve materinstva (gestacijske matere) ni dovoljeno izpodbijati. Zato tudi ugotavljanje materinstva genetične matere (ženske, ki je dala jajčno celico, iz katere je bil otrok spočet) ni dopustno.

Za očeta otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, velja bodisi materin mož, bodisi materin zunajzakonski partner, ob pogoju, da sta podala za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo posebej kvalificirano privolitev. Očetovstva v načelu ni dovoljeno izpodbijati. Prepovedano je ugotavljanje očetovstva, če je bil otrok spočet s semenskimi celicami darovalca.

Pravice in obveznosti staršev in otrok: Pravice in obveznosti staršev in otrok so po predlogu zakonika urejene v skladu z določbami ZZZDR, kot veljajo po uveljavitvi ZZZDR-C. Le z nekaj redakcijskimi popravki so sprejete novelirane določbe ZZZDR o otrokovih stikih s starši in z drugimi osebami, s katerimi je družinsko povezan in nanje osebno navezan, o izvrševanju roditeljske pravice, ki se po predlogu zakonika imenuje starševska skrb, izvajanje osebnih stikov v navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali strokovne osebe katerega drugega zavoda, v katerega je otrok nameščen, pa je urejeno bolj določno. Drugače kot ZZZDR pa predlog zakonika pri odločanju o varstvu in vzgoji otroka sodišču omogoča, da odloči o t.i. skupnem starševstvu tudi v primeru, ko med staršema o tem ne obstaja soglasje. Po predlagani ureditvi sodišče v vsakem posameznem primeru, ob upoštevanju vseh okoliščin tega primera, sprejme takšno odločitev, ki je v največjo korist otroka.

Med določbami o pravicah in obveznostih staršev, ki izvirajo iz starševske skrbi in ki so sicer v znatni meri identične z določbami ZZZDR, predlagatelj predlaga novo ureditev predloga zakonika pri zastopanju otroka in pri upravljanju otrokovega premoženja.

Ko otrok doseže določeno zrelost, se obveznost staršev, da z zastopanjem docela nadomeščajo njegovo voljo, zmanjša na dopolnjevanje otrokove volje ali pa popolnoma odpade.

Te značilnosti nastopijo s 15. letom starosti otroka.

Po predlogu zakonika (podobno kot po ZZZDR) lahko otrok, ki je dopolnil 15 let v načelu sam sklepa pravne posle; pomembne pravne posle pa lahko sklene samo z dovoljenjem staršev. Za pomembne je po zakoniku treba šteti posle, ki bistveno vplivajo na mladoletnikovo življenje.

Vprašanje veljavnosti pomembnega posla, ki ga sklene otrok, ki je dopolnil 15 let, brez dovoljenja staršev, pa je po predlogu zakonika rešeno drugače, kot po ZZZDR. Presoja se namreč po pravilih obligacijskega prava. To pomeni, da dovoljenje staršev ni pogoj za veljavnost posla, kot po ZZZDR. V skladu z ureditvijo Obligacijskega zakonika (Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo in 64/16 – odl. US; v nadaljevanju: OZ) po predlogu zakonika velja, da je posel, ki ga je sklenil mladoletnik brez dovoljenja staršev, v času, ko je negotovo, ali bodo starši posel odobrili ali ne, izpodbojen (tretji odstavek 41. člena OZ). To pomeni, da je tudi tak posel zaenkrat veljaven za obe stranki, da je z njim zavezan tako mladoletnik kot njegov sopogodbenuk, dokler se posel ne izpodbije ali dokler starši odobritve ne zavrnejo. Predlagana ureditev je sprejemljivejša, ker bolj upošteva koristi mladoletnika. Po določbah OZ ima namreč mladoletnik, ki je dopolnil 15 let, večje možnosti za sklepanje pravnih poslov oziroma večje možnosti za samostojno nastopanje v pravnem prometu in s tem za učinkovito pripravo na čas po pridobitvi popolne poslovne sposobnosti.

Pri ureditvi upravljanja otrokovega premoženja je po predlogu zakonika odpravljen pogoj, ki ga določa ZZZDR za razpolaganje staršev s substanco otrokovega premoženja (za odsvojitve ali obremenitve stvari iz premoženja otroka ZZZDR), namreč privolitev centra za socialno delo.

Razlog je predvsem v tem, da je pri sklepanju nekaterih razpolagalnih pravnih poslov glede otrokovega premoženja lahko hitrost odločilna za vrednost premoženja in s tem za doseganje koristi za otroka (npr. prodaja otrokovih vrednostnih papirjev, sredstev, vloženih v sklade).

Če center za socialno delo dvomi, da bodo starši sklepali razpolagalne posle v korist otroka (zlasti če gre za problematične starše, s katerimi se je center za socialno delo zaradi varstva premoženjskih ali osebnih koristi otroka že ukvarjal), lahko predlaga sodišču, da stori potrebne ukrepe (npr. dovoli zavarovanje na premoženju staršev ali da postavi starše v položaj skrbnika). Predlog centra za socialno delo je torej le preventivne narave, paternalistična vloga centra za socialno delo pri upravljanju staršev s substanco otrokovega premoženja namreč ni na mestu.

Podaljšanje starševske skrbi je predlog zakonika odpravil. Roditeljska pravica se po 118. členu ZZZDR in 57. členu Zakona o nepravdnem postopku (Uradni list SRS, št. 30/86, 20/88 – popravek, Uradni list RS, št. 87/02 – SPZ, št. 131/03 – Odl. US, 77/08 – ZDZdr; v nadaljevanju: ZNP) podaljša čez otrokovo polnoletnost, če otrok zaradi telesne ali duševne prizadetosti ni sposoben sam skrbeti za svoje pravice in koristi. Osebi, ki je sposobna samostojno sprejemati

razumne odločitve, je nedopustno odvzeti poslovno sposobnost. Tako je pravna ureditev ZNP in ZZZDR, ki dopušča, da se roditeljska pravica na predlog enega od staršev ali na predlog organa socialnega varstva podaljša zgolj telesno prizadeti osebi, sicer sposobni sprejemati razumne odločitve, v nasprotju s tem načelom.

V skladu z veljavno zakonodajo, je po podaljšanju roditeljske pravice (po predlogu zakonika starševske skrbi), pravni položaj posameznika praviloma enak kot pred njim. To pomeni, da ima posameznik položaj otroka, ki je dopolnil 15 let. Ta za sklenitev pravnega posla potrebuje soglasje staršev, če je posel tako pomemben, da bistveno vpliva na njegovo življenje. Ostale pravne posle otrok po 15. letu starosti lahko sklene sam. Pri podaljšanju roditeljske pravice pravni red očitno izhaja iz pravnega položaja otroka, čeprav gre za odraslo osebo, saj ni predvideno, da bi sodišče (enako kot to stori pri odvzemu poslovne sposobnosti center za socialno delo) določilo posle, ki jih sme polnoletna oseba skleniti sama. Do nasprotne pravne razlage namreč ni mogoče priti s smiselno uporabo določb o odvzemu poslovne sposobnosti, ker je pravilo o določitvi poslov, ki jih oseba izjemoma lahko sklene sama, pri odvzemu poslovne sposobnosti predvideno v ZZZDR (drugi odstavek 208. člena ZZZDR) in ne v ZNP, katerega določbe se smiselno uporabljajo. Ureditev podaljšanja roditeljske pravice, ki za prav vse pomembnejše pravne posle zahteva soglasje staršev, praviloma ne upošteva posameznikove sposobnosti za samostojno odločanje. S tem ustvarja nevarnost prekomernega posega v posameznikovo pravico, da sam odloča. Enaka nevarnost obstaja tudi, kadar sodišče pri podaljšanju roditeljske pravice osebo, ki ne razpolaga z nikakršno sposobnostjo samostojnega odločanja pri nekaterih bolj pomembnih pravnih poslih, postavi v položaj mladoletnika, ki še ni dopolnil 15 let. Takšna oseba sama ne more veljavno skleniti nobenega pravnega posla več.

Starševska skrb, po predlogu zakonika, je staršem dana na temelju 54. člena ustave, ki določa, da imajo starši pravico in obveznost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. S pojmom otroka, kot izhaja iz ustavnih določb in KOP, razumemo človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, ne določa, da se polnoletnost doseže že prej. Roditeljska pravica kot izraz starševske skrbi in varstva otroka zato praviloma preneha s polnoletnostjo, kajti po njej osebe ne štejemo več za otroka in ji ne nudimo več posebnega družbenega varstva, ki gre otroku. Po polnoletnosti oseba, ki zaradi svoje šibkosti ni sposobna sama varovati svojih pravic, uživa posebno varstvo na temelju pravic, ki ji jih država zagotavlja v okviru splošne socialne funkcije. Odrasla oseba, ki ne more sama poskrbeti za svoje pravice in koristi, kljub temu ostaja avtonomen pravni subjekt, ki ji je treba omogočiti, da v okviru svojih sposobnosti oblikuje življenje po lastnih željah in predstavah. Poleg tega mora pomoč, ki jo država daje v okviru svoje socialne funkcije, uresničiti interese prizadete osebe, ne pa tujih interesov. Tako je nesprejemljivo, da država odraslo osebo obravnava kot otroka in ji poleg zastopanja kot pomoči, ki jo zares potrebuje, vsiljuje starševsko skrb, ki še zdaleč ne pomeni samo pravne skrbi, temveč predvsem dejansko skrb, zlasti v obliki vzgoje. Vzgoja po predstavah tretjega (četudi so to starši) za odraslega pomeni veliko nevarnost hromitve svobodnega razvoja njegove osebnosti (to velja tudi za versko ali moralno vzgojo, do katere so starši upravičeni pri otroku v nižji starosti).

Institut starševske skrbi je po svoji vsebini in pravni naravi namenjen otroku in ne posebnemu varstvu odraslih oseb, ki ne morejo same skrbeti zase, zato naj ostane pridržan za skrb staršev

za otroka, saj njegova uporaba za odrasle osebe ni primerna. Za polnoletne, ki sami ne morejo varovati svojih pravic, je zato predlog zakonika poiskal ustrežnejši institut – institut postavitve pod skrbništvo. Črtanje te določbe ustreza tudi sodobnim smernicam razvoja, saj evropske države podaljšanja starševske skrbi praviloma ne poznajo.

Predlog zakonika predlaga ureditev, po kateri lahko sodišče sorodniku, ki izpolnjuje pogoje za posvojitev otroka iz 216. in 217. člena tega zakonika, pa ga zaradi omejitev po 215. členu tega zakonika ne more posvojiti ali pa se za posvojitev ne odloči, je pa pripravljen celovito prevzeti skrb za otroka, podeli starševsko skrb. S podelitvijo starševske skrbi pridobi oseba, ki ji je podeljena starševska skrb za otroka, enake pravice in obveznosti, kot bi jih imeli otrokovi starši in postane zakoniti zastopnik otroka. Glede upravljanja otrokovega premoženja pa ima ta oseba položaj skrbnika.

Predlog zakonika nadalje predlaga ureditev, po kateri starši lahko za primer smrti ali trajnejše nezmožnosti izvajanja starševske skrbi vnaprej izrazijo voljo glede osebe, kateri se otrok zaupa v varstvo in vzgojo, sorodnika, ki se mu podeli starševska skrb, posvojitelja ali skrbnika.

Predlog zakonika uvaja še dodatno pravico otroka – pravico imeti zagovornika v vseh aktivnostih in postopkih, ki ga zadevajo, če njegovih koristi ni mogoče zaščititi na drug primeren način. V praksi se je izkazalo, da se otrokovo mnenje o določeni odločitvi upravnih ali sodnih organov, ki neposredno vpliva na njegov nadaljnji razvoj, ne upošteva v zadostni meri ter, da otrok v nekaterih primerih niti nima možnosti povedati svojega mnenja in izraziti svojih pričakovanj. Predlagatelj se je rešitve tega problema v predlogu zakonika lotil s splošno opredelitvijo zagovorništva, v prehodnih določbah pa glede konkretizacije napotuje na poseben zakon, ki bo uredil postopek za postavitve zagovornika otroku, pogoje, ki jih zagovornik mora izpolnjevati ter njegove pristojnosti, način prenehanja zagovorništva in ostala vprašanja v zvezi z izvajanjem zagovorništva.

Ukrepi za varstvo koristi otrok: Pravna ureditev ukrepov države za varstvo koristi otrok mora temeljiti na načelu, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši. Temeljiti mora na izhodišču preambule KOP, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju. Prav zato predlagana pravna ureditev temelji na načelu najblažjega posega.

Tudi pri izbiri ukrepov za varstvo koristi otrok je treba upoštevati načelo največje koristi otroka, ki ga KOP opredeljuje v 3. členu, predlog zakonika (prej že ZZZDR) pa ga je uvrstil med splošne določbe.

ZZZDR je do sedaj podrobneje urejal le nekaj ukrepov, s katerimi država lahko poseže v družino zaradi varstva otrokovih koristi. S predlagano pravno ureditvijo se krog ukrepov širi še na nekatere ukrepe, ki so jih pristojni organi v praksi najbolj pogrešali. Po predlagani ureditvi so tudi natančno določeni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za ukrep za varstvo koristi otroka, prav

tako pa je določeno tudi, do katerega leta starosti otroka je država upravičena in dolžna izvajati ukrepe za varovanje ogroženih otrok.

Predlog zakonika pri vsakem ukrepu posebej določa koliko časa lahko traja, določa stalno preverjanje utemeljenosti nadaljnjega izvajanja ukrepa in zavezuje center za socialno delo, da predlaga prenehanje izvajanje ukrepa, nadomestitev ukrepa z drugim ali predlaga podaljšanje že izrečenega ukrepa, kadar meni, da je to otroku v korist. Enako lahko odloči sodišče po uradni dolžnosti.

S predlagano pravno ureditvijo predlagatelj sledi načrtani usmeritvi prenosa pristojnosti za odločanje o nekaterih posegih v starševsko skrb na sodišča. Tako o začasnih odredbah in o ukrepih za varstvo koristi otrok trajnejšega značaja odloča okrožno sodišče. O nujnih ukrepih pa odloča center za socialno delo, s čimer se želi zagotoviti hitro in učinkovito varstvo otrokovih koristi, in sicer hitrejše varstvo, kot ga lahko zagotovi sodišče z izrekom začasne odredbe.

Pravna ureditev preživljanja med starši in otroki je povzeta po zadnji noveli ZZZDR. Po njej so starši dolžni preživljati svoje otroke praviloma do polnoletnosti. Zaradi posebnega varstva otrok se zmožnost staršev za preživljanje mladoletnih otrok presoja strožje: po materialnih in pridobitnih zmožnostih staršev. Starši si morajo namreč prizadevati izkoristiti vse možnosti, da bi pridobili sredstva za preživljanje otrok. Tako se ne more uspešno sklicevati na slabe materialne razmere zavezanec, ki se noče zaposliti ali zavezanec, ki je namenoma zmanjšal obseg svojega zaslužka zato, da mu ne bi bilo treba plačevati preživnine. Prav tako se ne more sklicevati na nezmožnost za zaposlitev in s tem na nezmožnost pridobivanja tisti, ki ima sicer veliko premoženje.

Višina preživnine mora biti taka, da je sposobna zagotoviti otrokovo korist. To pomeni, da mora biti primerna za uspešen celostni razvoj otroka. Tako ni dovolj, da zajema le stroške najosnovnejših sredstev za otrokovo preživetje, temveč mora poleg telesnega razvoja zagotavljati tudi uspešen duševni razvoj. Z drugimi besedami: zajeti mora stroške celotnih (telesnih in duševnih) potreb otroka, zlasti pa stroške bivanja, hrane, oblačil, obutve, varstva, izobraževanja, vzgoje, oddiha, razvedrila in drugih potreb otroka. Otrokova korist terja, da se preživnina odmeri glede na potrebe otroka, ki zahteva preživljanje, in ne npr. glede na neke povprečne izdatke otroka določene starosti. To je bil argument proti uvedbi fiksnih zneskov preživnin za otroke posameznih starosti. Polnoletne otroke so starši dolžni preživljati le, če se redno šolajo. Formalni status (redni ali izredni) otroka pri šolanju za preživninsko obveznost ni odločilen. To pravilo ustreza tudi sodni praksi, ki je pravni standard »redno šolanje« že do sedaj pojmovala kot redno izpolnjevanje študijskih obveznosti in pojma »redno šolanje« ni vezala zgolj na formalni status rednega oziroma izrednega študenta. Pri odmeri preživnine sodišče lahko upošteva tudi morebitna lastna sredstva in prihodke otroka.

Čas, do katerega se ima posameznik pravico redno šolati ob podpori staršev, je omejen na starost šestindvajset let. Če študijski program, v katerem se otrok redno oziroma izredno šola,

traja več kot štiri leta, se obveznost preživljanja podaljša za toliko, kolikor je študijski program daljši.

Zaradi večje pravne varnosti predlog zakonika (kar je bilo uveljavljeno že z ZZZDR-C) prevzema pravilo sodne prakse in pravne teorije, da morajo starši mladoletnega in polnoletnega otroka, ki je sklenil zakonsko zvezo ali živi v zunajzakonski skupnosti, preživljati, če ga ne more preživljati zakonec ali zunajzakonski partner (tako imenovana subsidiarna preživninska obveznost staršev). Tudi v tem primeru so starši dolžni preživljati svojega polnoletnega otroka samo ob splošnih pogojih za preživljanje.

Preživninska obveznost staršev otrok, ki so zaradi težje telesne ali duševne prizadetosti nesposobni za samostojno življenje, je bila pred uveljavitvijo ZZZDR-C dopolnjena s pomočjo družbene skupnosti. Ta pomoč je bila praviloma nezadostna in je starše v praksi pogosto silila, da so se trudili do skrajnih meja svojih zmogljivostih. Tudi predlog zakonika zato v skladu z načelom socialne države staršem jemlje breme preživljanja nepreskrbljenega otroka z motnjo v telesnem ali duševnem razvoju, ki se ne šola več redno. Ustrezna finančna sredstva za te nepreskrbljene otroke zagotavlja država. S tem starši otrok z motnjo v telesnem ali duševnem razvoju glede obveznosti preživljanja niso več v neenakopravnem položaju nasproti staršem zdravih otrok.

Starši preživljajo svoje otroke v okviru svojega gospodinjstva, razen če je to v nasprotju z otrokovo koristjo. Otrokova korist bi npr. lahko narekovala drugačen način preživljanja, kadar se otrok šola v oddaljeni srednji šoli. V tem primeru otroku ne bo v korist, da se vsak dan ure in ure vozi do šole, se izčrpava in izgublja dragoceni čas. Prav tako bo potrebno najti drug način preživljanja kot v okviru gospodinjstva otrokovih staršev, kadar je država zaradi ogrožanja otroka s strani njegovih staršev morala poseči v izvajanje starševske skrbi in otroka namestiti k skrbniku, rejniku ali v zavod. Kadar starši otrok ne preživljajo v okviru svojega gospodinjstva, so dolžni k preživljanju otrok prispevati preživnino v mesečnem znesku.

Če se starša sporazumeta o otrokovi preživnini, lahko predlagata sklenitev sodne poravnave. Zaradi posebnega varstva otroka je kot organ, pred katerim se sklenejo preživninski sporazumi glede preživnine otrok, določeno sodišče, ki ga KOP za razliko od notarja izrecno omenja kot zavezanca za varstvo otrokove koristi. Sodišče namreč zavrne predlog, če ugotovi, da sporazum o otrokovi preživnini otroku ni v korist.

O preživnini, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku, lahko upravičenec (polnoletni otrok) in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Določba izhaja iz dejstva, da je polnoletni otrok samostojna stranka v postopku in mora imeti pravico nastopati v pravnem prometu. Kakršnokoli drugačno stališče bi pomenilo nedopusten odvzem poslovne sposobnosti polnoletnemu in s tem nedopusten poseg v njegove osebne pravice.

ZZZDR za polnoletnega otroka ne vsebuje pravila o tem, pred katerim organom se sklene sporazum o preživnini za polnoletne otroke, zato je bilo to vprašanje treba rešiti. Predlagana določba predvideva, da se sporazum o preživljanju polnoletnega otroka sklene v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Polnoletne osebe namreč ne uživajo več posebnega varstva države, zato je zanje lahko določena tudi pristojnost notarjev. Pristojnost v predlogu te nove določbe je usklajena z ureditvijo sklepanja sporazumov o preživnini, ki jo mora polnoletni otrok plačevati svojim staršem in z ureditvijo pristojnosti za sklepanje preživninskih sporazumov med zakonci – kar pomeni, da je vse sporazume o preživljanju med polnoletnimi osebami sedaj mogoče skleniti v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Poleg tega predlog zakonika določa tudi možnost, da polnoletni otrok in eden od staršev skleneta sporazum, ki ga predložita v potrditev sodišču. S tem je izenačena možnost urejanja preživnine pri mladoletnih in polnoletnih otrocih.

Predlog zakonika prevzema tudi določbe ZZZDR, kot veljajo po uveljavitvi ZZZDR-C, po kateri je zakonec ali zunajzakonski partner dolžan preživljati otroka svojega partnerja, če otrok nima roditelja, ki bi ga lahko preživljal. Predlog zakonika to obveznost omejuje samo na tiste otroke partnerja, ki s partnerjema živijo. Vodilo pri oblikovanju te določbe je bilo načelo posebnega varstva otrok. To gre samo otrokom, ne pa tudi osebam s polno poslovno sposobnostjo, zato je obveznost preživljanja zakonca ali zunajzakonskega partnerja ožja od siceršnje preživninske obveznosti staršev in obsega samo otroke.

Obveznost zakonca ali zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja preneha s prenehanjem njegove zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti z otrokovo materjo ali očetom razen, če je zakonska zveza prenehala zaradi smrti otrokove matere ali očeta. V tem primeru so preživeli zakonec ali zunajzakonski partner dolžni preživljati otroka svojega umrlega zakonca ali zunajzakonskega partnerja samo, če sta z otrokom živela v času smrti zakonca ali zunajzakonskega partnerja.

V zvezi z obveznostjo polnoletnih otrok preživljati svoje starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti, predlog zakonika (kot tudi že zadnja novela ZZZDR) ne prinaša novosti razen določitev sorazmernosti glede dolžine preživljanja staršev s strani otroka. Republika Slovenija, katere prebivalstvo se stara, nataliteta pa je nizka, izdatkov v državnem proračunu zaradi ukinitve preživninske obveznosti polnoletnih otrok do svojih staršev ne bi uspela pokriti. Po predlogu zakonika (kot tudi po zadnji noveli ZZZDR) pa polnoletni otroci niso več dolžni preživljati zakonca ali zunajzakonskega partnerja svojega roditelja, ki je zanje dalj časa skrbel oziroma jih preživljal, kljub temu, da je obveznost zakonca ali zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja po novi ureditvi okrepljena (razširjena tudi na zunajzakonske partnerje, v nekaterih primerih traja celo po prenehanju zakonske zveze oziroma življenjske skupnosti). Zakonodajalec je namreč že ob pripravi ZZZDR-C presodil, da bi obveznost preživljanja tretjih oseb (nečlanov družine), nesorazmerno posegla v pravice posameznika in v načelo socialne države.

O preživnini, ki jo je polnoletni otrok zavezan plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum. Nujno je, da pri sklepanju tako pomembnega pravnega posla, sodeluje oseba s pravnim znanjem. Predlog zakonika zato kot organ, pred katerim se sklenejo preživninski sporazumi, ne določa več centra za socialno delo, temveč notarja (kar je bilo

uveljavljeno že z ZZZDR-C). Notarji so namreč v skladu z ZN, ki je razveljavil večino določb o sodni overitvi pogodb v Zakonu o overitvi podpisov, pisav in prepisov (Uradni list SRS, št. 29/72, Uradni list RS, št. 13/94 – ZN, 82/94 – ZN-B, 29/95 – ZPDF, 64/01), praviloma pristojni za sklenitev premoženjskih sporazumov, za katere je določena posebej formalizirana pisna oblika. Pravice do preživljanja teorija družinskega prava sicer ne uvršča med klasične premoženjske pravice. Toda, ker ima pravica do preživljanja za posameznika, kljub temu občutne premoženjske posledice, se pristojnost za sklenitev preživitinskega sporazuma ravna po pristojnosti za sklepanje klasičnih premoženjskih sporazumov; še zlasti, ker se ta vprašanja pogosto urejajo skupaj. Tudi preživitinski sporazum, kot to praviloma velja za ostale premoženjske sporazume pred notarjem, je potrebno skleniti v obliki notarskega zapisa. Zakon pa pri sporazumih o preživljanju posebej določa, da mora biti sporazum sklenjen v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

Preživnina se določi v mesečnem znesku in za naprej. Zaradi inflacije je tako pri preživitinski obveznosti med starši in otroki kot pri preživitinski obveznosti zakonca ali zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja ohranjen institut usklajevanja preživitnin.

Četrty del: SVETOVALNI RAZGOVOR IN MEDIACIJA

1. Svetovalni razgovor urejajo ZZZDR, ZPP in – kot podrobnejši predpis – Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora (Uradni list SRS, št. 41/89). V 4. členu navedenega pravilnika je določeno, da se v svetovalnem razgovoru strokovni delavec in zakonca najprej seznanijo z razlogi, ki so pripeljali do vložitve predloga za sporazumno razvezo ali do tožbe za razvezo zakonske zveze. Nato strokovni sodelavec zakonca seznanj s posledicami, ki nastanejo z razvezo zakonske zveze zanj in za družinsko skupnost. Če se v svetovalnem razgovoru ugotovi, da zakonca ne želita več živeti v zakonski skupnosti, ju strokovni delavec pouči o možnostih za rešitev problemov, ki nastanejo z razvezo zakonske zveze. Strokovni sodelavec si v svetovalnem razgovoru zlasti prizadeva, da zakonca uredita medsebojna razmerja do skupnih otrok.

Iz navedenih določb zgoraj navedenega pravilnika izhaja, da je svetovalni razgovor namenjen v prvi vrsti posredovanju pravnih pojasnil glede posledic razveze zakonske zveze v razmerju med zakoncema in v razmerju do otrok, manj spravnemu poskusu. Poleg tega pa naj bi si strokovni sodelavec prizadeval, da bi zakonca uredila tudi medsebojna razmerja do skupnih otrok.

Iz prakse je razvidno, da si centri za socialno delo prizadevajo, da bi zakonca uredila razmerja do skupnih otrok, predvsem v postopku izdelave mnenja o tem, kako naj bo po razpadu družine poskrbljeno za vzgojo in varstvo otrok in manj med svetovalnim razgovorom. Sodišče je namreč v skladu z drugim odstavkom 64. člena in drugim odstavkom 78. člena ZZZDR, preden odloči o vzgoji in varstvu otroka, dolžno pridobiti tudi mnenje centra za socialno delo. V praksi so si na nekaterih večjih centrih za socialno delo naloge razdelili tako, da socialna delavka/delavec v svetovalnem razgovoru predvsem preveri, ali sta zakonca dokončno

odločena za razvezo zakonske zveze in ju nato obvesti o pravnih posledicah razveze zakonske zveze. Psiholog/inja pa nato v okviru izdelave mnenja za sodišče skuša tudi doseči dogovor med starši glede vzgoje in varstva otroka. Praksa kaže tudi, da je zakonca težko spraviti, potem ko se eden od njiju ali pa oba že odločita za vložitev tožbe oziroma sporazumnega predloga za razvezo. Zato je bolj smiselno, da se svetovanje opravi pred vložitvijo tožbe oziroma pred vložitvijo sporazumnega predloga za razvezo zakonske zveze.

Po predlogu zakonika gre za kvalitativen preskok pri samem pojmovanju predhodnega svetovanja in njegovem izvajanju. Poudariti je potrebno, da osnovni namen predhodnega svetovanja ne more biti sprava med zakoncema in tudi ni pravilno mnenje, da je svetovalni razgovor uspešen le v primeru, če zakonca ostaneta skupaj oziroma ohranita zakonsko zvezo. Osnovni namen predhodnega svetovanja mora biti pomoč zakoncema, da dosežeta zrelo in odgovorno odločitev, kaj je za njiju (in za njune otroke) bolje – ali ostaneta skupaj ali pa se razideta; ali je razdor med njima tolikšen in se tudi nimata več rada, da torej ni kaj več popravljati, ali pa se še imata rada in je možno preko odpravljanja oziroma reševanja njunih konfliktov ohraniti zvezo. Razveza zakonske zveze mora biti odgovorna, z uvidom in z razčiščenjem medsebojnih odnosov. Le tako bosta partnerja kasneje sposobna komunicirati kot starša skupnih otrok v njihovo korist.

Po predlogu zakonskih sprememb se predhodno svetovanje ne opravi le ob razvezi zakonske zveze, temveč v vseh družinskopravnih sporih. Pri navedenih sporih je namen predhodnega svetovanja starše opozoriti na njihovo obveznost varovati otrokovo korist tudi tako, da se o vseh vprašanjih v zvezi z otrokom sporazumejo. V tej zvezi bo lahko strokovna oseba centra za socialno delo zakoncema tudi predstavila postopek mirnega reševanja sporov/ mediacije.

Ustava v 53. členu podrobneje ureja pravico do spoštovanja družinskega življenja, ki je sicer varovana v okviru splošne osebnostne pravice po 35. členu ustave. Pravico do spoštovanja družinskega življenja poleg določbe 53. člena varujejo še določbe 54., 55. in 56. člena ustave. Država si zato mora prizadevati, da varuje družine in otroke tudi tako, da si prizadeva preprečiti razpad družin in to ne glede na to, ali so otroci rojeni v zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti. Zaradi medsebojne pomoči in ekonomske varnosti je v interesu države tudi ohranitev zakonskih zvez, čeprav sta zakonca brez otrok. Država lahko preprečuje razpad družin predvsem s pozitivnimi ukrepi, kot je npr. strokovno svetovanje.

Iz zgoraj navedenih ustavnih določb pa za državo izhaja tudi obveznost, da si v primeru, ko se starši dokončno odločijo za ločeno življenje, prizadeva za takšno reševanje družinsko pravnih sporov, ki najmanj obremenjuje otroke in ki v čim večji meri otroku omogoči ohranjanje stikov z obema od staršev tudi po razpadu družine. Tudi KOP v 3. členu določa, naj bodo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi, da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, otrokove koristi glavno vodilo. Postopek mirnega reševanja sporov/ mediacija je postopek, ki starše vzpodbuja k sporazumnemu reševanju medsebojnih razmerij in razmerij do otroka po razpadu družine. EKUOP, v 13. členu določa, da si mora vsaka država podpisnica s postopki, kot je npr. mediacija, prizadevati za sporazumno razrešitev sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke.

Postopek mirnega reševanja sporov/družinsko posredovanje (mediacija) je ena od oblik pomoči države parom in staršem, da bi tako dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok.

Družinsko pravni spori imajo posebno naravo. Družinsko pravna razmerja nastajajo v prvi vrsti zaradi intimnih in čustvenih potreb ljudi, premoženjskopravne obveznosti in pravice v družinskem pravu pa obstajajo predvsem zaradi zadovoljevanja življenjskih potreb članov družine. Zato so ob razpadu družine posamezniki močno čustveno prizadeti, kar je treba upoštevati tudi pri reševanju njihovih sporov. Kadar imata zakonca ali zunajzakonska partnerja otroke, se njuno medsebojno razmerje ne konča z razvezo ali razpadom zunajzakonske skupnosti. Zaradi obveznosti in pravic, ki jih imata glede otrok, se bo njuno razmerje nadaljevalo tudi v prihodnosti. Njuni medsebojni spori glede delitve premoženja, vzgoje, varstva in preživljanja otrok ter osebnih stikov se bodo zato izražali tudi v razmerju do otroka. Zato je treba starše spodbujati, da se dogovorijo o vseh naštetih vprašanjih, saj bodo tako tudi v prihodnosti lažje sodelovali, kar bo nedvomno otroku v korist.

Pri Okrožnem sodišču v Ljubljani že od leta 2002 poteka projekt družinskega posredovanja (mediacije). Vanj so zajeti družinsko pravni spori in spori iz premoženjskih razmerij med zakoncema in zunajzakonskima partnerjema in sicer:

- spori o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok,
- spori glede izvajanja pravice do stikov,
- spori glede obsega in delitve skupnega premoženja zakoncev.

Mediacijo izvajajo sodniki in zunanji strokovnjaki – odvetniki, socialni delavci, psihologi, ki so se udeležili enotedenskega seminarja o družinski mediaciji, ki je potekal pod vodstvom strokovnjakov Family Mediators Association – ADR Family Mediation Training Limited. Okrožno sodišče je izmed udeležencev seminarja izbralo tiste, ki so bili po mnenju angleških strokovnjakov, ki so vodili seminar, po zaključku seminarja že usposobljeni za vodenje mediacij. Če je mediacija namenjena le reševanju premoženjskopравnih vprašanj, vodi postopek le en posredovalec (mediator) in sicer strokovnjak ali strokovnjakinja s področja prava. V primeru pa, ko je mediacija namenjena tudi reševanju vprašanj glede vzgoje in varstva otrok, pa mediacijo vodita dva strokovnjaka, po možnosti različnih spolov, pri čemer je eden strokovnjak oziroma strokovnjakinja s področja prava, drugi pa s področja socialnega dela.

Kadar zakonca vložita sporazumni predlog za razvezo zakonske zveze, sodišče seveda ne ponuja mediacije. V zadevah, v katerih pa je vložena tožba, s katero eden od zakoncev zahteva razvezo zakonske zveze (obenem pa ne zahteva, naj sodišče odloči tudi o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok), ali tožba, s katero eden od zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev od sodišča zahteva, naj ugotovi, kaj spada v skupno premoženje in kakšni so solastninski deleži na skupnem premoženju (ko torej ne gre tudi za reševanje vprašanj v zvezi z vzgojo, varstvom in preživljanjem otrok) sodišče takoj, ko prejme odgovor na tožbo, pravnima strankama ponudi postopek mediacije za rešitev njunih medsebojnih premoženjskopравnih razmerij. Mediacijo vodi bodisi sodnik-ca ali odvetnik-ca.

V zadevah, v katerih eden od staršev zahteva od sodišča, naj odloči o vzgoji in varstvu ter preživljanju otrok, sodišče tožbo najprej pošlje pristojnemu centru za socialno delo, da opravi svetovalni razgovor. Glede na to, da veliko strokovnjakov centra za socialno delo že v okviru svetovalnega razgovora staršem pomaga skleniti dogovor glede vzgoje, varstva, osebnih stikov in preživljanja otroka, sodišče v primeru, ko se starši o teh vprašanjih že sporazumejo pri centru za socialno delo, pa se spor o vzgoji in varstvu otrok ne rešuje skupaj z zakonskim sporom, mediacije ne ponuja več, ampak takoj razpiše narok za glavno obravnavo. Na obravnavi sodnik preveri, ali je pred centrom za socialno delo sklenjen dogovor v korist otroka in odloči o zadevi ali pa sporazum zapiše kot sodno poravnavo.

V zadevah, v katerih se spor o varstvu, vzgoji in preživljanju otrok rešuje skupaj z zakonskim sporom, pa sodišče ponudi staršem mediacijo le še glede ureditve medsebojnih premoženjskih razmerij in morda glede preživnine (če se o tem niso dogovorili pri centru za socialno delo). Mediacijo v tem primeru opravlja le strokovnjak s področja prava.

V zadevah, v katerih center za socialno delo ne uspe s starši oblikovati dogovora o vzgoji in varstvu otrok, pa sodišče po prejemu poročila o svetovalnem razgovoru in mnenja centra za socialno delo ponudi mediacijo za rešitev vseh vprašanj. V zadevah, kjer se spor o varstvu, vzgoji in preživljanju otrok rešuje skupaj z zakonskim sporom, ponudi tudi mediacijo za ureditev premoženjskopравnih razmerij med zakoncema. V tem primeru mediacijo vodi par mediatorjev, od katerih je eden strokovnjak s področja socialnega dela, drugi pa s področja prava.

Ker je treba v družinsko pravnih sporih postopati hitro, postopek mediacije ne sme podaljšati reševanja zadeve. Sodišče zato pošlje ponudbo za mediacijo, ko pošlje tožbo v odgovor toženi stranki. Stranke imajo 14 dnevni rok, da sodišču pošljejo soglasje za mediacijo. Sodišče po prejemu soglasja v 14 dneh zagotovi začetek postopka mediacije. Postopek mediacije lahko traja največ deset tednov. Otroci ne sodelujejo v postopkih mediacije, mediator pa se lahko na izrecno željo otroka na ločenem srečanju z otrokom seznaniti z otrokovim mnenjem glede vzgoje, varstva in preživljanja otroka.

V primeru, ko stranki v postopku mediacije dosežeta dogovor, mediator ta dogovor zapiše in v soglasju s pravnima strankama zapisani dogovor posreduje sodniku, ki zadevo obravnava kot predlog pravnih strank za sklenitev sodne poravnave. Sodnik preveri, ali je dogovor glede vzgoje, varstva in preživljanja otroka v skladu z otrokovimi koristmi, pri čemer upošteva tudi mnenje centra za socialno delo. Pri dogovoru glede skupnega premoženja pa preveri, ali stranke ne razpolagajo z zahtevkom, s katerim po zakonu ne morejo razpolagati (3. člen ZPP). Nato pa sodnik o razvezi zakonske zveze odloči, o ostalih vprašanjih pa zapiše sodno poravnavo.

Peti del: POSVOJITEV

Predlog zakonika ureja (tako kot ZZZDR) samo popolno posvojitvev (adoppcijo), s katero se otrok popolnoma izloči iz rodbine bioloških staršev (kar pomeni, da vse medsebojne pravice otroka, bioloških staršev in drugih sorodnikov prenehajo) in povsem preide v rodbino posvojitelja, v kateri dobi položaj naravnega otroka posvojitelja (oziroma obeh posvojiteljev, če gre za zakonca, po predlogu zakonika pa tudi, če gre za zunajzakonska partnerja) z vsemi pravicami in obveznostmi v razmerju do posvojitelja in do njegovih sorodnikov.

Iz navedenega izhaja, da lahko po predlogu zakonika skupaj posvojita otroka ne samo zakonca, temveč tudi zunajzakonska partnerja, ki živita v zunajzakonski skupnosti. To je ena od pomembnejših sprememb, ki jih vsebuje predlog zakonika. Posvojitelja sta zakonca ali zunajzakonska partnerja, ki lahko samo skupaj posvojita otroka. To pa po naravi stvari ne gre in ni potrebno, če je eden od njiju roditelj otroka. V tem primeru je posvojitelj samo drugi zakonec, zunajzakonski partner (enostranska posvojitvev). V kolikor posvojitvev s strani zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev ni mogoče opraviti, je posvojitelj lahko tudi samo ena oseba. V procesnem smislu pa je pomembna novost glede ureditve stvarne pristojnosti. O posvojitvah odloča sodišče na predlog centra za socialno delo, ki pred začetkom postopka pred sodiščem izvede postopek ugotavljanja pogojev za posvojitvev in izbire posvojitelja. Nadaljnje pomembnejše novosti, ki jih prinaša predlog zakonika, so:

- Predlog zakonika ne predvideva starostne omejitve za podajanje otrokovega mnenja.

- Pred rojstvom dano soglasje staršev za posvojitvev – največkrat bo dala soglasje samska mati – staršev ne veže, niti ne morejo dati soglasja pred osmim tednom otrokove starosti.

- Posvojitvev po predlogu zakonika je načeloma mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve zakonskih pogojev (po ZZZDR je ta rok 1 leto).

- Načelo, da razmerja med otrokom, starši in drugimi naravnimi sorodniki popolnoma in dokončno prenehajo, ne velja pri enostranski posvojitvi. Če zakonec ali zunajzakonski partner posvoji otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja, ne prenehajo pravice in obveznosti med otrokom in tistim od staršev, ki je zakonec ali zunajzakonski partner posvojitelja. Navedeno je veljalo že po ZZZDR glede na naravo posvojitvev, vendar zakonsko ni bilo izrecno napisano. Predlog zakonika takšno pravno posledico enostranske posvojitvev izrecno določa.

- Z namenom čim bolj zavarovati otrokovo korist – zagotoviti varstvo v obliki posvojitvev vsem otrokom in izbrati otroku najboljše možne starše – predlagatelj predlaga vzpostavitev centralne zbirke otrok in kandidatov za posvojitvev, kot tudi centralne zbirke v Republiki Sloveniji izvedenih posvojitvev.

- Če se zaupa otroka potencialnemu bodočemu posvojitelju (poskusna doba), se za tako namestitvev otroka ne uporabljajo predpisi o izvajanju rejniške dejavnosti. Pri tem je upoštevana določba Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Uradni list RS, št. 110/02, 56/06 – Odl. US, 114/06 – ZUTPG, 96/12 – ZPIZ-2 in 109/12; v nadaljevanju: ZIRD), ki postavlja za rejnika posebne pogoje, ki za morebitnega posvojitelja ne morejo veljati. Ne glede na navedeno pa se glede obveznosti bodočega posvojitelja in glede nadzora nad namestitvijo smiselno uporabljajo določbe ZIRD v tem delu.

Šesti del: REJNIŠTVO

Rejništvo je oblika družinsko pravnega varstva otrok, ki se izvaja z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to je pri osebah, ki niso otrokovi starši (oziroma posvojitelji), niti skrbniki (če vzame skrbnik otroka k sebi, ne gre za rejništvo, ampak veljajo zakonske določbe o skrbništvu), pač pa so lahko njegovi sorodniki. Vzgoje in oskrbe v zavodu predlog zakonika ne šteje za rejništvo. O namestitvi v rejniško družino odloča sodišče, kadar odloča o ukrepih za varstvo koristi otroka ali ob odločanju o varstvu in vzgoji otroka ter tudi v primerih, kadar nastopijo razlogi, ki ne terjajo odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka (npr. smrt ali huda bolezen staršev, zapustitve otroka, daljša odsotnost staršev zaradi npr. prestajanja zaporne kazni). Center za socialno delo pa odloča tedaj, kadar odloči o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka. Sodišče bo odločalo o namestitvi in o imenovanju rejnika tudi v primeru, če bo otroku potrebno usposabljanje v skladu s posebnimi predpisi (otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju).

Predlog zakonika ne dovoljuje, da starši sami namestijo otroka v rejništvo. Rejništvo je odplačno razmerje: rejnik dobi za svoje delo rejnino. Zakon ne govori o neodplačnem rejništvu.

ZZZDR ni edini predpis, ki ureja rejništvo. Dopolnjuje ga ZIRD, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti in v ta namen vsebuje določbe o pogojih za rejnika, o pridobitvi dovoljenja za izvajanje rejniške dejavnosti, o pogojih in postopku za izvajanje rejništva kot poklicne dejavnosti, o obveznostih rejnika in nalogah socialnega varstva (centrov za socialno delo) pri izvajanju rejništva. Nekatero od teh določb (o obveznostih in položaju rejnika, o rejniški pogodbni ter deloma o prenehanju rejništva) je prej vseboval ZZZDR, ZIRD pa jih je razveljavil.

Poglavje o rejništvu je prilagojeno predlaganim sistemskim spremembam ukrepov za varstvo koristi otrok, ki so po predlogu zakonika v pristojnosti sodišč.

Rejnik prevzame nase skrb za varovanje otroka, za zdravje, negovanje in oskrbovanje, za vsakodnevno, redno vzgojo otroka, za njegovo izobraževanje in usposobitev za samostojno življenje. Rejnik torej opravlja določene obveznosti, ki se nanašajo na nego in skrb za otroka. Sedanja določba ZZZDR, da z oddajo otroka v rejništvo ne prenehajo pravice in obveznosti staršev ali skrbnika, ki jih imajo po tem zakonu (156. člen ZZZDR), je bilo že doslej treba razlagati tako, da staršem ostanejo tiste pravice in obveznosti, ki so združljive z bistvom in namenom rejništva. Zato je v predlogu zakonika izrecno zapisano, da z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in obveznosti po tem zakoniku, ki so

združljive z namenom rejništva, če zaradi varovanja otrokove koristi ni odločeno drugače. Rejniku gre skrb za otrokov razvoj, varovanje, oskrbovanje in vzgojo otroka pri rejniku. Rejnik ne upravlja otrokovega premoženja in ne zastopa otroka v premoženjskih zadevah. Ta upravičenja ostanejo staršem oziroma skrbniku. Obveznost staršev preživljati otroka seveda ne preneha z namestitvijo otroka v rejniško družino. Staršem ostanejo tudi druge posebne pravice, ki izvirajo iz starševske skrbi in seveda tudi pravice, ki izhajajo neposredno iz razmerja starši – otrok, predvsem tiste, s katerimi vplivajo na otrokov družinski status, npr. pravice, da dajo privolitev za posvojitev otroka. Zunaj okvira starševske skrbi oziroma skrbnikove funkcije rejništvo nima nobenih posledic.

V predlogu zakonika predlagatelj predlaga, da se odpravi možnost, da starši sami namestijo otroka v rejniško družino. Razlog je v ureditvi po ZIRD, ki predpisuje ostrejšje pogoje za rejnika, zlasti zahteva, da ima rejnik dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti, ki ga dobi na podlagi predpisanega postopka. Otroku ni v korist, če je po odločitvi staršev v rejništvu pri osebi, ki teh pogojev ne izkaže.

Sedmi del: SKRBNIŠTVO

Po predlogu zakonika imajo pristojnost odločanja o skrbniških zadevah centri za socialno delo in sodišča. Sodišča so stvarno pristojna za odločanje o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika za otroke in odrasle. V pristojnosti centrov za socialno delo ostane nadzor nad delom skrbnikov ter odločanje o morebitni zamenjavi skrbnika, pri čemer pa center za socialno delo ne sme spreminjati obsega obveznosti in pravic skrbnika. V pristojnosti centrov za socialno delo ostane tudi odločanje o odobritvi pravnih poslov. Za odločanje o imenovanju skrbnika za posebni primer so pristojna sodišča, centri za socialno delo in organi, pred katerimi potekajo postopki. Za odločanje o imenovanju kolizijskega skrbnika so pristojna sodišča in centri za socialno delo.

Država je z normativno ureditvijo dolžna zagotoviti varstvo otrokovih pravic v postopku postavitve skrbnika v skladu z zahtevami EKUOP. V zadevah skrbništva za otroke, ki že po samem zakonu nimajo poslovne sposobnosti, predlog zakonika predvideva izključno pristojnost sodišča. Njegova obveznost je ugotoviti, da za otroka starši ne skrbijo, zato ga je potrebno postaviti pod skrbništvo.

Postavitev odrasle osebe pod skrbništvo in imenovanje skrbnika po predlagani ureditvi ni vezana na odvzem poslovne sposobnosti, kot to ureja veljavna zakonodaja. Po predlagani spremembi zakonodaje se odpravlja institut odvzema poslovne sposobnosti. Osebo, ki zaradi motnje v razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka, ki vpliva na zmožnost razsojanja, sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi, sodišče postavi pod skrbništvo in ji imenuje skrbnika.

Namen skrbništva za otroke je usposobitev za samostojno življenje in delo ter zavarovanje premoženjskih in siceršnih pravic posameznika, in sicer kadar otrok nima staršev ali ti zanj ne skrbijo. Odraslo osebo se postavi pod skrbništvo v primerih, ko oseba sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi. Namen skrbništva za odrasle osebe je varstvo njihove osebnosti ter prizadevanje za zdravljenje in usposobitev za samostojno življenje in delo. Skrbnik varovanca ni dolžan imeti pri sebi in osebno skrbeti za njegovo vsakodnevno nego in varstvo, temveč je njegova naloga predvsem poskrbeti za ustrezno oskrbo osebe varovanca (npr. v domu za ostarele, v zavodu) in za zdravljenje, ki bo odpravilo vzroke za postavitve skrbnika ter varovanca s tem usposobilo za samostojno življenje in delo.

Osmi del: PROGRAMI V PODPORO DRUŽINI

Predlog zakonika v posebnem poglavju ureja programe v podporo družini, ki pomembno dopolnjujejo socialnovarstvene storitve in programe ter pozitivno vplivajo na dvig kakovosti življenja tako posameznika kot družbe. Programi so prednostno namenjeni otrokom in njihovim družinam, saj skrb za zdrav razvoj naše mlade generacije predstavlja skrb za vso družbo. Vključujejo zlasti preventivne aktivnosti, katerih učinki se kažejo na dolgi rok, ob tem pa velja posebej izpostaviti, da pozitiven vpliv duševno zdravje in vzpostavitev zdravega okolja za naše otroke in mladostnike predstavlja pomemben varovalni dejavnik zdravega razvoja.

Deveti del: DRUŠTVA IN DRUGE ORGANIZACIJE V JAVNEM INTERESU NA PODROČJU DRUŽINSKE POLITIKE

Posebno poglavje predloga zakonika je namenjeno tudi podelitvi statusa društva v javnem interesu. Po vzoru ureditve na drugih področjih je določeno, da se lahko društvu, ki deluje na področju družinske politike, podeli status društva v javnem interesu v skladu z zakonom, ki ureja društva. Takšen status lahko pridobijo tudi druge nepridobitne in neprofitne pravne osebe zasebnega prava (na primer ustanove, zavodi, zadruga), ki opravljajo vsebinsko enakovredno delo v javnem interesu.

Deseti del: ZBIRKE PODATKOV

Predlog zakonika v posebnem poglavju določa tudi, kdo vodi in s kakšnim namenom se vodijo zbirke podatkov na področju posvojitve in preživnin. Z vzpostavitvijo centralne zbirke otrok, za katere je kot najboljša rešitev posvojitve in kandidatov za posvojitve, kot tudi centralne zbirke v Republiki Sloveniji izvedenih posvojitve, se želi zagotoviti varstvo v obliki posvojitve vsem otrokom in izbrati otroku najboljše možne starše. Namen vzpostavitve zbirke podatkov na področju preživnin pa je poleg spremljanja znanstvene dejavnosti predvsem vsakoletno usklajevanje preživnin.

2. CILJI, NAČELA IN POGLAVITNE REŠITVE PREDLOGA ZAKONIKA

2.1. Cilji

Osnovni cilj predloga zakonika je izboljšanje položaja otrok v družinskih razmerjih bodisi pred postopkom pri sodišču, med samim postopkom in tudi po končanem postopku. S tem želi predlagatelj zagotoviti učinkovitejše izvajanje načela varovanja koristi otroka, ki je temeljno načelo našega družinskega prava. Eden od pomembnih ciljev je tudi izboljšanje stanja pravne varnosti državljanov na področju odločanja v zakonskih in družinskih sporih ter poenotenje postopkov glede odločanja o ukrepih za varstvo koristi otrok. V zvezi s tem gre za sistemski premik glede odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka, ki bo z zakonikom skoraj v celoti preneseno s centrov za socialno delo na okrožna sodišča.

Drugi cilj, ki ga predlagatelj zasleduje, je hitrejše reševanje zadev na družinskem področju, kar je posebej pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka izrednega pomena, saj imajo predolgi postopki za otroka nepopravljive negativne posledice na njegov nadaljnji razvoj.

Naslednji cilj in hkrati način za doseg ciljev predloga zakonika je okrepitev vloge in s tem kadrovskega in finančnega položaja centrov za socialno delo, ki je nujno potrebna za učinkovito in strokovno izvajanje njihovega osnovnega poslanstva. Ta cilj bo dosežen z ločitvijo oblastne funkcije centrov za socialno delo od strokovne in svetovalne funkcije, ki naj bi jo centri za socialno delo obdržali kot dejavnost, ki naj bi bila okviru javnih pooblastil, ki jim jih predlog zakonika daje, temelj vseh njihovih aktivnosti na področju izvajanja družinske politike. V tem smislu predlog zakonika predvideva predhodno svetovanje, strokovno svetovanje in mediacijo.

Cilj tako zastavljenega koncepta reševanja družinskih sporov je ohranjanje in izboljšanje družinskih razmerij znotraj družine, ki je za otroka najprimernejša oblika varnega okolja, v katerem se otrok lahko razvije v samostojno osebnost. Predhodno svetovanje, kot tudi strokovno svetovanje in mediacija se bodo lahko po predlogu zakonika izvajali pred, med in tudi po postopku pred sodiščem.

S predhodnim svetovanjem, strokovnim svetovanjem in mediacijo predlagatelj zasleduje tudi cilj zmanjšanja števila sporov pred sodišči na način, da se v navedenih dejavnostih staršema pomaga, da sama dosežeta soglasje glede vseh pomembnih vprašanj. Takšne dogovore bosta starša tudi v večji meri spoštovala, kot bi spoštovala odločitve sodišča, saj sta odločitve, ki zadevajo otroka, sama sprejela.

Namen predlaganih rešitev je izboljšanje procesnega položaja otroka, ki ga v sporih starši prepogosto uporabljajo kot sredstvo za razreševanje medsebojnih nesporazumov. Cilj okrepitve položaja otroka je omogočiti otroku, da izrazi svoje mnenje preko osebe, ki ni vpeta v

družinska razmerja, in je za to tudi posebej usposobljena. Končni cilj predlaganih rešitev je postaviti otrokovo vlogo v ospredje v vseh postopkih, ki ga zadevajo, kar pomeni, da bi morala biti pozornost vseh, ki so vključeni v vodenje in odločanje v postopku, usmerjena v otroka in njegovo dobrobit, in ne v interese staršev. Vloga staršev v postopkih, ki zadevajo otroka, je namreč drugotnega pomena, saj zakon staršem priznava pravice in obveznosti zaradi zadovoljevanja otrokovih potreb in ne njihovih lastnih.

Za izboljšanje položaja otroka v aktivnostih in postopkih, ki tečejo v zvezi z njim in ga neposredno zadevajo, je predvidena uvedba instituta Zagovornika otroka, ki bo poskrbel za to, da se bo v teh postopkih in aktivnostih slišal tudi njegov glas, ter da ne bo objekt oziroma orožje v sporih med starši, temveč najpomembnejši subjekt, katerega koristim bo podrejeno vodenje in odločanje v vseh postopkih in aktivnostih, ki ga zadevajo. Zagovornik bo otroku v prvi fazi predvsem v psihološko oporo. V drugi fazi pa naj bi ga tudi zastopal, če starši zaradi vpetosti v lastne spore ne bodo sposobni več zaznati in zadovoljevati otrokovih potreb in koristi. Zagovornik naj bi deloval samostojno kot oseba, ki je zato strokovno usposobljena in bo otroku postavljena z odločbo, v kateri bodo določene njene obveznosti in pravice.

S predlaganimi spremembami želi predlagatelj družinska razmerja prilagoditi razvoju družbenih odnosov. V prilagajanju družinskih razmerij razvoju družbenih odnosov ter ustavnim načelom je upošteval na novo zastavljeno pravico do zasebne lastnine ter na tem področju v predlog, poleg obligatorne ureditve premoženjskega režima med zakoncema, umestil tudi pogodbeno ureditev medsebojnih premoženjskih razmerij v obliki pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Namen predlagane ureditve je uveljavitev temeljnih načel civilnega prava, in sicer načela avtonomije volje strank ter dispozitivnosti pravnih norm. Z vzpostavitvijo registra pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij bo uveljavljeno tudi načelo publicitete premoženjskega režima med zakoncema. Predlagatelj želi s tem prispevati k zagotavljanju varnejšega in transparentnejšega poslovanja zakoncev s tretjimi osebami in s tem k varnosti pravnega prometa.

Pri oblikovanju reformnih predpisov so predlagatelja vodili mednarodni dokumenti, predvsem KOP, zlasti v delu, v katerem je obveznost držav pogodbenic, da učinkovito in v največji možni meri zagotavljajo izvajanje določb glede uveljavljanja koristi otroka.

Med mednarodne dokumente, s pomočjo katerih je predlagatelj zasledoval cilje predloga zakonika, štejemo tudi priporočilo Sveta Evrope št. R (81) o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov. Ta dokument je bil iztočnica, ki jo je predlagatelj upošteval z namenom zagotavljanja stanovanjskega varstva zakonca med trajanjem zakonske zveze in ob razvezi. Stanovanjsko varstvo pa je namenjeno predvsem varstvu koristi otrok, zakoncu pa kot šibkejši stranki le posredno.

2.2. Načela

Osnovno načelo glede pravic in obveznosti staršev do otrok, po katerem se predlog zakonika ravna, je, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši. Starši so tisti, ki so prvi poklicani, da skrbijo za otroka, saj otrok zaradi svoje mladosti ne more sam varovati svojih interesov nasproti tretjim.

Starši so tisti, ki so enako odgovorni za otrokovo vzgojo in razvoj in je ta odgovornost njihova glavna odgovornost. Starševska skrb in odgovornost v zvezi z otrokom pripada skupaj očetu in materi. Otrokove koristi so njihova poglobljena skrb. Država pa staršem nudi ustrezno pomoč pri izvajanju njihove odgovornosti z ustanovitvijo ustreznih strokovnih služb.

Glede položaja otroka je že od sprejetja ZZZDR-C uveljavljeno osnovno načelo koristi otroka, ki določa, da morajo starši, druge osebe, državni organi ter nosilci javnih pooblastil v vseh dejavnostih in postopkih skrbeti za otrokovo korist. To pomeni, da je to načelo glavno vodilo za vse dejavnosti in vse postopke, ki bi lahko tako ali drugače vplivali na otrokovo korist. Gre za široko pojmovanje, ki obsega ne samo uradne (upravne, sodne in druge) postopke, temveč tudi aktivnosti in dogajanja zunaj teh postopkov. Načelo otrokove koristi se široko razlaga tudi glede na to, ali to načelo določena zakonska norma posebej navaja. To načelo izhaja iz osnovne usmeritve našega družinskega prava, da je treba upoštevati otrokove koristi v vseh razmerjih in situacijah, v katerih je otrok udeležen ali prizadet, ne glede na to, ali je to v normi, ki razmerje ali položaj ureja, posebej navedeno. Široka uporaba načela koristi otroka se kaže tudi v tem, da ne zavezuje samo staršev, ampak terjaja spoštovanje otrokovih pravic od vseh subjektov (pravnih in fizičnih), ki so v kakršnikoli zvezi z otrokom. Otrokove pravice imajo torej absolutni značaj, saj učinkujejo erga omnes. Gre torej za objektivno priznano vrednoto.

Pri tem je pomembno poudariti, da se korist otroka ugotavlja za vsakega otroka posamično v različnih življenjskih okoliščinah in starostnih obdobjih. Pri tem je potrebno upoštevati življenjsko okolje, v katerem otrok odrašča, kot tudi vrsto dejavnikov, ki vplivajo na njegov razvoj. Tako je npr. pri ugotavljanju koristi določenega otroka potrebno upoštevati njegovo socialno, ekonomsko in kulturno okolje.

V otrokovo korist šteje predvsem prepoznavanje in zadovoljevanje otrokovih potreb, s tem pa je povezano določeno odpovedovanje staršev ter usklajitev, prilagoditev njihovega obnašanja potrebam otroka. Za korist otroka tudi ne moremo šteti zgolj njegove želje in pričakovanja. Korist otroka je torej vrednostni pojem, ki ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin posameznega primera.

Država mora pod pogoji, ki jih določa zakon, zagotoviti takšno varstvo in skrb, kakršna je potrebna za otrokovo blaginjo, upoštevajoč pravice in obveznosti staršev, in v ta namen sprejeti ustrezne zakonodajne in upravne ukrepe. Poskrbeti mora, da bodo službe, zavodi ter ustanove izvajale sprejete predpise, še posebej na področju varnosti, zdravja ter števila in usposobljenosti osebja ter zagotovile potreben nadzor.

Glede razmerij med zakoncema in družinskih razmerij velja načelo enakopravnosti zakoncev, ki ga vsebuje že 53. člen ustave, vendar ga je predlagatelj kljub temu zadržal tudi v predlogu zakonika. Namen je poudariti, da sta glede odločitev o vseh pomembnih vprašanjih, ki zadevajo njuno življenjsko skupnost, zakonca enakopravna ter da odločata sporazumno. O osebnih zadevah pa odloča vsak sam.

Pravna ureditev glede ukrepov države za varstvo koristi otrok pa mora temeljiti na izhodišču preambule KOP, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju. Zato mora pravna ureditev ukrepov za varstvo otrokovih koristi temeljiti na načelu najblažjega posega. To pomeni, da je treba, če je le mogoče, otrokove koristi zavarovati z ukrepom, ki ne bo zahteval izločitve otroka iz družine. Prav tako pa je pomembno, da si država, kadar izvede ukrep, s katerim otroka izloči iz družine, prizadeva, da staršem in otroku z različnimi spremljajočimi terapijami in zdravljenji ter svetovalnim delom pomaga tako, da se bo otrok lahko čim prej vrnil k staršem in bodo ti lahko ponovno prevzeli skrb za varstvo in vzgojo otroka. Načelo najblažjega posega pa je izvedeno iz že opredeljenega načela, da so za otrokovo varstvo in vzgojo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši.

2.3. Poglavitne rešitve

V uvodnih določbah se posebej poudarja, da je država dolžna nuditi možnost dogovarjanja parov in staršev v težavah z obveznim svetovanjem, zato da se jih odvrne od sodnega postopka – in z neobveznim družinskim posredovanjem (mediacijo), da bi dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok.

Pri ureditvi zakonske zveze je novost tudi v ureditvi premoženjskih razmerij med zakoncema. Ustava iz leta 1991 je pravici do zasebne lastnine pripisala bistveno večji pomen kot prejšnja. Z možnostmi za večjo svobodo zasebne gospodarske pobude narašča tudi premoženje (nekaterih) zakoncev. Predlagatelj zato meni, da obligatorna ureditev premoženjskega režima med zakoncema po ZZZDR ne ustreza več ustavni ureditvi pravice do zasebne lastnine in svobodi urejanja premoženjskih razmerij. Predlog zakonika zakoncema zato omogoča, da svoja premoženjska razmerja svobodno uredita in le, če se o premoženjskem režimu ne dogovorita, zanju velja režim, ki ga določa zakonik (zakoniti premoženjski režim).

Predlog zakonika v skladu z načeli o enakopravnosti zakoncev, pravičnosti, praktičnosti in pravne varnosti, ki so se v tujih zakonodajah uveljavila za izbiro zakonitega premoženjskega režima, zakoncema kot zakoniti premoženjski režim daje na razpolago neznatno spremenjen režim (npr. pri pravilih za dokazovanje, da je zakonec k nastanku skupnega premoženja prispeval več kot polovico vrednosti tega premoženja), ki ga po veljavnem pravu poznamo kot kogentni režim skupnega premoženja zakoncev. Predlagatelj se je za tak pristop odločil, ker na eni strani ljudje ta premoženjski režim že poznajo, na drugi strani pa bo premoženjski režim za zakonce, ki so sklenili zakonsko zvezo po sedaj veljavnem zakonu, ostal v bistvenem nespremenjen, če se zakonci ne bodo dogovorili drugače. To pa z vidika pravne varnosti ni zanemarljivo.

S predlagano ureditvijo je podana pravna podlaga za izvajanje ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze, kar je omogočala že sprememba Pravilnika o sklepanju zakonske zveze leta 2005, saj je bil v 1. členu dodan drugi odstavek, ki določa, da se določbe tega pravilnika smiselno uporabljajo tudi za svečanosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze. Podobno določa tudi sedaj veljavni Pravilnik o sklepanju zakonske zveze.

Z novo ureditvijo upravljanja zakoncev s skupnim premoženjem želi predlagatelj doseči dva cilja: po eni strani naj bo sklepanje pravnih poslov glede skupnega premoženja v vsakdanjem pravnem prometu zakoncem v čim večji meri olajšano, po drugi strani pa naj se, zlasti v primerih sklepanja pomembnejših, »nevsakdanjih« pravnih poslov, zavarujejo v nekoliko večji meri tudi interesi njune premoženjske (in siceršnje) skupnosti.

Pravna pravila, ki urejajo razmerja med zakonci, se uporabljajo tudi za urejanje razmerij med zunajzakonskimi partnerji, zato bodo po novem tudi ti lahko izbirali med pogodbeno in zakonsko obliko urejanja medsebojnih premoženjskih razmerij.

Predlog zakonika vsebuje kot nadaljnjo pomembno novost posebne določbe o stanovanjskem varstvu zakoncev med trajanjem zakonske zveze in ob razvezi, (posredno) pa tudi varstvo otrok, ki z njima živijo v skupnem stanovanju. Predlagane določbe sledijo predlogu o nujnosti tovrstne ureditve, ki ga je Svet Evrope izdelal že pred časom v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov in Prilogi tega poročila.

Stanovanjsko varstvo v času trajanja zakonske zveze zagotavljata dve določbi. Prva preprečuje, da bi zakonec s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega zakonca, temu onemogočil uporabo stanovanja (na katerem imata skupno lastnino), v katerem zakonca skupaj živita in ki je njun dom in s tem ogrozil njegovo eksistenco, kadar pa z njima živijo otroci, tudi njihovo korist.

Predlog zakonika v določbah o stanovanjskem varstvu ob razvezi zakoncu omogoča, da pridobi v uporabo celo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela, ali del tega stanovanja, če to zahtevajo koristi skupnih otrok. Stanovanjsko varstvo po razvezi je tako namenjeno predvsem varstvu koristi otrok, zakoncem pa le posredno. Predlagane določbe o stanovanjskem varstvu zakonca po razvezi so tudi odgovor na pobudo za sprejem ustrezne zakonske rešitve, ki jo je Vrhovno sodišče RS naslovilo na Vlado RS in v njej opozorilo, da slovenska zakonodaja ne daje odgovora na vprašanje, kakšne odločitve naj sprejme sodnik glede skupnega stanovanja zakoncev, ki je v lastnini le enega od zakoncev, in ta zakonec ob razvezi zahteva izselitev drugega zakonca, ki pa nima primerne stanovanja.

Glede na določbo, po kateri ima zunajzakonska skupnost, ustanovljena v skladu z zakonikom, na vseh področjih enake pravne posledice, kot če bi partnerja sklenila zakonsko zvezo, če ni bilo razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna, se predlagane določbe o stanovanjskem varstvu uporabljajo tudi za zunajzakonske partnerje tako med trajanjem kot tudi ob prenehanju zunajzakonske skupnosti (in za zakonca ob razveljavitvi zakonske zveze).

Ureditev zakonske zveze je predlog zakonika spremenil oziroma dopolnil tudi v določbah o pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, o sankcijah zaradi neizpolnjevanja teh pogojev, o obliki sklenitve zakonske zveze in o sankciji zaradi kršitve zahtev obličnosti.

Predlog je uvedel delitev na pogoje za obstoj in pogoje za veljavnost zakonske zveze. Pogoji za obstoj zakonske zveze so, da sta osebi, ki sklepata zakonsko zvezo, različnega spola, izjava njunega soglasja, da skleneta zakonsko zvezo, in da to izjavo podata pred pristojnim državnim organom. V primeru kršitve teh pogojev gre za neobstoječo zakonsko zvezo, ki nima pravnih posledic zakonske zveze. S tem je odpravljena negotovost o tem vprašanju v strokovni javnosti.

V skladu s svobodo zakonske zveze, ki je izraz pravice do samoodločbe posameznika (35. člen ustave), po predlogu zakona slavnostna in javna sklenitev zakonske zveze ni obvezna. S tem država posameznika ne sili več, da se prilagaja njenim vrednostnim nadzorom, temveč mu omogoča, da tudi s sklenitvijo zakonske zveze uveljavi lastne nazore. Predlog zato zagotavlja tudi večje možnosti sklepanja zakonske zveze zunaj uradnih prostorov in različne vrste obličnosti sklepanja zakonske zveze. Predlagana delitev podeljuje tudi zakonsko pooblastilo županom, da na območju svoje občine, sklepajo zakonske zveze.

Ureditev prenehanja zakonske zveze se po predlogu zakonika spreminja samo v tem, da šteje razveljavitve zakonske zveze za način prenehanja. To je logično, kajti pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve zakonske zveze.

Za spreminjanje temeljnega koncepta razveze zakonske zveze ni potrebe. Ostajata možnosti sporazumne razveze in razveze na tožbo. Ustrezne določbe o tem, kateri sporazumi zakoncev so pogoj za sporazumno razvezo in v kakšni obliki jih morata zakonca skleniti, vsebuje ZZZDR že od uveljavitve ZZZDR-C dalje. Tudi določbe o pravnih posledicah razveze zakonske zveze v razmerju razvezanih staršev do skupnih otrok in o preživljanju nepreskrbljenega zakonca je ustrezno spremenila navedena novela ZZZDR.

Pri ureditvi posledic zakonske zveze in njenega prenehanja v razmerju do otrok so prevzete rešitve, ki jih ZZZDR prav tako vsebuje že od uveljavitve ZZZDR-C dalje (to je o varstvu in vzgoji otroka, o otrokovih stikih in o preživljanju).

Med novimi oziroma spreminjevalnimi rešitvami v ureditvi razmerja med starši in otroki velja omeniti zlasti sledeče:

- Pri ureditvi ugotavljanja in izpodbijanja starševstva naslednje določbe: da je mati ženska, ki je otroka rodila; da se mora s priznanjem očetovstva ob določenih pogojih strinjati tudi polnoletni otrok; da ni mogoče priznati otroka, dokler velja po zakonu drugi moški za njegovega očeta; da se lahko prizna tudi spočetega, a še nerojenega otroka; da se otroka lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar samo, če je zapustil potomce; da lahko moški, ki misli, da je otrokov oče, izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za otrokovega očeta, samo, če hkrati zahteva, da se ugotovi njegovo očetovstvo. Za ugotavljanje in izpodbijanje starševstva za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, ima predlog zakonika posebne določbe, ki so prenesene iz ZZNPOB. Pomembne so zlasti rešitve glede določanja izvora otroka, spočetega z uporabo darovanih spolnih celic;

- Pri ureditvi pravic in obveznosti staršev in otrok so prevzete rešitve, ki jih je uveljavil že ZZZDR z zadnjo novelo, to je o varstvu in vzgoji otroka, o otrokovih stikih, o izvrševanju roditeljske pravice, ki se po predlogu zakonika imenuje starševska skrb in o preživljanju.

- Med določbami o drugih pravicah in obveznostih staršev, ki izvirajo iz starševske skrbi in ki so sicer v znatni meri identične z določbami ZZZDR, predlagatelj predlaga novo ureditev glede zastopanja otroka in upravljanja otrokovega premoženja. Dovoljenje staršev ni več pogoj za veljavnost pomembnega posla, ki ga sklene otrok, ki je dopolnil 15 let starosti (kot to določa ZZZDR). Veljavnost pravnega posla, ki ga je otrok sklenil brez dovoljenja staršev se presoja po pravih obligacijskega prava. Predlagana ureditev je sprejemljivejša, ker v večji meri upošteva koristi otroka.

- Glede upravljanja otrokovega premoženja je po predlogu zakonika odpravljen pogoj, ki ga določa ZZZDR za razpolaganje staršev s stvarmi iz premoženja otroka, namreč privolitev centra za socialno delo. Tako se v določenih situacijah lažje doseže otrokova korist. Država ima druge, preventivne možnosti zavarovati otroka pred neskrbnimi starši. Podaljšanje starševske skrbi je predlog zakonika odpravil. Institut starševske skrbi je namenjen otroku in ne posebnemu varstvu odraslih oseb, ki ne morejo same skrbeti zase. Njegova uporaba za odrasle osebe ni primerna.

- S predlogom zakonika o novi pravni ureditvi posegov države v družino zaradi varovanja koristi otrok želi predlagatelj doseči predvsem: čimprejšnje odkrivanje primerov ogroženih otrok, zagotovitev takojšnje medicinske pomoči in preprečitev nadaljnjega ogrožanja otroka, timsko interdisciplinarno obravnavanje primerov, ko so otroci v družini ogroženi, pošten postopek z vidika varstva pravic otroka in oseb, ki zanj skrbijo, čim manj odvzemov otrok staršem, rehabilitacijo družine, v primerih pa, ko družine ni več mogoče rehabilitirati, otroku zagotoviti stalno nadomestno vzgojo in varstvo.

Osnovno načelo, po katerem se predlog zakonika pri tem ravna, je, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši in v posledici tega načelo najblažjega posega.

Pri izbiri ukrepov za varstvo koristi otrok je treba upoštevati tudi načelo koristi otroka, ki ga je predlog zakonika uvrstil med splošne določbe.

S predlagano pravno ureditvijo se krog ukrepov, ki jih ureja ZZZDR, širi še na nekatere ukrepe, ki so jih pristojni organi v praksi najbolj pogrešali. Poleg taksativno naštetih ukrepov (delijo se na nujne ukrepe, na začasne odredbe in na ukrepe trajnejšega značaja) je ohranjeno tudi pooblastilo centra za socialno delo za obravnavanje družine ter vložitev predloga za izrek katerega od ukrepov za varstvo koristi otrok. Natančno so določeni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za ukrep in trajanje ukrepa.

Odločanje o začasnih odredbah in o ukrepih trajnejšega značaja je v pristojnosti sodišč.

Predlog zakonika predlaga uvaja dve novosti, in sicer ureditev, po kateri lahko sodišče sorodniku, ki izpolnjuje pogoje za posvojitev otroka iz 216. in 217. člena tega zakonika, pa ga zaradi omejitev po 215. členu tega zakonika ne more posvojiti ali pa se za posvojitev ne odloči, je pa pripravljen celovito prevzeti skrb za otroka, podeli starševsko skrb ter ureditev, po kateri starši lahko za primer smrti ali trajnejše nezmožnosti izvajanja starševske skrbi vnaprej izrazijo voljo glede osebe, kateri se otrok zaupa v varstvo in vzgojo, sorodnika, ki se mu podeli starševska skrb, posvojitelja ali skrbnika.

Pri pravni ureditvi obveznosti preživljanja so prevzete rešitve, kot v ZZZDR veljajo od uveljavitve ZZZDR-C dalje. Tu velja poudariti predvsem načelo varstva šibkejše stranke in varstvo koristi otroka tudi pri sklepanju sporazumov o preživljanju, in sicer velja tu načelo, da se ti sporazumi sklepajo pred sodiščem. V drugih položajih pa se sklepajo preživninski sporazumi pri notarju. Noben sporazum o preživljanju, niti tisti o preživljanju enega od staršev, ne sme ogroziti otrokove koristi.

Pomembnejše spreminjevalne rešitve v predlogu zakonika o posvojitvi so: otroka lahko skupaj posvojita ne samo zakonca, temveč tudi zunajzakonska partnerja; za posvojitev je potrebno otrokovo soglasje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (v skladu s 6. členom EKUOP); rok za izpeljavo posvojitve je šest mesecev od izpolnitve katerega od pogojev, določenih v predlogu zakonika. Postopek ugotavljanja primernosti prijavitelja se vodi na centru za socialno delo odločitev o posvojitvi pa sprejme sodišče. Z namenom čim bolj zavarovati otrokovo korist – zagotoviti varstvo v obliki posvojitve vsem otrokom in izbrati otroku najboljše možne starše – predlagatelj predlaga vzpostavitev centralne zbirke otrok in oseb, ki bi želele posvojiti.

Pri pravni ureditvi rejništva je predlagatelj upošteval, da ZZZDR ni edini predpis, ki ureja rejništvo. Zaradi dopolnilne ureditve po ZIRD, ki v veliki meri ustreza svojemu namenu, ni potrebe, da bi to ureditev vsebinsko znatneje spreminjali. V okviru stvarne pristojnosti pa je spremenjena pristojnost za odločanje o namestitvi otroka v rejništvo. O namestitvi v rejniško družino odloča sodišče, kadar odloča o ukrepih za varstvo koristi otroka ali ob odločanju o

varstvu in vzgoji otroka ter tudi v primerih, kadar nastopijo razlogi, ki ne terjajo odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka (npr. smrt ali huda bolezen staršev, zapustitve otroka, daljša odsotnost staršev zaradi npr. prestajanja zaporne kazni). Sodišče bo odločalo o namestitvi in o imenovanju rejnika tudi v primeru, če bo otroku potrebno usposabljanje v skladu s posebnimi predpisi (otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju). Center za socialno delo pa odloča tedaj, kadar odločilo nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka.

V novi določbi je zapisano, da z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in obveznosti po tem zakoniku, ki so združljive z namenom rejništva, razen če na podlagi tega zakonika ni drugače odločeno.

Predlagatelj predlaga, da se odpravi možnost, da starši sami namestijo otroka v rejništvo. Razlog je v novi ureditvi po ZIRD, ki predpisuje ostrejšje pogoje za rejnika. Otroku ni v korist, če je po odločitvi staršev v rejništvu pri osebi, ki teh pogojev ne izkaže.

V pravni ureditvi skrbništva predlagatelj ne predlaga večjih vsebinskih sprememb. Predlog pa vsebuje spremembe glede stvarne pristojnosti. Po predlagani ureditvi odločanje o postavitvi pod skrbništvo in imenovanje skrbnika, tako za otroke kot za odrasle osebe, sodi v pristojnost sodišč. O postavitvi pod skrbništvo odloča sodišče, ki hkrati otroka ali odraslo osebo postavi pod skrbništvo in ji imenuje skrbnika. V postopkih o postavitvi skrbnika za posebni primer sodišče, center za socialno delo ali organ, pred katerim poteka postopek postavi skrbnika za posebni primer ali skrbnika za določeno vrsto opravi odsotni osebi, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, neznanemu lastniku premoženja, kadar je potrebno, da nekdo za to premoženje skrbi, pa tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika. Odločanje o imenovanju kolizijskega skrbnika pa sodi v pristojnost sodišč in centrov za socialno delo.

V postopku postavitve pod skrbništvo predlagatelj predlaga dodatne procesne pravice otroka, enako kot so določene v ZPP.

Druge pomembne novosti v predlogu zakona in njihov vpliv na zakonodajo, ki je z družinskim pravom povezana:

1) Varovanje pravice otrok oziroma zakoncev do družinskega stanovanja posebnih posegov v Stanovanjski zakon (Uradni list RS, št. 69/03, 18/04 – ZVKSES, 47/06 – ZEN, 9/07 – Odl. US, 18/07 – Skl. US, 45/08 – ZVEtL, 57/08, 62/10 – ZUPJS, 56/11 – odl. US, 87/11 in 40/12 - ZUJF; v nadaljevanju: SZ-1) ne zahteva. Sodišča bodo pri odločanju o stanovanjskih vprašanih morala dodatno upoštevati tudi določbe Družinskega zakonika, kadar bo šlo za subjekte družinskega prava. Podobno je v primeru Zakona o notariatu in še nekaterih drugih.

2) Predlagana ureditev družinsko pravnih razmerij bo prinesla tudi določene nujne spremembe in posege v ZNP in ZPP, ki so v okviru pristojnega Ministrstva za pravosodje že v pripravi.

3) Pri ureditvi instituta rejništva je v predlogu zakona upoštevano dejstvo, da je bil na tem področju sprejet ZIRD. Zaradi prenosa stvarne pristojnosti bo potrebno zaradi tega posega ZIRD dopolniti.

4) Glede na to, da je sedes materie določanja očetovstva in materinstva tudi za otroke, ki so spočeti s postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo, v družinskem pravu, sta bili v predlog zakonika prevzeti določbi ZZNPOB, ki obravnavata predstavljeno problematiko; logično je temu sledila razveljavitev teh dveh členov v ZZNPOB.

3. OCENA FINANČNIH POSLEDIC PREDLOGA ZAKONIKA ZA DRŽAVNI PRORAČUN IN DRUGA JAVNA FINANČNA SREDSTVA

Za potrebe uveljavitve Družinskega zakonika bodo v letih 2017 in 2018 potrebna skupna proračunska sredstva v višini 116.000,00 EUR (46.000 EUR MP in 70.000 EUR MDDSZ) za potrebe intenzivnega usposabljanja sodnikov in sodnega osebja ter zaposlenih na centrih za socialno delo. Usposabljanje bo namenjeno pripravi na začetek uporabe zakona, tako da bodo tako sodišča kot centri za socialno delo pripravljene na nove naloge, ki jih bodo morali opravljati na podlagi Družinskega zakonika. Usposabljanje se bo v nekoliko zmanjšanem obsegu nadaljevalo tudi v letu 2019. Približno 1.000 EUR dodatnih sredstev na leto bo potrebnih tudi za delovanje Sveta za otroke in družino (postavka 7140). Zaradi potreb po nadgradnji matičnega registra bi imelo v letu pred začetkom uporabe Družinskega zakonika tudi Ministrstvo za notranje zadeve dodatne stroške v višini 35.000 EUR. V letu 2019, ko se bo Družinski zakonik začel uporabljati, bo potrebno zagotoviti dodatna sredstva za morebitne nove zaposlitve ali druge dodatne stroške dela in materialne stroške na sodiščih in centrih za socialno delo. Ocenjujemo, da bo v prvem letu uporabe Družinskega zakonika, tj. v letu 2019, potrebno zagotoviti skupaj približno 1.321.000,00 EUR.

Sredstva za izvajanje Družinskega zakonika se bodo zagotovila na proračunskih postavkah, ki so opredeljene v spodnji tabeli.

Tabela 1: Proračunske postavke, s katerih se bodo črpala sredstva za izvajanje Družinskega zakonika

PRORAČUNSKI UPORABNIK	PRORAČUNSKA POSTAVKA (ŠIFRA)	PRORAČUNSKA POSTAVKA (NAZIV)	OCENA STROŠKOV ZA LETO		OCENA STROŠKOV ZA LETO		OCENA STROŠKOV ZA LETO	
			2017 (v EUR)	(v EUR)	2018 (v EUR)	(v EUR)	2019 (v EUR)	(v EUR)

Vrhovno sodišče	G411103	Družinski spori	0,00	0,00	780.000,00
Ministrstvo za pravosodje	525010	Sredstva CIP	46.000,00	46.000,00	0,00
Ministrstvo za notranje zadeve	9607	Nadgradnja in vzdrževanje registrov upravnih notranjih zadev	0,00	35.000,00	0,00
Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti	7140	Stroški izvajanja zakonov s področja družine	71.000,00	71.000,00	41.000,00
Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti	1283	Dejavnost centrov za socialno delo	0,00	0,00	500.000,00
SKUPAJ:			117.000,00	152.000,00	1.321.000,00

S predlogom zakonika centri za socialno delo ohranjajo nekatere naloge, ki jih izvajajo po ZZZDR ter hkrati dobivajo nova javna pooblastila za dodatne naloge in vsebine dela. Prenos stvarne pristojnosti je predlagan predvsem za naloge, glede katerih bodo CSD opravljali strokovno delo, na podlagi predlogov CSD pa bodo odločala sodišča.

Celoten predlog zakonika je zastavljen na način, da o zadevah odloča sodišče, CSD pa vsebinsko pripravi dokumentacijo za odločanje, na podlagi katere odloča sodišče, CSD pa ohrani ter okrepi svojo strokovno in svetovalno dejavnost.

Po predlogu zakonika ostajajo v pristojnosti CSD naslednje naloge, ki so že določene v ZZZDR in nove naloge, ki nadomeščajo že opredeljene naloge v ZZZDR (za izračun finančnih posledic lahko za te naloge ostane normativ nespremenjen):

- namesto odločanja oziroma dovolitve sklenitve zakonske zveze CSD poda strokovno mnenje sodišču, preden le-to odloči o dovolitvi sklenitve zakonske zveze (CSD preuči zadevo, opravi pogovore tako s starši kot z osebami, ki želijo skleniti zakonsko zvezo, strokovna skupina oceni vse elemente, pripravi se analiza tveganja, priprava predloga);
- usklajevanje preživnin;
- priznanje očetovstva;
- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o varstvu in vzgoji otrok;

- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o preživljanju otrok;
- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o stikih s starši;
- pomoč staršem in drugim osebam pri sklenitvi sporazuma o otrokovih stikih z drugimi osebami;
- mnenje CSD o koristi otroka glede varstva in vzgoje;
- mnenje CSD o koristi otroka glede preživljanja;
- mnenje CSD o koristi otroka glede otrokovih stikov;
- mnenje CSD o koristi otroka glede izvajanja starševske skrbi;
- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o izvajanju starševske skrbi;
- CSD bo izrekal nujne ukrepe za varstvo otrokove koristi (otroka umakniti na varno, krizna namestitvev, izdaja odločbe ter podati predlog za začetek postopka na sodišče);
- namesto odvzema otrok bo CSD izvedel potrebna opravila za ugotovitev dejstev (pogovor s starši in otrokom, pripravil oceno ogroženosti pripravil načrt pomoči družini in otroku, pripravil predlog za začetek postopka na sodišču);
- namesto ukrepa za vzgojo in varstvo otroka in njegovih koristi ter varstva otrokovih premoženjskih koristi bo CSD nadzoroval izvajanje starševske skrbi (opraviti je potrebno vsa opravila za ugotovitev dejstev, pogovor s starši in otrokom, priprava načrta pomoči družini, analiza tveganja, ocena ogroženosti, učenje družine);
- imenoval bo druge osebe pri namestitvi otroka (razreši rejnika ali skrbnika in imenuje drugega) - namesto svetovalnega razgovora bo CSD izvajal predhodno svetovanje pred začetkom postopka v zakonskem sporu (paru je potrebno dati informacije o vseh možnosti pomoči in svetovanja, usmerjanje);
- namesto družinsko in/ali partnersko svetovanje, urejanje odnosov v družini – strokovno svetovanje paru (pogovor s parom, sodelovanje s ključnimi dejavniki okolja, opravi se analiza tveganja, načrt zmanjševanja škode, načrt krepitve moči, evalvacija);
- izvajanje mediacije;
- delo s kandidati za posvojitelje;
- namesto enostranske ali obojestranske posvojitve bo CSD vodil postopek izbire najprimernejšega kandidata za posvojitev (proučitev, pogovor z biološkimi starši, obravnava na strokovni skupini, pogovor z otrokom, pregled in priprava posvojiteljske družine na posvojitev, spremljanje kandidatov za posvojitev, podaja predloga);
- urejanje namestitve otroka v rejniško družino;
- CSD bo neposredno izvajal nekatere skrbniške naloge;
- dovoljenje centra za socialno delo skrbniku;
- imenovanje novega skrbnika za otroka;
- spremljanje skrbništva otrok;

- imenovanje skrbnika za posebni primer;
- postavitve kolizijskega skrbnika;
- spremljanje skrbnika za odrasle;
- reševanje ugovorov zoper delo skrbnika.

Opozoriti velja, da se vsi postopke, ki so bili začeti pred začetkom uporabe Družinskega zakonika, dokončajo pred centri za socialno delo po določbah ZZZDR, kar pomeni, da bodo določeno obdobje centri za socialno delo še vedno vodili že začete postopke, hkrati pa bodo morali opravljati še vse naloge, ki jim jih nalaga Družinski zakonik. Na podlagi novih nalog bi bilo potrebno po prvih ocenah zagotoviti na CSD dodatnih 64,552 strokovnih delavcev. Ob strokovnih delavcih pa je potreben tudi administrativno tehnični kader, kar pomeni še dodatno 22,5% delavcev (14,524) in celotna vsota potrebnih dodatnih delavcev znaša 79,076. Nasprotno bo po prvi oceni na vseh CSD dolgoročno zaradi nalog, ki jih ne bodo več opravljali, preveč 10,872 delavcev, kar pomeni, da jih lahko odštejemo od navedenih delavcev, ki jih dodatno potrebujejo CSD za nove naloge.

Na podlagi tega izračuna se lahko v fazi priprave zakonika zaključi, da bi bilo na CSD potrebno dodatno zaposliti 53,68 strokovnih delavcev ter na to še 22,5% administrativno tehničnega kadra, kar vse skupaj znaša 65,758 delavcev. Vmesni primanjkljaj, ko bodo centri vodili že začete postopke po ZZZDR in hkrati opravljali naloge na podlagi družinskega zakonika bomo rešili z bolj učinkovitim organiziranjem dela centrov skozi reorganizacijo, po kateri se bo število centrov za socialno delo zmanjšalo, določene službe pa se bodo organizirale na ti. regijski ravni.

Čeprav bo tudi dolgoročno navedene zaposlitve Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti poskusilo primarno pridobiti z racionalizacijo dela na CSD, z izvedeno reorganizacijo CSD in z notranjimi prerazporeditvami, bodo določene dodatne zaposlitve potrebne. Ocenjuje se, da bo potrebno v prvem letu uporabe Družinskega zakonika zagotoviti povprečno po eno zaposlitev na ti. regijski CSD, kar skupaj zneso 15 novih zaposlitev. Strošek vseh novih zaposlitev na CSD za potrebe izvajanja Družinskega zakonika je ocenjen na 450.000,00 EUR. Ocenjuje se tudi, da bo za povečanje materialnih stroškov iz naslova novih zaposlitev potrebno zagotoviti še 50.000,00 EUR. Ker so nekatere naloge v predlogu Družinskega zakonika spremenjene, bo potrebno spreminjati tudi obstoječi standard in normativ, kjer se bo še posebej pozorno spremljalo, kolikšen delež standarda naloge dejansko ostane na CSD. Glede na nove naloge CSD, ki so vezane na pripravo predlogov za sodišča, bodo centri za socialno delo potrebovali zlasti kader pravne stroke in socialne delavce za okrepljeno delo z družinami.

Predlog zakonika torej predvideva celovit prenos pristojnosti za odločanje v družinskih zadevah s centrov za socialno delo na sodišča in določa nekatere nove pristojnosti sodišča, pri čemer bodo o njih po predlogu zakonika na prvi stopnji odločala okrožna sodišča.

Okrožna sodišča že po veljavni ureditvi v ZZZDR odločajo v sporih o:

- razvezi in razveljavitvi zakonske zveze,
- ugotovitvi ali izpodbijanju očetovstva ali materinstva,
- varstvu, vzgoji in preživljanju otrok, in o stikih otrok s starši in drugimi osebami, ne glede na to, ali se rešujejo samostojno ali skupaj z zakonskimi spori oziroma spori o ugotovitvi ali izpodbijanju očetovstva ali materinstva,
- podaljšanju in prenehanju podaljšanja roditeljske pravice,
- pridobitvi popolne poslovne sposobnosti mladoletne osebe, ki je postala roditelj,
- odvzemu in vrnitvi roditeljske pravice ter
- omejitvi pravic staršev glede upravljanja z otrokovim premoženjem.

Tudi po predlagani ureditvi bodo o navedenih zadevah še vedno odločala okrožna sodišča, pri čemer bodo namesto postopkov podaljšanja in prenehanja podaljšanja roditeljske pravice vodila postopke postavitve pod skrbništvo. Predlog zakonika namreč instituta podaljšanja roditeljske pravice oziroma starševske skrbi ne pozna več.

Poleg tega bodo v odločanje okrožnih sodišč prešli sedanji postopki o odvzemu in vrnitvi poslovne sposobnosti. Po veljavni zakonski ureditvi o odvzemu in vrnitvi poslovne sposobnosti odločajo okrajna sodišča. Ker pa se s predlogom tega zakonika institut odvzema poslovne sposobnosti nadomešča z institutom postavitve pod skrbništvo, bodo po začetku uporabe zakonika o teh zadevah ravno tako odločala okrožna sodišča. Podatki iz Sodne statistike za leto 2015 kažejo, da je bilo v letu 2015 na okrajnih sodiščih rešenih 327 postopkov za odvzem oziroma vrnitev poslovne sposobnosti.

Pri oceni pripada zadev na sodišča je treba upoštevati tudi predlagano ureditev, po kateri bo o razvezah zakonske zveze, kadar zakonca nimata skupnih otrok ter med njima ni spora o bistvenih posledicah razveze glede njunega medsebojnega razmerja, notar sestavi notarski zapis sporazuma zakoncev o razvezi zakonske zveze, kar predstavlja razbremenitev sodišč odločanja v teh zadevah.

Podatki iz Sodne statistike za leto 2015 kažejo, da je bilo v letu 2015 začetih 1.123 sodnih postopkov za sporazumno razvezo zakonske zveze. Razveznih postopkov, začetih s tožbo, je bilo v letu 2015 začetih 787. Vseh razvez z otroki pa je bilo 894. Ne glede na to, da s podatkom, koliko sporazumnih razvez je bilo brez skupnih otrok, ne razpolagamo, lahko ugotovimo, da se je od vseh začetih razveznih postopkov v letu 2015 na skupne otroke nanašalo 46,8 odstotka postopkov. Vseh razveznih postopkov, kjer se ni odločalo tudi glede skupnih otrok, je bilo torej približno 53,2 odstotka. Ob predpostavki, da so se razvezni postopkih, tisti, ki se začnejo na predlog, in tisti, ki se začnejo s tožbo, v enakem odstotku nanašali na otroke, lahko ocenimo, da je bilo v letu 2015 začetih razveznih postopkov, ki so se začeli na predlog in se niso nanašali na skupne otroke približno 597. V vseh teh primerih bodo okrožna sodišča razbremenjena

odločanja, ker bo notarski zapis sporazuma o razvezi zakonske zveze na zahtevo zakoncev sestavil notar.

V zvezi z opisanim prenosom sporazumnih razvez brez skupnih otrok na notarje in torej posledično razbremenitvijo okrožnih sodišč odločanja v teh zadevah, lahko ocenimo, da glede na opisan prenos pristojnosti odločanja v postopkih postavitve pod skrbništvo (torej sedanjih postopkih odvzema oziroma vrnitve poslovne sposobnosti) na okrožna sodišča, da glede na zelo okvirne statistične ocene, upošteva naravo in zahtevnost odločanje v enih in drugih zadevah, s tega vidika ni posebnih dodatnih obremenitev ali razbremenitev odločanja okrožnih sodišč.

Tako je pri oceni finančnih posledic za delo sodišč treba upoštevati predvsem oceno števila novih zadev, ki se s predlogom zakonika na sodišča prenašajo s centrov za socialno delo ali se njihova pristojnost določa na novo. Sodišča bodo po predlagani ureditvi pristojna za odločanje še v naslednjih zadevah, ki jih vsebinsko lahko razvrstimo v štiri sklope:

1. spregled zadržkov sorodstva in mladoletnosti pri sklenitvi zakonske zveze

2. ukrepi za varstvo koristi otrok, v okviru katerih je predvideno odločanje o:

- začasnih odredbah (zlasti bo sodišče lahko izdalo odredbo, s katero otroka odvzame staršem in ga namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod, odredbo o vstopu v stanovanje ali druge prostore, v katerih se otrok nahaja, proti volji staršev; odredbo o prepovedi ali omejitvi otrokovih stikov; odredbo o načinu izvrševanja otrokovih stikov; odredbo o vzgoji in varstvu otroka; odredbo o preživljanju otroka; odredbo o prepovedi prehoda državne meje z otrokom; odredbo o izselitvi nasilnega člana iz skupnega stanovanja; odredbo o prepovedi približevanja otroku osebam, ki ga ogrožajo; odredbo o zavarovanju na premoženju staršev ali otroka; odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju) in

- taksativno določenih ukrepov trajnejšega značaja: omejitev starševske skrbi, odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju, omejitve ali odvzem pravice do stikov in prepoved približevanja, odvzem otroka staršem, namestitvev otroka v zavod, odvzem starševske skrbi.

S prenosom pristojnosti odločanja o ukrepih za varstvo koristi otrok trajnejšega značaja se na sodišče prenese tudi odločanje o namestitvi v eno od oblik institucionalnega varstva (torej v zavod ali rejništvo), saj v postopku ni mogoče zgolj odločiti o ukrepu odvzema otroka, ne da bi bilo ob enem odločeno tudi o namestitvi.

Pristojnost za odločanje o nekaterih od zgoraj navedenih ukrepov se prenaša s CSD na sodišča, v nekaterih pa je sodna pristojnost določena na novo.

3. skrbništvo

Predlog Družinskega zakonika določa izključno pristojnost sodišč za odločanje o postavitvi pod skrbništvo tako glede odraslih kot tudi glede otrok.

S tem se v okviru enega samega postopka zagotovi ustrezno varstvo otrok in oseb, ki niso sposobne same skrbeti zase, in ni potrebno, da sodnemu postopku odvzema poslovne sposobnosti sledi še upravni postopek postavitve pod skrbništvo in imenovanja skrbnika. Pri otrocih bo sodišče ob izrečenih ukrepih lahko odločilo tudi o postavitvi pod skrbništvo.

Odločanje o imenovanju skrbnika za poseben primer sodi v pristojnost sodišča, centra za socialno delo ali organa, pred katerim teče postopek.

4. posvojitve

Ker je posvojitve najgloblji poseg v družinska razmerja, se glede na pravne posledice posvojitve (vzajemno prenehanje pravic in dolžnosti posvojenca do njegovih staršev in drugih sorodnikov ter prehod posvojenca v novo družino in v nova družinska razmerja), tudi odločanje o posvojitvah prenese v pristojnost sodišč.

Zaradi določila, da se pred centri za socialno delo zaključijo že začeti postopki, ne bo enkratnega prenosa vseh odprtih zadev iz pristojnosti CSD na okrožna sodišča. Iz statističnih podatkov centrov za socialno delo sicer ni možno natančno določiti števila zadev, v katerih bo odločanje po predlogu zakonika prešlo s centrov za socialno delo na sodišča, lahko pa služijo kot podlaga za okvirno oceno teh zadev. Na podlagi podatkov številu zadev, ki jih po ZZDR letno rešijo centri za socialno delo, ocenjujemo, da bo letni pripad na vsa okrožna sodišča znašal približno 200 novih zadev. Opozoriti velja, da se bo število zadev v prihodnjih letih povečevalo, saj Družinski zakonik za večino ukrepov predvideva, da trajajo največ tri leta, zato bo o njihovem morebitnem podaljšanju potrebno ponovno odločati. Ob upoštevanju, da bodo sodišča pristojna tudi za odločanje o nekaterih povsem novih zadevah, ki do sedaj v družinski zakonodaji niso urejene, na podlagi statističnih podatkov centrov za socialno delo ocenjujemo, da bodo vsa okrožna sodišča v začetnih letih uporabe Družinskega zakonika letno obravnavala skupaj približno 250 novih zadev.

Upošteva se do 31.12.2015 veljavna Merila za kakovost dela sodnikov za oceno sodniške službe in ob vrednotenju teh zadev kot bolj zahtevnih, ocenjujemo, da bi sodnik letno lahko rešil približno 50 teh zadev, kar privede do ocene, da bi na delo na novo pripadlih zadevah bilo treba razporediti približno novih 5 sodnikov (oz. ustrezno kvoto sodnega osebja). Strošek novih zaposlitev je ocenjen na približno 300.000 EUR letno.

Predvidoma bo v določenih zadevah potrebno sodelovanje izvedencev. Ocenjujemo, da bo to v približno 100 zadevah letno. Ob povprečnem strošku izvedenca (upošteva se morebitne dopolnitve izvedenskega mnenja in ustna zaslišanja izvedenca) v znesku 1.500,00 EUR na zadevo, znaša ocena stroškov izvedenskih mnenj za sodišča 150.000,00 €/leto.

Glede na zahtevo zakonika, da se v določenih postopkih zagotovi izvedbo nujnih procesnih dejanj, bo treba organizirati t.i. dežurno službo. Strošek zagotovitve enega dežurnega mesta ocenjujemo na 30.000,00 EUR letno, kar ob upoštevanju števila pristojnih sodišč skupaj znaša 330.000,00 EUR letno.

Ker bo pripad zadev na okrožna sodišča po začetku uporabe Družinskega zakonika postopen, tudi predhodne večje investicije za zagotovitev tehničnih pogojev poslovanja sodišč niso potrebne. Ministrstvo za pravosodje bo sproti po začetku uporabe Družinskega zakonika ocenilo potrebo po npr. novih prostorih in sredstva zagotovilo v okviru razpoložljivih sredstev za investicijska vzdrževanja oziroma najemnine.

Finančne posledice povezane z novim Družinskim zakonikom bodo za Ministrstvo za notranje zadeve nastopile v času od sprejema novega zakonika do pričetka njegove uporabe. Poleg prilagoditve obstoječe zakonodaje (Zakon o matičnem registru in Pravilnik o izvrševanju zakona o matičnem registru) bo potrebno zaradi spremenjene zakonodaje nadgraditi matični register z novima transakcijama (»podelitev starševske skrbi sorodniku« in »prenehanje podelitve starševske skrbi«). Posledično bodo potrebni novi zaznamki na izpiskih o rojstvih in izpiskih iz matičnega registra (vsebujejo vse spremembe osebnega stanja), ki se izpisujejo na pred tiskane obrazce (izpiske) neposredno iz matičnega registra. Skladno z navedenimi spremembami bo potrebno nadgraditi analitične izdelke v podatkovnem skladišču zaradi vključitve statistike, ki se nanaša na podelitev starševske skrbi in prenehanje tega ukrepa ter ažurirati šifrante, ki se nanašajo na status roditeljstva. Okvirna ocena, glede na zgoraj navedeno, znaša 35.000,00 EUR. Sama nadgradnja Centralnega registra prebivalstva zaradi dopolnitve z novim podatkom sicer ni zahtevna, kompleksnejše pa je zagotavljanje tega podatka vsem uporabnikom podatkov iz Centralnega registra prebivalstva, saj bodo morali tudi ti zaradi novosti prilagoditi svoje informacijske sisteme. Podatki se posredujejo zunanjim uporabnikom s tehnično rešitvijo servisov za posredovanje (ali vpogled) v podatke, ti pa so razviti za vsakega individualnega uporabnika posebej.

Sredstva za izvajanje nalog, ki izhajajo tudi iz predlaganega 19. člena zakonika, so že zagotovljena v sprejetih državnih proračunih za leti 2016 in 2017 v okviru sredstev na proračunskih postavkah Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Iz teh postavk se že danes financirajo tako naloge iz sedanjega Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, kot tudi naloge na podlagi drugih zakonov (npr. podporne naloge (ne pravic) na podlagi Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, vsebine povezane z izvajanjem Zakona o preprečevanju nasilja v družini, usposabljanje rejnikov po Zakonu o izvajanju rejniške dejavnosti), kar pomeni, da so sredstva na nekaterih navedenih postavkah le delno namenjena izvajanju nalog na podlagi Zakona o zakonski zvez in družinskih razmerjih oziroma v bodoče Družinskega zakonika. Natančna višina sredstev na teh postavkah, ki je namenjena izvajanju nalog iz posameznega zakona je odvisna od dejanskih potreb in prioritet v posameznem letu. V tabeli so navedene proračunske postavke in skupna višina sredstev (v EUR) na njih v sprejetih državnih proračunih za leti 2016 in 2017. Dodatna sredstva bodo po sprejemu Družinskega zakonika potrebna le za intenzivno usposabljanje strokovnih delavcev centrov za socialno delo zaradi prenosa pristojnosti odločanja o ukrepih za zaščito otrok s centrov za socialno delo na sodišča. Določena dodatna sredstva bodo potrebna tudi za delovanje Sveta za otroke in družini (npr. sejnine in potni stroški za zunanje člane, gradiva). Ocenjujemo, da bo dodatnih stroškov

zaradi ustanovitve in delovanje sveta do 1.000 EUR na leto. Dejanski stroški za delovanje sveta bodo odvisni od intenzivnosti dela sveta, zlasti od števila predpisov in strateških dokumentov s področja otrok in družine, ki bodo v posameznem letu v pripravi. Sredstva za usposabljanje strokovnih delavcev centrov za socialno delo in delovanje sveta bodo krita iz postavke 7140 Stroški izvajanja zakonov s področja družine. Ostale naloge se bodo še naprej izvajale v okviru razpoložljivih sredstev.

Tabela 2: Proračunske postavke, na katerih so zagotovljena sredstev za izvajanje nalog iz 19. člena zakonika

	2016	2017
5540 Otroška opazovalnica	95.000	95.000
4071 Programi v podporo družini	319.400	320.000
5791 Programi psihosocialne pomoči otrokom, odraslim in družinam	335.064	335.064
7140 Stroški izvajanja zakonov s področja družine	900.000	900.000

Predlog zakonika nima drugih javnofinančnih posledic.

4. NAVEDBA DA SO SREDSTVA ZA IZVAJANJE ZAKONA V DRŽAVNEM PRORAČUNU ZAGOTOVLJENA, ČE PREDLOG ZAKONA PREDVIDEVA PORABO PRORAČUNSKIH SREDSTEV V OBDOBJU, ZA KATERO JE BIL DRŽAVNI PRORAČUN ŽE SPREJET

/

5. PRIKAZ UREDITVE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH IN PRILAGOJENOSTI PREDLAGANE UREDITVE PRAVU EVROPSKE UNIJE

Vsebina, ki jo ureja predlog zakonika, ni predmet ureditve prava Evropske unije.

Nemčija

Sedes materije nemške pravne ureditve družinskega prava je Civilni zakonik (Bürgerliches Gesetzbuch BGB (BGB), BGBl III 400-2 z dne 18.8.1896) z novelami: npr. z novelo Zakona o reformi otroškega prava (Kindschaftsrechtsreformgesetz – KindRG z dne 16.12.1997, BGBl I 2942), Zakona o pomočništvu (Beistandschaftsgesetz z dne 4.12.1997, BGBl I 2846), Zakona o (pravnem) oskrbništvu (Gesetz zur Reform des Rechts der Vormundschaft und Pflegschaft für Volljährige – Betreuungsgesetz – BtG, z dne 12.9.1990, BGBl. I 2002), Zakona o spremembah prava o oskrbništvu (Betreuungsrechtsänderungsgesetz z dne 25.6.1998, BGBl. I 1580), Zakona o spremembah zakona o pomoči nosečnicam in družinam (Schwangern – und Familienhilfsänderungsgesetz – SFHÄndG, z dne 21.8.1995, Zakona o registriranem partnerstvu (Das Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft, z dne 16. 2. 2001, BGBl. I S. 266), Zakona o spremembi preživljanja (Unterhaltsrechtsänderungsgesetz – UÄndG, z dne 21. 12. 2007, BGBl. I S. 3189), Zakona o razjasnitvi starševstva neodvisno od postopka izpodbijanja očetovstva (Gesetz zur Klärung der Vaterschaft unabhängig vom Anfechtungsverfahren, z dne 26. 3. 2008, BGBl. I S. 441), Zakona o spremembi premoženjske izravnave in skrbniškega prava (Gesetz zur Änderung des Zugewinnausgleichs- und Vormundschaftsrechts, z dne 6. 7. 2009, BGBl. I S. 1696).

BGB dopolnjujejo npr. še Zakon o pomoči otrokom in mladini (Gesetz zur Neuordnung des Kinder – und Jugendhilferechts (Kinder und Jugendhilfegesetz) z dne 26.6.1990, BGBl. I 1163), Zakon o civilnopravnem varstvu pred nasiljem in zalezovanjem (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen z dne 11.12.2001), Uredba o ravnanju s skupnim stanovanjem zakoncev in gospodinjskimi predmeti (Verordnung über die Behandlung der Ehwohnung und des Hausrats 1944, zadnja novela 1990) in Uredba o izračunavanju zakonite preživnine (Verordnung zur Berechnung des Regelunterhalts 1970).

Sklenitev zakonske zveze: Nemško pravo predpisuje obvezno civilno sklenitev zakonske zveze. Pri sklenitvi zakonske zveze morata biti navzoča oba zakonca. Zakonska zveza, ki ni sklenjena pred matičarjem; ki ni sklenjena med osebama različnih spolov; zakonska zveza, kjer zakonca nista podala svojega soglasja, ne ustvarja pravnih učinkov zakonske zveze (t. i. ne – zakon). Neobstoj zakonske zveze se ugotavlja s tožbo pred družinskim sodiščem. Razlogi za izpodbojnost zakonske zveze so podobni kot v slovenskem pravu (npr. zadržek mladoletnosti, dvojne zakonske zveze, sorodstva, pomanjkanje svobodne privolitve). Posledice razveljavitve nastopijo za naprej. Izhodišče za njihovo urejanje je pravna ureditev posledic pri razvezi zakonske zveze. Vendar so posledice razveljavitve enake posledicam razveze le pod določenimi pogoji, ki so pri posameznih razveljavitvenih vzrokih različni. Tako se npr. upravičenost do preživnine in dediščine ravna po tem, ali je zakonec vedel za razveljavitveni razlog. Tudi upravičenci do tožbe se razlikujejo glede na razveljavitveni razlog. Največkrat zakon daje pravico do tožbe vsakemu od zakoncev in pristojni upravni oblasti. Pri zadržku že obstoječe zakonske zveze ima pravico do tožbe tudi upravičeni tretji.

Zunajzakonska skupnost: Zakon o registriranem partnerstvu iz leta 2001 je uvedel registracijo partnerske skupnosti za osebe istega spola (ne nujno spolnih partnerjev istega spola), ne pa tudi za partnerje različnega spola. Zunajzakonska skupnost partnerjev različnega spola v nemškem pravu tako ni posebej urejena in načeloma ne ustvarja družinsko pravnih posledic. Relevantna pravna pravila lahko tako najdemo le v nekaterih določbah, ki se nanašajo na zakonsko zvezo, a se izjemoma dovoljuje njihova analogna uporaba za zunajzakonske

skupnosti; v nekaterih splošnih zakonskih določbah, ki se uporabljajo brez posebne zahteve po obstoju zakonske zveze; v pogodbenem pravu, ki temelji na eksplicitnem ali implicitnem soglasju med partnerjema.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca sta dolžna živeti skupaj. Sta sosesestnika skupnega stanovanja. Če živita ločeno, lahko vsak od njiju zahteva, da mu drugi skupno stanovanje (ne nujno samo stanovanje v skupni lasti) ali njegov del prepusti v izključno uporabo. Sodišče sme, upošteva tudi potrebe drugega zakonca, zahtevku ugoditi le, če je prepustitev stanovanja potrebna, da se prepreči izjemno težka situacija zakonca, ki zahteva stanovanje. Izjemno težka situacija je lahko tudi v tem, da bi zavrnitev zahtevka prizadela korist otrok, ki živijo v gospodinjstvu.

Poleg splošne ureditve varstva zakonca glede skupnega stanovanja v civilnem zakoniku pozna nemško pravo tudi posebne sodne ukrepe za civilnopravno varstvo oseb pred nasiljem v času, ko živijo v dalj časa trajajočem skupnem gospodinjstvu. V okviru zakonske življenjske skupnosti staršev in njihovih otrok, so ti ukrepi uporabljivi le za varstvo zakoncev pred medsebojnim nasiljem, medtem ko se nasilje med starši in otroki rešuje po splošnih družinskih pravilih za posege v roditeljsko pravico. Zakonec, ki je bil žrtev nasilja, lahko zahteva, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, ki sta ga zakonca skupaj uporabljala. Če je predlagatelj solastnik ali najemnik stanovanja, ali pa ima z nasilnim zakoncem dedno stavbno pravico ali pravico užitka na zemljišču, na katerem se nahaja stanovanje, sodišče trajanje ukrepa omeji glede na okoliščine primera in pri tem ni omejeno z maksimalnim rokom. Če pa je nasilni zakonec edini lastnik ali najemnik stanovanja oziroma imetnik dedne stavbne pravice ali pravice užitka na zemljišču (oziroma je imel te pravice skupaj s tretjo osebo), sme ukrep trajati največ šest mesecev. Sodišče ga sme na predlog zakonca podaljšati še za šest mesecev, če si zakonec v tem času ne more najti drugega primerne stanovanja in če to ne bi pomenilo prehudega bremena za zakonca (oziroma za tretjega). Sodišče sme na zahtevo nasilnega zakonca določiti nadomestilo za uporabo stanovanja, če to ustreza pravičnosti. Enaka ureditev velja, če je zakonec drugemu zakoncju le grozil z nasiljem in ob dodatnem pogoju, da je prepustitev stanovanja potrebna za preprečitev izjemno težke situacije zakonca, ki zahteva izselitev. Posebno težko situacijo lahko pomeni tudi ogroženost koristi otrok, ki s predlagateljem ukrepa živijo v skupnem gospodinjstvu.

Nemški pravni sistem pozna zakonski in pogodbeni premoženjski pravni režim med zakoncema. Zakonski premoženjski režim velja le, če se zakonca s pogodbo v notarski obliki ne dogovorita kaj drugega (npr. za ločeno ali za skupno premoženje). Pogodbo lahko skleneta pred sklenitvijo zakonske zveze ali po njej in s tem spremenita dotedanji premoženjski režim. Zakonski premoženjski režim se imenuje skupnost pridobljenega premoženja in je kompromis med ločenim in skupnim premoženjem. V času njegove veljavnosti premoženje zakoncev ostaja ločeno. Vsak zakonec z njim upravlja samostojno in tudi prosto razpolaga. Le za razpolage s celotnim premoženjem in razpolage z gospodinjskimi predmeti potrebuje privolitev drugega zakonca. Če zakonec privolitev brez utemeljenega razloga odkloni, jo sme varuško sodišče nadomestiti. Po prenehanju premoženjskega režima zakoncev (npr. zaradi smrti zakonca, razveze ali razveljavitve zakonske zveze, pogodbene izbire novega premoženjskega režima), se opravi izravnavo pridobljene prirasti premoženja (prirast je znesek, za katerega končno premoženje zakonca presega začetno premoženje). Prirast se izravna tako, da se

ugotovi, za koliko prirast enega zakonca presega prirast drugega. Presežek te prirasti se nato razdeli na polovico. Če zakonska zveza preneha s smrtjo enega od zakoncev, je premoženjskopravna izravnava le izjema. Namesto premoženjskopravne izravnave se v tem primeru opravi dednopravna izravnava, po kateri se zakoniti dedni delež preživelega zakonca zviša za 1/4 celotne dediščine.

Zakonca sta s svojim delom in premoženjem dolžna primerno preživljati družino. Po prenehanju zakonske zveze sta se zakonca načeloma dolžna sama preživljati. Zakonec lahko zahteva preživnino od drugega zakonca zgolj izjemoma, kadar so podane zakonsko določene okoliščine, npr. skrb za skupne otroke, nesposobnost pridobivanja lastnega dohodka zaradi starosti ali bolezni.

Razveza zakonske zveze: Zakonska zveza se razveže s sodbo na predlog enega ali obeh zakoncev. Razvezo je mogoče zahtevati iz razloga »omajanosti« zakonske zveze. Zakonska zveza šteje za »omajano«: 1) Če ne obstaja več življenjska skupnost zakoncev in tudi ni pričakovati, da bi jo zakonca spet vzpostavila. V tem primeru sodišče zakonske zveze ne sme razvezati pred potekom enega leta ločenega življenja zakoncev, razen če bi nadaljevanje zakonske zveze za predlagatelja iz razlogov, ki so na strani drugega zakonca, predstavljalo pretirano strogost. 2) Če zakonca živita ločeno najmanj eno leto in oba zakonca predlagata razvezo, ali pa jo predlaga samo en zakonec, drugi pa se z njo strinja. 3) Če zakonca živita ločeno najmanj tri leta.

Zakonska zveza se kljub »omajanosti« ne sme razvezati, dokler je to v interesu skupnega otroka zakoncev oziroma dokler bi razveza za zakonca, ki jo zavrača, glede na posebne okoliščine predstavljala težko breme.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Po razvezi zakonske zveze otrok praviloma ostane v varstvu in vzgoji obeh staršev (skupno varstvo in vzgoja kot pravilo), razen če eden od njiju zahteva, naj sodišče prenese varstvo in vzgojo samo nanj, drugi od staršev z zahtevkom soglaša, otrok pa zahtevku ne ugovarja. Če drugi roditelj z zahtevkom ne soglaša ali če otrok ugovarja, presodi sodišče o zahtevku v skladu z otrokovo koristjo. Četudi imata starša po razvezi skupno vzgojo in varstvo, sme tisti od staršev, v katerega oskrbi se otrok nahaja (otrok navadno kljub skupni vzgoji in varstvu živi le pri enem od staršev – t. i. rezidenčni model), v imenu otroka od drugega starša zahtevati preživnino. Za odmero tovrstne preživnine veljajo splošna preživninska pravila, ki urejajo preživljanje med starši in otroki.

Tisti od staršev, pri katerem je otrok v varstvu in vzgoji, je dolžan opustiti vse, kar negativno vpliva na stike z drugim od staršev, ta pa je dolžan opustiti vse, kar otežuje otrokovo vzgojo. Družinsko sodišče lahko izda odredbe, s katerimi sili osebe, udeležene pri stikih, k izpolnjevanju opustitvene dolžnosti. Težje sankcije za kršitev opustitvene dolžnosti so: odvzem pravice do varstva in vzgoje otroka enemu od staršev in prenos na drugega in odvzem ali omejitev pravice do stikov. Družinsko sodišče lahko odloči tudi o obsegu pravice do stikov in podrobneje uredi njeno izvrševanje. Družinsko sodišče lahko pravico do stikov ali izvrševanje že določenih stikov

odvzame ali omeji, če je to potrebno zaradi koristi otroka. O trajnem ali dalj časa trajajočem odvzemu pravice do stikov ali njenega izvrševanja lahko odloči samo, če bi bila sicer ogrožena otrokova korist. Družinsko sodišče lahko posebej določi, da se stiki opravljajo samo v navzočnosti tretje osebe, ki v to privoli.

Izvor otroka: Mati otroka je ženska, ki je otroka rodila. Za očeta otroka se po nemškem pravu šteje moški, ki je v času otrokovega rojstva z otrokovo materjo v zakonski zvezi ali ki je očetovstvo pripoznal ali je bilo očetovstvo sodno ugotovljeno. Nemško pravo se od slovenskega razlikuje predvsem po tem, da v nemškem pravu velja domneva očetovstva samo, če je otrok rojen v zakonski zvezi ali 300 dni po prenehanju zakonske zveze zaradi smrti (§ 1592 BGB v besedilu zakona o reformi otroškega prava, 1998, ki je začel veljati 2001). Če je otrok rojen po razvezi zakonske zveze, razvezani materin mož ne velja za njegovega očeta.–.

Očetovstvo, vzpostavljeno na podlagi domneve očetovstva oziroma pripoznanja, ki ne ustreza resnici, je lahko predmet izpodbijanja. Tožbo na izpodbijanje očetovstva lahko vložijo domnevani oče, mati, otrok ali moški, ki meni, da je biološki oče otroka. Rok za izpodbijanje očetovstva je dve leti, ki začne teči od takrat, ko upravičenec do izpodbijanja zve za okoliščine, da ni oče otroka.

Pravica moškega, ki misli, da je oče otroka, do tožbe za izpodbijanje očetovstva, je bila v BGB vnesena šele 23. 4. 2004 (začetek veljavnosti 30. 4. 2004). Za uspešno izpodbijanje očetovstva morajo biti izpolnjene naslednje predpostavke:

1. Moški mora priseči, da je imel v času spočetja otroka spolne odnose s materjo;
2. Med otrokom in dosedanjim očetom ne sme obstajati »socialno-družinska vez.« Ta obstaja, če dosedanji oče »dejansko nosi odgovornost za otroka.« To bo praviloma takrat, ko je dosedanji oče poročen z otrokovo materjo ali ko z otrokom dalj časa živi v skupnem gospodinjstvu. Bistveno je, ali »socialno-družinska vez« obstaja v trenutku vložitve tožbe. Po sodni praksi obstoj te vezi ni ovira za tožbo le takrat, kadar takšna vez obstaja tudi med biološkim (vendar ne pravnim) očetom in otrokom ter je ta vez v korist otroka. Če je dosedanji oče umrl še pred vložitvijo tožbe, je za presojo tesnosti socialno-družinske vezi med njim in otrokom odločilen trenutek smrti;
3. Tožnik mora dokazati, da je biološki oče otroka.

Prvi pogoj preprečuje, da bi moški vložil tožbo brez zadostnega razloga. Drugi pogoj želi varovati družinsko skupnost, v kateri otrok v dosedanjem očetu, s katerim živi, vidi svojega očeta, je nanj navezan in je z njim vzpostavil določene socialne vezi. V tem primeru, kot tudi v primeru, da materin mož ni biološki oče otroka, družina ne sme biti motena. Tretji pogoj želi zavarovati otroka, da ne bi zaradi tožbe ostal brez očeta.

Posebnost nemške sodne prakse je, da za sklepčnost tožbe za izpodbijanje očetovstva zahteva, da mora tožnik ob vložitvi tožbe izkazati začetni dvom v svoje očetovstvo. Tega sodna praksa razume kot okoliščino, ki je objektivno sposobna vzbuditi dvom v očetovstvo. Njenega obstoja zaradi visokih dokaznih standardov vrhovnega sodišča v praksi skoraj ni mogoče dokazati. Ne

more ga vzbuditi niti skrivno opravljeni DNK test. To je imelo za posledico, da domnevni oče, v praksi ni mogel uveljaviti svoje pravice do izpodbijanja očetovstva. Na nastalo pravno situacijo in vedno večjo neuravnoteženost pravic udeležencev je odgovorilo nemško zvezno ustavno sodišče, ki je naložilo zakonodajalcu, da ustvari primeren postopek za uresničitev pravice zvedeti za svoj izvor oziroma za svoje starševstvo. Zakonodajalec je v ta namen sprejel Zakon o določanju očetovstva neodvisno od postopka za izpodbijanje očetovstva (Gesetz zur Klärung der Vaterschaft unabhängig vom Anfechtungsverfahren, z dne 26. 3. 2008, BGBl. I S. 441), ki je stopil v veljavo dne 1. 4. 2008. Z njim je omogočil ugotovitev očetovstva v posebnem sodnem postopku. Rezultati tega posebnega postopka nimajo za posledico avtomatičnih sprememb v statusu otroka, lahko pa služijo kot začetni dvom v postopku izpodbijanja očetovstva ali zgolj kot informacija o izvoru otroka. V skladu z novo ureditvijo imajo oče, mati in otrok pravico, da od drugih dveh družinskih članov zahtevajo privolitev za odvzem biološkega vzorca za DNK preiskavo (§ 1598a I BGB). Ta pravica jim gre poleg in neodvisno od statusne tožbe. Cilj novega postopka ni statusna sprememba z vzpostavitvijo očetovstva, temveč zgolj razjasnitev dejstva, ali obstoji genetična povezava med otrokom in pravnim očetom. Za postavitev zahtevka je upravičen le pravni oče, ne pa tudi moški (ki pravno ne velja za očeta), ki bi rad ugotovil, ali je določen otrok njegov, ker je imel razmerje z materjo v času spočetja otroka (§ 1598a BGB). Otroku lahko v novem postopku preveri samo, ali je njegov pravni oče tudi biološki oče, ne more pa si razjasniti, ali je njegov oče določen moški, za katerega zgolj misli, da bi lahko bil njegov oče. sorodniki očeta, matere ali otroka do razjasnitve očetovstva niso upravičeni (§ 1598a BGB). Glede na naslov zakona preseneča dejstvo, da zakon omogoča tudi preverjanje materinstva.

Za razliko od tožbe na izpodbijanje očetovstva, ki je vezana na dvoletni subjektivni rok, zahteva za razjasnitev ni časovno omejena. Zanj tudi ni potreben utemeljen začetni dvom. Zakon vsebuje posebno klavzulo, ki varuje otroka. Sodni postopek se izpelje le, če bo razjasnitev imela pozitivne koristi za mladoletnega otroka, ne pa tudi, če bo s tem ogrožen razvoj otroka (npr. če bo grozilo, da bo otrok zaradi stiske storil samomor).

Novi postopek omogoča razjasnitev bioloških povezav, brez pravnih statusnih posledic na že vzpostavljeno očetovstvo. Zahteva za razjasnitev prekine rok za vložitev tožbe in začne teči dalje šele 6 mesecev po pravnomočno rešenem postopku (§ 1598a BGB).

Udeleženci bodo imeli interes za statusno spremembo očetovstva predvsem takrat, ko rok za izpodbojno tožbo še ni potekel, saj je ugotovitev, da pravni oče ni otrokov oče mogoče uporabiti kot okoliščino za utemeljitev začetnega suma za izpodbijanje pravnega očeta. Nemška teorija ugotavlja, da je zahteva po začetnem suma z novim postopkom izgubila na pomenu in da bi bilo bolje, če bi namesto novega postopka raje odpravili visok prag za sklepčnost tožbe.

V kolikor je rok za statusno tožbo že potekel, razjasnitev očetovstva, da ne obstaja biološka povezava, ne bo ničesar spremenila. Vse pravice in obveznosti ostanejo enake, npr. preživnina, ni regresnega zahtevka nasproti pravemu očetu.

Starševska skrb: Skrb staršev za otroka obsega skrb za osebo otroka in skrb za njegovo premoženje ter zastopanje otroka. Oba starša zastopata otroka skupno, razen če samo eden od njiju izvršuje starševsko skrb ali pa če je nanj prenesena pravica odločanja (v skladu s § 1628 BGB). Vsak od staršev je, če je v konkretnem primeru nevarno odlašati, upravičen opraviti vsa pravna dejanja, ki so v korist otroka. O njih mora nemudoma obvestiti drugega od staršev.

Starši morajo pri negi in vzgoji otroka upoštevati otrokovo naraščajočo sposobnost in upravičenje k samostojnim ravnanjem. O vprašanjih, ki zadevajo starševsko skrb in zahtevajo dogovor, se morajo z otrokom dogovoriti na način, ki ustreza njegovi stopnji razvoja. Zakon izrecno pravi, da morajo starši pri vprašanjih, ki zadevajo izobraževanje otroka, upoštevati njegova nagnjenja in sposobnosti.

Otrokovo premoženje morajo starši upravljati v otrokovo korist in v skladu s posebnimi pravili, ki veljajo za upravljanje posameznih vrst premoženja. Denar morajo npr. naložiti po načelih gospodarske uprave premoženja, razen tiste količine, ki je potrebna za poplačilo izdatkov. Premoženje, pridobljeno z dedovanjem ali s siceršnjo neodplačno naklonitvijo je treba upravljati v skladu z navodili zapustnika oziroma naklonitelja. Za tvegane ali posebej pomembne posle potrebujejo starši dovoljenje sodišča. To velja tudi v primeru, če bi takšne posle sklepal omejeno poslovno sposobni mladoletnik sam in bi sicer za veljavnost takšnega posla potreboval le privolitev staršev. Starši kot otrokovi zastopniki ne smejo podariti otrokovega premoženja, razen če to zahteva moralna obveznost ali dostojnost.

Starševsko skrb ima, če starša ob rojstvu otroka nista poročena, samo mati, razen če starša izjavita, da želita starševsko skrb prevzeti skupaj, če tako odloči sodišče ali če skleneta zakonsko zvezo.

Preživljanje med starši in otroki (oziroma drugimi sorodniki): nemško pravo dolžnosti preživljanja med sorodniki ne omejuje samo na razmerje med starši in otroki, temveč jo predpisuje tudi med sorodniki v ravni črti (med starimi starši in vnuki, ne pa širše). Dolžnost staršev preživljati otoke ni omejena zgolj na čas šolanja niti ni omejena z zgornjo starostno mejo. Pri presoji sposobnosti za lastno preživljanje so mladoletni neporočeni otroci postavljeni v posebno ugoden položaj: za preživljanje jim ni treba črpati glavnice premoženja. Ti otroci smejo zahtevati preživnino, če jim prihodki in donosi od dela, ki ga lahko pričakujemo od njih, ne zadostujejo za preživljanje. Polnoletni otrok se mora po zaključku izobraževanja načeloma preživljati sam. Ne gre mu preživnina, če bi se lahko zaposlil. To velja tudi, če zaposlitev, ki bi mu lahko zagotavljala preživetje, ne ustreza njegovi izobrazbi.

Zavezan k preživljanju je samo tisti roditelj, ki je sposoben preživljati: tisti, ki, upoštevajoč njegove siceršnje obveznosti, ni nesposoben zagotoviti preživnino, ne da bi s tem ogrozil svoje primerno preživljanje. Izjema je predvidena za preživljanje mladoletnega neporočenega otroka. Zanj in zase mora zavezanec sorazmerno porabiti vsa razpoložljiva sredstva in ne sme dati prednosti lastnemu preživljanju. Toda to velja le, če preživnine za mladoletnega neporočenega otroka ni mogoče zagotoviti iz glavnice otrokovega premoženja. Enak položaj kot mladoletni neporočeni otrok ima polnoletni neporočeni otrok do dopolnjenega 21. leta starosti, če živi s starši in se šola v okviru splošnega izobraževanja.

V nemškem pravnem sistemu sodišča izračunavajo višino preživitve s pomočjo posebnih tabel. Največji pomen naj bi imele tabele Düseldorfskega sodišča. Znesek preživitve se odmeri na podlagi dveh predpostavk: prihodkov zavezanca in starosti otroka. Tabele vsebujejo tudi posebna merila za določanje preživitve za polnoletne otroke (študente), ki ne živijo več pri starših. Njihova primerna preživitva je v tem primeru neodvisna od dohodkov staršev.

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: V Nemčiji imata pristojnost za izvajanje ukrepov za varstvo otrokove koristi predvsem družinsko sodišče in mladinski urad. Delovanje sodišča temelji na BGB, delovanje mladinskega urada pa na Zakonu o pomoči otrokom in mladini (v nadaljevanju: KJHG). KJHG je okrepil položaj otroka kot pravnega subjekta. Vsa pooblastila za izvajanje ukrepov, s katerimi država posega v družinska razmerja zaradi varstva koristi otroka, je v celoti prenesel na družinsko sodišče. Organi socialnega varstva morajo, kadarkoli izvedo za primer ogroženega otroka, o tem obvestiti sodišče in v postopkih pred družinskim sodiščem tudi sodelovati kot svetovalni organ. Poleg tega so po 42. in 43. členu KJHG dolžni izvajati začasne ukrepe za varstvo otrok in mladostnikov.

BGB daje družinskemu sodišču v §1666 splošno pooblastilo, na podlagi katerega lahko sodišče (v nepravdnem postopku) izvaja ukrepe za varstvo otrokovih koristi, s katerimi staršem omeji posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske skrbi. Sodišče mora na temelju splošnega pooblastila v primerih, ko so zaradi zlorabe roditeljske pravice, zanemarjanja otroka, zaradi opustitve staršev ali zaradi ravnanja tretjih oseb ogrožena telesni in duševni razvoj otroka ali njegovo premoženje, pa starši nočejo ali ne morejo odvrniti nevarnosti od otroka, izvesti potrebne ukrepe za zavarovanje otrokovih koristi. Vendar pri tem staršem lahko odvzame ali omeji le posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske skrbi, npr. pravico upravljati z otrokovim premoženjem. Po § 1666 lahko sodišče tudi nadomesti soglasje staršev glede izvrševanja roditeljske pravice, predvsem pa pridejo v poštev opomin oziroma svarilo, namestitev otroka v dom ali k drugi družini in omejitve posameznih upravičenj, ki izhajajo iz starševske skrbi.

Sodišče lahko ukrepe, s katerimi otroka izloči iz družinskega okolja, izvede le v skrajni sili. Pri izbiri ukrepov mora upoštevati načelo najblažjega posega. Prenehanje izrečenega ukrepa mora odrediti takoj, ko zanj ni več razlogov.

Po §1628 BGB lahko sodišče v primeru, ko se starši otroka ne morejo sporazumeti o vprašanih, povezanih z vzgojo in varstvom otroka, odloči, kateri od staršev naj odloči o zadevi, upoštevajoč koristi otroka. BGB v §1631b ureja ukrep glede namestitve otroka, ki pomeni omejitev otrokove pravice do prostosti. Ta ukrep lahko odredi le družinsko sodišče, razen v primerih, ko je ukrep nujno odrediti zaradi varovanja otrokovih koristi. Vendar mora v tem primeru sodišče nemudoma preveriti utemeljenost odrejenega ukrepa. Sodišče mora ustaviti izvajanje ukrepa, ko ni več potreben. Natančnejše pogoje za izvrševanje tega ukrepa določa KJHG v § 42.

Sodišče lahko na podlagi § 1638 BGB omeji tudi pravice staršev, ki se nanašajo na upravljanje otrokovega premoženja. Poleg naštetih, pa BGB ureja tudi ukrepe, s katerimi sodišče ne poseže v pravice staršev. Tako mora sodišče, na podlagi §1631 BGB, na zahtevo staršev pomagati pri izvrševanju starševske skrbi. Na podlagi določb od § 1685 do 1692 BGB lahko sodišče postavi neke vrste pomočnika («der Beistand»), ki staršem pomaga predvsem s svetovanjem pri izvrševanju starševskih dolžnosti. BGB v § 1696 določa, da mora družinsko sodišče v skladu z otrokovo koristjo ustrezno spremeniti odločbe o ukrepih, kadar je to potrebno. Sodišče mora med trajanjem posameznega ukrepa preverjati njegovo utemeljenost.

Tako družinsko sodišče v pravnem postopku kot tudi družinsko sodišče v nepravdnem postopku lahko med postopkom, v katerem odloča o družinski pravnih zadevah, izdajačasne odredbe, s katerimi zavaruje otrokove koristi. Te odredbe lahko izdaja predvsem na podlagi splošnega pooblastila po §1666 BGB, lahko pa tudi glede konkretnih vprašanj v zvezi z vzgojo in varstvom otroka (npr. na podlagi § 1628 in § 1631a BGB). Sodišče lahko z začasno odredbo uredi tudi vprašanja v zvezi z osebnimi stiki z otrokom.

Po § 42 in 43 KJHG so tudi organi socialnega varstva dolžni izvajatičasne ukrepe za varstvo otrok in mladoletnikov. Mladinski urad mora v nujnih primerih, ko je otrok v družini ogrožen, otroka zaščititi tako, da ga premesti k primerni osebi, v zavod ali kako drugače poskrbi za otrokovo nadomestno vzgojo in varstvo. Mladinski urad mora otroku takoj zagotoviti osebo, ki bo njegov zaupnik. Med trajanjem ukrepa mladinski urad izvršuje pravico do varstva, vzgoje otroka in pravico določiti otrokovo bivališče (§ 42). Mladinski urad lahko izvede ukrepe, s katerimi omeji otrokovo pravico do prostosti le, če je tak ukrep nujno potreben za odvrnitev nevarnosti od otroka ali od telesa oziroma od življenja tretjih. Odvzem prostosti brez sodnega naloga lahko traja le en dan. Za namestitev otroka z odvzemom prostosti morajo obstajati vzgojni razlogi, poleg njih pa tudi nevarnost za življenje in telo otroka ali tretjih oseb.

Posvojitev: Nemško pravo pozna dve vrsti posvojitve: posvojitev polnoletne in mladoletne osebe. Posvojitev mladoletnika je po nemškem pravu institut, ki razmerje posvojitelja in posvojenca pravno popolnoma izenači z razmerjem starši – otrok. S posvojitvijo prenehajo sorodstvena razmerja posvojenca do sedanjih sorodnikov in iz tega razmerja izhajajoče pravice in obveznosti, razen če zakonec posvoji otroka drugega zakonca (otrok ostane v sorodstvu z drugim zakoncem), če ga posvoji sorodnik v 2. ali 3. kolenu (tu pravno prenehajo samo vezi do bioloških staršev), če posvoji zakonec otroka drugega zakonca, ki pa je že umrl (otrok je še naprej v sorodu s sorodniki umrlega zakonca).

Zakonca lahko posvojita otroka samo skupaj, razen če zakonec posvoji otroka drugega zakonca, ali če drugi zakonec ne more posvojiti otroka, ker je poslovno nesposoben ali omejeno poslovno sposoben ali če drugi zakonec še ni dopolnil 21 let. Neporočena oseba lahko posvoji otroka le sama.

Posvojitelj mora biti star najmanj 25 let, razen kadar sta posvojitelja zakonca. V tem primeru mora biti eden od zakoncev star vsaj 25 let, drugi pa vsaj 21 let.

Za posvojitve je potrebna privolitev otrokovih staršev (praviloma šele, ko je otrok star 8 tednov). Privolitev tistega od staršev, ki je trajno nezmožen dati privolitev oziroma tistega, čigar prebivališče je neznano, ni potrebna. Če je otrok že dopolnil 14 let, mora poleg staršev tudi on privoliti v posvojitve. Sodišče lahko nadomesti privolitev tistega od staršev, ki je posvojitve odklonil brez utemeljenega razloga. Otrok, ki je dopolnil 14 let, lahko s soglasjem zakonitega zastopnika sam privoli v posvojitve.

Posvojitve polnoletne osebe ni popolna posvojitve. Posvojenec še naprej ostane v sorodstvu s svojimi sedanji sorodniki. Pravice in obveznosti iz teh sorodstvenih razmerij ostajajo nespremenjene. Izjema je le dolžnost preživljanja, kjer ima dolžnost posvojitelja prednost pred dolžnostmi sedanjih posvojenčevih sorodnikov. Med posvojencem in sorodniki posvojitelja pri tej vrsti posvojitve ne nastane sorodstveno razmerje.

Varuško sodišče lahko odloči, da ima posvojitve polnoletnega učinke polne posvojitve: če sta istočasno posvojena še posvojenčev mladoletni brat ali sestra; če se je posvojenec vključil v družino že kot mladoleten; če posvojitelj posvoji otroka svojega zakonca; če posvojenec, v času, ko je bila pri varuškem sodišču vložena zahteva za posvojitve, še ni bil polnoleten.

Družinsko posredovanje (mediacija): Posredovanje je bilo vključeno v družinsko pravne postopke z zakonom o reformi zakonodaje, ki varuje koristi otrok in je začel veljati julija 1998. Postopek, v katerem se odloča o vzgoji in varstvu ter preživljanju otroka ter o ukrepih za varstvo koristi otrok, s katerimi se posega v družinska razmerja, ureja Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (nemški Zakon o nepravdnem postopku; v nadaljevanju: FGG). FGG ureja postopke v katerih se odloča o varuštvi, rejništvu in drugih družinsko pravnih zadevah v § od 35 do 64. Ta zakon v § 52 določa, da si mora sodišče vselej prizadevati doseči soglasje med udeleženci postopka. Po tej določbi lahko sodišče tudi prekine postopek, kadar s tem ne ogroža otrokovih koristi zato, da se prizadeti lahko udeležijo svetovanja izven sodišča, z namenom doseči dogovor glede nadaljnje skrbi za otroka. Določba § 52 a pa poudarja velik pomen posredovanja pri urejanju osebnih stikov z otrokom. Omogoča tako posredovanje izven sodišča, kakor tudi na samem sodišču ter posebej poudarja pomen poravnalnega naroka v teh zadevah.

Skrbništvo: V Nemčiji področje, ki ga v slovenskem pravnem sistemu pokriva skrbništvo, urejajo trije instituti: varuštvo (Vormundschaft), skrbništvo (Pflegschaft) in oskrbnništvo (Betreuung).

Varuštvo obsega skrb za osebo, premoženje ter upravičenje za zakonito zastopanje mladoletnika, ki za svoje zadeve ne more poskrbeti sam in zanj tudi ne morejo poskrbeti starši kot zakoniti zastopniki. Mladoletnika postavi pod varuštvo in mu določi varuha varuško sodišče po uradni dolžnosti z odločbo: a) če ni pod starševsko skrbjo; b) če starši niso upravičeni niti do zastopanja na področju skrbi za osebo niti na področju skrbi za premoženje otroka; c) če ni mogoče ugotoviti izvora otroka (najden otrok). V okviru ukrepov za zavarovanje otrokove

koristi lahko mladoletnika pod varuštvo postavi po uradni dolžnosti tudi družinsko sodišče (§ 1666 BGB). Varuštvo nastane tudi na podlagi zakona: mladinski urad z rojstvom nezakonskega otroka, ki potrebuje varuha, postane njegov varuh.

Mladoletnik ima lahko enega ali več varuhov, ki so bodisi skupaj pristojni skrbeti za otroka ali pa vsak posebej na določenem področju in posebnega varuha (Gegenvormund), ki nadzira izvajanje skrbništva in s soglasjem k pomembnejšim odločitvam varuha skrbi za ustrezno upravljanje s premoženjem. Imenovanje posebnega varuha ni potrebno, če ne gre za upravljanje z večjim premoženjem, če izvaja varuštvo več varuhov skupaj, ali če opravlja skrbniške naloge mladinski urad.

Izvajanje varuštva nadzira varuško sodišče. Oporo mu nudi mladinski urad. Varuh in posebni varuh morata na zahtevo sodišča podati poročilo o izvajanju skrbništva in o osebnih razmerjih varovanca. Varuh je dolžan sodišču pošiljati tudi redna poročila. Sodišče opravlja nadzor nad varuhom tudi s privolitvijo k pomembnim odločitvam. Po prenehanju funkcije mora varuh predati premoženje in položiti račun.

Varuštvo je podoben institut skrbništva, ki pomeni pravico skrbi za osebo ali za premoženje za omejen krog zadev. Skrbnik predvsem dopolnjuje starševsko ali varuško skrb, nudi pomoč in zaščito interesov v primerih, kjer varuh še ni postavljen ali ga ni treba postaviti, ščiti interese neznanih udeležencev.

Oskrbništvo pomeni pomoč polnoletni osebi, ki zaradi duševne bolezni, telesne ali duševne prizadetosti svojih zadev v celoti ali deloma na more oskrbeti sama.

Varuško sodišče, ki je pristojno za odločanje o postavitvi oskrbnika, lahko začne postopek po uradni dolžnosti ali na zahtevo prizadete osebe. Osebi, ki je samo telesno prizadeta, je mogoče postaviti oskrbnika le na njeno zahtevo.

Sodišče sme postaviti oskrbnika, če je to potrebno, in sicer če zadeve ni mogoče oskrbeti s pooblaščenecem ali z drugo obliko pomoči. Oskrbovanje se mora omejiti na zadeve, v katerih prizadeti potrebuje pomoč. Oskrbovanje zajema predvsem pravno oskrbovanje zadev: pravne posle in siceršnja pravna (in procesna) dejanja, vključno z dejanskimi ravnanji, potrebnimi za izvedbo teh pravnih ravnanj. Odločujoč kriterij za delovanje oskrbnika so želje in življenjske predstave oskrbovanega. O pomembnih stvareh se je zato oskrbnik pred svojo odločitvijo dolžan pogovoriti z oskrbovancem. V okviru svojih del in nalog mora oskrbnik spodbujati terapevtske možnosti oskrbovanega.

Po sprejetju Zakona o spremembi premoženjske izravnave in skrbniškega prava leta 2009 nemška zvezna notarska zbornica vodi poseben register, v katerega se vpiše oskrbnik. V registru se opišejo tudi zadeve, v katerih prizadeti potrebuje pomoč.

Z odpravo instituta odvzema poslovne sposobnosti v nemškem pravu ni več sodne ugotovitve poslovne nesposobnosti, na katero bi se lahko zanesel pravni promet. Tako z dodelitvijo pomoči v obliki oskrbnika (to je zakonitega zastopnika) oskrbovani ostaja pravno polno poslovno sposoben. Takšna »dvojna pristojnost« oskrbnika in oskrbovanega za sklepanje pravnih poslov je problematična, kadar v isti zadevi ravnata oba. Pri poslih, ki si nasprotujejo, velja posel, ki je bil opravljen prej. Pri poslih, ki lahko obstajajo drug poleg drugega, velja, da so vsi veljavni, čeprav so skupaj nesmiselni.

Sodišče lahko, če obstaja bistvena nevarnost za osebo in premoženje oskrbovanega, določi, da oskrbovani v posameznih zadevah ne more samostojno pravno ravnati, temveč potrebuje soglasje oskrbnika (t. i. pridržek soglasja). Zakon glede veljavnosti pravnih poslov, sklenjenih brez soglasja skrbnika, napotuje na predpise, ki so odločilni za presojo izjave volje omejeno poslovno sposobnega mladoletnika. Oskrbovanec, ki mu je sodišče za določene zadeve odredilo pridržek soglasja, lahko veljavno ravna brez soglasja, če mu posel prinese samo korist. Lahko tudi izjavi voljo za majhne zadeve vsakdanjega življenja. V zvezi s pridržkom soglasja komentarji oskrbniškega prava opozarjajo na možnost, da je oseba, ki bi za veljavnost svoje izjave potrebovala soglasje skrbnika, v času izjavljanja svoje volje naravno (ne pa tudi pravno – odvzema poslovne sposobnosti nemško pravo ne pozna več) poslovno popolnoma nesposobna. Njena izjava volje je v tem primeru nična in ne samo izpodbojna. Breme dokaza popolne nesposobnosti v času izjavljanja volje je na strani oskrbovanca in ne na strani tretjega.

Rejništvo: Starši včasih ne morejo ali nočejo sami vzgajati otroka. Kot alternativa posvojitvi se v posameznih takšnih primerih ponuja namestitev otroka v rejniško družino. Starši, katerih otrok je nameščen v rejništvo, ostanejo imetniki skrbi za otroka. To jim omogoča, da se vsak čas vmešajo v razmerje med otrokom in rejnikom in da otroka vzamejo iz rejniške družine.

Če je otrok v rejništvu daljši čas, ima rejnik pravico odločati o vsakdanjih stvareh v zvezi z otrokom in ga v njih tudi zastopati. Rejnik je v tem primeru upravičen upravljati tudi zaslužek rejenca in uveljavljati zanj socialne dajatve. Imetniki starševske skrbi pa ta upravičenja rejnika lahko izključijo s tem, da odredijo drugače. Poleg tega lahko navedena upravičenja rejnika omeji tudi sodišče.

Če hočejo starši otroka, ki je že daljši čas v rejništvu, vzeti iz rejništva, lahko sodišče odloči, da otrok ostane pri rejniku, če bi bila sicer ogrožena njegova korist. Na zahtevo staršev ali rejnika s privolitvijo staršev lahko sodišče na rejnika, pri katerem je otrok že daljši čas, prenese tudi obsežnejša upravičenja staršev, npr. upravičenje določiti otrokovo prebivališče, skrb za zdravje, odločanje v zadevah v zvezi s šolo ali celotno skrb za osebo otroka.

Švedska

Družinsko pravo Švedske je urejeno v naslednjih zakonih: v Zakonu o zakonski zvezi z dne 14.5.1987 (SFS št. 230) z novelami, zadnja 2011 (2811:891) in Zakonu o starševstvu z dne 10.6.1949 s številnimi novelami, zadnja 2012 (2012:779), Zakonu o obravnavi pokojninskih zavarovanj in pokojninskih zahtevkov ob delitvi premoženja (1998:619), Zakonu o skupaj živečih parih z dne 2. 6. 2003 (2003:376), zadnja sprememba 2011 (2011:493). Družinsko pravne določbe dopolnjujeta še Zakon o osebnem imenu z dne 24. 6. 1982 (SFS št. 670), zadnja sprememba 2011 (2012:66) in Zakon o dedovanju (SFS 1958:637 in SFS 1987:815).

Sklenitev zakonske zveze: Civilna sklenitev zakonske zveze je na Švedskem, tako kot tudi v drugih nordijskih državah, predpisana fakultativno. Pri sklenitvi zakonske zveze morata biti navzoča oba zakonca, ki morata soglašati s sklenitvijo zakonske zveze. Prisotnost prič ni nujna. Instituta zaroke švedsko pravo ne pozna od leta 1973. Švedska je z reformo Zakona o zakonski zvezi leta 1988 drastično zmanjšala število zadržkov za sklenitev zakonske zveze. Veljavno pravo pozna samo štiri: mladoletnost, dvojno zakonsko zvezo in sorodstvo v ravni črti ter v stranski črti drugega kolena (pri polsestri in polbratu lahko upravni organ spregleda zadržek) ter razmerje posvojitve. Na predlog mladoletnika lahko upravni organ mladoletniku da soglasje za sklenitev zakonske zveze. Najnižja starost mladoletnika za pridobitev dovoljenja za sklenitev zakonske zveze z zakonom ni predpisana. Upravni organ v postopku izdaje dovoljenja za sklenitev zakonske zveze mladoletnika zasliši starše in pridobi tudi mnenje pristojne socialne službe. Zakonska zveza se lahko sklene civilno ali po pravilih verske skupnosti, ki ima dovoljenje za sklepanje zakonskih zvez.

Oseba, ki je kljub zadržku sklenila zakonsko zvezo, sme zahtevati razvezo zakonske zveze. Švedsko pravo je namreč odpravilo institut razveljavitve zakonske zveze. Razvezo zakonske zveze zaradi obstoja sorodstva v ravni črti, sorodstva med pravim bratom in sestro, razmerja posvojitve ter zaradi obstoja dvojne zakonske zveze sme zahtevati tudi državni tožilec. Zakonska zveza ne ustvarja pravnih posledic, če pri njeni sklenitvi nista bila navzoča oba zakonca ali če oseba, ki je vodila postopek, ni bila pooblaščenca za sklepanje zakonske zveze. Vendar se tudi takšna zakonska zveza na zahtevo zakonca (ali njegovega zakonitega dediča) lahko prizna, če za to obstajajo izredni razlogi.

Od 1. 5. 2009 lahko zakonsko zvezo skleneta tudi istospolna partnerja.

Zunajzakonska skupnost: S 1. 7. 2003 je na Švedskem stopil v veljavo Zakon o skupaj živečih parih (Cohabitees Act), ki se uporablja tako za heteroseksualne, kot homoseksualne pare, ki živijo skupaj daljše časovno obdobje kot par, imajo skupno gospodinjstvo in so ekonomsko povezani. Če partnerja ne živita skupaj, zunajzakonska skupnost ne more nastati. Njihovo razmerje mora biti podobno razmerju oseb v zakonski zvezi. Nihče od partnerjev ne sme živeti v drugi zakonski zvezi. Švedsko pravo ne pozna posebne oblike registracije zunajzakonske skupnosti. Izpolnjevanje pogojev je tako potrebno dokazovati pred civilnimi sodišči. V praksi so se izoblikovale določene domneve, ki dokazovanje obstoja oziroma neobstoja zunajzakonske skupnosti olajšujejo. Švedski zakon o zunajzakonski skupnosti ureja le nekatere pravne posledice skupaj živečih parov. Vsebuje predvsem pravila, ki urejajo premoženjska razmerja

med partnerjema, stanovanje partnerjev in njune gospodinjske predmete. Njegov cilj je namreč zagotoviti določen minimum varnosti šibkejšemu partnerju ob prenehanju skupnosti. Tako na primer eden od zakoncev ne sme obremeniti stanovanja (ni nujno stanovanje v skupni lasti) ali ga oddati v najem brez soglasja drugega zakonca. Vzajemna dolžnost preživljanja po prenehanju skupnosti ne obstaja, prav tako na Švedskem zunajzakonska partnerja ne moreta skupaj posvojiti otroka.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca sta drug drugemu dolžna zvestobo in obzirnost. Skupaj morata skrbeti za dom, otroke, si prizadevati za korist družine ter se sporazumeti o medsebojni razdelitvi nalog. V času trajanja zakonske zveze morata oba prispevati sredstva za skupno gospodinjstvo. Švedsko pravo ne predpisuje dolžnosti zakoncev, da živita skupaj.

Osebno ime zakoncev je urejeno v Zakonu o osebnem imenu. Ob sklenitvi zakonske zveze lahko eden od zakoncev prevzame priimek drugega zakonca ali pa oba zakonca ohranita svoj priimek. Če zakonca izbereta skupni priimek, ta priimek hkrati postane tudi priimek skupnih otrok.

V času trajanja zakonske zveze sta se zakonca dolžna tudi preživljati. Ta dolžnost praviloma preneha z razvezo zakonske zveze. Le izjemoma, če se zakonec po razvezi ne more preživljati sam, mu lahko sodišče prisodi preživnino za krajši, t. i. premostitveni čas. Do preživnine za daljši čas je zakonec upravičen takrat, kadar je zakonska zveza trajala dlje časa ali če se zakonec zaradi izjemnih okoliščin ni sposoben preživljati sam.

Sklenitev zakonske zveze za zakonca nima pravnih posledic na področju premoženjskih razmerij. Premoženje zakoncev po sklenitvi zakonske zveze ostaja ločeno. Švedski zakoniti premoženjski režim med zakoncema pozna dve vrsti premoženja: posebno, t. i. »pridržano premoženje«, s katerim lahko zakonec prosto razpolaga in t. i. »izravnalno premoženje zakoncev«, ki ob prenehanju skupnosti služi izravnavi premoženja med zakoncema.

Pridržano premoženje obsega: 1) premoženje, ki je s pogodbo razglašeno za pridržano premoženje; 2) premoženje, ki ga je zakonec prejel od tretjega s pogojem, da to postane pridržano premoženje prejemnika; 3) premoženje, ki ga je zakonec pridobil na podlagi oporoke s pogojem, da to postane pridržano premoženje prejemnika; 4) premoženje, ki ga je zakonec pridobil kot zakoniti dedič in za katerega je zapustnik v oporoki določil, da mora postati pridržano premoženje prejemnika; 5) premoženje, ki nadomesti pridržano premoženje (navedeno pod točkami od 1 do 4), razen če s pravnim poslom, na podlagi katerega je premoženje postalo pridržano, ni določeno kaj drugega. Če s tem pravnim poslom ni določeno kaj drugega, se vsi dohodki pridržanega premoženja štejejo za izravnalno premoženje zakoncev.

Vse ostalo premoženje je izravnalno premoženje. Izravnalno premoženje med trajanjem zakonske zveze ostaja ločeno. Ob prenehanju zakonske zveze se premoženjski masi obeh zakoncev zlijeta in razdelita tako, da vsak zakonec (oziroma njegov dedič) dobi polovico neto

vrednosti te mase (polovico bruto premoženja po odbitju dolgov). Zakonec sme obdržati svoje (izravnalno) premoženje ali njegov del, čeprav presega v delitvi določen delež tega zakonca na izravnalnem premoženju, če bi bila delitev izravnalnega premoženja na polovico neprimerna glede na trajanje zakonske zveze, premoženjske razmere zakoncev in druge okoliščine.

Zakonca se s pogodbo lahko dogovorita, da je vse njuno premoženje pridržano premoženje (s čimer se v bistvu dogovorita za sistem ločenega premoženja), ali da je vse njuno premoženje izravnalno premoženje. Pogodba mora biti sklenjena v pisni obliki in predložena v evidenco sodišču. Pogodba, ki sta jo sklenila bodoča zakonca, velja že pred sklenitvijo zakonske zveze, če je bila vložena pri sodišču v roku enega meseca od sklenitve. V nasprotnem primeru velja šele od dneva, odkar je bila vložena pri sodišču.

V času trajanja zakonske zveze veljajo omejitve, ki zadevajo stanovanje zakoncev in skupne gospodinjske predmete zakoncev. Zakonec brez privolitve drugega zakonca ne sme odtujiti, obremeniti, oddati v najem skupnega stanovanja zakoncev (to ni nujno stanovanje v skupni lasti) niti drugega nepremičnega izravnalnega premoženja zakoncev ali na njem ustanoviti pravico rabe, niti ne sme odtujiti ali zastaviti skupnih gospodinjskih predmetov. Prepovedi veljajo tudi med razveznim postopkom in tudi za nepremično premoženje, ki je bilo pridobljeno po vložitvi tožbe za razvezo. Privolitev v odtujitev ali obremenitev nepremičnine mora biti dana v pisni obliki. Sodišče sme na zahtevo zakonca nadomestiti soglasje drugega zakonca, ki je svoje soglasje odrekel brez upravičenega razloga.

Prenehanje zakonske zveze: Zakonska zveza lahko preneha le s smrtjo zakoncev ali z razvezo, saj švedsko pravo ne razlikuje med razvezo, razveljavitvijo in ničnostjo zakonske zveze. Predlog za razvezo zakonske zveze lahko poda eden od zakoncev ali oba zakonca. Pri skupnem predlogu za razvezo zakonske zveze ni treba navesti razveznega razloga. Šteje se, da se zakonca, ki podata skupni predlog za razvezo zakonske zveze, strinjata o nevzdržnosti zakonske zveze. Če predlaga razvezo zakonske zveze eden od zakoncev, začne z vročitvijo predloga za razvezo zakonske zveze drugemu zakoncu teči šestmesečni rok za premislek. Po izteku časa za premislek mora zakonec na sodiščevšestih mesecih vložiti dokončen predlog za razvezo zakonske zveze. Roka za premislek ni, če ga nihče od zakoncev ne želi in če nihče od zakoncev ne živi s svojim otrokom, mlajšim od 16 let, ki potrebuje skrb. Čas za premislek tudi ni potreben če sta zakonca živela ločeno vsaj dve leti, če sta zakonsko zvezo sklenila sorodnika v ravni črti, pravi brat ali sestra ali če je bil eden od zakoncev ob sklenitvi zakonske zveze že poročen in prejšnja zakonska zveza ni prenehala.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Po novelah Zakona o starševstvu (1983, 1994 in posebno 1998) skupno varstvo in vzgoja z razvezo ne prenehata, razen če jo sodišče posebej odpravi ali če zakonca predlagata, da bo otrok v vzgoji in varstvu pri enem od zakoncev. Sodišče na predlog zakoncev ni vezano, ampak odloči v skladu s koristjo otroka. Pri odločitvah glede skrbi za osebo otroka, stanovanja in otrokovih stikov je na prvem mestu otrokova korist. Upoštevati je treba tudi voljo otroka glede na njegovo starost in zrelost.

Otrok ima pravico do stikov s tistim od staršev, pri katerem ne stanuje. Oba starša sta odgovorna za čim boljše zadovoljevanje potrebe otroka po stikih s tistim od staršev, ki nima

otroka pri sebi. Imetnik pravice do skrbi za osebo otroka mora skrbeti tudi za zadovoljevanje potrebe otroka po stikih z drugimi osebami, ki so otroku blizu (npr. s starimi starši ali s prejšnjimi rejniki). O načinu izvrševanja stikov se imetnik pravice do skrbi za osebo otroka in oseba, ki zahteva stike z otrokom, dogovorita. Če ne pride do dogovora, odloča sodišče na podlagi tožbe v skladu z otrokovo koristjo.

Izvor otroka: Švedsko pravo ne vsebuje posebnih pravil za določanje materinstva, ampak zgolj domnevo, da je mati otroka ženska, ki ga je rodila. Oče pa je po švedskem pravu tisti, ki je bil ob rojstvu otroka v zakonski zvezi z otrokovo materjo, ki je očetovstvo pripoznal oziroma je bilo to sodno ugotovljeno. Domneva očetovstva velja tudi, če je bil otrok rojen določen čas po prenehanju zakonske zveze, vendar le, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo otrokovega očeta, ne pa z razvezo zakonske zveze (razveljavitve švedsko pravo ne pozna več).

Domnevo očetovstva lahko pred sodiščem izpodbijata domnevni oče in otrok. Domnevni oče mora v postopku izpodbijanja očetovstva dokazati, da je imela mati v času spočetja otroka spolne odnose z drugim moškim in je glede na vse okoliščine konkretnega primera verjetno, da je drugi moški oče otroka, da se genska zapisa domnevanega očeta in otroka razlikujeta, ali, da je bil otrok spočet pred sklenitvijo zakonske zveze ali v času ločenega življenja zakoncev v času trajanja zakonske zveze in zakonca v času spočetja nista imela spolnih odnosov. Sodišče lahko tudi ugotovi, da domnevni oče ni biološki oče otroka, če mati in domnevani oče v pisni obliki privolita v pripoznanje očetovstva drugega moškega.

Moški, ki želi pripoznati otroka, mora to storiti s pisno izjavo, ki jo potrdita dve osebi. S pripoznanjem morata pisno soglašati polnoletni otrok oziroma socialno varstvo, če je otrok mladoleten ter mati. Socialno varstvo lahko v imenu otroka soglaša s pripoznanjem le, če je verjetno, da je moški, ki želi pripoznati otroka, oče otroka. Pripoznanje je dopustno tudi pred rojstvom otroka. Če se naknadno izkaže, da moški, ki je pripoznal otroka, ni oče otroka, sodišče z učinkom *ex nunc* razglasi, da pripoznava nima pravnih učinkov.

Sodna ugotovitev očetovstva se od leta 2005 naprej opravi na podlagi DNK testa in ima *ex nunc* učinke.

Starševska skrb: Zakon o starševstvu določa, da ima otrok pravico do skrbi, varnosti in do skrbne vzgoje. Oba starša imata pravico in dolžnost odločati v zadevah skrbi za osebo otroka, razen če je enemu odločanje onemogočeno zaradi odsotnosti, bolezni ali iz drugih razlogov in z odločitvijo ni mogoče odlašati.

Po noveli iz leta 1990 so sodišča pri odločanju o varstvu in vzgoji dolžna posebno težo pripisati potrebi otroka po tesnem in dobrem stiku z obema od staršev. To pomeni, da ima tisti od staršev, glede katerega se lahko pričakuje, da bo drugemu onemogočal stike, slabe možnosti, da bo dobil (obdržal) varstvo in vzgojo, zlasti če kaže, da je drugi od staršev v tem smislu kooperativnejši. Švedsko pravo pa tudi sicer postavlja interese otroka nad interese njegovih staršev. Odločitve sodišč o varstvu in vzgoji ter o stikih morajo zasledovati samo otrokovo

korist in nikakor ne smejo imeti npr. namena kaznovati roditelja ali vzpostaviti pravičnost med staršema.

Švedsko pravo ne pozna krovnega pojma za vsebino, ki v slovenskem sistemu obsega skrb za osebo in za premoženje otroka. Skrb za otroka, četudi se izvršuje na podlagi zakona (ne odločbi organa), v švedskem pravu pokriva institut varuštva, ki je predstavljen v nadaljevanju.

Preživljanje med starši in otroki: Dolžnost preživljanja na Švedskem velja za starše do svojih otrok. Starši so svojega otroka dolžni preživljati le do dopolnjenega 18. leta starosti, nato pa le, če se šola. Reforma Zakona o starševstvu iz leta 1979 je dolžnost staršev preživljati svojega otroka po 18. letu starosti omejila na šolanje v šolah za pridobitev splošne izobrazbe. Šole za pridobitev splošne izobrazbe so osnovna šola, gimnazija ali druga srednja šola, ne pa višja šola in univerza. Ne glede na nadaljnje šolanje so starši dolžni preživljati svojega otroka najdalj do 21. leta starosti. Za financiranje nadaljnega šolanja ima otrok pravico izrabiti različne oblike državne pomoči (npr. državni kredit, ki ga začne odplačevati šele, ko se zaposli).

Dolžnost preživljanja otroka svojega zakonca po švedskem pravu praviloma ne obstaja, razen v izjemnih primerih. Zakonec mora preživljati otroka svojega zakonca le, če dalj časa živi z otrokom in če ima njegov zakonec tega otroka v vzgoji in varstvu. Če partnerja nista sklenila zakonske zveze, velja navedena dolžnost preživljanja pod pogojem, da imata partnerja skupnega otroka. V vsakem primeru je tovrstna dolžnost preživljati otroka svojega partnerja subsidiarna, torej le v primeru, če otroka ne more preživljati niti drugi od staršev, ki otroka nima v vzgoji in varstvu.

Posvojitev: Posvojitev razmerje posvojitelja in posvojenca pravno izenači z razmerjem starši – otrok. Posvojiti je mogoče otroka, izjemoma pa tudi polnoletno osebo, če obstaja med to osebo in posvojiteljem razmerje, ki je podobno razmerju med starši in otroki.

Otroka lahko posvoji oseba, ki je stara 25 let in je pridobila soglasje sodišča za posvojitev. Kadar posvojitelj posvoji otroka svojega zakonca ali v primeru drugih posebno upravičenih razlogov, je lahko posvojitelj tudi mlajši od 25 let, vendar ne manj kot 18.

Nikogar ne more posvojiti več oseb, razen če sta posvojitelja zakonca. Zakonca lahko samo skupaj posvojita otroka. Izjemoma lahko zakonec sam posvoji otroka, če je drugi zakonec neznanega prebivališča, duševno bolan ali slaboumen. S privolitvijo drugega zakonca lahko zakonec posvoji tudi otroka svojega zakonca. Od 1. 2. 2003 se pravila Zakona o starševstvu glede posvojitve uporabljajo tudi homoseksualne pare, ki so registrirani v skladu z Zakonom o registriranih partnerstvih (1994:1117) oziroma so registrirano partnerstvo preoblikovali v zakonsko zvezo oziroma so sklenili zakonsko zvezo. Ti uživajo pri posvojitvi enake pravice kot zakonci.

Posvojitev otroka se lahko opravi na temelju soglasja otrokovih staršev in otroka, ki je dopolnil 12 let. Privolitev matere je veljavna šele določen čas po porodu, ko si je od njega že opomogla (v praksi šest tednov po porodu). Privolitev staršev ni potrebna, če so duševno bolni, slaboumni, neznanega prebivališča ali niso upravičeni do skrbi za otroka. Namesto njihove privolitve je potrebna privolitev otrokovega varuha. Prav tako privolitev staršev ni potrebna, kadar je posvojenec polnoleten.

Rejništvo: Na Švedskem je rejništvo izjemno pomembna in razvita oblika družbene skrbi za otroke z najdaljšo tradicijo, saj sega v 18. stoletje. Med odraslimi Švedi je kar 5% takih, ki so nekaj časa živeli v rejniški družini. V rejništvu je bilo do leta 1980 nameščenih okoli 75% otrok, ki določeno obdobje niso mogli živeti v svojih matičnih družinah. Od tega leta odstotek vključenosti pada in trenutno znaša 55%. Razlogi za upadanje so večplastni. Bistven razlog za to je ustanavljanje specializiranih majhnih zasebnih zavodov s kapaciteto šest do deset otrok, ki svoje usluge neprestano ponujajo, medtem ko je potrebno rejniške družine vedno znova iskati in usposablјati, kar za socialne službe pomeni dodatno strokovno zahtevno delo. Največjo veljavo pri izbiri rejniške družine ima ocena, ki jo pripravijo strokovni delavci v lokalnih socialnih ustanovah.

Rejniška dejavnost je plačana. Plačilo se deli na plačilo stroškov za oskrbo otroka in nagrado, ki jo prejemajo za delo in je odvisna od starosti otroka, glede nagrade pa je rejnik zavezanec za plačilo davka. Kadar so rejniki sorodniki, jim nagrada za delo ne pripada.

Skrbništvo: Na Švedskem snov, ki jo v slovenskem pravu obravnava pravni pojem skrbništva, urejajo trije instituti: varuštvo, skrbništvo in oskrbnništvo. Glavni pravni vir je Zakon o starševstvu. Z novelo (1988:1251), ki je stopila v veljavo 1. 1. 1989, sta bila odpravljena institut odvzema poslovne sposobnosti in skrbništva za polnoletne. Zakon je skrbništvo spremenil in dopolnil z novim institutom, ki ustreza nemškemu oskrbništvu.

Varuštvo služi skrbi za osebo in premoženje mladoletne osebe, ki potrebuje varstvo. Varuh mora varovati pravice varovanca s previdnostjo in prizadevnostjo ter ga zastopati po svojih najboljših močeh. Pri tem mora paziti, da so sredstva varovanca porablјena koristno. Na zahtevo nadzornega varuškega organa (vrhovnega varuha) ali sodišča mora varuh predložiti račun. V določenih primerih je varuštvo potrebno registrirati pri sodišču (npr. če je mladoletnik pridobil premoženje nad določeno vrednostjo ali na drug način kot s posojilom, ali če sodišče meni, da je registracija potrebna).

Otrokovi varuhi praviloma starši, ki imajo roditeljsko pravico. Če eden od staršev ne more biti varuh, če mu je varuštvo odvzeto ali če ima roditeljsko pravico le eden od staršev, je varuh samo drugi od staršev. Otroku, ki nima nobenega varuha, ker je eden od staršev (ali oba) mladoleten, sodišče postavi za varuha tretjega, ki opravlja svojo funkcijo do polnoletnosti enega od staršev. Mladoletnim bratom in sestram se praviloma postavi skupen varuh, razen če temu nasprotujejo posebni razlogi.

V pomembnih zadevah mora varuh upoštevati mnenje varovanca, ki je dopolnil 16 let. Za opravljanje določenih nalog potrebuje varuh dovoljenje nadzornega varuškega organa. Varovanec ima lahko tudi več varuhov. Ti morajo, kadar gre za premoženje, varuštvo opravljati skupaj. Če se v določeni zadevi ne morejo sporazumeti, obvelja mnenje tistega, ki mu je pritrnil nadzorni varuški organ. Sodišče lahko odredi, da je uprava premoženja med varuhi razdeljena oziroma da določeno premoženje upravlja samo en varuh. Vsak od varuhov ima pravico zahtevati, da sodišče prenese varuštvo samo nanj. Sodišče zahtevi ugodi, če je to v korist otroka.

Skrbništvo pomeni skrb za osebo ali za premoženje za omejen krog zadev. Za postavitve skrbnika je pristojen nadzorni varuški organ, v določenih primerih pa tudi sodišče. Nadzorni varuški organ lahko postavi skrbnika otroku, ki potrebuje nadomestno skrb, ker je njegov varuh zaradi bolezni ali drugih razlogov zadržan ali razrešen. Prav tako lahko varuški organ postavi skrbnika mladoletni ali polnoletni osebi v naslednjih primerih: 1) če interesi varovanca nasprotujejo interesom njegovega varuha, prej postavljenega skrbnika, oskrbnika; 2) če so dediči neznanega ali oddaljenega prebivališča in ne bi mogli uresničiti svojih pravic glede zapuščine ali ne bi mogli upravljati zapuščine; 3) če se v primeru smrti ne more ugotoviti, ali je umrli zapustil dediče; 4) če je oporočni dedič neznan, neznanega ali oddaljenega prebivališča; 5) če je iz kakšnega drugega razloga potrebno poskrbeti za pravice odsotnega ali če je potrebno upravljati njegovo premoženje; 6) če mora biti premoženje v oskrbi in upravi skrbnika na podlagi posebnih predpisov.

Polnoletni osebi, ki zaradi bolezni, duševne motnje, slabega zdravja ali podobnih razlogov ne more varovati svojih pravic, upravljati svojega premoženja ali osebi, ki je odvisna od osebne pomoči, postavi skrbnika sodišče. Za njegovo postavitve je potrebna privolitev prizadete osebe, razen če njeno stanje ne dovoljuje, da se jo vpraša za mnenje. Pred postavitvijo je potrebno opraviti zdravniško ali enakovredno preiskavo o zdravju osebe, ki potrebuje pomoč.

Skrbnik je pod nadzorom sodišča in nadzornega varuškega organa ter mora na njuno zahtevo predložiti račun. V pomembnih zadevah mora upoštevati mnenje varovanca, ki je dopolnil 16 let. Skrbnik, ki zastopa odraslega varovanca, mora pridobiti njegovo soglasje za vsa pravna dejanja, sicer dejanje proti varovancu nima pravnega učinka, razen če varovanec ni bil v stanju izraziti svojega mnenja, ali če njegovega soglasja ni bilo mogoče pridobiti iz drugih razlogov. Izjema velja le za pravne posle vsakdanjega prometa, kjer se predpostavlja, da obstaja soglasje varovanca, razen če ni varovanec nasprotni stranki pred tem izjavil kaj drugega. Pravno dejanje, ki ga je skrbnik storil zunaj kroga svojih nalog, proti varovancu ne učinkuje. Skrbnik, ki je storil pravno dejanje brez soglasja varovanca, mora dobrovernemu tretjemu povrniti škodo. Za postavitve in razrešitev skrbnika veljajo enake določbe kot pri varuštvu.

Oskrbništvo: Sodišče osebi, ki zaradi bolezni, duševne motnje ali podobnih razlogov ne more skrbeti zase in upravljati svojega premoženja, ne odvzame poslovne sposobnosti, temveč ji zgolj postavi oskrbnika. Oskrbnik ni potreben, če zadostuje pomoč skrbnika, ali če se osebi lahko zagotovi pomoč, ki manj posega v njene pravice. Pred postavitvijo oskrbnika je potrebno opraviti zdravniško ali enakovredno preiskavo o zdravju oskrbovanca.

Oskrbovalec lahko skrbi za vse potrebe oskrbovanega, za določen premoženjski predmet, del premoženja ali neko konkretno zadevo. Določitev zadev, ki jih bo opravljal, sme sodišče prepustiti nadzornemu varuškemu organu. Pravni posli, ki jih oskrbovalec sklene zunaj kroga zadev, za katere je postavljen, ne učinkujejo proti oskrbovanemu. Varovanec lahko kljub temu, da ima oskrbnika, še naprej sam sklene delovno razmerje, pogodbo o delu, razpolaga z zaslužkom, z doprinosom premoženja in pod določenimi pogoji tudi z dediščino in darili. Za postavitev in razrešitev skrbnika veljajo enake določbe kot pri varuštvu.

Velika Britanija

Spremembe, ki jih je doživelo angleško družinsko pravo v zadnjih stotih letih, so bile tako velike, da sodišča niso mogla več obvladovati Common Law sistema. To je imelo za posledico kodifikacijo pravnih pravil. Veljavno angleško družinsko pravo je tako v glavnem kodificirano pravo. Urejajo ga predvsem naslednji pravni predpisi: Matrimonial Causes Act 1973 (ureja razvezo zakonske zveze in razglasitev zakonske zveze za nično), Matrimonial Proceedings and Property Act 1970 (določa osebna in premoženjska razmerja med zakoncema), Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1970, Domestic Proceedings and Magistrates Courts Act 1978 (ureja premoženskopravne posledice zakonske zveze), Law Reform (Married Women and Tortfeasors) Act 1935 (ureja premoženskopravne posledice zakonske zveze), Family Law Act 1996, Marriage (Same Sex Couples) Act 2013 (ureja zakonsko zvezo istospolnih partnerjev), Civil Partnership Act 2004, Adoption and Children Act 2002, Legitimacy Act 1976, Children Act 1989, Child Support Act 1995, Childs Support, Pensions and Social Security Act (2000), Family Law Reform Act 1987, Human Fertilization and Embryology Act 2008 (ureja izvor otroka z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo), Mental Capacity Act 2005 (v njem je urejeno skrbništvo za polnoletne osebe).

Sklenitev zakonske zveze: Zakonsko zvezo lahko sklene vsaka polnoletna oseba kot tudi oseba, ki je dopolnila 16 let s privolitvijo staršev oziroma skrbnika. Soglasje staršev lahko nadomesti sodišče.

Civilna sklenitev zakonske zveze je predpisana le fakultativno. Pravo Velike Britanije pozna dve obliki neveljavnosti zakonske zveze: ničnost kot absolutno neveljavno zakonsko zvezo (»void marriage«) in izpodbojnost (»voidable marriage«), ki jo je treba šele uveljaviti pred sodiščem.

Zakonska zveza je nična: 1) če sta zakonca v prepovedani stopnji sorodstva ali svaštva; 2) če kateri od zakoncev še ni dopolnil 16 let; 3) če niso bili upoštevani določeni obličnostni predpisi; 4) če je bil zakonec ob sklenitvi zakonske zveze že poročen.

Izpodbojna pa je zakonska zveza: 1) ki je zaradi nesposobnosti enega od zakoncev ni mogoče izvrševati; 2) če se zakonec upira izvrševanju zakonske zveze; 3) če manjka veljavna privolitev za sklenitev zakonske zveze (npr. zaradi sile, zmote glede osebe, zmote glede pravne narave dejanja, duševne bolezni in drugih vzrokov); 4) če zakonec, ki je bil ob sklenitvi zakonske zveze

sposoben dati veljavno privolitev, trpi za duševno boleznijo take vrste ali v taki meri, da ni več primeren za zakonsko zvezo; 5) če je ob sklenitvi zakonske zveze tožnik trpel za spolno prenosljivo boleznijo in tožnik tega ob sklenitvi zakonske zveze ni vedel; 6) če je bila ob sklenitvi zakonske zveze žena noseča z drugim in tožnik tega ob sklenitvi zakonske zveze ni vedel.

Zunajzakonska skupnost po angleškem pravu ne ustvarja družinsko pravnih posledic. Kljub temu sta v posameznih zakonih omenjena partnerja, ki nista sklenila zakonske zveze oziroma partnerske skupnosti. Zunajzakonska partnerja imata po teh predpisih v nekaterih primerih enake pravice kot zakonca (npr. na področju pravice do prejemanja socialne podpore), v nekaterih primerih manjše pravice kot zakonci (npr. na področju zaščite pred družinskim nasiljem na podlagi Family Law Act, 1996), v nekaterih primerih pa pravic sploh nimajo. Tako npr. zunajzakonska skupnost heteroseksualnih partnerjev ne ustvarja posledic, preživljanja, delitev skupnega premoženja. Zunajzakonska skupnost tudi nima pravnih posledic na področju dednega prava, davčnega prava in prava socialne varnosti.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca sta dolžna živeti skupaj in prispevati k preživljanju družine. Pri določanju višine preživnine in načina preživljanja mora sodišče upoštevati vse okoliščine konkretnega primera, še posebno korist otrok v družini.

Angleško pravo nima posebnih določb glede osebnega imena po sklenitvi zakonske zveze. V praksi žena praviloma prevzame možev priimek, razen če se je že pred sklenitvijo zakonske zveze v poklicu uveljavila s svojim priimkom.

Angleško pravo ne pozna instituta premoženjskega režima med zakoncema. Za lastninskopravna razmerja zakoncev veljajo pravila stvarnega prava. Med zakoncema velja načelo ločenega premoženja zakoncev in ločenega jamstva za obveznosti. Od tega pravila pozna angleško pravo nekaj izjem. Predmeti, ki jih je žena ustvarila iz prihranjenega gospodinjskega denarja, štejejo za skupno last. S sklenitvijo pravnega posla v zvezi s tekočimi obveznostmi iz gospodinjstva žena za te obveznosti zaveže tudi moža, če jo je za sklenitev teh poslov mož izrecno ali tiho pooblastil oziroma če je njegovo pooblastilo ženi mogoče domnevati. Izjema od splošnega pravila o ločenem premoženju je tudi v tem, da sme sodišče v razveznem postopku in v postopku za t. i. sodno ločitev (zakonca živita ločeno, vendar nista razvezana) določiti, da mora en zakonec na drugega prenesti določene premoženjske predmete oziroma da se v teh postopkih premoženje razdeli, kot to najbolj ustreza koristim otroka in tako, da se zakoncema omogoči prehod v samostojno življenje. Zakoncu, ki z rabo premoženja drugega zakonca prispeva k znatnemu povečanju tega premoženja, pravo priznava posebna upravičenja do tega premoženja. Pravilo se ne uporablja glede pridobivanja premoženja in glede uveljavljanja stroškov vzdrževanja premoženja drugega zakonca.

Zakon o stanovanju zakoncev (Family Law Act, 1996) vsebuje posebna pravila, ki preprečujejo, da bi zakonec samostojno razpolagal z družinskim stanovanjem.

Angleško pravo ne pozna instituta pogodbe o ureditvi premoženjskih razmerij med zakoncema. Čeprav zakonca skleneta tovrstno pogodbo, sodišče nanjo ni vezano, ampak predstavlja zgolj eno od okoliščin, na podlagi katerih sodišče odloči o pravični delitvi premoženja med zakoncema (več o tem pri razvezi zakonske zveze).

Razveza zakonske zveze: Pravna podlaga za ureditev razveze zakonske zveze je Matrimonial Causes Act, 1973, ki pozna en sam razvezni razlog – trajno omajanstvo zakonske zveze. To je mogoče dokazati samo z obstojem okoliščin, ki jih našteva zakon: 1) da je toženec tožnika prevaral in zato od tožnika ni več mogoče zahtevati, da bi še živel s tožencem; 2) da je toženi tožnika brez razloga zapustil in da ločeno življenje traja najmanj 2 leti; 3) da zakonca že najmanj 2 leti živita ločeno in toženi privoli v razvezo; 4) da zakonca že vsaj 5 let živita ločeno. Tožbe za razvezo ni mogoče vložiti v prvem letu trajanja zakonske zveze, četudi obstaja kateri od zgoraj naštetih petih razlogov za omajanstvo zakonske zveze in četudi bi se oba zakonca z razvezo strinjala.

Sodišče v angleškem pravnem sistemu o delitvi premoženja vedno odloča skupaj z zahtevo za preživljanje zakonca. Sporazum, v katerem se zakonca dogovorita o delitvi skupnega premoženja ali o preživnini za primer razveze zakonske zveze, sodišča ne zavezuje. Zakonca torej ne moreta preprečiti delitve skupnega premoženja na način, da bi se dogovorila za režim ločenega premoženja. Lahko pa sodišče pripozna sporazum, v katerem se zakonca dogovorita za delitev skupnega premoženja, ki odstopa od načelne delitve premoženja na pol, če obstajajo posebne okoliščine. Takšne posebne okoliščine obstajajo, kadar sta se zakonca npr. pred sklenitvijo sporazuma posvetovala z odvetnikom, če sta si ob sklenitvi sporazuma izčrpno izmenjala podatke o premoženjskem stanju ali če se je v njuni zvezi rodil skupni otrok. Sodišče presoja sporazum zakoncev v dveh korakih. V prvem koraku sodišče prouči okoliščine sklenitve sporazuma in presodi, ali sta se zakonca pri sklenitvi sporazuma zavedala pravnih posledic tovrstnega sporazuma in sta nanj pristala svobodno in brez prisile. V drugem koraku sodišče prouči, ali je bil sporazum glede na okoliščine ob njegovi sklenitvi pravičen.

Delitev premoženja ob razvezi zakonske zveze po angleškem pravu ne korenini v premoženjskem pravu, temveč v preživninskem. Glede na to ima sodišče izredno širok prostor pri določanju te preživnine v širšem smislu. Sodišče lahko razdeli premoženje (ne glede na to, da je med trajanjem zakonske zveze obstajalo ločeno premoženje), določi preživnino v periodičnih zneskih ali v enkratnem znesku., Sodišče lahko tudi določi, da mora zavezanec upravičencu do preživnine namesto denarnega zneska izročiti določene predmete, npr. stanovanje, pohištvo, avtomobil. S pomočjo posebnih odredb sme prenesti tudi posamezne predmete enega zakonca na drugega zakonca ali otroka. Pri tem sodišče zasleduje dva cilja: varstvo otrokove koristi in to, da se zakoncema omogoči prehod na samostojno življenje.

Angleško pravo pozna poleg razvezne tožbe še tožbo za ločitev zakoncev, to je zahtevo za ločeno življenje. Vsak od zakoncev sme zaradi obstoja (zgoraj navedenih) okoliščin, ki kažejo na omajanstvo zakonske zveze, zahtevati sodno ločitev. Ta razveljavi dolžnost skupnega življenja, čeprav med zakoncema pusti v veljavi pravno (zakonsko) vez. Na podlagi analogne uporabe pravil za razvezo zakonske zveze se razdeli premoženje in določi preživnina.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Po angleškem pravu (Children Act, 1989) sodišče ob razvezi zakonske zveze ne posega v starševsko odgovornost. Staršema tako po razvezi praviloma ostaneta skupna vzgoja in varstvo (joint custody) otroka, razen če eden od zakoncev ne predlaga drugačne rešitve, ali če sodišče zaradi varstva otrokove koristi vzgoje in varstva ne prenese le na enega od staršev (sole custody).

Angleško pravo (Children Act, 1989), ne govori (več) o pravici do stikov (rights of acces). Sodišče lahko na zahtevo tistega od staršev, ki nima otroka pri sebi (pa tudi tretjih, npr. starih staršev ali nekdanjega rejnika) izda odredbo, s katero naloži tistemu od staršev, pri katerem je otrok, dolžnost, omogočiti zahtevajočemu stike z otrokom (contact order). Pravico do stikov z otrokom imajo tudi druge osebe, če je to otroku v korist. Upravičenci so otrokovi stari starši ter bratje in sestre, pa tudi določene druge osebe, če je otrok živel dalj časa z njimi v družinski skupnosti.

Izvor otroka: Mati je tista, ki je otroka rodila. To načelo velja tudi pri oploditvi z biomedicinsko pomočjo. Pri surogatnem materinstvu genetična mati postane mati v pravnem pomenu samo, če otroka posvoji.

Otrokov oče je materin mož. Ta domneva velja tudi, če se otrok rodi določen čas po prenehanju zakonske zveze z razvezo ali s smrtjo otrokovega očeta. Prav tako velja domneva očetovstva, če je bil otrok spočet z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo, razen če mož ni privolil v umetno oploditev. Domneva očetovstva se lahko vzpostavi tudi z vpisom v matični register. Oče nezakonskega otroka lahko zahteva, da se ga kot očeta vpiše v matični register, če to zahteva skupaj z materjo, če sta z materjo sklenila sporazum o roditeljski pravici, ali če se da sklepati na očetovstvo iz odločbe sodišča.

Očetovstvo se lahko oporeka v vsakem postopku, kjer je očetovstvo pomembno za odločitev o glavni stvari. Angleško pravo namreč ne pozna posebnega postopka za izpodbijanje očetovstva. Očetovstvo lahko oporeka vsakdo, kdor ima pravni interes, da domnevani možki je ali ni oče otroka.

Po spremembi Human Fertilisation and Embryology Act dne 6. 4. 2009 se otroci, ki so bili spočeti z biomedicinsko pomočjo in se rodijo istospolnemu paru (v registriranem partnerstvu in po novem tudi partnerjema, ki sta sklenila zakonsko zvezo), avtomatično štejejo kot otroci obeh partnerjev.

Starševska skrb: Children Act, 1989, starševsko odgovornost opredeljuje kot skup posameznih pravic, dolžnosti, upravičenj in odgovornosti ter avtoritete, ki jo imajo starši na podlagi zakona do svojih otrok in njihovega premoženja, npr. dolžnost preživljanja otroka, skrb za izobrazbo, pravica izbrati vero otroka, pravica privoliti v sklenitev zakonske zveze mladoletnega otroka, pravica do zastopanja otroka v postopkih, skrb za premoženje otroka, pravica do osebnih

stikov, pravica zagotavljati otrokovo disciplino. Skrb za premoženje vključuje tudi pravico vzeti v posest predmete otrokovega premoženja in jih izterjati.

Starševska odgovornost pripada obema staršema, če sta poročena. Imetnik starševske odgovornosti je upravičen, da brez soglasja drugega imetnika (drugega od staršev) izpolni svoje dolžnosti do otroka, razen če poseben predpis za posamezne ukrepe ne zahteva privolitve drugega imetnika starševske odgovornosti. Zakonec, ki meni, da ukrepi drugega zakonca nasprotujejo odločitvi sodišča o tem, pri kom bo otrok živel, ali koristi otroka, lahko od sodišča zahteva preizkus ukrepa.

Če starša nista poročena, starševska odgovornost pripada samo materi. Oče nezakonskega otroka lahko pridobi starševsko odgovornost na podlagi sporazuma z materjo (sklenjen mora biti v predpisani obliki) ali če sodišče starševsko odgovornost prenese nanj.

Preživljanje med starši in otroki: Preživljanje otroka je po angleškem pravu praviloma omejeno na čas do 17. leta starosti, le pod posebnimi pogoji sodišče dolžnost preživljanja podaljša do 18. leta starosti. Po 18. letu je otrok upravičen do preživnine, če se šola. Preživnino v imenu otroka lahko zahteva vsak od staršev, varuh in oseba, pri kateri otrok živi po nalogu sodišča. Polnoletni otrok lahko sam uveljavlja preživnino. Starši lahko plačujejo preživnino periodično, v enkratnem znesku ali pa v korist otroka nanj prenesejo premoženje.

Pri določanju višine preživnine se upošteva sposobnost zavezanca in potrebe upravičenca. Pri tem mora sodišče upoštevati vse okoliščine konkretnega primera. Kljub vrsti kriterijev, ki jih določa Children Act, 1989, ima sodišče pri odmeri preživnine precej širok prostor odločanja. Višina preživnine se po sprejemu Child Support Act, 1991, avtomatično prilagaja splošni rasti cen in dohodkov.

Angleško pravo ne predpisuje posebnega vrstnega reda glede preživljanja več oseb, vendar pa mora tudi sodišče, ki odloča o preživnini, slediti otrokovi koristi.

Nezakonski otroci so od zakonske reforme (Family Law Reform Act, 1987) dalje izenačeni z zakonskimi otroci, vendar je pri nezakonskih otrocih za uveljavljanje zahtevka za preživnino potrebno poprej ugotoviti očetovstvo. Nezakonski otrok, čigar mati se je poročila z drugim moškim (ne z očetom otroka), ki je otroka vzel v družino, ima preživninski zahtevek proti možu matere, kot bi bil njegov otrok (t. i. »child of the family«).

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: The Children Act iz leta 1989 v 1. členu določa, da mora sodišče v vseh zadevah v zvezi z osebo ali premoženjem otroka upoštevati v prvi vrsti otrokove koristi. Poleg tega zakon določa, da mora biti zaradi varstva koristi otroka potek vseh postopkov, ki se nanašajo na otroka, hiter. Zakon daje tudi smernice za uporabo načela največje koristi otroka. Zanimivo je, da zakon ne pozna popolnega odvzema starševske odgovornosti. Starši izgubijo starševsko odgovornost le v primeru posvojitve, medtem ko se s

posameznimi ukrepi lahko staršem njihova odgovornost za otroka le omeji, ne more pa se odvzeti v celoti. Zanimivo je tudi, da se lahko odgovornost porazdeli ne le med starše otroka, temveč tudi med osebe, ki niso otrokovi starši.

V 8. členu zakon opredeljuje vsebino posameznih ukrepov in sicer »contact order«, »prohibited steps order«, »residence order« in »specific issue order«. Vse naštetе ukrepe sodišče lahko izvaja v vseh družinskih postopkih. Med družinske postopke pa sodijo predvsem postopki v zvezi z izvajanjem starševske odgovornosti, postopki v zakonskih sporih, tudi če otrok ni v pravnem razmerju z zakoncema (The Matrimonial Causes Act) in postopki v zvezi z izdajo odredb o prepovedi vznemirjanja in izločitvi, kadar gre za primere nasilja v družini, tudi če partnerja nista poročena (The Domestic Violence and Matrimonial Proceedings Act, 1976), postopki v zvezi s posvojitvijo (The Adoption Act, 1976) in postopki, opredeljeni v posameznih postopkovnih zakonih glede preživljanja, glede začasnih odredb v primerih nasilja v družini in glede prepovedi osebnih stikov z otrokom v razveznih postopkih (The Domestic Proceedings and Magistrates' Courts Act, 1978, Family Law Act, 1996).

Poleg ukrepov po 8. členu ureja 16. člen zakona tudi ukrepe za pomoč družini – t. i. »family assistance orders«. To so ukrepi, s katerimi lahko sodišče med katerikoli postopkom v družinskih zadevah postavi posebnega uradnika – »probation officer« ali naloži socialnemu varstvu, naj zagotovi strokovnjaka, ki bo svetoval in pomagal osebi, navedeni v odredbi.

Zakon ureja tudi ukrepe socialnega varstva za varstvo družine in otrok. To poglavje ureja pomoč telesno ali duševno prizadetim otrokom in njihovim družinam ter pomoč pri predšolskem varstvu otrok. Zakon ureja tudi ukrepe nadzora – »care and supervision orders«, ki so urejeni v 31. členu. »child assessment orders« pa je ukrep sodišča, ki naj sodišču pomaga pri zbiranju dokazov za utrditev prepričanja, da je prišlo do trpinčenja otroka. »Interim orders« so začasni ukrepi, ki so urejeni v 37. členu. Sodišče lahko v vseh primerih, ko se pojavi kakršnokoli vprašanje, ki se nanaša na korist otroka, zahteva od organov socialnega varstva naj raziščejo okoliščine primera. »Orders for emergency protection of children« so ukrepi, urejeni v 44. členu zakona. Določba 46. člena ureja odstranitev in namestitvev otroka s strani policije v nujnih primerih. Če ima policijski uradnik utemeljene razloge za sum, da bo otrok v okolju, v katerem se nahaja, utrpel škodo, lahko otroka odstrani iz tega okolja ali prepreči premestitev otroka, npr. iz bolnišnice. V tem primeru je otrok pod policijsko zaščito. Določba 47. člena ureja dolžnost organov socialnega varstva opraviti ustrezne poizvedbe vselej, kadar je zaradi varstva otroka izdana odredba o nujni zaščiti otroka ali je otrok pod policijsko zaščito oziroma kadar obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da je otrok ogrožen. Organi socialnega varstva morajo zlasti ugotoviti, ali naj predlagajo sodišču, naj odredi katerega od ukrepov. Zaradi pridobivanja ustreznih podatkov morajo biti v stiku z otrokom, s šolskimi in zdravstvenimi ustanovami. Če ne morejo priti v stik z otrokom, morajo predlagati sodišču izdajo ukrepa o nujni zaščiti otroka, ki jim bo omogočil kontakt z otrokom. Vsi pristojni organi, izobraževalne in zdravstvene organizacije morajo pristojnim organom socialnega varstva posredovati vse potrebne podatke razen tistih, ki jih je glede na okoliščine primera nerazumno zahtevati.

Posvojitvev: Posvojitvev ureja Adoption and Children Act, 2002. Posvojiti je mogoče samo mladoletno osebo. Ta s posvojitvijo popolnoma preide v družino posvojitelja. Pravne vezi med

posvojencem in naravnimi starši se pretrgajo, kar je pomembno predvsem na področju dednega prava. Posvojenec nima več dedne pravice po naravnih starših, ima pa jo po posvojitelju.

Več oseb lahko posvoji otroka samo, če gre za zakonca. Samo ena oseba lahko posvoji otroka le, če je stara najmanj 21 let in ni v zakonski zvezi. Izjema je predvidena, če je zakonec pogrešan, če zakonca živita ločeno ali če drugi zakonec zaradi telesne ali duševne prizadetosti ne more skleniti posvojitvene pogodbe. Oče nezakonskega otroka sme posvojiti svojega otroka le, če je mati umrla, je pogrešana ali če to opravičujejo drugi razlogi (pravilo se smiselno uporablja tudi, če mati posvoji svojega otroka).

Družinsko posredovanje (mediacija): Leta 1979 sta bili ustanovljeni dve službi za mediacijo (konciliacijo), Bristol Courts Family Conciliation Service in South – East London Family Conciliation Bureau. Večina neodvisnih služb, ki se v Angliji ukvarjajo z mediacijo, je danes združena v National Family Conciliation Council. V Angliji mediacija v družinskih zadevah večinoma poteka zunaj sodišča. Sodnik potem, ko prejme razvezno tožbo in še preden pristojno službo socialnega varstva zaprosi za mnenje v zvezi z vzgojo in varstvom otrok, ugotovi, ali bi zakonca v postopku mediacije utegnili uspešno rešiti probleme. V tem primeru ju napoti na službo, ki vodi postopke mediacije. V angleških raziskavah so namreč ugotovili, da so mediacije, ki jih izvajajo sodišča, ne glede na to, da so večinoma kvalitetne in učinkovite, velikokrat podrejene želji, da bi stranke čim prej sklenile sporazum, velikokrat pa mediator v mediaciji na sodišču zavedno ali nezavedno narekuje izid mediacije.

Rejništvo: Rejništvo je oblika začasne ali občasne pomoči otrokom, ki ne morejo živeti v matični družini. Rejništvo je lahko kratkotrajno ali dolgotrajno. Traja lahko od nekaj tednov do več mesecev (full-time rejništvo) ali samo določena obdobja (overnight rejništvo, npr. za konec tedna), odvisno od potrebnega časa, ko socialni delavci skušajo pomagati matični družini, da reši svoje težave. Večina otrok, ki so v rejništvu, se vrne v matično družino. Rejniško delo običajno vključuje tudi stike z matično družino, ki lahko svojega otroka obiskuje.

Vsakdo, ki želi postati rejnik, se mora obrniti na lokalne oblasti, ki ocenijo njihovo primernost, in sicer tako, da upoštevajo vse plati življenja potencialnega rejnika. Proces ocenjevanja je intenziven in strog in traja običajno nekaj mesecev. Rejniki so upravičeni do rejnine.

Socialni delavec predstavlja povezavo med otrokovo matično družino in otrokom oziroma rejniško družino in skrbi, da ima rejnik vse informacije, ki jih potrebuje, da se otrok dobro počuti. Mišljene so informacije o otrokovem dnevnem ritmu, prehrabnih navadah, zdravstvenem stanju in podobno.

Skrbništvo: Družinsko pravo Velike Britanije ureja le institut varuštva, ki zadeva snov, ki jo v slovenskem pravu ureja skrbništvo za mladoletne. Pravno podlago za ureditev varuštva (»guardianship«) predstavlja Children Act, 1989. Pojem obsega skrb za osebo in premoženje

mladoletnega varovanca, ki potrebuje zaščito, in sicer če nad otrokom nima nihče starševske odgovornosti, če je tisti od staršev ali varuh, pri katerem je otrok živel, umrl. Varuh se postavi na podlagi odločbe sodišča ali pogodbe, ki jo z varuhom sklenejo starši. Oseba, ki ima starševsko odgovornost, lahko določi varuha otroku za primer njene smrti. Tudi varuh sme določiti osebo, ki bo v primeru njegove smrti prevzela pravice in dolžnosti varuštva. Pravice in dolžnosti varuha so vsebinsko enake pravicam in dolžnostim staršev na podlagi starševske odgovornosti. Problematika, ki bi v slovenskem pravu ustrezala institutu skrbništva za polnoletne, je od leta 2007 urejena v Mental Capacity Act, 2005.

Avstrija

Temeljni pravni vir avstrijskega družinskega prava je Splošni civilni zakonik (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – ABGB, BGBL. Nr. 39) s številnimi novelami.

Dopolnjujejo ga še Zakon o zakonski zvezi (Ehegesetz – EheG, GBLÖ 1938/224), Zakon o registriranem partnerstvu (Eingetragene-Partnerschaft-Gesetz-EPG, 2009/135), Zakon za uresničevanje koristi otroka (Jugendwohlfahrtsgesetz – JWG – zakon ureja snov s področja socialnega varstva, BGBL. Nr. 161, 1989), Zakon o predujmu preživnine (Unterhaltsvorschußgesetz – UVG, 1985/451), Zakon o zagotavljanju preživnine (Unterhaltsschutzgesetz – UschG, 1985/452), Zvezni zakon o verski vzgoji otroka (Bundesgesetz über die religiöse Kindererziehung – BGBL. 1985/155).

Sklenitev zakonske zveze: Sposobna skleniti zakonsko zvezo (»Ehefähigkeit«) je oseba, ki je dopolnila ustrezno starost (»Ehemündigkeit«, 19 let za moške in 16 let za ženske) in je hkrati polno poslovno sposobna. Zakonska zveza se sklene osebno (brez pooblaščenec) v civilni obliki pred matičarjem in ob prisotnosti dveh prič. Avstrijsko pravo pozna različne oblike neveljavnosti zakonske zveze.

Zakonska zveza sploh ne nastane (»Nichtehe«), če ni sklenjena v civilni obliki pred matičarjem, ali če ni sklenjena med moškim in žensko.

Ničnost zakonske zveze (npr. zaradi nenavzočnosti zakoncev, popolne poslovne nesposobnosti, sklenitve zakonske zveze zaradi pridobitve osebnega imena ali državljanstva, zaradi že obstoječe zakonske zveze) učinkuje šele od pravnomočnosti sodne odločbe, s katero se zakonska zveza razglasi za nično. Učinki nastopijo za nazaj. Pravne posledice ničnosti v premoženjskopравnih razmerjih med zakoncema nastopijo samo, če sta oba zakonca ob sklenitvi zakonske zveze vedela za razlog ničnosti. V nasprotnem primeru se njuna premoženjska razmerja urejajo po pravilih za razvezo, razen če zakonec, ki mu razlog ničnosti edinemu od zakoncev ni bil poznan, izjavi, da ostaja pri pravnih posledicah ničnosti. Ničnost ne vpliva na razmerja staršev do otrok. Zanje veljajo enaki predpisi kot za otroke ob razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze.

Zakonsko zvezo je po avstrijskem pravu mogoče razveljaviti predvsem zaradi pomanjkanja prave in svobodne volje. Pravica do tožbe za razveljavitev pripada samo tistemu zakoncu,

katerega volja je bila pomanjkljiva. Razveljavitev zakonske zveze ima učinek samo za naprej (enako kot razveza).

Avstrijsko pravo pozna tudi prepovedi za sklenitev zakonske zveze, zaradi katerih lahko sicer matičar zavrne sklenitev zakonske zveze, vendar če je bila zakonska zveza že sklenjena, prepoved ne vpliva na njeno veljavnost (npr. oseba še ni dopolnila ustrezne starosti za sklenitev zakonske zveze, oseba za sklenitev zakonske zveze ni pridobila soglasja upravičenca do vzgoje).

Zunajzakonska skupnost: Avstrijska pravna teorija zunajzakonsko skupnost označuje kot dejansko življenjsko skupnost dveh oseb različnega spola za določen ali nedoločen čas. Avstrijsko pozitivno pravo tej skupnosti ne priznava družinsko pravnih posledic. V posebnih zakonih (ne pa v zakonu, ki ureja zakonsko zvezo) ji priznava določen pravni učinek le glede posameznih pravnih vprašanjih z različnih pravnih področij (npr. na področju kazenskega, insolventnega prava, najemnih razmerij). Osebi, ki živita v zunajzakonski skupnosti, lahko njuno razmerje vedno uredita s pogodbo.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca morata v času trajanja zakonske zveze prispevati k vodenju gospodinjstva in preživljanju sorazmerno s svojimi zmožnostmi. Zakonec, ki ni zaposlen, je dolžan voditi gospodinjstvo, razen če se zakonca ne sporazumeta drugače. Zakonec, ki vodi gospodinjstvo in nima lastnih prihodkov, ima na temelju svojega delovnega prispevka od drugega zakonca pravico zahtevati preživnino. Obseg njegove preživninske dolžnosti se določi glede na potrebe upravičenca, ki ustrezajo življenjskim razmeram zakoncev.

Zakonec, ki vodi gospodinjstvo in nima lastnih prihodkov, drugega zakonca zastopa pri pravnih poslih vsakdanjega prometa, ki jih sklepa za gospodinjstvo in ki ustrezajo življenjskim razmeram drugega zakonca (pravni posel v tem primeru zavezuje le drugega zakonca). Zastopanja ni, če da drugi zakonec tretjemu spoznati, da zastopanja ne želi.

Zakonec, ki vodi gospodinjstvo, je nezaposlen in nima sredstev za preživljanje, ima na podlagi svojega delovnega prispevka pravico zahtevati preživnino. Obseg preživninske dolžnosti se določi glede na potrebe upravičenca, ki ustrezajo življenjskim razmeram zakoncev.

Avstrijsko pravo ima posebna pravila o stanovanjskem varstvu zakonca. Po njih mora zakonec, ki je edini upravičen do razpolaganja s skupnim stanovanjem, ki služi zadovoljitvi stanovanjskih potreb drugega zakonca (ni nujno, da sta oba zakonca lastnika stanovanja), opustiti vse, s čimer bi drugi zakonec lahko izgubil stanovanje.

V zakonitem premoženjskem režimu je v avstrijski pravni ureditvi premoženje zakoncev v času trajanja zakonske zveze ločeno, razen če se zakonca dogovorita drugače s pogodbo o ureditvi premoženjskih razmerij (nem. Ehepakt). Sklenitev zakonske zveze za zakonca nima premoženjskopравnih posledic. Zakonca ohranita izključno lastninsko pravico tako na predmetih, ki sta jih imela pred sklenitvijo zakonske zveze kot tudi na predmetih, pridobljenih tekom trajanja zakonske zveze. Zakonca v času trajanja zakonske zveze samostojno razpolagata s svojimi predmeti. Režim ločenega premoženja je omiljen z delitvijo določenih predmetov ob prenehanju zakonske zveze, razen kadar zakonska zveza preneha zaradi smrti zakonca. Namen premoženjske izravnave je zagotovitev pravične udeležbe zakoncev na premoženju, ki sta ga ustvarila od sklenitve zakonske zveze do prenehanja življenjske skupnosti. S takšno izravnavo dobi del ustvarjenega premoženja tudi zakonec, ki se je zaradi skrbi za skupno gospodinjstvo odpovedal poklicni karieri. Premoženjska izravnava se zagotovi tudi preskrbljenost zakoncev po razvezi zakonske zveze.

Premoženjska izravnava se opravi po pravnomočnem prenehanju zakonske zveze. Delijo se zgolj zakonsko določene skupine predmetov (pozitivni kriterij), pri čemer pa so določeni predmeti kljub temu, da izpolnjujejo pozitivni pogoj, izrecno izvzeti iz delitve (negativni kriterij). Določbe o delitvi določenih skupin predmetov veljajo tudi v primeru, ko se zakonca s pogodbo o ureditvi premoženjskih razmerij dogovorita za premoženjski režim skupnosti premoženja.

Ob prenehanju zakonske zveze se med zakoncema delijo predmeti, ki sta jih zakonca pridobila skupno oziroma za katere sta skupaj prispevala v obdobju od sklenitve zakonske do prenehanja življenjske skupnosti. Ehegesetz (v nadaljevanju EheG) med te predmete uvršča predmete, ki so v času življenjske skupnosti služili skupni rabi zakoncev ter zakonske prihranke (prvi odstavek § 81 EheG). Med predmete, ki sta jih zakonca v času trajanja življenjske skupnosti uporabljala za skupne namene (nem. Eheliches Gebrauchsvermögen; drugi odstavek § 81 EheG), spadajo poleg stanovanja, v katerem zakonca živita in stanovanjske opreme, tudi luksuzne dobrine (npr. vikend, konji in jahta). Zakonski prihranki (nem. Eheliche Ersparnisse; določba 3. odstavka § 81 EheG) so vse naložbe, ki sta jih zakonca pridobila v času trajanja zakonske zveze (npr. gotovina, depoziti, vrednostni papirji, zbirka kovancev ali znamk, umetniške slike, nakit). Predmeti, ki so v času življenjske skupnosti služili skupni rabi zakoncev ter zakonski prihranki so podvrženi delitvi po prenehanju zakonske zveze ne glede na to, kateri od zakoncev je njihov imetnik. Če je katerikoli predmet iz teh dveh skupin odsvojen, na njegovo mesto v skladu z načelom restitucije stopi zanj pridobljeni predmet. Ob premoženjski izravnavi se upoštevajo tudi dolgovi, ki so v zvezi s predmeti skupne rabe in prihranki zakoncev (drugi odstavek § 81 EheG). Vrednost vsakega predmeta se zmanjša glede na dolgove, povezane s tem predmetom.

Določeni predmeti so izvzeti iz delitve ob prenehanju zakonske zveze, čeprav spadajo v skupino predmetov, ki sta jih zakonca v času trajanja zakonske zveze uporabljala za skupne namene, ali v skupino zakonskih prihrankov. V zakonu so določene štiri vrste takšnih predmetov (prvi odstavek § 82 EheG). Iz delitve so izvzeti predmeti, katerih imetnika sta bila zakonca že pred zakonsko zvezo in predmeti, pridobljeni z dedovanjem ali kot darilo (1. točka prvega odstavka § 82 EheG), nadalje predmeti, ki služijo osebni rabi ali opravljanju poklica enega zakonca (2. točka prvega odstavka § 82 EheG), predmeti, ki spadajo k podjetju (3. točka prvega odstavka §

82 EheG) ter delež v podjetju, razen če gre za čisto kapitalsko naložbo (4. točka prvega odstavka § 82 EheG).

Pri delitvi se upoštevajo teža in obseg prispevka posameznega zakonca pri pridobitvi premoženja, korist otroka, skupni dolgovi, ki so bili narejeni za kritje življenjskih stroškov zakoncev, pomoč zakonca pri vodenju gospodinjstva ter pomoč pri negi in vzgoji otrok.

Po spremembah ABGB v letu 2009 se lahko zakonca sporazumeta glede stanovanja, ki ga je eden od zakoncev imel ob sklenitvi zakonske zveze oziroma ga je v času trajanja zakonske zveze dobil neodplačno. Po prej veljavnem pravu je bilo tovrstno stanovanje predmet delitve ob razvezi zakonske zveze le, če je imel drugi zakonec oziroma skupni otrok posebne potrebe do tega stanovanja. Po spremembi leta 2009 se lahko zakonca dogovorita o tem, ali bo tovrstno stanovanje predmet delitve ob delitvi skupnega premoženja. Možna je torej opt-in kot tudi opt-out klavzula. Zakonca mora tovrsten dogovor skleniti v obliki notarskega zapisa.

Po spremembi iz leta 2009 lahko zakonca skleneta tudi vnaprejšnji dogovor glede premoženja, ki sta ga v času trajanja življenjske skupnosti uporabljala za skupne namene. Sporazum glede zakonskih prihrankov in stanovanja, v katerem živita zakonca, mora biti sklenjen v obliki notarskega zapisa. Sporazum zakoncev pri delitvi skupnega premoženja zakoncev prouči sodnik, ki ima možnost, da v primeru nepravičnega dogovora zakoncev ne upošteva njunega sporazuma in razdeli premoženje zakoncev po načelu pravičnosti.

Razveza zakonske zveze: Zakonska zveza se lahko razveže na podlagi tožbe ali sporazuma. Predlog za sporazumno razvezo se obravnava v nepravdnem postopku. Pogoj zanj je polletno ločeno življenje zakoncev, sporazum o neozdravljivi omajanosti zakonske zveze in sporazum o vseh posledicah razveze zakonske zveze (o preživitinskih razmerjih med zakoncema, o preživljanju otrok, o ureditvi roditeljske pravice, o premoženjskih razmerjih med zakoncema), ki mora biti sklenjen ali overjen pred sodiščem. Izpodbijati ga je mogoče po splošnih pravilih, ki veljajo za pravne posle.

Razveza na tožbo se lahko zahteva iz krivdnih (prevara zakonca, partner se brez tehtnega razloga upira imeti potomce) ali nekrivdnih razlogov (npr. duševna bolezen, zaradi katere je zakonska zveza omajana, težka nalezljiva bolezen). Ugotovitev krivde je pomembna za uveljavljanje pravice do preživljanja, ker mora krivi zakonec po svojih zmožnostih podpirati nekrivega zakonca, dokler ta potrebuje pomoč. Če razvezna sodba ne vsebuje ugotovitve krivde (ker je bila razvezana iz drugih razlogov), mora zakonec, ki je zahteval razvezo, drugemu zakoncu zagotoviti preživnino le, če to glede na potrebe, premoženjske in pridobitne razmere razvezanih zakoncev ter preživitinsko zavezanih sorodnikov upravičenca ustreza primernosti.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Če se razveže zakonska zveza staršev, ki skupaj izvršujeta starševsko skrb, partnerja lahko še naprej skupaj izvršujeta to skrb, če se dogovorita, v katerem gospodinjstvu se bo otrok pretežno nahajal. Sporazum mora potrditi sodišče. Lahko pa se dogovorita, da bo samo eden upravičen do skrbi. Tisti, ki ni upravičen do

skrbi, ima pravico do pomembnih informacij o otroku in do osebnih stikov. Sodišče v te pravice lahko poseže, če je ogrožena otrokova korist.

Izvor otroka: Mati je ženska, ki je otroka rodila. To velja tudi za vsako obliko oploditve z biomedicinsko pomočjo.

Otrok, ki je rojen v času trajanja zakonske zveze ali v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze zaradi smrti moža, šteje za zakonskega. Če je mati sklenila novo zakonsko zvezo in se je otrok rodil v času trajanja druge zakonske zveze in hkrati še v času 300 dni po prenehanju prve zakonske zveze, velja za zakonskega otroka drugega moža šele potem, ko je uspešno izpodbita domneva očetovstva moža iz prve zakonske zveze. Vsak (tudi zakonski mož) lahko izpodbija domnevo, da je otrok zakonski. Kvalificirano priznanje očetovstva (priznanje s soglasjem matere in otroka oziroma socialne službe) ima izpodbojni učinek. Tisti možki, za katerega je veljala domneva zakonskega otroka, pa lahko učinek priznanja izniči z ugovorom, ki ga je mogoče podati le v določenem roku. Otroci, ki se rodijo potem, ko je zakonska zveza prenehala z razvezo, razveljavitvijo ali razglasitvijo za nično, veljajo za nezakonske. To domnevo o nezakonskem otroku se lahko izpodbije s tožbo na ugotovitev, da je otroka še v času trajanja zakonske zveze spočel materin mož ali, da je nosečnost nastopila v času trajanja zakonske zveze z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo.

Starševska skrb: Pojem starševske skrbi obsega nego, vzgojo in zastopanje otroka ter upravljanje njegovega premoženja. Nega in vzgoja obsegata varstvo telesne koristi in razvoj celotne osebnosti otroka, vključno z izobraževanjem. Po zakonu pripada starševska skrb staršema, ki sta v zakonski zvezi, skupaj. Ob rojstvu nezakonskega otroka skrb pripade materi – v dogovoru z materjo starševsko skrb lahko pridobi tudi oče nezakonskega otroka. Po spremembi ABGB z dne 1. 2. 2003 lahko neporočena starša, dokler starševska skrb ni urejena s sodno odločbo, pred upravnim organom izjavita, da starševska skrb pripada obema. Staršema, ki nista sklenila zakonske zveze, vprašanja starševske skrbi na ta način ni treba urejati sodno. Starša, ki imata oba starševsko skrb, jo izvršujeta sporazumno. Če se ne sporazumeta, odloči o negi otroka tisti od staršev, pri katerem otrok živi. Če otrok živi pri obeh starših in gre za pomembne odločitve o negi otroka, se morajo starši v primeru spora obrniti na varuško sodišče.

Vsak od staršev ima pravico sam zastopati otroka, čeprav starševska skrb (in z njo tudi zastopanje in upravljanje premoženja) pripada obema skupaj. Izjema velja le za pravne posle, ki jih zakon našteva taksativno. V teh zadevah morata otroka zastopati oba starša ali eden od staršev s soglasjem drugega (kolektivno zastopanje). V premoženjskih zadevah, ki presegajo redno upravljanje, je poleg kolektivnega zastopanja potrebno še soglasje sodišča. V civilnih sodnih postopkih lahko otroka po izrecni določbi zakona zastopa samo eden izmed staršev. Toda, če med starši obstaja spor glede tega zastopanja, zastopa otroka, dokler starši ne dosežejo sporazuma, tisti od staršev, ki je naredil prvo dejanje zastopanja. Zakonitemu zastopniku lahko na podlagi pisnega soglasja tega zastopnika pri zastopanju v preživninski pravdi ali ugotavljanju očetovstva pomaga tudi mladinski urad.

Starši so v okviru starševske skrbi tudi upravitelji otrokovega premoženja. Prav tako kot varuh morajo vsako leto predložiti račun. Sodišče jih te dolžnosti lahko oprosti, če ne obstaja sum, da premoženje upravljajo v redu. Domneva se, da ga upravljajo v redu, če so ga otroku sami podarili.

Dohodke od premoženja je potrebno porabiti za preživljanje otroka. Substanco premoženja smejo starši načeti le, če stari starši kot zavezanci za preživljanje otroka ne morejo kriti otrokovih potreb ali če teh ni mogoče pokriti na drug način.

Avstrijsko pravo še vedno pozna institut pozakonitve (legitimacije). Z njo se razmerje staršev do nezakonskega otroka spremeni v zakonskega. Otrok se pozakoni z naknadno sklenitvijo zakonske zveze. Posledice take pozakonitve praviloma nastopijo samo za naprej.

Drug način pozakonitve je razglasitev otroka za zakonskega s strani predsednika države na podlagi zahteve staršev. Starši potrebujejo za vložitev zahteve soglasje otroka oziroma varuškega sodišča, če je otrok še mladoleten. Pravni institut se uporablja, kadar sklenitev zakonske zveze med staršema ni mogoča ali je neuresničljiva. Učinek pozakonitve z razglasitvijo je šibkejši od učinka pozakonitve z naknadno sklenitvijo zakonske zveze. Pri pozakonitvi z razglasitvijo se namreč vzpostavijo samo zakonske vezi otroka in njegovih potomcev do očeta, ne pa tudi do očetovih sorodnikov.

Preživljanje med starši in otroki (oziroma med otroki in drugimi osebami): Dolžnost preživljanja obstaja med starši in otroki ter med stari starši in vnuki. Starši so dolžni preživljati svoje otroke, dokler ti niso pridobitno sposobni, to je, dokler svojih potreb ne morejo zadovoljiti z lastnimi dohodki. Zahtevak mladoletnega otroka, ki je svoje potrebe nekaj časa zadovoljeval z lastnimi dohodki, oživi, če te dohodke in s tem pridobitno sposobnost spet izgubi. Potrebe otroka, ki naj jih krije preživnina, se določijo glede na življenjske razmere otroka in staršev. Starši morajo izrabiti vse možnosti, da izpolnijo dolžnost preživljanja svojih otrok. V skrajni sili morajo načeti tudi substanco svojega premoženja. Preživnino dolgujejo, dokler ni ogroženo njihovo primerno preživljanje.

Če starša ne moreta zadovoljiti otrokovih potreb, so otroka dolžni preživljati stari starši, razen če lahko od njega utemeljeno pričakujemo, da bo svojo preživnino lahko kril iz substance svojega premoženja ali če bi bilo z njegovim preživljanjem ogroženo preživljanje starih staršev.

Dolžnosti staršev in starih staršev ustreza dolžnost otroka preživljati starše in stare starše, če se ti niso sposobni preživljati sami. Te dolžnosti otroka ni, če so starši oziroma stari starši grobo zanemarili svoje dolžnosti do njega. Višina preživnine staršev in starih staršev kot upravičencev do preživljanja se ravna po življenjskih razmerah otrok.

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: Sodišče mora vedno, kadar je ogrožena korist otroka, sprejeti ukrepe za zavarovanje koristi. Pri tem ima na razpolago vse razpoložljiva

sredstva: npr. lahko odpravi razlike med staršema v razmerju do otroka («Elterndifferenzen beilegen»), delno ali v celoti odvzame starševsko skrb in jo prenese na druge osebe ali delavca mladinskega urada, nadomesti potrebno soglasje staršev, ki ga ti odklanjajo brez upravičenega razloga. Nadalje lahko sodišče v korist otroka staršem odvzame tudi samo upravljanje premoženja, ali samo zakonito zastopanje (če ti sicer v redu izpolnjujejo svoje dolžnosti). Odvzem pravice staršev do nege in vzgoje otroka ali upravljanja premoženja nujno pomeni odvzem zakonitega zastopanja v vseh zadevah otroka.

Če je nevarno odlašati, sme mladinski urad kot skrbnik («Sachwalter») ukreniti začasne ukrepe nege in vzgoje. Ukrepi veljajo do odločitve sodišča.

Posvojitev: Posvojitev vzpostavi sorodstvu ustrezno razmerje med posvojiteljem in njegovimi potomci na eni in posvojencem na drugi strani. Nastane na podlagi pisne pogodbe med posvojiteljem in posvojencem. Posvojitev je učinkovita šele z dovoljenjem sodišča. Sodišče ga podeli, če med posvojiteljem in posvojencem obstaja razmerje, ki ustreza razmerju starši – otrok, ali če je pričakovati, da se bo takšno razmerje ustvarilo in če se osebe, katerih interesi so s posvojitvijo prizadeti, strinjajo s posvojitvijo (starši mladoletnega otroka, zakonec, posvojitelj(a) in rzsoden posvojenec, ki je star najmanj 14 let). Rzsoden posvojenec, ki je star najmanj 14 let, lahko odkloni posvojitev brez navajanja upravičenega razloga. Mladoletni posvojenec, ki je dopolnil 15 let, starši polnoletnega otroka in delavec socialnega varstva (JWFT) imajo pravico biti zaslišani v postopku. Sodišče lahko nadomesti soglasje oseb, katerih interesi so s posvojitvijo prizadeti, če ti soglasje odklanjajo brez utemeljenega razloga.

Posvojitelj je lahko ena oseba ali zakonca. S spremembo ABGB z dne 1. 2. 2003 je zakonodajalec določil enako minimalno starost posvojitelja ne glede na njegov spol. Posvojitelj mora biti star najmanj 25 let in mora biti starejši od posvojenca vsaj 16 let. Zakonca lahko posvojita samo skupaj. Posvojenec je lahko mladoletna ali polnoletna oseba. Lahko je sorodnik posvojitelja: vnuk ali njegov nezakonski otrok.

Posvojitev posvojencu zagotavlja položaj zakonskega otroka. Z njo pa se ne pretrgajo vse vezi med naravnimi starši in posvojencem. Vezi, ki ostanejo, se umaknejo vezem med posvojiteljem in posvojencem. Naravni starši in njihovi sorodniki so še vedno dolžni skrbeti za preživljanje otroka in doto («Ausstattung», »Heiratsgut»), če posvojitelj ne more preživljati posvojenca. Tudi otrok je še naprej zavezan zagotoviti preživnino svojim staršem, razen če so ti grobo zanemarjali svojo dolžnost do njega v času, ko še ni dopolnil 14 let. Posvojitelji v stiski imajo prednost pred naravnimi starši. Naravni starši s posvojitvijo izgubijo pravico do osebnih stikov z otrokom. Če otroka posvoji samo ženska, se prekinejo družinsko pravne vezi samo do naravne matere in njenih sorodnikov in obratno. Če ga posvoji samo moški, se prekinejo vezi samo do naravnega očeta in njegovih sorodnikov.

Rejništvo: Rejništvo se lahko ustanovi tudi proti volji staršev kot ukrep sodišča za zavarovanje otrokove koristi. Otroci v rejništvu so pod posebnim nadzorom, ki ga izvaja mladinski urad. Za rejnika se od 1.7.2001, ko je stopila v veljavo novela BGB, šteje vsaka oseba (razen sorodnika v

ravni črti), ki dejansko neguje in vzgaja otroka. Taka oseba je legitimirana vložiti zahtevek in pravno sredstvo v vseh postopkih glede vzgoje in varstva otroka. Upravljanje in zastopanje ostane upravičencem do starševske skrbi. V primeru smrti, pogrešanosti ali podobne situacije enega od upravičencev do vzgoje se rejniku lahko zaupa tudi roditeljsko skrb. Tudi v drugih primerih lahko ta rejnik zahteva, da se nanj delno ali v celoti prenese starševska skrb. Sodišče mora pred odločitvijo o taki zahtevi preizkusiti, če med naravnimi starši in otrokom obstaja bližnja vez, če ni morda rejništvo predvideno samo za krajši čas in če prenos starševske skrbi ustreza otrokovi koristi. Če sodišče zahtevi ugodi, ostanejo staršem samo t. i. minimalne pravice (zlasti pravica do pomembnih informacij in pravica do stikov). Sodišče lahko kasneje starševsko skrb rejnikom spet odvzame in jo prenese na drugo osebo, če to ustreza koristi otroka.

Skrbništvo: Slovenskemu pojmu skrbništva v avstrijskem pravu ustreza vsebina treh institutov: varuštva (Vormundschaft), skrbništva (Kuratel) in instituta oskrbovanja polnoletnih (Sachwalter), ki je zgolj ena od oblik skrbništva.

Varuštvo je zakonito zastopanje mladoletnika, za katerega nihče od upravičencev do skrbi nima niti omejenega zakonitega zastopanja. Nastopi neposredno na temelju zakona (zakonito varuštvo) ali na temelju sodne odločbe. Obvezno zakonito uradno varuštvo s strani okrajnega mladinskega urada nad vsemi nezakonskimi otroci je bilo z reformo otroškega prava z dne 1.7.1989 (KindRÄG, BGBl. 1989/62) odpravljeno. Do skrbi za nezakonskega otroka je poslej upravičena otrokova mati. Od reforme 1989 dalje opravlja varuško zakonito zastopanje mladinski urad le za otroke (rojene v Avstriji), katerih starši ne upravljajo premoženja in niso njegovi zakoniti zastopniki (npr. za otroke mladoletne matere ali duševno prizadetih staršev, ki imajo oskrbnika), za najdene otroke in otroke neznanih staršev. Varuh upravlja mladoletnikovo premoženje in opravlja funkcijo zakonitega zastopnika. Pri zastopanju ima enaka pooblastila kot starši. Če otrok nima osebe, ki bi skrbela za nego in vzgojo, mora varuh poiskati primerno osebo. Za svoje delo lahko varuh prejme plačilo.

Skrbništvo (in tudi oskrbovanje polnoletnih) pomeni skrb za posameznika, ki vseh ali nekaterih svojih zadev ne more ustrezno oskrbeti sam in ga pri tem tudi ne morejo zastopati starši ali varuh. Za razliko od varuha ima skrbnik načeloma bolj omejen krog delovanja. Zakon razlikuje več vrst skrbništva.

Skrbnik mladoletnega: Skrbnik mladoletnega se postavi, kadar mladoletnik sklepa pravni posel s svojimi starši ali z varuhom, kot tudi, če teče spor med več mladoletniki, ki imajo skupnega varuha. V tem primeru je treba vsakemu od mladoletnikov postaviti svojega skrbnika.

Oskrbnik polnoletnega: Zakon o oskrbništvu (SachwalterG, BGBl, 1983/136) je odpravil institut odvzema poslovne sposobnosti in uvedel oskrbovanje duševno bolnih in prizadetih. Oblikoval ga je tako, da je prilagodljiv posamičnemu primeru, s čimer je znatno povečal varstvo duševno bolnih in prizadetih oseb.

Skrbnik nerojenega: Nerojenemu se lahko postavi t. i. skrbnik potomstva, ki zastopa še nespočete osebe in skrbi, da potomstvo ne bo prikrajšano v zvezi z obstoječo zapuščino, ali kot skrbnik obstoječega telesnega plodu, ki mora skrbeti za ohranitev pravic nerojenega.

Skrbnik odsotnega in neznanega udeleženca posla: Skrbnik odsotnemu ali sodišču še neznanemu udeležencu posla se postavi, če ta nima primerne zastopnika in bi bile brez postavitve skrbnika ogrožene njegove pravice ali bi bil tretji oviran v izvrševanju svojih pravic.

Oskrbnik se dodeli osebi z duševno boleznijo ali duševno prizadetostjo, ki sama brez škode zase ne more opraviti vseh ali nekaterih zadev. Postopek se začne po uradni dolžnosti ali na predlog prizadete osebe. Postavitev oskrbnika je dopustna, če oseba zadev ne bi mogla v potrebni meri opraviti z drugo pomočjo; posebej s pomočjo družinskih članov, z javno ali zasebno pomočjo prizadetim osebam. Pri njegovi postavitvi je treba upoštevati vrsto prizadetosti osebe in vrsto zadev, ki jih je treba oskrbeti. Lahko se ga postavi: za oskrbo posameznih zadev, npr. za uveljavitev zahtevka ali za sklenitev in izvedbo pravnega posla; za oskrbo določenega kroga zadev, npr. za upravljanje dela ali celotnega premoženja; za oskrbo vseh zadev prizadete osebe.

Oseba se v zadevah, v katerih ji je bil postavljen oskrbnik, brez njegove izrecne ali tihe privolitve ne more pravno poslovno zavezati ali razpolagati. Če s tem ni ogrožena korist oskrbovanega, sodišče določi, da lahko oskrbovani v okviru oskrbnikovega delokroga samostojno razpolaga in se zaveže glede posameznih stvari ali njihovih prihodkov. Posel vsakdanjega prometa, ki je majhne vrednosti in je bil izpolnjen, šteje, kar zadeva dolžnosti prizadete osebe, za veljavnega, čeprav oskrbovani zanj ni imel potrebnega soglasja.

Oskrbnik mora oskrbovanca pravočasno obvestiti o nameravanih pomembnih ukrepih, ki zadevajo njegovo osebo ali premoženje, da se ta o njih lahko izjavi v določenem roku. Željo prizadetega je treba upoštevati, če s tem ni ogrožena oskrbovančeva korist. Oskrbnik mora poskrbeti tudi za osebo oskrbovanega, posebej za njegovo zdravniško in socialno oskrbo, razen če sodišče ne odloči drugače.

Za oskrbnika (enako velja za skrbnika) je treba postaviti primerno osebo, ki je varovancu blizu, razen če korist varovanca ne zahteva drugače. Če je za urejanje zadev oskrbovanega potrebno pretežno pravno znanje, je treba za oskrbnika prizadete osebe postaviti odvetnika ali notarja. Za pravice in dolžnosti skrbnika in oskrbnika se uporabljajo določbe o varuštvu.

Francija

Temeljni predpis, ki ureja problematiko družinskega prava v Franciji, je Code civil (Civilni zakonik, 1790). Dopolnjujoči predpisi so: Code de la famille et de l'aide sociale (Zakon o družini

in socialni pomoči, 1956), Code de la sante public (Zakon o javnem zdravju, 1953) ter Nouveau code de procedure civile (Novi zakon o civilnopravnem postopku, 1975). Tudi navedeni zakoni so bili večkrat novelirani. Loi relative au pacte civile de solidarit  (Zakon o civilni pogodbi o solidarnosti, 1999), s katerim je bil noveliran Code civil (v nadaljevanju: CC), ureja pogodbene in dejanske življenjske skupnosti.

Sklenitev zakonske zveze: Za sklenitev zakonske zveze morajo biti izpolnjeni bistveni (vsebinski) in obli nostni (formalni) pogoji. Bodoča zakonca morata biti polnoletna. Izjemoma lahko zakonsko zvezo skleneta mladoletnika, vendar potrebujeta soglasje staršev.

Od spremembe Code civil v letu 2013 lahko zakonsko zvezo skleneta tudi osebi istega spola (ve  o tem spodaj).

Zakonske zveze ni dopustno skleniti,  e je eden od zakoncev  e v zakonski zvezi, med sorodniki v ravni črti in v stranski črti do tretjega kolena, med osebami v svaštvu v ravni črti ali stranski črti do tretjega kolena. Prav tako ni dovoljena sklenitev zakonske zveze med posvojiteljem in posvojencem pri popolni posvojitvi.  e je podan kateri od navedenih zadržkov, zakonska zveza ne nastane.

Zakonsko zvezo je dopustno skleniti le pred državnim organom.  e zakonca ne skleneta zakonske zveze pred pristojnim državnim organom, zakonska zveza ne nastane.

Osebna in premoženjska razmerja med zakoncema: Zakonca sta enakopravna, imata enake pravice in dolžnosti. Zakonca morata živeti skupaj (razen v utemeljenih, izjemnih primerih), družiti ju mora seksualno razmerje in skupno gospodinjstvo. Zakonca morata spoštovati zapoved medsebojne zvestobe, kršitev je pravno sankcionirana. Posledica telesne nezvestobe je lahko krivdna razveza zakonske zveze, prizadeti zakonec pa lahko zahteva tudi odškodnino za duševne bolečine. Zakonca si morata medsebojno pomagati in skrbeti drug za drugega. Vsak od zakoncev v zakonski zvezi ostaja svobodna osebnost, samostojno odloča o svojem poklicu, o svojem telesu, zdravstvenih in drugih posegih na njem itd.

Med zakoncema obstaja pravica oziroma dolžnost vzajemne medsebojne pomoči, ki je družinsko pravne narave. Ta se spremeni v obligacijsko pravno obveznost oziroma pravico do preživljanja šele tedaj, ko je zakoncu priznana s sodno odločbo.

Po razvezi zakonske zveze načeloma preneha dolžnost preživljanja med zakoncema. Kljub prenehanju dolžnosti do preživljanja se zakonca lahko dogovorita oziroma lahko sodišče naloži enemu od zakoncev, da mora drugemu plačati pavšalni denarni znesek, ki upravičenemu zakoncu pomaga, da se vživi v nov položaj. Sodišče lahko zavrne plačilo tovrstnega zneska,  e je do razveze zakonske zveze prišlo po krivdi upravičenca do preživnine. Višina pavšalnega

denarnega zneska je odvisna od potreb upravičenca in zmožnosti zavezanca. Sodišče pri določanju višine denarnega zneska upošteva predvsem trajanje zakonske zveze, starost in zdravstveno stanje zakoncev ter premoženjsko stanje zakoncev.

Če sklene eden od zakoncev pravni posel, ki služi vzdrževanju skupnega gospodinjstva ali vzgoji in izobraževanju otrok, sta iz njega zavezana oba zakonca solidarno. Nepremičnina, v kateri živita zakonca, ter pohišstvo oziroma premoženje v njej so družinska last, zato lahko z njimi zakonca razpolagata le skupaj in soglasno, sicer je razpolagalni pravni posel izpodbojen. Izpodbija ga lahko zakonec, katerega soglasje za sklenitev pravnega posla ni bilo podano.

S sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskih razmerij lahko zakonca svobodno izbereta premoženjskopравни režim. Pogodba o ureditvi premoženjskih razmerij mora biti sklenjena v obliki notarske listine. Njeno publiciteto in s tem tudi učinkovanje erga omnes se doseže z vpisom v register pogodb o ureditvi premoženjskopravnih razmerij, ki ga vodi Notarska zbornica Slovenije. Če zakonca ne izbereta pogodbenega premoženjskopravnega režima, velja zanju premoženjski režim odplačno pridobljenega premoženja. V premoženjskem režimu odplačno pridobljenega premoženja obstajajo tri premoženjske mase, in sicer skupno premoženje zakoncev, posebno premoženje moža in posebno premoženje žene. Skupno premoženje zakoncev je tisto premoženje, ki je pridobljeno z delom v času trajanja zakonske zveze ter plodovi in dohodki skupnega in posebnega premoženja vsakega od zakoncev. Zakonca s predmeti skupnega premoženja načeloma samostojno upravljata in razpolagata, pri čemer pa mora zakonec pridobiti soglasje drugega zakonca, kadar želi neodplačno razpolagati s predmeti skupnega premoženja in v primeru pomembnejših odplačnih pravnih poslov (npr. razpolaganje z nepremičnino ali podjetniškim premoženjem).

Posebno premoženje zakoncev je premoženje, ki sta ga zakonca imela pred sklenitvijo zakonske zveze, premoženje, ki sta ga pridobila neodplačno v času trajanja zakonske zveze ter osebni predmeti.

Likvidacijo premoženjske skupnosti zakoncev ob prenehanju zakonske zveze opravi praviloma notar. Pred delitvijo skupnega premoženja je treba opraviti poravnavo morebitnih zahtevkov med različnimi premoženjskimi masami (skupnim premoženjem in posebnima premoženjema vsakega od zakoncev). Po ugotovitvi obsega skupnega premoženja, se skupno premoženje deli na polovico.

Prenehanje zakonske zveze: Francosko pravo pozna, v skladu z novelo iz maja 2004, štiri poglobitne vrste razvez zakonske zveze: razveza zaradi nevzdržnosti zakonske zveze med zakoncema, sporazumna razveza, krivdna razveza ter razveza, pri kateri se zakonca strinjata z razvezo zakonske zveze, ne moreta pa se dogovoriti o pravnih posledicah razveze, zato o teh vprašanjih odloča sodišče.

Zakonska zveza lahko preneha tudi zaradi razveljavitve zakonske zveze, ločenega življenja zakoncev in dejanskega ločenega življenja zakoncev.

Francosko pravo pozna tri možne rešitve glede **izvrševanja starševske odgovornosti po razvezi**. Prva, ki ima prednost pred ostalimi, je skupno izvrševanje starševske odgovornosti. Kadar takšna rešitev ni mogoča ali je v nasprotju s koristjo otroka, lahko sodišče odloči, da bo starševsko odgovornost izvrševal tisti od staršev, kateremu je otrok dodeljen v varstvo in vzgojo oziroma pri katerem biva. Drugi od staršev ima pravico do stikov z otroci, pravico nadzora nad ukrepi drugega roditelja, obveščati ga je potrebno o pomembnih odločitvah glede otrokovega življenja. V izjemnem primeru lahko sodišče določi stalno bivališče otroka pri tretji osebi, ki izvršuje v razmerju do otroka posamezne elemente starševske odgovornosti, ki so povezane s skupnim življenjem (nadzor, varstvo in vzgoja).

Nasilje v družini: Novela iz maja 2004 je prinesla nekaj novosti tudi na področju obravnave družinskega nasilja. Namen zakonodajalca je bil predvsem v tem, da se zagotovi temeljno ravnovesje med zakoncema, zlasti v smislu zaščite žrtev zakonskega nasilja. Od uveljavitve novele v letu 2010 lahko sodišče poleg odredbe o tem, da žrtev nasilja ostane v skupnem stanovanju zakoncev, odredi tudi, da se storilec ne sme približati žrtvi in drugim osebam, ki jih sodišče navede v odločbi, ter lahko storilcu prepove nošenje orožja. Kršitev tovrstnih odredb sodišča je podvržena kazenskim sankcijam. Sodišče ima na voljo tudi različne ukrepe za zaščito otrok v primeru nasilja v družini, npr. storilcu omeji izvrševanje starševske skrbi.

Zunajzakonska skupnost – pogodbene in dejanske življenjske skupnosti: V francosko civilno pravo je bila v letu 1999 uvedena pomembna novost, to je posebna pogodba, ki jo imenujejo *pacte civil de solidarité* (civilnopravna pogodba o solidarnosti; v nadaljevanju: PACS). PACS lahko skleneta polnoletni osebi različnega ali istega spola, ki želita s pogodbo urediti skupno življenje. Takšna pogodba, sklenjena med bližnjima sorodnikoma (med predniki in njihovimi potomci v ravni črti, med sorodniki v svaštvu ter med sorodniki v stranski črti do vključno tretjega kolena), med osebama, kjer je vsaj eden od njiju poročen ali pa je že sklenil PACS, je nična. Osebi, ki skleneta PACS, morata pogodbo prigrasiti pri sodišču, na območju katerega imata skupno prebivališče. Partnerja sta si v skladu z zakonom dolžna nuditi vzajemno podporo in materialno pomoč. Konkretniji način izvajanja teh obveznosti določita v PACS. Osebi, ki nista državljana EU, lahko skleneta PACS, če ima eden od njiju dovoljenje za bivanje. Osebe, ki niso državljani EU, nimajo avtomatične pravice do pridobitve dovoljenja za bivanje v Franciji, lahko pa ga pridobijo, če dokažejo trajnost razmerja. Pogodba se lahko sklene tudi izven Francije pri konzularni službi države, v kateri imata partnerja skupno bivališče. S sklenitvijo PACS se partnerja zavežeta, da si bosta vzajemno in materialno pomagala glede potreb skupnega stanovanja in življenja. Od spremembe Code civil leta 2006 sta partnerja dolžna živeti skupaj. Partnerja jamčita solidarno, če je bil dolg napravljen za potrebe skupnega gospodinjstva. Lastniška in finančna razmerja lahko definirata ob sklenitvi pogodbe. Premoženje partnerjev po spremembi Code civil v letu 2006 ostaja ločeno, razen če se partnerja v pogodbi dogovorita za solastnino posameznih predmetov. Pravice do preživnine zakon ne ureja. Partnerja lahko izbereta drugačen premoženjski režim, vendar ga morata definirati v PACS pogodbi ob vložitvi zahtevka na okrajno sodišče. Partnerja sta po treh letih registracije zveze upravičena do skupne obdavčitve kombiniranih prihodkov. Skupna obdavčitev skupnega premoženja je možna takoj. Če eden od partnerjev umre brez oporoke, preživeli nima avtomatske dedne pravice. Po dveh letih trajanja pogodbene zveze velja oprostitev davka za darila »inter vivos« med partnerjema ter zapuščino do določene višine. Partner iz registrirane skupnosti ima pravico, da vstopi v najemno razmerje njegovega

partnerja, če se je ta odselil ali je umrl. Če eden od partnerjev na noben drug način nima dostopa do socialnih varščin, je upravičen do uporabe partnerjevega zdravstvenega zavarovanja ter zavarovanja v primeru nosečnosti. PACS ne omogoča skupne posvojitve otrok, skupnih starševskih dolžnosti do otroka ter pravice do medicinske pomoči pri umetni oploditvi. Osebi v PACS nista upravičeni do nadomestila ob smrti partnerja, ki je posledica delovne nesreče. PACS preneha v trenutku, ko partnerja vložita zahtevek na sodišče, če eden od partnerjev sklene zakonsko zvezo ali če umre. Partner lahko enostransko prekine pogodbo, če o tem obvesti drugega partnerja in sodišče. Enostranska prekinitve stopi v veljavo po treh mesecih. Če partnerja ob sklenitvi pogodbe nista definirala lastniških razmerij, lahko premoženjske in finančne posledice prekinitve partnerstva določi sodišče. V Franciji se je v obdobju šestih mesecev po razglasu PACS te možnosti uporabilo kar 15.000 parov.

Z uvedbo in ureditvijo PACS je zakonodajalec na novo opredelil tudi dotedanjo zunajzakonsko skupnost (le concubinage). Zunajzakonska skupnost je definirana kot dejanska skupnost dveh oseb različnega ali istega spola, ki živita skupaj kot par, njuni življenjski skupnosti pa lahko pripisemo attribute stabilnosti in kontinuitete. Zunajzakonska skupnost nima pravnih posledic na področju družinskega prava, ampak zgolj na področju socialnega prava in pri urejanju najemnih razmerij.

Očetovstvo in materinstvo: Francoska pravila o izvoru otroka so bila obsežno reformirana v letu 2006 in 2009. Od leta 2006 francosko družinsko pravo o izvoru otroka ne razlikuje med zakonskimi in nezakonskimi otroci, ampak je izvor otroka odvisen le od dejstva, ali je bil otrok spočet oziroma rojen v zakonski zvezi.

Mati otroka je ženska, ki je navedena v rojstnem listu otroka.

Za otrokovega očeta se šteje materin mož, če je ta rojen najprej 180 dni po sklenitvi zakonske zveze in najkasneje 300 dni po prenehanju zakonske zveze. Domneva očetovstva ne velja, kadar materin mož ni naveden v rojstnem listu otroka ali kadar je otrok spočet v času postopka razveze zakonske zveze ali postopka ločitve od mize in postelje. Če očetovstvo ni vzpostavljeno na podlagi domneve, se očetovstvo vzpostavi s pripoznanjem, na podlagi posesti statusa otroka ali s sodno odločbo. Oče oziroma mati pripozna otroka ob vpisu v rojstni list, z izjavo pred državni organom pred ali po rojstvu otroka ali v javni listini. Če pripoznanje ni dano, se izvor otroka določi na podlagi posesti statusa otroka. Pojem posest statusa otroka pomeni, da se izvor otroka določi na podlagi dejanskih okoliščin: imena otroka, skrbi za otroka kot svojega in dajanja videza nasproti tretjim, da otrok izvira od določene osebe. Posest statusa otroka je mogoče dokazovati z vsemi dopustnimi dokazili. Oseba, ki izvor otroka utemeljuje s statusom posesti otroka, lahko od sodišča zahteva izdajo listine, ki potrjuje izvor otroka.

Sodno določitev očetovstva ali materinstva lahko s tožbo zahteva le otrok. Tožbo mora naperiti zoper osebo, za katero meni, da je njegova mati oziroma njegov oče. Če je otrok mladoleten, tožbo v otrokovem imenu vložijo tisti od staršev, katerega starševstvo je vzpostavljeno. Po polnoletnosti lahko otrok toži sam. Otrok mora vložiti tožbo v roku desetletnega zastaralnega roka, pri čemer pa ta rok začne teči od dneva, ko je otrok izgubil status otroka ali ko nastopijo okoliščine, na podlagi katerih lahko toži na vzpostavitev očetovstva. V času mladoletnosti

otroka desetletni rok za vložitev tožbe ne teče. Po smrti otroka lahko tožbo na vzpostavitev očetovstva oziroma materinstva vložijo njegovi dediči, vendar le, če tudi za otroka še ni potekel desetletni rok za vložitev tožbe.

Očetovstvo in materinstvo je dopustno izpodbijati. Očetovstvo se izpodbije z dokazom, da materin mož oziroma možki, ki je pripoznal očetovstvo, ni oče otroka, materinstvo pa z dokazom, da ženska, ki velja za mater, otroka ni rodila.

Kadar sta pravni naslov za vzpostavitev starševstva in posest statusa otroka usklajena, tj. kadar je starševstvo otroka vzpostavljeno na podlagi domneve očetovstva ali na podlagi pripoznanja in status posesti otroka tudi kaže na to osebo, lahko starševstvo izpodbija otrok, tista oseba, katere starševstvo otroka je vzpostavljeno, ter oseba, ki zatrjuje, da je eden od staršev otroka. Upravičena oseba mora tožbo vložiti v roku petih let od dneva, ko preneha posest statusa otroka ali v roku petih letih od dneva smrti tistega od staršev, katerega starševstvo želi upravičena oseba izpodbijati.

Če pravni naslov za vzpostavitev starševstva in posest statusa otroka nista usklajena, lahko starševstvo izpodbija vsakdo, kdor ima pravni interes za izpodbijanje starševstva (npr. potencialni dedič). V tem primeru velja desetletni rok za vložitev tožbe, ki začne teči, ko je prišlo do spremembe posesti statusa otroka (npr. mož otrokove matere ne živi več skupaj z otrokom in materjo ter ne skrbi za otroka). Za otroka začne rok za vložitev tožbe teči šele s polnoletnostjo.

Očetovstvo in materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo: Zakon prepoveduje surogatno materinstvo, saj določa, da so pogodbe, katerih predmet je spočetje ali nosečnost za drugo osebo, nične.

Za oploditev z biomedicinsko pomočjo lahko zaprosita zakonca ali tudi par, ki ni sklenil zakonske zveze. Če osebi nista sklenili zakonske zveze, morata vsaj dve leti živeti skupaj. Za oploditev z biomedicinsko pomočjo lahko zaprosita samo osebi različnega spola. Otrok mora genetično izvirati vsaj od enega od staršev. V primeru spočetja z biomedicinsko pomočjo, kjer je potrebna pomoč darovalca, se med otrokom, ki je bil na ta način spočet, in med darovalcem ne vzpostavi pravna vez očetovstva oziroma materinstva. Darovalec oziroma darovalka nimata nobenih dolžnosti in pravic do otroka in tudi otrok ne do njega oziroma nje.

Zakonca ali zunajzakonska partnerja, ki bosta spočela otroka s pomočjo darovalca oziroma darovalke, morata poprej in ob pogojih, ki zagotavljajo tajnost, izraziti svojo privolitev pri sodniku ali notarju. Slednja morata partnerje poučiti o pravnih posledicah njune odločitve, zlasti glede očetovstva in materinstva. Na ta način podana privolitev izključuje tožbo na izpodbijanje očetovstva ali materinstva in tožbo oziroma pritožbo nad dejanskim stanjem. Obstajata le dve izjemi. Prva je, če tožba temelji na dejstvu, da otrok ni bil spočet z biomedicinsko pomočjo in druga, če se dokazuje, da je bila dana privolitev neveljavna.

Posvojitve: Obstajata dve vrsti posvojitve, in sicer popolna (l'adoption plénière) in na nepopolna posvojitve (l'adoption simple). Praviloma se uporablja institut popolne posvojitve, saj je nepopolna dovoljena le v izjemnih primerih.

Popolna posvojitve vzpostavlja med posvojiteljem in posvojenecem enako razmerje, kot velja med roditeljem in otrokom. Pri popolni posvojitvi je dovoljeno posvojiti le mladoletnega otroka.

Zakonca lahko skupaj posvojita otroka, če živita skupaj vsaj dve leti ali če sta oba starejša od osemindvajset let. Če želi otroka posvojiti zgolj eden od zakoncev, potrebuje za to soglasje drugega zakonca. Otroka lahko posvoji tudi neporočena oseba, če je stara najmanj osemindvajset let. Posvojitelj oziroma posvojitelja morata biti najmanj petnajst let starejša od posvojenca. V primeru utemeljenih razlogov lahko sodišče dovoli posvojitve tudi , če med posvojiteljema in posvojenecem ne obstaja petnajstletna starostna razlika. Minimalna starost osemindvajsetih let ne velja za posvojitelja, ki posvoji otroka svojega zakonca, mora pa med njim in posvojenecem obstajati vsaj desetletna starostna razlika.

Posvojenec mora biti star manj kot petnajst let, saj po petnajstem letu popolna posvojitve ni več dovoljena. Otrok, ki je dopolnil trinajst let, mora dati soglasje za posvojitve. Otroka ni dovoljeno posvojiti še tri mesece potem, ko so starši privolili v posvojitve, ker je rok treh mesecev določen za premislek staršev o svoji odločitvi. Do izteka tega roka lahko starši svojo privolitve v posvojitve umaknejo.

Postopek popolne posvojitve praviloma poteka v dveh fazah. Prva je namestitev otroka v družino, ki želi otroka posvojiti (šestmesečna preizkusna doba) in druga, sodna faza, je izdaja sodne odločbe, ki razglasa popolno posvojitve.

Pri nepopolni posvojitvi otrok ostane član svoje prvotne družine, na posvojitelja se prenese zgolj izvrševanje starševske odgovornosti. Posvojitelj in posvojenec imata vzajemno dolžnost preživljanja, pri čemer so za preživljanje posvojenca subsidiarno odgovorni tudi posvojenčevi prvotni starši. Pri nepopolni posvojitvi so pogoji glede posvojiteljev enaki kot pri popolni posvojitvi. Bistvena razlika je pri posvojenecih, saj je dopustna tudi po dopolnjenem petnajstem letu otrokove starosti. S posvojitvijo po petnajstem letu starosti se mora strinjati otrok. V posvojitve nepopolne posvojitve morajo privoliti tudi otrokovi starši. Postopek posvojitve sestavlja le sodna faza, brez predhodne namestitve otroka v družino bodočega posvojitelja.

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: V Franciji je bil leta 1993 z zakonom z dne 8. 1. 1993 ustanovljen družinski sodnik (le juge aux affaires familiales). Njegova naloga je predvsem skrbeti za uveljavljanje otrokovih koristi. Družinski sodnik odloča v vseh primerih, ko je treba odločiti o vzgoji in varstvu otroka in o vprašanjih, povezanih z izvrševanjem starševske

avtoritete (l'authorite parentale). Pristojnosti in naloge organov socialnega varstva ureja Code de la famille et de l'aide sociale (v nadaljevanju: Code fam.). V 56. členu določa, da organi socialnega varstva brez sodne odločbe ne smejo izvajati ukrepov za varstvo otrok, s katerimi bi kakorkoli posegli v starševsko avtoriteto.

Poleg nujnih ukrepov za zavarovanje otrokovih koristi v razveznem postopku poznajo Francozi tudičasne odredbe, s katerimi je mogoče v nujnih primerih otroka odvzeti staršem. Ukrepe za varstvo koristi otrok ureja CC v posebnem poglavju z naslovom ukrepi vzgojne pomoči (l'assistance educative). Določba 375. člena CC daje mladinskemu sodniku generalno pooblastilo, da ukrepe vzgojne pomoči izreče v vseh primerih, ko je ogroženo otrokovo zdravje, morala ali vzgoja, ne glede na to, ali so starši povzročili tako situacijo ali ne.

Mladinski sodnik lahko otroka odvzame staršem in ga namesti k sorodnikom, v zavod, ki ga sam izbere, lahko pa izbor zavoda prepusti organom socialnega varstva (375-3 člen CC). Z odločbo lahko postavi osebo, ki s svetovanjem in nadzorom pomaga pri vzgoji in varstvu otroka. Osebi, kateri zaupa otroka, lahko naloži tudi posebne obveznosti v zvezi z zdravljenjem ali izobraževanjem otroka (375. člen CC) ali postavi družini skrbnika, ki je odgovoren za finančne zadeve v družini. Predlog, da se izreče kateri od ukrepov vzgojne pomoči, kot tudi predlog, da se spremeni odločitev o katerem od teh ukrepov, lahko vložijo starši otroka, oseba ali organ socialnega varstva, ki mu je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo, otrok sam in pristojno ministrstvo.

CC ureja tudi sodni prenos roditeljske avtoritete od staršev na posameznike, sorodnike ali tretje osebe, zasebne skrbstvene ustanove ali na službo socialne pomoči. Prenos se lahko izvrši s soglasjem staršev ali proti njihovi volji, vendar le glede mladoletnika mlajšega od šestnajstih let (členi od 376 do 377-3 CC). CC posebej ureja tudi odvzem in vrnitev roditeljske oblasti v členih od 378 do 381 CC. Zanimivo je, da lahko odvzem roditeljske oblasti izreče poleg civilnega sodišča tudi kazensko sodišče v sodbi, s katero obsodi roditelja zaradi posebno grobih kršitev dolžnosti zoper otroka (378. člen CC). Odvzem roditeljske avtoritete velja glede vseh upravičenj, ki izhajajo iz roditeljske oblasti, tako glede osebe kot glede premoženja otroka. Lahko se nanaša na vse ali na nekatere od otrok. Sodišče lahko odredi tudi delni odvzem starševske oblasti. Odvzem se lahko izreče le glede nekaterih otrok ali pa se odvzamejo le posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske oblasti. Vselej pa se staršem odvzame pravica do varstva otroka (droit de garde). Poleg CC ureja ukrepe za varstvo koristi otrok tudi Code fam. Code fam. je bil leta 1989 dopolnjen s V. poglavjem, ki ureja ukrepe za preprečevanje trpinčenja otrok in zaščito trpinčenih otrok. Določbe tega poglavja se nanašajo predvsem na sodelovanje med pristojnimi organi glede posredovanja obvestil o trpinčenih otrocih.

Preživljanje: Starša sta dolžna v skladu s svojimi pridobitnimi zmožnostmi prispevati k preživljanju otroka. Dolžnost preživljanja otroka ne preneha z njegovo polnoletnostjo. Pri razvezi zakoncev je zakonec, pri katerem otrok ne živi, za otroka dolžan plačevati preživnino v obliki mesečnih denarnih zneskov. Višino preživnine določi sodnik, če se starša o tem ne sporazumeta. Posebna pravila veljajo za preživljanje otroka, kadar očetovstvo otroka ni ugotovljeno. V tem primeru lahko otrok zahteva preživnino od moškega, ki je v času otrokovega spočetja preživljal mater.

Francosko družinsko pravo pozna tudi dolžnost preživljanja med sorodniki v ravni vrsti kot tudi med tastom oziroma taščo in zetom oziroma snaho.

Rejništvo: Mladoletnike, katerih normalni razvoj je v nevarnosti, ker nimajo staršev, ker so jih slednji zapustili ali ker starši nad njimi, iz različnih dejanskih ali pa pravnih razlogov, ne morejo izvrševati starševske avtoritete, lahko sprejmejo v rejo posamezniki ali zasebne skrbstvene ustanove. Sodišče lahko po določenem času prenese na te osebe vsa ali pa posamična upravičenja roditeljske avtoritete.

Skrbništvo: Pod skrbništvo (la tutelle) je lahko postavljen mladoletni otrok v naslednjih primerih:

- zaradi smrti obeh staršev;
- kadar starša ne moreta izvrševati starševske odgovornosti;
- kadar ni ugotovljen izvor otroka.

Skrbništvo je lahko omejeno zgolj na osebne ali premoženjske zadeve otroka. Lahko je postavljenih več skrbnikov, ki skrbijo za različna področja otrokovega življenja, npr. eden za osebne, drugi za premoženjske zadeve otroka.

Odrasla (polnoletna oseba) je lahko postavljena pod skrbništvo:

- če so se njene mentalne sposobnosti od rojstva bistveno poslabšale, bodisi zaradi bolezni, nezgode ali zaradi starosti in
- če se pri določeni osebi izkaže za nujno, da jo nekdo kontinuirano zastopa pri sklepanju različnih pravnih poslov.

Postavitev polnoletne osebe pod skrbništvo ne pomeni, da se tej osebi odvzame poslovna sposobnost, temveč le, da jo skrbnik zastopa pri pomembnejših pravnih poslih.

Pri odrasli osebi je poleg postavitve pod skrbništvo mogoče uporabiti še dva instituta, ki sta milejše oblike. Uporabita se tedaj, ko je oseba, ki potrebuje pomoč, prizadeta v manjši meri. Gre za postavitev pod nadzor sodišča (sauvegarde de justice) ali oskrbovanje (curatelle).

Mednarodne konvencije

Za vire družinskega prava štejemo tudi mednarodne konvencije, ki jih je nekdanja SFRJ ratificirala in objavila, Republika Slovenija pa se je z aktom o potrditvi nasledstva izrekla za pravno naslednico teh konvencij (Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 9/92). Po 9. členu

ustave se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe v Republiki Sloveniji neposredno uporabljajo. Posebnega pomena so sledeče mednarodne pogodbe, ki v celoti ali v delu vsebine urejajo družinsko pravno snov:

- Konvencija o uveljavljanju alimentacijskih zahtevkov v tujini, 1956 (Uradni list FLRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/57);
- Konvencija o državljanstvu poročenih žensk, 1957 (Uradni list FLRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/58);
- Konvencija o privolitvi za sklenitev zakonske zveze, o minimalni starosti za sklenitev zakonske zveze in o registraciji zakonske zveze, 1964 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 13/64);
- Mednarodni pakt o političnih in državljanskih pravicah, 1966 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/71);
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije proti ženskam, 1979 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 11/81);
- Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, 1989 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 15/90);
- Konvencija o civilnopravnih vidikih mednarodne ugrabitve otrok, 1980 (Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 31/93).

Konvencija ZN o otrokovih pravicah (KOP)

KOP je vir družinskega prava, ker jo je nekdanja SFRJ ratificirala in objavila, Republika Slovenije pa se je z aktom o potrditvi nasledstva izrekla za pravno naslednico te konvencije.

Pojem otrok: KOP dosledno govori samo o otroku (ne o mladoletniku ali mladoletnem otroku kot ZZZDR). Otrok je po konvenciji človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej« (1. člen). Po našem pravu ne moremo šteti za otroka v smislu te konvencijske opredelitve mladoletne osebe, ki je pridobila popolno poslovno sposobnost. Mladoletna oseba namreč lahko dobi popolno poslovno sposobnost samo ob pogoju, da je v taki meri telesno in duševno zrela in sposobna za samostojno življenje, da ne potrebuje (vsaj formalnopravno ne) posebnega varstva, ki ji ga zagotavlja ustava (zlasti s skrbjo staršev v okviru roditeljske pravice). Pridobitev popolne poslovne sposobnosti je torej mejnik, ki pravno loči otroka od odraslega.

Otrokova korist: Pravilnost usmeritve našega družinskega prava, da je temelj varstva otroka njegova korist, potrjuje določba KOP, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. Ta zahteva, ki jo je treba šteti za osrednje načelo in značilnost konvencije, je naslovljena tako na državne in zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravne organe in zakonodajalce (prvi odstavek 3. člena), kot tudi na otrokove starše oz. skrbnika (18. člen).

Enakopravnost otrok: Enakost pravic otrok ne glede na rojstvo zagotavlja tudi KOP. Vendar pa konvencija govori še o drugih okoliščinah, ki ne smejo vplivati na pravni položaj otroka: o rasi,

barvi, spolu, jeziku, veroizpovedi, političnem ali drugem prepričanju, narodnem, etničnem ali družbenem poreklu, premoženju, onesposobljenosti ali kakršnem koli drugem položaju otroka, njegovih staršev ali skrbnika. Po konvenciji naj bi se zagotovilo varstvo otroka pred vsemi oblikami razlikovanja ali kaznovanja zaradi položaja, delovanja, izraženih mnenj ali prepričanja njegovih staršev, skrbnika ali družinskih članov (2. člen).

Za družinsko pravno varstvo otroka so te okoliščine pomembne zlasti toliko, kolikor bi lahko bile razlog, da se otroku odtegne ali omeji skrb staršev, zlasti da država poseže v to skrb zaradi političnega ali drugega prepričanja ali zaradi izraženega mnenja ali stališča njegovih staršev.

Pravica otroka, da pozna svoje starše – ugotavljanje očetovstva: Po KOP ima otrok pravico, da pozna svoje starše in da le-ti skrbijo zanj, kolikor je to mogoče (prvi odstavek 7. člena). Ni mogoče, da otrok pozna svojega očeta, če mati noče razkriti njegovega imena. Sicer pa konvencija sama tolerira rahljanje otrokove pravice, da izve za svoje starše s tem, da veže možnost uresničevanja te pravice na nacionalno pravno ureditev (drugi odstavek 7. člena). V tem smislu torej tudi rešitev ZZZDR, po kateri mati ni dolžna povedati, katerega moškega šteje za očeta svojega otroka, ni v nasprotju s konvencijo.

Ne glede na voljo matere po našem pravu ni možnosti, da otrok izve, kdo je njegov (genetični) oče, če je bil spočet s (heterologno) umetno osemenitvijo matere.

Posvojitev: Ureditev posvojitve po ZZZDR ne odstopa od pravil, ki jih postavlja KOP glede pravic otroka pri posvojitvi (20. in 21. člen). S posvojitvijo se varuje otroka (osebo do 18. leta), ki je predvsem prikrajšan za družinsko okolje; otrokova korist je vodilo za posvojitev; posvojitev odobri pristojni organ; mednarodna posvojitev (mišljeno je, da posvoji otroka tujec) pride v poštev subsidiarno (če ni mogoče najti posvojitelja oziroma ustreznega varstva v (otrokovi) matični državi, to je v domovini). Konvencija postavlja tu še dodatno zahtevo: otrok mora biti v državi posvojitelja obravnavan (predpisi, obseg varstva, pravice) tako, kot bi bil v domovini.

Odgovornost staršev za vzgojo in razvoj otroka: Po ZZZDR so otrokove pravice v razmerju do staršev izvedene iz dolžnosti staršev, da v okviru roditeljske pravice skrbijo za otroka, za njegovo življenje, osebni razvoj, za njegove pravice in koristi. Po KOP pa imajo otrokove pravice docela avtonomni značaj. Spoštovanje teh pravic in ravnanje v skladu s temi pravicami se ne zahteva samo od staršev, ampak od vseh subjektov, ki so v kakršnikoli zvezi z otrokom (prvi odstavek 3. člena). Otrokove pravice imajo torej absolutni značaj, učinkujejo erga omnes.

Po KOP ima pomembno vlogo za razvoj otroka družina. Za osebe, ki so pomembne za uresničevanje otrokovih pravic pa šteje konvencija zlasti otrokove starše. Predvsem njim gredo po konvenciji odgovornosti pravice in dolžnosti, da ustrezno vodijo in usmerjajo otroka pri uveljavljanju njegovih s konvencijo priznanih pravic (5. člen). Starši so primarno odgovorni za otrokovo vzgojo in razvoj (18. člen) za zagotavljanje življenjskih pogojev za otrokov razvoj (17. člen).

Država podpisnica konvencije mora spoštovati odgovornosti pravice in dolžnosti staršev do otroka, po drugi strani pa jim mora pomagati pri izpolnjevanju odgovornosti za uveljavljanje otrokovih pravic (5. člen, drugi odstavek 18. člena, 3. in 4. odstavek 27. člena).

Določba 5. člena KOP ni definicija roditeljske pravice. Ne gre za pravice in dolžnosti staršev v skrbi za otroka, za njegove koristi, iz katerih bi izhajale otrokove pravice do te skrbi, ampak gre za pravice otroka, iz katerih izhajajo zlasti za starše odgovornosti za njihovo uresničevanje, ter pravice in dolžnosti v funkciji teh odgovornosti.

Tako izhodišče konvencije se mora odraziti tudi v družinsko pravnih ureditvah držav podpisnic konvencije, tako glede preoblikovanja oziroma oblikovanja na novo iz razmerja otrok in staršev izvirajočih pravic in dolžnosti, in temu ustreznemu poimenovanju pravic in dolžnosti staršev, ki jih imajo zato, da lahko otrok uveljavlja svoje pravice, kot tudi, kar je pomembnejše, oblikovanje sistema pravno varstvenih sredstev, s katerimi bo otrok dosegel spoštovanje svojih pravic, tako v razmerju do staršev, kot tudi do tretjih, vključno zasebne in državne institucije in organe.

KOP ima vsaj dve določbi, ki zagotavljata varovanje otrokovega interesa v postopkih. Če gre za postopek za ločitev otroka od staršev, mora imeti otrok možnost sodelovati v postopku in izraziti svoje mnenje (drugi odstavek 9. člena) V kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z otrokom mora imeti otrok, ki je sposoben oblikovati lastno mnenje, pravico, da ga prosto izrazi. Zato mu gre še posebej pravica do zaslišanja, bodisi neposredno, bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa (12. člen).

Osebni stiki: KOP določa, da ima otrok, ki je ločen od enega ali obeh staršev, pravico, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema staršema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi (tretji odstavek 9. člena). Če se izkaže, da roditelj, ki nima otroka pri sebi, vztraja na omogočanju stikov, proti katerim čuti otrok globok, utemeljen odpor, mu je treba zaradi varovanja otrokovih koristi odvzeti pravico do stikov.

Prisilno izvrševanje pravice do stikov roditelja, ki nima otroka pri sebi, je v nasprotju z otrokovo pravico do stikov, ki jo priznava večina tujih pravnih ureditev, zagotavlja pa jo tudi KOP (tretji odstavek 9. člena). Ta otrokova pravica ne vsebuje samo upravičenja otroka, da vzdržuje stike z obema staršema, temveč tudi upravičenje, da se otrok iz utemeljenih razlogov upre stikom. Za rešitev kolizije med roditeljevo pravico do stikov in otrokovim upravičenjem, da se stikom upre, je odločilna samo otrokova korist.

Podobno, a s stališča otrokovih koristi še strožje stališče je zavzelo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice v odločbi z dne 23. septembra 1994 v zadevi Hokkanen proti Finski. Evropsko sodišče je sodilo, da nacionalno (finsko) sodišče, ki je očetu odvzelo pravico do osebnih stikov z

desetletnim otrokom, ki je stike odklanjal, ni ravnalo v nasprotju z 8. členom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki zagotavlja pravico do nedotakljivosti družinskega življenja, ker je v to pravico poseglo z namenom zavarovati koristi otroka; to pa je v skladu z navedenim konvencijskim predpisom.

KOP priznava staršem pravico do skupnega življenja z otrokom in določa, da se lahko otroka loči od staršev proti njihovi volji samo, če to zahteva korist otroka, ali če je to nujno zato, ker starši ne živijo skupaj (prvi odstavek 9. člena). V preambuli je še posebej poudarjen izreden pomen družinskega okolja za razvoj otroka. Konvencija izrecno pravi, da ima otrok pravico, da starši zanj skrbijo (prvi odstavek 7. člena).

Konvencija še posebej določa, da ima otrok, katerega starši ne živijo v isti državi, pravico vzdrževati osebne stike in neposredno zvezo z obema, razen v izjemnih okoliščinah.

Vzgoja in razvoj otroka: O vzgoji otroka ZZZDR nima nobenih podrobnejših določb. KOP nasprotno vsebuje vrsto določb, ki izražajo pogoje za intelektualni in moralni razvoj otroka. Gre za pravico otroka do svobode izražanja, ki zajema pravico do iskanja, sprejemanja in širjenja vsakovrstnih informacij in idej, ter dostop do množičnih domačih in tujih občil (13. in 17. člen).

Dalje šteje sem otrokova pravica do svobode misli, vesti in veroizpovedi. Starši imajo pravico in dolžnost otroka pri tem usmerjati na način, prilagojen njegovim razvojnim zmožnostim (14. člen).

Intelektualni razvoj otroka omogoča tudi pravica do svobode združevanja in mirnega zbiranja (15. člen). Konvencija prepoveduje posege v otrokove osebne pravice (do zasebnega in družinskega življenja, dopisovanja, časti in ugleda; 16. člen), kar omogoča tudi razvoj otrokove osebnosti.

Države podpisnice morajo pravice otroka priznati in varovati ter nuditi ljudem, ki imajo otroke, glavno odgovornost za uresničevanje teh pravic, ustrezno pomoč in skrbeti za razvoj ustanov, zavodov in služb za vzgojo in varstvo otrok (18. člen). Posebej določa tudi pravico otroka do izobrazbe in precizira določene vidike in upravičenja teh pravic. Poleg osnovnega namena izobraževanja (popolni razvoj otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti) našteva konvencija tudi moralno – etične vrednote, ki naj bi jih otrok pridobil z izobraževanjem (28. in 29. člen). Na moralni razvoj otroka pa seveda, vsaj v enaki meri kot šola, vplivajo tudi starši.

O zastopanju otroka pri izvrševanju njegovih pravic KOP ne govori, razen v zvezi z zaslišanjem v postopkih v zvezi z otrokom (prvi odstavek 12. člena). Na možnost individualizacije otrok glede izjavljanja njihove volje opozarja konvencija v določbi drugega odstavka 12. člena, ki govori o

pravici otroka do prostega izražanja lastnega mnenja; tehtnost le-tega se namreč presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

V KOP je sprejeto načelo, da sta oba starša enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj (18. člen). To načelo velja tudi v primeru, ko otrokovi starši ne živijo skupaj.

Konvencija postavlja načelo enake odgovornosti, to je skupne skrbi staršev za otroka (kar naj praviloma velja tudi po razvezi in po razveljavitvi zakonske zveze staršev), ob tem zagotavlja otroku možnost, da pove, pri kom od staršev bi rad živel (drugi odstavek 9. člena).

Ureditev posegov v odgovornosti staršev za vzgojo in razvoj otroka: V skladu z načelom, izraženim v preambuli KOP, da potrebuje otrok za svoj razvoj družinsko okolje in z določbami, da so starši prvenstveno odgovorni za vzgojo in razvoj otroka ter da morajo države podpisnice upoštevati te njihove odgovornosti (18. člen v zvezi s 5. členom), zahteva konvencija v prvem odstavku 9. člena od držav podpisnic, naj s svojimi predpisi določijo, da se otroka ne sme proti volji staršev ločiti od njih. Izjema velja samo tedaj, kadar pristojne oblasti v skladu z (nacionalnim) zakonom in po predpisanem postopku odločijo, da je ločitev nujna zaradi otrokove koristi. Konvencija šteje, da je ločitev otroka od staršev (v otrokovem interesu) neizogibna v dveh primerih: če starši otroka zanemarjajo ali zlorablajo ter če živijo starši ločeno in je treba odločiti o otrokovem prebivališču.

V postopkih za ločitev otroka od staršev imajo po KOP vse prizadete stranke (torej tudi otrok) možnost sodelovati in izražati svoje mnenje. Otrok, ki je ločen od staršev, ima pravico do osebnih stikov in zveze z obema od staršev, razen če je to v nasprotju z njegovo koristjo. Konvencija ima tudi določbo o možnostih prizadetih, kadar je otrok ločen od staršev zaradi postopkov iz sfere države podpisnice (četrti odstavek 9. člena).

KOP še posebej zahteva od držav podpisnic, da z vsemi možnimi ukrepi zavarujejo otroka pred nasiljem, zlorabami, trpinčenjem in zanemarjanjem (19. člen).

Posebno varstvo in pomoč države zagotavlja konvencija otroku, ki je prikrajšan za družinsko okolje in ga je treba zaradi njegove koristi izločiti iz družinskega okolja, ker je ogrožen. Gre za nadomestno skrb: rejništvo, zavodsko varstvo, posvojitve in podobno (20. člen).

Pomembna je določba KOP, da je treba vse odločbe, s katerimi se otroka izloči iz družinskega okolja staršev in se mu zagotovi nadomestna skrb, občasno preverjati, da se ugotovi, ali je ukrep še potreben ter nadzorovati izvajanje ukrepa (25. člen). Pripomniti velja, da je v ZZDR dolžnost preverjanja po uradni dolžnosti izrecno določena samo pri oddaji otroka v zavod (121. člen), ne pa tudi pri drugih ukrepih. Pri drugih ukrepih gre samo za preverjanje na zahtevo prizadetih oziroma zainteresiranih oseb. Glede tega je treba konvencijsko določbo neposredno

uporabiti. Vrnitev odvzete roditeljske pravice pa se lahko izvede tudi po uradni dolžnosti sodišča (68. člen v zvezi z drugim odstavkom 64. člena ZNP in drugi odstavek 116. člena ZZZDR).

Evropska konvencija o izvrševanju otrokovih pravic (EKUOP)

Konvencija je rezultat prizadevanj komisije strokovnjakov Sveta Evrope za družinsko pravo, da **izboljšajo postopke v družinsko pravnih zadevah in otroku zagotovijo možnost, da pravice iz KOP tudi uveljavlja v družinsko pravnih postopkih**. EKUOP pravzaprav temelji na 12. členu KOP, ki otroku, ki je sposoben izoblikovati lastno mnenje, zagotavlja pravico prostega izražanja tega v vseh zadevah, ki se nanašajo nanj in pravico do zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z njim, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje.

EKUOP naj bi pripomogla k temu, da bi pristojni organi držav podpisnic te konvencije v postopkih, ki zadevajo otroka, res upoštevali načelo največje koristi otroka. To naj bi dosegli predvsem z uveljavitvijo otrokove pravice, da v vseh zadevah, ki se nanašajo nanj, pove svoje mnenje. Pri tem so oblikovalci konvencije želeli zavarovati tudi pravice staršev in njihovo vlogo pri vzgoji in varstvu svojih otrok. Zlasti pa naj bi s konvencijo spodbudili države, da bi povečale prizadevanja za sporazumno rešitev sporov v družinsko pravnih zadevah. Sodni postopki namreč v večini primerov škodljivo vplivajo na razvoj otrok.

V prvem poglavju EKUOP je opredeljen namen konvencije in posamezni pravni pojmi, ki so v konvenciji uporabljeni. Po 1. členu EKUOP se določbe konvencije uporabljajo za otroke, ki še niso dosegli starosti 18 let. Določba 1. člena ne določa, da se konvencija ne uporablja za otroke, ki pridobijo poslovno sposobnost pred polnoletnostjo. Po EKUOP so družinsko pravni vsi postopki pred sodno oblastjo, ki zadevajo otroka, zlasti postopki, v katerih se odloča o izvrševanju starševskih odgovornosti, kot so vzgoja in varstvo ter osebni stiki z otrokom. Pravosodni organ po EKUOP pomeni sodišče ali upravni organi z enakovrednimi pooblastili.

EKUOP med nosilce starševskih odgovornosti poleg staršev uvršča tudi druge osebe in organe, ki v celoti ali deloma izvršujejo starševske odgovornosti. Zastopnik otroka je po konvenciji bodisi odvetnik ali poseben organ, ustanovljen zato, da v pravnih postopkih nastopa v imenu otroka.

EKUOP uporablja tudi pojem ustrezne informacije. Po konvenciji so to informacije, ki so primerne glede na otrokovo starost in stopnjo razumevanja ter se zagotovijo, da lahko otrok v celoti uresničuje svoje pravice.

V drugem poglavju EKUOP so opredeljena določila postopka, ki naj pomagajo pri izvrševanju otrokovih pravic. Otroku, ki je po notranjem pravu države dovolj razumen, je treba v postopkih, ki ga zadevajo, zagotoviti in mu omogočiti, da zahteva uveljavitev naslednjih pravic: pridobiti vse potrebne informacije, se posvetovati in izraziti svoje mnenje, biti informiran o možnih posledicah svojih zahtev in posledicah kakršnekoli odločitve.

Po 4. členu EKUOP ima otrok pravico osebno ali preko pristojnih organov zahtevati postavitve posebnega zastopnika (kolizijskega skrbnika) kadar notranje pravo države nosilcem starševskih odgovornosti prepoveduje zastopanje otroka zaradi kolizije interesov. Država podpisnica pa lahko določi, da gre ta pravica le otrokom, ki so dosegli določeno stopnjo razumevanja.

Države podpisnice naj bi po 5. členu skušale otroku zagotoviti tudi dodatne procesne pravice, zlasti pravico zahtevati pomoč primerne osebe po lastni izbiri za pomoč pri izražanju mnenja, pravico, da osebno ali preko ustreznih organov zahteva postavitve posebnega zastopnika, v ustreznih primerih odvetnika, pravico pooblastiti zastopnika po lastni izbiri in pravico opravljati procesna dejanja v postopku.

Določbe 6., 7. in 8. člena EKUOP določajo vlogo pristojnih oblasti. Te morajo preveriti, ali imajo dovolj podatkov za odločitev, ki bo v največjo korist otroka. Kadar je potrebno, morajo pridobiti dodatne informacije, zlasti s strani imetnikov starševskih odgovornosti. Potem, ko so pristojne oblasti otroku, ki je dosegel določeno stopnjo razumevanja, posredovale potrebne informacije, se morajo osebno posvetovati z otrokom, če je potrebno zasebno, lahko pa tudi preko drugih oseb in organov na način, ki ustreza otrokovemu razumevanju, razen če je to v nasprotju z otrokovimi koristmi. Pristojne oblasti morajo dovoliti otroku izraziti svoje mnenje in njegovo mnenje tudi upoštevati.

Vse pristojne oblasti morajo v zadevah, ki se nanašajo na otroka, delovati hitro in imeti možnost izdati odločbe, ki so izvršljive takoj. Pristojne oblasti morajo imeti možnost, da v nujnih primerih, ko je dobrobit otroka v nevarnosti, začnejo ustrezen postopek po uradni dolžnosti.

Pristojne oblasti morajo ob koliziji pravnih interesov med otrokom in njegovimi zakonitimi zastopniki postaviti kolizijskega skrbnika, prav tako pa morajo otroku postaviti neodvisnega zastopnika tudi v drugih primerih, ko menijo, da je to potrebno.

Neodvisni zastopnik otroka mora otroka, ki je po notranjem pravu države dovolj razumen, oskrbeti s potrebnimi informacijami, razložiti posledice njegovih zahtev in dejanj zastopnika, ugotoviti, kakšno je otrokovo mnenje in ga posredovati pristojnim oblastem.

Pristojni državni organi pa imajo dolžnost predlagati sprejetje zakonov, ki bodo pomagali uveljavljati otrokove pravice, osveščati javnost v tem pogledu in pridobiti tudi mnenja otrok in otroke oskrbeti z ustreznimi informacijami.

Vsaka država podpisnica si mora po 13. členu EKUOP prizadevati s postopki, kot je npr. posredovanje (mediacija), doseči sporazumno razrešitev sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke.

Haaška Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah

Haaška Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah je bila sprejeta 29. maja 1993, veljati je začela 1. maja 1995. Republika Slovenija je h Konvenciji pristopila leta 2002. Konvencija vzpostavlja minimalne standarde na področju meddržavnih posvojitvev, kljub temu pa ni njen namen, da bi se vzpostavila enotna zakonodaja na področju posvojitvev. Ne glede na to, da so pri Konvenciji pravice in koristi otrok bistvenega pomena, se hkrati spoštuje in ščiti tudi pravice otrokovih bioloških družin kot tudi posvojiteljskih družin.

Prvi in poglobitveni cilj Konvencije je, da zagotovi, da so meddržavne posvojitve izvedene v korist otrok in da se spoštujejo njegove temeljne pravice, priznane v mednarodnem pravu. Glede na odgovore držav pogodbenic, je Konvencija prispevala k bolj urejenemu, na pravih temelječem in pod nadzorom držav temelječem globalnemu sistemu meddržavnih posvojitvev (gre za "mednarodno referenco" na področju meddržavnih posvojitvev), ki določa jasne vloge vseh vpletenih in zagotavlja bolj varne in transparentne postopke.

Drugi cilj Konvencije je vzpostavitev sistema sodelovanja med državami pogodbenicami, ki bo zagotavljal spoštovanje zaščitnih ukrepov. Konvencija je spodbudila vzpostavitev infrastrukture (kot so določitev osrednjih organov, pooblaščenih organov), kar omogoča bolj učinkovito sodelovanje med državami, saj so vzpostavljene učinkovite uradne poti.

Tretji cilj je preprečitev ugrabitev, prodaje ali trgovine z otroki in odprava finančnih in drugih zlorab na podlagi meddržavnih posvojitvev. Države poročajo o povečevanju prizadevanj za odpravo in preprečevanje tovrstnih nedovoljenih praks in poudarjajo, da Konvencija promovira skupna prizadevanja za zagotovitev učinkovitega nadzora meddržavnih posvojitvev in mobilizira politično voljo za zaježitev korupcije in zlorab.

Četrti cilj Konvencije je zagotovitev avtomatičnega priznanja meddržavne posvojitve, izvedene v skladu s Konvencijo. Po mnenju držav pogodbenic pomeni potrdilo o skladnosti izvedenih posvojitvev z določbami Konvencije (23. člen Konvencije), pomemben napredek na področju meddržavnih posvojitvev.

Priporočilo Sveta Evrope o družinskem posredovanju (mediaciji) R (98) 1

Odbor ministrov je na podlagi statuta Sveta Evrope v februarju leta 1998 sprejel Priporočilo o družinski mediaciji. Pri oblikovanju priporočila so se omejili predvsem na mediacijo v postopkih, v katerih se odloča o vzgoji in varstvu otrok, o preživljanju otrok in o osebnih stikih z otroki v primerih, ko družina razpade. Priporočilo temelji na 13. členu EKOUP, ki določa, da si mora vsaka država podpisnica s postopki, kot je mediacija, prizadevati za sporazumno razrešitev sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke. Pri oblikovanju priporočila se je odbor strokovnjakov za družinsko pravo oprl na spoznanja tistih držav, ki mediacijo že dalj časa uporabljajo v družinsko pravnih postopkih.

Svet Evrope v Priporočilu o družinski mediaciji opredeljuje namen mediacije, ureja postopek mediacije, status dogovorov, ki jih vpleteni sprejmejo v postopku mediacije, razmerje med mediacijo in formalnimi družinsko pravnimi postopki in promocijo mediacije.

Po priporočilu je družinska mediacija namenjena reševanju vseh sporov med člani družine, ne glede na to, ali so v krvnem sorodstvu ali v svaštvu, kakor tudi reševanju sporov med osebami, ki živijo ali so živele v razmerjih, ki so opredeljena kot družinsko pravna razmerja v zakonodaji matične države. Pri tem države lahko same določijo, da se mediacija uporabi pri reševanju samo določenih družinsko pravnih zadev.

Mediacija načeloma ne sme biti obvezna. Države jo lahko organizirajo preko javnih ali zasebnih ustanov. Vendar mora država zagotoviti ustrezno izbiro in usposabljanje mediatorjev ter ustrezne standarde, ki jih morajo mediatorji spoštovati.

Pri oblikovanju postopka mediacije morajo države zagotoviti, da je mediator nepristranski in neopredeljen do izida postopka. Mediator mora spoštovati stališča obeh strank in jima zagotoviti enak položaj v postopku mediacije. Mediator ne sme imeti pristojnosti, zaradi katerih bi lahko vsiljeval določeno rešitev spora. Članom družine mora biti v postopku mediacije zagotovljena zasebnost. Podatkov, ki jih udeleženi izvedo v postopku mediacije, ni mogoče uporabiti v formalnih družinsko pravnih postopkih, razen v primerih, ko stranke s tem soglašajo ali ko je to potrebno zaradi varstva ogroženega otroka. Mediator mora ves čas spoštovati načelo največje koristi otroka. Mediator lahko strankam posreduje tudi pravne informacije, ne sme pa strankam pravno svetovati.

Po priporočilu Sveta Evrope naj bi države omogočile, da bi sporazume, ki bi jih stranke sklenile v postopku mediacije, pristojni organi za reševanje družinsko pravnih sporov prevzeli v formalne odločbe.

Svet Evrope svojim članicam priporoča, naj mediaciji priznajo avtonomijo in jo izvajajo bodisi pred, med ali po pravnem postopku. Države naj omogočijo prekinitev pravnih postopkov zaradi postopka mediacije, vendar mora v tem primeru pristojni organ obdržati možnost sprejemanja začasnih odredb za zaščito udeleženi ali njihovega premoženja. Države morajo zagotoviti tudi

sodelovanje med organi, ki izvajajo mediacijo in pristojnimi organi, ki odločajo v družinsko pravnih zadevah, zlasti v zvezi z obveščanjem o samem poteku in rezultatih mediacije.

Po priporočilu naj države članice Sveta Evrope spodbujajo uveljavljanje družinske mediacije z izobraževanjem in obveščanjem ter zagotavljanjem postopkov mediacije. Države lahko preučijo možnosti za uveljavljanje mediacije tudi v drugih sporih. Svet Evrope v priporočilu poudarja tudi pomen mediacije v družinsko pravnih sporih z mednarodnim elementom.

Uredba Sveta ES št. 4/2009 z dne 18. 12. 2008 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb ter sodelovanju v preživninskih zadevah

Uredba Sveta ES št. 4/2009 z dne 18. 12. 2008 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb ter sodelovanju v preživninskih zadevah (v nadaljevanju UvPZ)¹ se uporablja za preživninske obveznosti, ki izhajajo iz družinskih razmerij, starševstva, zakonske zveze ali svaštva (prvi odstavek 1. člena UvPZ). V skladu s to definicijo uredba zajema zlasti preživninske obveznosti med zakonci, med starši in otroki (tudi preživninske zahteve staršev nasproti odraslim otrokom), med sorodniki, ki niso otrokovi starši, in otrokom, med zakoncem in otrokom njegovega zakonca. Čeprav uredba ne omenja izrecno preživninskih obveznosti, ki izvirajo iz zunajzakonske skupnosti in istospolne partnerske skupnosti, teorija na podlagi razlage drugih določb uredbe meni, da uredba velja tudi za preživninske obveznosti iz tovrstnih skupnosti.

Pojem preživninske obveznosti je avtonomen pojem UvPZ, ki ga je treba razlagati široko. UvPZ se uporablja tako za periodične kot za enkratne preživninske obveznosti. Zajeti so tudi zaostali zneski in indeksirane terjatve (npr. take, pri katerih je preživnina določena v odstotkih od neto dohodka zavezanca).

Določba 3. člena UvPZ, ki ureja splošno sodno pristojnost v preživninskih zadevah, vsebuje štiri alternativne in med seboj enakovredne razloge pristojnosti. V državah članicah ima sodno pristojnost v preživninskih zadevah:

- a) sodišče kraja običajnega prebivališča toženca;
- b) sodišče kraja običajnega prebivališča upravičenca;
- c) sodišče, ki je po svojem pravu pristojno za postopke v zvezi s statusom osebe, če je preživninski zahtevek povezan s tem postopkom;
- d) sodišče, ki je po svojem pravu pristojno za postopke v zvezi s starševsko odgovornostjo, če je preživninski zahtevek povezan s tem postopkom.

Stranki se lahko sporazumeta o pristojnosti, in sicer z vnaprejšnjim pisnim sporazumom (4. člen UvPZ) ali z naknadno golo spustitvijo v postopek (tih sporazum o pristojnosti, 5. člen UvPZ).

¹UL L 7, 10. 1. 2009, str. 1.

Možnost sporazuma o pristojnosti iz 4. člena UvPZ je strankam dopuščena, kadar ima vsaj ena stranka vez z določeno državo članico.

Pravila o priznavanju, izvršljivosti in izvrševanju se uporabljajo za vse odločbe o preživninskih zadevah, ki jih izda sodišče, ne glede na to, kako je ta odločba poimenovana (npr. sklep, sodba, odredba, sklep o izvršitvi, sklep sodnega uradnika o odmeri stroškov sodnega postopka), pa tudi za odločbe upravnih organov, če ti organi zagotavljajo jamstva zlasti glede nepristranskosti in pravice strank do zaslišanja (drugi odstavek 2. člena UvPZ). Uredba zajema tudi sodne poravnave in javne listine ter dogovore v zvezi s preživninskimi obveznostmi, sklenjene z upravnimi organi države članice izvora ali potrjene s strani teh organov (1. in 2. točka prvega odstavka 2. člena UvPZ).

Bistvena novost UvPZ so pravila o priznanju in izvršitvi preživninskih naslovov. Preživninski naslov, izdan v državi članici, ki jo zavezuje Haaški protokol o pravu, ki se uporablja za preživninske obveznosti iz leta 2007 (v nadaljevanju Haaški protokol),² se samodejno prizna v drugi državi članici, in to brez možnosti ugovora njenemu priznanju (niti zadržka javnega reda države izvršitve ni mogoče uveljavljati, prvi odstavek 17. člena UvPZ). V državi izvršitve se predlog za izvršbo lahko zavrne le zaradi ugovora zastaranja in zaradi nezdružljivosti preživninskega naslova z odločbo, ki je bila izdana ali priznana v državi izvršitve (drugi odstavek 21. člena UvPZ).

Pravni naslovi, izdani v državah članicah, ki jih ne zavezuje Haaški protokol, se izvršijo po določbah UvPZ (23. člen in naslednji členi UvPZ). Priznanje odločbe v državi članici, ki je Haaški protokol ne zavezuje, se lahko zavrne, če odločba očitno nasprotuje javnemu redu države priznanja, če se tožena stranka zaradi kršitve pravice do izjave ob uvedbi postopka ni mogla spustiti v spor in če je preživninski naslov nezdružljiv z odločbo, ki je bila med istima strankama izdana v državi priznanja, ali s predhodno odločbo države priznanja ali tretje države, ki v državi priznanja izpolnjuje pogoje za priznanje (24. člen UvPZ). Odločbo, ki naj se izvrši, je v državi izvršbe pred izvršbo treba razglasiti za izvršljivo (26. člen UvPZ).

Uredba Sveta ES št. 2201/2003 z dne 27. 11. 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo ter o razveljavitvi Uredbe ES št. 1347/2000 (t. i. Bruseljska IIa uredba)

Bruseljska IIa uredba³ se uporablja ne glede na vrsto sodišča v civilnih zadevah, ki se nanašajo na:

- a) razvezo, prenehanje življenjske skupnosti ali razveljavitev zakonske zveze (samo za t.i. pozitivne odločbe, katerih posledica je prenehanje zakonske zveze ali življenjske skupnosti);

² Dostopno na: < <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:285E:0127:0127:SL:PDF>> (19. 3. 2014).

³ UL L 338, 23. 12. 2003, str. 1.

b) podelitev, izvrševanje, prenos, omejitev ali odvzem starševske odgovornosti (zlasti na pravico do varstva in vzgoje otroka, otrokovih stikov, skrbništvo, rejništvo in podobne institute, otrokovo namestitev v oskrbo zavoda, določitev katerekoli osebe ali telesa, ki je dolžno skrbeti za otrokovo osebnost, premoženje, zastopanje ali pomoč, in na opredelitev nalog te osebe oziroma telesa ter na ukrepe za zaščito otroka v zvezi z upravljanjem in ohranjanjem otrokovega premoženja ter razpolaganjem z njim).

Uredba se ne uporablja za ugotavljanje ali izpodbijanje razmerja starši - otrok, posvojitve, priimek in ime otroka, pravila o polnoletnosti, preživljanje, dedovanje in ukrepe, ki so posledica otrokovih kaznivih dejanj.

Bruseljska uredba IIa vsebuje pravila o mednarodni pristojnosti za izdajo odločb in pravila o priznanju ter izvršitvi sodnih odločb, izdanih v drugi državi članici EU. Krajevna in stvarna pristojnost sodišč znotraj posamezne države članice EU se še naprej določata po pravilih te države. O tem, katero pravo se bo uporabilo, pa odločajo kolizijske norme sodečega sodišča (lex fori), če z mednarodnimi dokumenti ni določeno drugače.

Pravila uredbe o pristojnosti, ki jih morajo sodišča upoštevati pri sprejemu odločitev s področja zakonskih sporov in starševske odgovornosti, so pomembna zlasti z vidika pravne varnosti posameznika, ki lahko z njihovo pomočjo vnaprej oceni, sodišče katere države članice utegne biti pristojno v posamezni zadevi.

Pri priznanju in izvršitvi sodnih odločb uredba bistveno poenostavlja izvršitev odločb v zakonskih sporih in sporih o starševski odgovornosti, izdane v eni od držav članic. Odločbe v teh sporih se v drugi državi članici priznajo avtomatično, ne da bi bilo treba sprožiti poseben delibacijski postopek. Sodna odločba se ne prizna le, če nasprotuje javnemu redu, krši načelo kontradiktornosti ali je nezdržljiva s sodno odločbo v isti zadevi. Uredba vsebuje zgolj pravila postopka za razglasitev odločbe za izvršljivo. Postopek izvršbe se še vedno opravi po pravilih izvršilnega postopka posamezne države.

Uredba Sveta EU št. 1259/2010 z dne 20. 12. 2010 o izvajanju okrepljenega sodelovanja na področju prava, ki se uporablja za razvezo zakonske zveze in prenehanje življenjske skupnosti (t.i. Uredba Rim III)

Uredba Rim III⁴ se uporablja v primeru kolizije zakonov pri razvezi zakonske zveze in prenehanju življenjske skupnosti. Uredba pa se ne uporablja za naslednje zadeve (in to ne glede ali se obravnavajo kot predhodno vprašanje v okviru razveze zakonske zveze ali prenehanja življenjske skupnosti): pravno sposobnost fizičnih oseb; obstoj, veljavnost ali priznanje zakonske zveze; razveljavitev zakonske zveze; priimke zakoncev; premoženjske posledice zakonske zveze; starševsko odgovornost; preživninske obveznosti; sklade ali dedovanje.

⁴ UL L 343, 29. 12. 2010, str. 10.

Zakonca se o pravu, ki se uporabi za razvezo zakonske zveze in prenehanje življenjske skupnosti, lahko sporazumeta pod pogojem, če izbereta pravo po eni od naslednjih alinej:

- a) pravo države, v kateri imata zakonca ob sklenitvi dogovora običajno prebivališče, ali
- b) pravo države, v kateri sta zakonca nazadnje imela običajno prebivališče, če eden od njiju ob sklenitvi dogovora tam še vedno prebiva, ali
- c) pravo države, katere državljan je eden ali drugi zakonec ob sklenitvi dogovora, ali
- d) pravo sodišča, pred katerim poteka postopek.

Uporaba posamezne določbe prava, izbranega v skladu s to uredbo, se lahko zavrne le, če bi bila ta uporaba očitno nezdržljiva z javnim redom države sodišča, pred katerim poteka postopek.

Če stranki ne izbereta prava, ki se uporabi, se za razvezo zakonske zveze in prenehanje življenjske skupnosti uporabi pravo države:

- (a) običajnega prebivališča zakoncev v trenutku, ko se je pred sodiščem začel postopek, ali, če to ni mogoče,
- (b) zadnjega običajnega prebivališča zakoncev, pod pogojem, da več kot eno leto pred začetkom postopka pred sodiščem tam nista nehala prebivati in če eden od njiju ob začetku sodnega postopka tam še vedno prebiva, ali, če to ni mogoče,
- (c) katere državljana sta oba zakonca v trenutku, ko se je začel postopek pred sodiščem, ali, če to ni mogoče,
- d) v kateri se je začel postopek pred sodiščem.

6. PRESOJA POSLEDIC, KI JIH BO IMEL SPREJEM ZAKONA

6.1 Presoja administrativnih posledic

a) v postopkih oziroma poslovanju javne uprave ali pravosodnih organov:

Sklenitev zakonske zveze

Sklenitev zakonske zveze je urejena v veljavnem zakonu. Novost v predlogu zakonika so različni načini glede na zahteve po obličnosti sklenitve zakonske zveze. Razlog za tako ureditev je v približevanje storitev uporabnikom in omogočanje izbire ter enostavnejši način sklepanja zakonske zveze za tiste uporabnike, ki si pri sklenitvi zakonske zveze ne želijo preveč formalnosti.

Sporazumna razveza zakonske zveze pred notarjem

Zakonska zveza se lahko razveže pred notarjem v obliki notarske listine, če zakonca nimata mladoletnih otrok in če se dogovorita o najpomembnejšim medsebojnih razmerjih (premoženje, stanovanje). Razveza se nato vpiše v matični register. Za uporabnike gre za poenostavitev in skrajšanje postopka, ki se po veljavni zakonodaji vodi pred sodiščem.

Možnost sklenitve in vpisa pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki ga vodi Notarska zbornica Slovenije.

Možnost sklepanja pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij pred notarjem je vnesena v predlog zakonika zaradi spoštovanja avtonomije strank in dispozitivnosti pravnih norm na področju urejanja premoženjskih odnosov med zakoncema. Za pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij se bosta bodoča zakonca oziroma zakonca odločila tedaj, ko jim zakoniti premoženjski režim ne bo ustrezal in se bosta želela natančneje, v skladu z lastnimi željami in potrebami, dogovoriti o usodi lastnega premoženja. Zakoniti premoženjski režim pa bo veljal le za tiste zakonce, ki se ne bodo odločili za sklenitev pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij mora biti sklenjena v obliki notarskega zapisa.

Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij

Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vsebuje podatke o sklenjenih pogodbah o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Podatek o tem, ali obstaja pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki je vpisana v register, je javen. Ob novem načinu urejanja premoženjskih razmerij med zakoncema je bilo potrebno razmisliti tudi o pomanjkljivostih glede varovanja interesov tretjih oseb, pa tudi interesov samih zakoncev. Z uveljavitvijo načela publicitete premoženjskega režima med zakoncema želi predlagatelj prispevati k zagotavljanju varnejšega in transparentnejšega poslovanja zakoncev s tretjimi osebami. Odstranitev dvomov, kakšna pravila obvladujejo notranja premoženjska razmerja med zakoncema, bo prispevala k jasnosti in onemogočala zlorabe. Nova ureditev, ki omogoča vpis pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v register (vendarle pa zakonca oziroma bodoča zakonca k temu ne zavezuje), utrjuje varnost pravnega prometa, vsakdo ima namreč pravico do vpogleda v podatek, ali sta dve osebi sklenili in registrirali pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Doslej se potreba po publiciteti zaradi obligatornega zakonitega premoženjskega režima ni kazala v tolikšni meri. Ob uvedbi novega sistema pa se bodo razmere v veliki meri spremenile. Zakonci, ki se za publicitetne učinke pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ne bodo odločili, bodo nasproti tretjim dobrovernim osebam zavezani oziroma upravičeni, kot da bi zanje veljal zakoniti in ne pogodbeni premoženjski režim.

Ukrepi za varstvo koristi otrok

Z določbami o ukrepih se želi zagotoviti dosledno varovanje koristi otrok s čimprejšnjim

odkrivanjem primerov ogroženih otrok, zagotoviti takojšnjo medicinsko pomoč in preprečiti nadaljnje ogrožanje otroka. Odločanje o ukrepih je s predlogom preneseno s centrov za socialno delo na sodišča.

Rejništvo, posvojitve, skrbništvo

Ti družinsko pravni instituti se s predlogom zakonika vsebinsko ne spreminjajo. Določena je sodna pristojnost za odločanje o posvojitvah (strokovno delo ostane na centrih za socialno delo). Ravno tako je določena sodna pristojnost za odločanje o namestitvi v rejništvo (razen pri odločanju o nujnem ukrepu) in o skrbniških zadevah.

b) pri obveznostih strank do javne uprave ali pravosodnih organov:

Sklenitev zakonske zveze

Uporabniki lahko izbirajo kraj sklenitve zakonske zveze. Prijavo za sklenitev zakonske zveze opravijo pri upravni enoti, na območju katere nameravajo skleniti zakonsko zvezo.

Kraj izvajanja storitve:

V uradnih prostorih, ki jih določi načelnik upravne enote, ali zunaj uradnih prostorov.

Sporazumna razveza zakonske zveze pred notarjem

Postopek se izvede na enem mestu.

Kraj izvajanja storitve:

Pred notarjem.

Sklenitev pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij in vpis v register

Kraj izvajanja storitve za stranko:

Stranka sklene pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v obliki notarskega zapisa pri notarju. Pred sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij mora notar zakonca seznaniti z zakonitim premoženjskim režimom ter ju poučiti o premoženjskih pravicah in obveznostih, ki izhajajo iz tega zakona.

Pred sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij mora notar zakoncema nepristransko svetovati in se prepričati, da sta oba v celoti razumela pomen in pravne posledice vsebine pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki jo želita skleniti, prav tako se mora prepričati, da njena vsebina ne nasprotuje ustavi, prisilnim predpisom ali moralnim načelom.

Notar zakonca seznaniti z registrom pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, s podatki, ki se vanj vpisujejo ter ju pouči o možnosti, da se ob njunem soglasju pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vpiše v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ter pravnih posledicah takšnega vpisa. Prav tako notar zakonca pouči o možnosti, da se pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ne vpiše v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ter o pravnih posledicah takšnega ravnanja.

Ukrepi za varstvo koristi otrok

Stranka posebnih obveznosti v teh postopkih nima, ker se ti vodijo pred sodiščem, ki po uradni dolžnosti varuje otrokove koristi. Stranki ni potrebno opravljati zadev na več mestih. Za nujne ukrepe je po skrajšanem postopku pristojen center za socialno delo, vendar ni predviden posebni ugotovitveni postopek.

Rejništvo, posvojitve in skrbništvo

Center za socialno delo odloča o namestitvi otroka v rejništvo, ko odloča o nujnem ukrepu za varstvo otrokove koristi po tem zakonu, v vseh ostalih primerih, t.j. ob odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka, kadar nastopijo razlogi, ki ne terjajo odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka ter v primerih, če bo otroku potrebno usposabljanje v skladu s posebnimi predpisi (otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju), pa o namestitvi odloča sodišče.

O posvojitvi otroka v vseh primerih odloča sodišče. Sodišče odloči o postavitvi otroka pod skrbništvo. Sodišče odloča tudi o postavitvi odrasle osebe pod skrbništvo. Center za socialno

delo, sodišče ali organ, pred katerim teče postopek imenuje skrbnika za posebni primer ali skrbnika za določeno vrsto opravil odsotni osebi, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, neznanemu lastniku premoženja, kadar je potrebno, da nekdo za to premoženje skrbi, pa tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika.

6.2 Presoja posledic za okolje, vključno s prostorskimi in varstvenimi vidiki, in sicer za:

/

6.3 Presoja posledic za gospodarstvo, in sicer za:

/

6.4 Presoja posledic za socialno področje, in sicer za:

S predlogom se zagotavlja izboljšanje stanja pravne varnosti državljanov na področju odločanja v zakonskih in družinskih sporih ter poenotenje postopkov glede odločanja o ukrepih za varstvo koristi otrok. Zagotavlja se tudi hitrejše reševanje zadev na družinskem področju, kar je posebej pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka izrednega pomena, saj imajo predolgi postopki za otroka nepopravljive negativne posledice na njegov nadaljnji razvoj.

6.5 Presoja posledic za dokumente razvojnega načrtovanja, in sicer za:

/

6.6 Presoja posledic za druga področja

/

6.7 Izvajanje sprejetega predpisa:

Za strokovne delavce centrov za socialno delo, sodnike in sodno osebje so predvidena intenzivna usposabljanja in izobraževanja že v letih 2017 in 2018.

Za potrebe lažje uveljavitve zakonika in reševanja odprtih vprašanj tako na strani CSD kot sodišč se bo pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ustanovila implementacijska skupina, sestavljena iz predstavnikov Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za pravosodje, sodišč in Skupnosti centrov za socialno delo.

6.8 Druge pomembne okoliščine v zvezi z vprašanji, ki jih ureja predlog zakona:

Aprila 2015 je bila oblikovana široka medresorska delovna skupina, ki je vključevala tako predstavnike relevantnih resorjev za obravnavo družinsko pravne zakonodaje, kot tudi predstavnike sodišč, Skupnosti centrov za socialno delo, Socialne inšpekcije in Pravnih fakultet iz Ljubljane in Maribora. Namen delovne skupine je bil priprava predlogov sistemskih rešitev na področju ureditve družinskih razmerij in zaščite otrok.

V mesecu juniju 2016 je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti organiziralo strokovni posvet z naslovom: Prenos pristojnosti za odločanje o nekaterih posegih v starševsko skrb iz centrov za socialno delo na sodišče; v mesecu septembru pa strokovni posvet z naslovom: Posvojitve in urejanje razmerij med starši in otroki po razpadu življenjske skupnosti – kaj prinaša predlog Družinskega zakonika in morebitne nove rešitve.

7. Prikaz sodelovanja javnosti pri pripravi predloga zakona:

Predpis je bil objavljen na spletni strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti dne 31.5. 2016. Javna razprava je trajala do 1. 9. 2016.

Organizirana sta bila dva strokovna posveta:

- V mesecu juniju 2016 posvet z naslovom: Prenos pristojnosti za odločanje o nekaterih posegih v starševsko skrb iz centrov za socialno delo na sodišče;
- v mesecu septembru 2016 pa strokovni posvet z naslovom: Posvojitve in urejanje razmerij med starši in otroki po razpadu življenjske skupnosti – kaj prinaša predlog Družinskega zakonika in morebitne nove rešitve.

Na obeh strokovnih posvetih so sodelovali predstavniki centrov za socialno delo, sodišč in zainteresirane javnosti.

Predloge in pripombe javnosti smo skrbno proučili ter jih upoštevali v skladu z zmožnostmi. Upoštevan je bil npr. predlog glede instituta »podelitve starševske skrbi sorodniku«. Upoštevan je bil tudi predlog, da sodišče o skupni vzgoji in varstvu odloči tudi po uradni dolžnosti, kadar je to v korist otroka.

Upoštevani niso bili predlogi, ki so bili v nasprotju z določbami Konvencije o otrokovih pravicah in predlogi, ki so se nanašali na pristojnost drugih resorjev.

8. Navedba, kateri predstavniki predlagatelja bodo sodelovali pri delu državnega zbora in delovnih teles

- dr. Anja Kopač Mrak, ministrica,
- Martina Vuk, državna sekretarka,
- Peter Pogačar, državni sekretar,
- Andrej Del Fabro, generalni direktor Direktorata za družino.

II. BESEDILO ČLENOV

Prvi del: UVODNE DOLOČBE

1. člen (vsebina zakonika)

Ta zakonik ureja zakonsko zvezo, zunajzakonsko skupnost, razmerja med starši in otroki, oblike pomoči države pri težavah partnerskega in družinskega življenja, ukrepe za varstvo koristi otroka ter preživljanje, posvojitve, podelitev starševske skrbi sorodniku, rejništvo in skrbništvo za otroke in odrasle osebe, ki potrebujejo posebno varstvo.

2. člen (družina)

(1) Družina je življenjska skupnost otroka z obema ali enim od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene obveznosti in pravice.

(2) Zaradi koristi otrok uživa družina posebno varstvo države.

3. člen (zakonska zveza)

Zakonska zveza je življenjska skupnost moškega in ženske, katere sklenitev, pravne posledice in prenehanje ureja ta zakonik.

4. člen (zunajzakonska skupnost)

(1) Zunajzakonska skupnost je dalj časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, in ni razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna. Taka skupnost ima v razmerju med njima enake pravne posledice po tem zakoniku, kakor če bi sklenila zakonsko zvezo; na drugih pravnih področjih pa ima taka skupnost pravne posledice, če zakon tako določa.

(2) Če je odločitev o pravici ali obveznosti odvisna od vprašanja obstoja življenjske skupnosti iz prejšnjega odstavka, se o tem vprašanju odloči v postopku za ugotovitev te pravice ali obveznosti. Odločitev o tem vprašanju ima pravni učinek samo v stvari, v kateri je bilo to vprašanje rešeno.

5. člen (otrok)

Po tem zakoniku je otrok oseba, ki še ni dopolnila 18 let, razen če je že prej pridobila popolno poslovno sposobnost.

6. člen (starševska skrb)

(1) Starševska skrb je celota obveznosti in pravic staršev, da v skladu s svojimi zmoglostmi ustvarijo razmere, v katerih bo zagotovljen celovit otrokov razvoj.

(2) Starševska skrb pripada skupaj obema staršema.

7. člen (načelo otrokove koristi)

(1) Starši v vseh dejavnostih v zvezi z otrokom skrbijo za korist otroka. Otroke obravnavajo in vzgajajo s spoštovanjem do njihove osebe, individualnosti in dostojanstva.

(2) Starši imajo pri skrbi in odgovornosti za korist otroka prednost pred vsemi drugimi.

(3) Starši delajo v korist otroka, če, zlasti ob upoštevanju osebnosti otroka, njegove starosti in razvojne stopnje ter hotenj, primerno zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka, ter mu nudijo primerno vzgojno vodstvo in ga spodbujajo v njegovem razvoju.

(4) Druge osebe, državni organi, izvajalci javnih služb, nosilci javnih pooblastil in organi lokalnih skupnosti morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za korist otroka.

(5) Država zagotavlja pogoje za delovanje nevladnih organizacij in strokovnih institucij za razvijanje pozitivnega starševstva.

8. člen (posebno varstvo otrok)

Otroci uživajo posebno varstvo države vselej, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in kadar to zahtevajo druge koristi otrok.

9. člen (posvojitev)

Posvojitev je posebna oblika varstva otrok, s katero nastane med posvojiteljico ali posvojiteljem (v nadaljnjem besedilu: posvojitelj) in otrokom enako razmerje, kakor je med starši in njihovimi otroki.

10. člen (rejništvo)

Rejništvo je posebna oblika varstva otrok, ki jim je potrebna oskrba in vzgoja pri osebah, ki niso njihovi starši.

11. člen (skrbništvo)

(1) Skrbništvo je posebna oblika varstva otrok, za katere ne skrbijo starši, in odraslih oseb, ki niso sposobne same skrbeti zase, za svoje pravice in koristi.

(2) Po določbah tega zakonika država zagotavlja varstvo tudi drugim osebam, ki nimajo možnosti same skrbeti za svoje pravice in koristi.

12. člen (sistemi varstva in svetovanja)

Država s sistemom vzgoje in izobraževanja, zdravstva, socialnega varstva ter svetovanja omogoča ljudem, da se vsestransko pripravijo na skladno partnersko in družinsko življenje, pomaga pa jim tudi reševati probleme v medsebojnih razmerjih in v razmerjih do otrok.

13. člen (mediacija v družinskih zadevah)

Mediacija v družinskih zadevah (v nadaljnjem besedilu: mediacija) je postopek, v katerem udeleženke ali udeleženci (v nadaljnjem besedilu: udeleženec) prostovoljno s pomočjo ene ali več nevtralnih tretjih oseb – mediatorok ali mediatorjev (v nadaljnjem besedilu: mediator) skušajo doseči mirno rešitev spora, ki izvira iz medsebojnih družinskih razmerij.

14. člen

(pristojnost sodišč)

(1) Za odločanje o zadevah iz tega zakonika, za katere so po tem zakoniku pristojna sodišča, so na prvi stopnji stvarno pristojna okrožna sodišča, razen če drug zakon določa drugače.

(2) Sodne zadeve iz tega zakonika, ki se vodijo v zvezi z razmerji med starši in otroki, podelitvijo starševske skrbi sorodnikom, posvojitvijo, rejništvom in skrbništvom se rešujejo prednostno.

15. člen

(pristojnost centrov za socialno delo in ministrstva)

(1) Za odločanje o upravnih zadevah po tem zakoniku so pristojni centri za socialno delo, če v tem zakoniku ni drugače določeno.

(2) O pritožbah zoper odločbe centrov za socialno delo odloča ministrstvo, pristojno za družino.

(3) Upravne zadeve iz tega zakonika se rešujejo prednostno.

16. člen

(medsebojno sodelovanje)

Pri uresničevanju nalog, določenih s tem zakonikom, morajo med seboj sodelovati centri za socialno delo in drugi nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, državni in pravosodni organi, organi lokalnih skupnosti ter humanitarne in druge nevladne organizacije.

17. člen

(resolucija o družinski politiki)

(1) Državni zbor sprejme na predlog vlade resolucijo o družinski politiki (v nadaljnjem besedilu: resolucija) za obdobje 10 let.

(2) Resolucijo pripravi ministrstvo, pristojno za družino, v sodelovanju z drugimi ministrstvi, organizacijami civilne družbe ter strokovnjaki in strokovnjakinjami s tega področja, obsega pa zlasti:

- temeljne usmeritve in cilje na področju družinske politike,
- oceno stanja ter opredelitev ključnih konceptov in problemov na področju družinske politike,
- ključne ukrepe in naloge na področju družinske politike ter njihove nosilce in roke za izvedbo,
- podatke, ki se bodo v okviru državne statistike, anket ali mnenjskih raziskav zbirali, obdelovali, povezovali, shranjevali, analizirali in izkazovali,
- program za otroke in družine,
- opredelitev načina spremljanja in poročanja o izvajanju resolucije,
- opredelitev okvirnega obsega sredstev za izvedbo ukrepov iz resolucije ter način njihovega zagotavljanja.

18. člen

(Svet za otroke in družino Republike Slovenije)

(1) Svet za otroke in družino Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu svet) je na podlagi tega zakonika ustanovljeno stalno strokovno posvetovalno telo Vlade Republike Slovenije.

(2) Svet opravlja naslednje naloge:

- obravnava strokovne podlage za sprejem zakonodaje in sistemskih ukrepov na področju družinske politike,
- obravnava predloge zakonov s področja družinske politike in pripravlja strokovna mnenja o predlogih zakonov,
- pripravlja predloge in strokovna izhodišča za sprejem zakonodaje in strateških dokumentov na področju otrok in družine,
- pripravlja pobude za usklajeno delovanje pristojnih organov na področju otrok in družine in za sodelovanje med pristojnimi organi, strokovnimi institucijami ter nevladnimi organizacijami s področja otrok in družine,
- spremlja izvajanje sprejete zakonodaje in ukrepov na področju družinske politike,
- spremlja in ocenjuje položaj otrok in družine.

(3) Člani sveta so predstavniki ministrstev in strokovnih služb Vlade Republike Slovenije, predstavniki nevladnih organizacij s področja otrok in družine in predstavniki strokovnih institucij.

(4) Člane sveta imenuje Vlada Republike Slovenije na predlog ministra, pristojnega za družino. Svet enkrat letno poroča o svojem delu Vladi Republike Slovenije.

(5) Strokovna, administrativna in tehnična dela za svet opravlja ministrstvo, pristojno za družino.

19. člen (sredstva iz proračuna)

(1) Če ni financiranje zagotovljeno na podlagi drugega zakona, Republika Slovenija iz proračuna zagotavlja sredstva za:

- izvajanje nalog iz resolucije iz 17. člena tega zakonika,
- delovanje sveta iz 18. člena tega zakonika,
- spremljanje in preučevanje stanja na področju družinske politike,
- usposabljanje s področja družinske politike,
- sofinanciranje znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju družinske politike,
- sofinanciranje programov v podporo družini in za razvijanje pozitivnega starševstva,
- pripravo, medresorsko usklajevanje in izvajanje programov, ki so opredeljeni v resoluciji,
- dejavnosti humanitarnih, strokovnih in drugih društev ter organizacij, skladno z opredelitvami iz resolucije.

(2) Če je bil znesek javnih sredstev v pogodbi, sklenjeni za izvajanje nalog iz prejšnjega odstavka določen glede na predvidevanje, da sredstva proračuna za ta namen v času veljavnosti pogodbe ne bodo manjša, kot so bila ob podpisu pogodbe, pa so se kasneje zmanjšala v takšnem obsegu, da nalog ni več mogoče izpolniti v dogovorjenem obsegu, se pogodba iz tega razloga v javnem interesu spremeni.

Drugi del: ZAKONSKA ZVEZA

1. Splošne določbe

20. člen (temelj in pomen zakonske zveze)

(1) Zakonska zveza temelji na svobodni odločitvi skleniti zakonsko zvezo, na obojestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju in medsebojni pomoči.

(2) Pomen zakonske zveze je v zasnovanju družine.

21. člen
(enakopravnost zakoncev)

V zakonski zvezi sta zakonca enakopravna.

2. Pogoji za obstoj zakonske zveze

22. člen
(pogoji za obstoj)

Za obstoj zakonske zveze je potrebno, da:

- sta osebi, ki sklepata zakonsko zvezo, različnega spola,
- osebi izjavita svoje soglasje, da skleneta zakonsko zvezo in
- osebi izjavita svoje soglasje pred pristojnim državnim organom.

3. Pogoji za veljavnost zakonske zveze

23. člen
(svobodna izjava volje)

(1) Zakonske zveze ni mogoče skleniti brez svobodne izjave volje bodočih zakoncev, da želita skleniti zakonsko zvezo. Svobodne izjave volje ni, če je bila izjava izsiljena ali dana v zmoti.

(2) Izjava volje za sklenitev zakonske zveze je izsiljena, če jo je zakonec dal iz strahu, povzročenem z resno grožnjo.

(3) Izjava volje za sklenitev zakonske zveze je dana v zmoti glede osebe zakonca, če je zakonec mislil, da sklepa zakonsko zvezo s pravo osebo, a jo je sklenil z drugo, ali če je sklenil zakonsko zvezo z osebo, ki ni tista, za katero se je izdajala.

24. člen
(polnoletnost in spregled mladoletnosti)

(1) Zakonske zveze ne more skleniti otrok.

(2) Sodišče lahko zaradi utemeljenih razlogov dovoli sklenitev zakonske zveze otroku, ki je že dopolnil 15 let, če je dosegel tako telesno in duševno zrelost, da lahko razume pomen in posledice pravic in obveznosti, ki nastanejo s sklenitvijo zakonske zveze.

25. člen
(razsodnost)

Zakonske zveze ne more skleniti nerazsodna oseba ali oseba, ki je ob sklenitvi zakonske zveze začasno razsodna, vendar pa zaradi vzroka, ki povzroča njeno nerazsodnost, ni sposobna z drugim zakoncem oblikovati življenjske skupnosti z vsebino, ki jo določa ta zakonik.

26. člen
(že sklenjena zakonska zveza)

Oseba ne more skleniti nove zakonske zveze, dokler njena prej sklenjena zakonska zveza ne preneha.

27. člen
(obstoj in spregled sorodstvenega razmerja)

(1) Zakonske zveze ne morejo skleniti med seboj sorodniki v ravni črti, niti sorodniki v stranski črti do vštetelega četrtega kolena.

(2) Določba prejšnjega odstavka se ne uporablja za razmerja, ki nastanejo pri posvojitvi, razen za sklenitev zakonske zveze med posvojiteljem in posvojenim otrokom.

(3) Sodišče lahko zaradi utemeljenih razlogov dovoli sklenitev zakonske zveze med otroki bratov in sester ter med otroki polbratov in polsester.

28. člen (obstoj skrbništva)

Dokler traja skrbništvo, lahko skrbnica ali skrbnik (v nadaljnjem besedilu: skrbnik) in njegova varovanka ali varovanec (v nadaljnjem besedilu: varovanec) med seboj skleneta zakonsko zvezo samo z dovoljenjem sodišča.

29. člen (mnenje centra za socialno delo)

Sodišče pri odločitvi v postopku po drugem odstavku 24. člena, tretjem odstavku 27. člena in 28. členu tega zakonika upošteva mnenje centra za socialno delo, kadar ga pridobi v skladu z določbami zakona, ki ureja nepravdni postopek.

4. Postopek pred sklenitvijo zakonske zveze

30. člen (prijava zakonske zveze)

(1) Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, se osebno prijavita pri upravni enoti, na območju katere nameravata skleniti zakonsko zvezo.

(2) Ob vložitvi prijave javna uslužbenka ali javni uslužbenec (v nadaljnjem besedilu: matičar) opozori osebi iz prejšnjega odstavka na pogoje za obstoj in veljavnost zakonske zveze ter na obveznosti in pravice, ki izhajajo iz zakonske zveze.

(3) V prijavi osebi izjavita, da svobodno sklepata zakonsko zvezo in da so izpolnjeni pogoji za veljavnost zakonske zveze.

(4) Če je vsaj ena izmed oseb, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, tujka ali tujec (v nadaljnjem besedilu: tujec) in ob prijavi obstajajo razlogi za sum, da nameravata skleniti zakonsko zvezo izključno ali predvsem z namenom pridobitve dovoljenja za prebivanje v skladu z zakonom, ki ureja dovoljenja za prebivanje tujcev, ali z namenom pridobitve državljanstva Republike Slovenije v skladu z zakonom, ki ureja državljanstvo, in nimata namena oblikovati življenjske skupnosti v skladu s tem zakonikom, se izvede posebni ugotovitveni postopek v skladu z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek.

(5) Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, morata k prijavi priložiti dokazila o tistih podatkih, ki jih ni mogoče ugotoviti na podlagi uradnih evidenc Republike Slovenije.

31. člen

(ugotavljanje pogojev za obstoj in veljavnost zakonske zveze)

Matičar ugotovi, ali so izpolnjeni pogoji za obstoj in veljavnost zakonske zveze na podlagi podatkov iz matičnega registra in na podlagi podatkov iz petega odstavka 30. člena tega zakonika.

32. člen

(zavrnitev sklenitve zakonske zveze z odločbo)

(1) Če se ugotovi, da niso izpolnjeni pogoji za obstoj in veljavnost zakonske zveze po tem zakonu, upravna enota, pri kateri sta se osebi prijavi za sklenitev zakonske zveze, z odločbo zavrne sklenitev zakonske zveze.

(2) O pritožbi zoper odločbo iz prejšnjega odstavka odloča ministrstvo, pristojno za družino.

5. Sklenitev zakonske zveze

33. člen

(pristojnost za sklepanje zakonske zveze)

(1) Zakonska zveza se sklene pred matičarjem in načelnico ali načelnikom (v nadaljnjem besedilu: načelnik) upravne enote ali od njega pooblaščen osebo.

(2) Zakonska zveza se lahko sklene tudi pred matičarjem in županjo ali županom občine (v nadaljnjem besedilu: župan), na območju katere se zakonska zveza sklepa.

34. člen

(sklenitev zakonske zveze v uradnih prostorih)

(1) Zakonska zveza se sklepa v uradnih prostorih, ki jih določi načelnik upravne enote v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo.

(2) Sredstva za uporabo prostorov za sklenitev zakonske zveze iz prejšnjega odstavka se zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije.

(3) Minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo, predpiše pogoje, ki jih mora izpolnjevati pooblaščen oseba za sklepanje zakonske zveze, minimalne standarde za uradne prostore in njihovo opremljenost, način in postopek sklepanja zakonske zveze, višino in način plačila oziroma povračila stroškov za osebe, ki sodelujejo pri sklepanju zakonske zveze ter druga vprašanja v zvezi s sklenitvijo zakonske zveze.

35. člen

(sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov)

(1) Zakonska zveza se lahko sklene zunaj uradnih prostorov, če tako želita bodoča zakonca in če sta pripravljena poravnati s tem nastale dodatne stroške. Upravna enota z odločbo zavrne vlogo za sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov, če bi bila taka sklenitev zakonske zveze težko izvedljiva.

(2) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka se sredstva zagotovijo v proračunu Republike Slovenije, če bodoča zakonca skleneta zakonsko zvezo zunaj uradnih prostorov iz razlogov, ki onemogočajo njuno navzočnost v uradnih prostorih.

(3) O pritožbi zoper odločbo iz prvega odstavka tega člena odloča ministrstvo, pristojno za družino.

36. člen
(osebe, navzoče pri sklenitvi zakonske zveze)

(1) Za sklenitev zakonske zveze je potrebna navzočnost obeh bodočih zakoncev, matičarja, načelnika upravne enote ali od njega pooblaščenega osebe ali župana in dveh prič.

(2) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka se zakonska zveza lahko sklene brez navzočnosti prič, če bodoča zakonca tako želita.

(3) Priča pri sklepanju zakonske zveze je lahko oseba, ki je poslovno sposobna.

37. člen
(dejanje sklenitve zakonske zveze)

(1) Matičar ugotovi, ali sta bodoča zakonca osebi, ki sta prijavili namen skleniti zakonsko zvezo.

(2) Načelnik upravne enote ali od njega pooblaščenega oseba ali župan prebere slovesni nagovor, nato pa vpraša vsakega bodočega zakonca posebej, ali želi skleniti zakonsko zvezo.

(3) Zakonska zveza je veljavno sklenjena, ko bodoča zakonca osebno in ob hkratni navzočnosti pritrnilno odgovorita na vprašanje, ali želita skleniti zakonsko zvezo.

(4) Po pritrtilnem odgovoru načelnik upravne enote ali od njega pooblaščenega oseba ali župan razglasi, da je zakonska zveza sklenjena.

(5) Matičar zakoncema izroči izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi.

(6) Pri dejanju sklenitve zakonske zveze po tem in 39. členu tega zakonika sme državni organ predvajati dogodku primerno glasbo, kot sestavni del dejanja.

38. člen
(sklenitev zakonske zveze samo pred matičarjem)

Ne glede na določbo 33. člena tega zakonika se lahko na željo bodočih zakoncev zakonska zveza sklene samo pred matičarjem.

39. člen
(dejanje sklenitve zakonske zveze pred matičarjem)

(1) Matičar ugotovi, ali sta bodoča zakonca osebi, ki sta prijavili namen skleniti zakonsko zvezo.

(2) Matičar vpraša vsakega bodočega zakonca posebej, ali želi skleniti zakonsko zvezo.

(3) Zakonska zveza je veljavno sklenjena, ko bodoča zakonca osebno in ob hkratni navzočnosti pritrtilno odgovorita na vprašanje, ali želita skleniti zakonsko zvezo.

(4) Po pritrtilnem odgovoru matičar razglasi, da je zakonska zveza sklenjena.

(5) Matičar zakoncema izroči izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi.

6. Ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze

40. člen
(ponovitev slovesnosti)

(1) Zakonca, ki želita ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze (v nadaljnjem besedilu: ponovitev slovesnosti), se prijavita pri upravni enoti, na območju katere nameravata ponoviti slovesnost.

(2) Ponovitev slovesnosti se izvede pred načelnikom upravne enote ali od njega pooblašeno osebo ali županom.

41. člen (določitev postopka izvedbe ponovitve slovesnosti)

Minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo, predpiše način izvedbe ponovitve slovesnosti, višino in način plačila za pooblašeno osebo ter druga vprašanja v zvezi z izvedbo ponovitve slovesnosti.

7. Neobstoječa zakonska zveza

42. člen (neobstoječa zakonska zveza)

Če niso izpolnjeni pogoji iz 22. člena tega zakonika, se šteje, da zakonska zveza ne obstaja. Neobstoječa zakonska zveza nima pravnih posledic.

43. člen (tožba za ugotovitev neobstoja zakonske zveze)

(1) Tožbo za ugotovitev neobstoja zakonske zveze lahko vložijo osebe, ki imajo pravni interes, in državni tožilec.

(2) Pobudo za vložitev tožbe za ugotovitev neobstoja zakonske zveze državnemu tožilcu lahko posredujejo upravni in drugi državni organi, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb in organi lokalnih skupnosti.

(3) Pravica zahtevati ugotovitev neobstoja zakonske zveze ne zastara.

44. člen
(nadaljevanje postopka za ugotovitev neobstoja zakonske zveze)

Tožbe za ugotovitev neobstoja zakonske zveze ne morejo vložiti dediči, lahko pa nadaljujejo postopek, ki ga je začel zapustnik.

8. Neveljavna zakonska zveza

45. člen
(neveljavna zakonska zveza)

Zakonska zveza, ki je sklenjena v nasprotju z določbami 23. člena , prvega odstavka 24. člena, 25., 26. in 27. člena tega zakonika, je neveljavna.

46. člen
(nebistvene kršitve obličnosti pri sklepanju zakonske zveze)

Nebistvena kršitev obličnosti pri sklepanju zakonske zveze ne vpliva na veljavnost zakonske zveze.

47. člen
(bistvene kršitve pri sklepanju zakonske zveze)

(1) Zakonska zveza je neveljavna, če pri sklenitvi nista bila navzoča oba zakonca.

(2) Zakonska zveza je neveljavna, če ni bila sklenjena z namenom oblikovanja življenjske skupnosti zakoncev.

48. člen
(tožba za razveljavev zakonske zveze)

(1) Tožbo za razveljavev zakonske zveze, sklenjene v nasprotju z določbami prvega odstavka 24. člena, 25., 26., prvega odstavka 27. člena ali 47. člena tega zakonika, lahko vložita zakonca in vsi, ki imajo pravni interes za to razveljavev.

(2) Če je bila zakonska zveza sklenjena v nasprotju z določbami prvega odstavka 24. člena, 25., 26., prvega odstavka 27. člena ali drugega odstavka 47. člena tega zakonika, lahko vloži tožbo za razveljavev zakonske zveze tudi državni tožilec. Pobudo za vložitev tožbe za razveljavev zakonske zveze državnemu tožilcu lahko posredujejo upravni in drugi državni organi, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb in organi lokalnih skupnosti.

(3) Po prenehanju razloga iz 25. člena tega zakonika lahko vloži tožbo za razveljavev zakonske zveze samo eden ali drugi zakonec.

(4) Tožba za razveljavev zakonske zveze iz razlogov, navedenih v prvem odstavku tega člena, se lahko vloži tudi po prenehanju zakonske zveze.

(5) Pravica zahtevati razveljavev zakonske zveze v primerih iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena ne zastara.

49. člen
(sklenitev nove zakonske zveze med trajanjem prejšnje)

(1) Nova zakonska zveza, sklenjena v času, ko je še trajala prejšnja zakonska zveza katerega izmed zakoncev, se ne razveljavi, če je prejšnja zakonska zveza prenehala.

(2) Pravne posledice nove zakonske zveze nastopijo s prenehanjem prejšnje zakonske zveze.

50. člen
(veljavnost zakonske zveze, sklenjene med sorodniki)

Zakonska zveza, sklenjena brez dovoljenja sodišča med sorodniki, med katerimi jo je mogoče skleniti samo s tem dovoljenjem, ostane v veljavi, če sodišče, pri katerem poteka postopek za razveljavitev zakonske zveze, ugotovi, da obstajajo okoliščine, zaradi katerih bi se lahko dovolila njena sklenitev.

51. člen
(razveljavitev zakonske zveze, sklenjene pod prisilo ali v zmoti)

(1) Razveljavitev zakonske zveze, sklenjene pod prisilo ali v zmoti, sme zahtevati zakonec, ki je bil prisiljen ali je v zmoti privolil v zakonsko zvezo.

(2) Razveljavitve zakonske zveze iz prejšnjega odstavka ni mogoče zahtevati, če je preteklo eno leto od dne, ko je prisila minila ali je bila zmota spoznana, zakonca pa sta ta čas živela skupaj.

52. člen
(veljavnost zakonske zveze, ki jo je sklenil otrok)

Zakonska zveza, ki jo je brez dovoljenja sodišča sklenil otrok, ostane v veljavi, če sodišče, pri katerem teče postopek za razveljavitev zakonske zveze, ugotovi, da obstajajo okoliščine, zaradi katerih bi se dovolila njena sklenitev, ali če je otrok med postopkom dopolnil starost 18 let.

53. člen
(nadaljevanje postopka za razveljavitev zakonske zveze)

Tožbe za razveljavev zakonske zveze ne morejo vložiti dediči, lahko pa nadaljujejo postopek, ki ga je začel zapustnik.

54. člen
(pravne posledice razveljavitve zakonske zveze)

Če se zakonska zveza razveljavi, njene pravne posledice prenehajo z dnem razveljavitve.

55. člen
(uporaba določb pri razveljavitvi)

Pri razveljavitvi zakonske zveze se glede premoženjskih razmerij in daril med zakoncema uporabljajo določbe, ki se uporabljajo v razveznem postopku.

9. Pravice in obveznosti zakoncev

56. člen
(temelj obveznosti)

Razmerja med zakoncema temeljijo na vzajemnem spoštovanju, zaupanju in medsebojni pomoči.

57. člen
(svobodno odločanje o rojstvu otrok)

Zakonca svobodno odločata o rojstvu otrok. Do skupnih otrok imata enake pravice in obveznosti.

58. člen
(svobodna izbira poklica in dela)

Vsak zakonec si svobodno izbira poklic in delo.

59. člen
(stanovanjsko varstvo)

(1) Zakonca sporazumno določita stanovanje, v katerem bosta skupaj živela in ki bo njun dom in dom otrok, ki bodo živeli z njima.

(2) Zakonca smeta le skupno in sporazumno odtujiti, obremeniti ali oddati v najem, ustanoviti pravico služnosti ali kakšno drugo pravico na stanovanju v skupnem premoženju iz prejšnjega odstavka, ki bi ovirala njegovo uporabo.

(3) Če je najemnik stanovanja iz prvega odstavka tega člena le eden od zakoncev, ta ne sme odpovedati najemnega razmerja brez pisnega soglasja drugega zakonca. V nasprotnem primeru odpoved najemnega razmerja nima pravnega učinka.

(4) Če je zakonec soglasje iz drugega ali tretjega odstavka tega člena odrekel brez upravičenega razloga, odloči o tem sodišče. Pri tem sodišče upošteva stanovanjske potrebe zakoncev, njune upravičene interese, potrebe in koristi otrok, ki živijo z njima, in druge okoliščine primera.

60. člen
(odločanje o skupnih zadevah)

O skupnih zadevah odločata zakonca sporazumno.

61. člen
(prispevek zakoncev)

Za zadovoljevanje vseh potreb življenjske skupnosti in za preživljanje družine prispevata zakonca v sorazmerju s svojimi zmožnostmi.

62. člen
(preživljanje med zakoncema v času zakonske zveze)

(1) Zakonec, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen, lahko zahteva, da ga drugi zakonec preživlja, kolikor je v njegovi moči.

(2) Med trajanjem zakonske zveze se za preživitinska razmerja med zakoncema smiselno uporabljajo določbe tega zakonika o preživitinskih razmerjih med razvezanima zakoncema.

10. Premoženska razmerja med zakonci

63. člen
(premoženski režim)

Premoženski režim zakoncev je celota pravil, ki urejajo premoženske odnose med zakoncema in v razmerju do tretjih oseb.

64. člen
(sklepanje pravnih poslov)

(1) Zakonca lahko sklepata med seboj vse pravne posle, ki jih lahko sklepata tudi z drugimi osebami, ter na tej podlagi ustanovljata pravice in obveznosti.

(2) Pogodbe glede premoženskih pravic in obveznosti, ki jih sklepata zakonca med seboj, morajo biti sklenjene v obliki notarskega zapisa.

(3) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka ni treba skleniti pogodbe v obliki notarskega zapisa za običajna manjša darila, ki so sorazmerna s premoženjskim stanjem darovalca, če za razpolaganje s tem premoženjem ni drugače določeno z zakonom.

65. člen
(domneva zakonitega premoženjskega režima)

Za zakonca velja zakoniti premoženjski režim, razen če se o vsebini premoženjskega režima dogovorita s pogodbo o ureditvi premoženjskopravnih razmerij. V tem primeru velja za njiju pogodbeni premoženjski režim.

66. člen
(zakoniti premoženjski režim)

Zakoniti premoženjski režim med zakoncema je režim premoženjske skupnosti za skupno premoženje zakoncev in režim ločenega premoženja za posebno premoženje vsakega od zakoncev.

67. člen
(skupno premoženje)

Skupno premoženje zakoncev so vse premoženjske pravice, ki so bile pridobljene z delom ali odplačno med trajanjem zakonske zveze in življenjske skupnosti zakoncev. Skupno premoženje zakoncev je tudi premoženje, ki je pridobljeno na podlagi in s pomočjo skupnega premoženja oziroma iz premoženja, ki iz njega izhaja.

68. člen
(deleža zakoncev na skupnem premoženju)

(1) Skupno premoženje zakoncev pripada zakoncema skupaj. Na skupnem premoženju zakoncev deleži vsakega od njiju niso določeni.

(2) Zakonec ne more razpolagati s svojim nedoločenim deležem na skupnem premoženju s pravnimi posli med živimi, zlasti ga ne more odsvojiti ali obremeniti.

(3) Na stvareh iz skupnega premoženja imata zakonca skupno lastnino.

69. člen
(skupno upravljanje in razpolaganje)

(1) Zakonca upravljata in razpolagata s skupnim premoženjem skupno in sporazumno.

(2) Če eden od zakoncev razpolaga s premoženjem manjše vrednosti ali če opravlja pravne posle rednega upravljanja skupnega premoženja, se šteje, da ima soglasje drugega zakonca.

70. člen
(dogovor o upravljanju in razpolaganju)

(1) Zakonca se lahko dogovorita o drugačnem upravljanju skupnega premoženja in drugačnem razpolaganju z njim, kakor je to določeno v 69. členu tega zakonika.

(2) Če se dogovorita, da bo s skupnim premoženjem upravljala ali razpolagala le eden od njiju, mora ta upoštevati tudi koristi drugega zakonca. Vsak od njiju lahko kadarkoli odstopi od dogovora o upravljanju ali razpolaganju, ne sme pa tega storiti ob neprimernem času.

(3) Dogovor iz prvega odstavka tega člena ne sme biti v nasprotju z drugim in tretjim odstavkom 59. člena tega zakonika.

71. člen
(razdelitev skupnega premoženja)

(1) Skupno premoženje zakoncev se razdeli, če njuna zakonska zveza preneha. Med trajanjem zakonske zveze se skupno premoženje razdeli na podlagi sporazuma ali na predlog enega od zakoncev.

(2) Sporazum iz prejšnjega odstavka vsebuje tudi sporazum zakoncev o obsegu skupnega premoženja.

(3) Če v pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, s katero zakonca spreminjata zakoniti premoženjski režim, ni določen način delitve skupnega premoženja, se to razdeli po pravilih zakonitega premoženjskega režima, razen če se zakonca sporazumeta drugače. Delitev se opravi po stanju ob začetku učinkovanja pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

72. člen

(dolgovi in terjatve na skupnem premoženju)

Pred ugotavljanjem deleža vsakega od zakoncev na skupnem premoženju se ugotovijo njuni dolgovi in terjatve glede tega premoženja.

73. člen

(višina deležev na skupnem premoženju)

O višini deležev na skupnem premoženju se zakonca lahko dogovorita ali pa na zahtevo enega od njiju o tem odloči sodišče.

74. člen

(deleža zakoncev pri delitvi skupnega premoženja)

(1) Pri delitvi skupnega premoženja se šteje, da sta deleža na njem enaka, zakonca pa lahko dokažeta, da sta prispevala k skupnemu premoženju v drugačnem razmerju. Neznatna razlika v prispevkih posameznega zakonca k skupnemu premoženju se ne upošteva.

(2) V sporu o tem, kolikšen je delež vsakega zakonca na skupnem premoženju, upošteva sodišče vse okoliščine primera, zlasti dohodke vsakega od zakoncev, pomoč, ki jo zakonec daje drugemu zakoncu, varstvo in vzgojo otrok, opravljanje gospodinjstkih del, skrb za dom in družino, za ohranitev premoženja ter vsako drugo obliko dela in sodelovanja pri upravljanju, ohranitvi in povečanju skupnega premoženja.

75. člen
(način delitve premoženja)

(1) Ko so dogovorjeni oziroma določeni deleži na skupnem premoženju, se zakonca lahko dogovorita o načinu delitve premoženja. Za delitev šteje tudi njun dogovor, da postaneta solastnika stvari v sorazmerju s svojima deležema iz skupnega premoženja.

(2) Če dogovor o načinu delitve premoženja ni dosežen, sodišče premoženje razdeli po pravilih, ki veljajo za delitev skupnega premoženja.

76. člen
(predmeti za opravljanje poklica in osebni predmeti)

(1) Ob delitvi skupnega premoženja zakoncev se zakoncu na njegov predlog na račun njegovega deleža dodelijo tisti predmeti, ki so namenjeni za opravljanje njegovega poklica ali druge dejavnosti oziroma mu omogočajo pridobivanje dohodka.

(2) Enako velja za predmete, ki so namenjeni izključno osebni rabi enega od zakoncev in niso njegovo posebno premoženje.

77. člen
(posebno premoženje)

(1) Posebno premoženje vsakega od zakoncev je tisto, ki ga je pridobil pred sklenitvijo zakonske zveze ali neodplačno med trajanjem zakonske zveze.

(2) Ne glede na izvor ali način pridobitve so posebno premoženje zakonca stvari manjše vrednosti za izključno njegovo osebno rabo.

78. člen
(razpolaganje s posebnim premoženjem)

(1) Na stvareh, ki so posebno premoženje enega od zakoncev, zakonec izvaja lastninsko pravico samostojno.

(2) Določba prejšnjega odstavka se smiselno uporablja tudi za ostalo posebno premoženje enega od zakoncev.

79. člen
(vlaganja v nepremičnine)

(1) Če zakonec vlaga delo ali sredstva v nepremičnino, ki je posebno premoženje drugega zakonca, se lahko sporazumeta o obstoju in višini njegove terjatve in o njenem zavarovanju.

(2) Če sporazum ni dosežen, lahko zakonec zahteva, da sodišče odloči o obstoju in višini njegove terjatve ter o njenem zavarovanju po predpisih stvarnega prava in po določbah zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje.

80. člen
(vlaganja v podjetje)

(1) Če zakonec vlaga svoj prispevek v gospodarsko družbo ali v drugo pravno osebo ali v podjetje samostojnega podjetnika posameznika ali samostojne podjetnice posameznice, ki predstavlja posebno premoženje drugega zakonca, zakonca s pogodbo določita obliko udeležbe zakonca, ki vlaga svoj prispevek.

(2) Če takega dogovora ni, se šteje, da gre za udeležbo po pravilih obligacijskega prava o družbeni pogodbi.

81. člen (podjetniško premoženje zakoncev)

(1) Če zakonca skupaj opravljata pridobitno dejavnost ali sta pri njej udeležena in sta sklenila družbeno pogodbo, pogodbo o delu ali drugo tovrstno pogodbo, ki ureja konkretno razmerje, se za obravnavanje njunih premoženjskih vprašanj iz te dejavnosti ne uporabljajo pravila njenega premoženjskega režima po tem zakoniku.

(2) Če zakonca nista sklenila pogodbe iz prejšnjega odstavka in imata sklenjeno pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, vendar se v njej nista izrecno dogovorila o vprašanjih, ki izvirajo iz skupne pridobitne dejavnosti ali udeležbe pri njej, se pravila njenega pogodbenega premoženjskega režima uporabijo tudi pri odločanju o teh vprašanjih.

(3) Če zakonca nista sklenila pogodbe iz prvega odstavka tega člena in tudi nista sklenila pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ali pa sta jo sklenila, vendar z razlago njenih določb ni mogoče rešiti vprašanj iz njune skupne pridobitne dejavnosti ali udeležbe pri njej, se uporabljajo pravila zakonitega premoženjskega režima.

82. člen (skupne obveznosti zakoncev)

(1) Skupne obveznosti zakoncev so tiste, ki po splošnih predpisih obremenjujejo oba zakonca, obveznosti, nastale v zvezi s skupnim premoženjem, in obveznosti, ki jih prevzame zakonec za tekoče potrebe življenjske skupnosti z drugim zakoncem ali družine. Za te obveznosti odgovarjata zakonca nerazdelno s skupnim in tudi s posebnim premoženjem vsakega od njiju.

(2) Zakonec lahko od drugega zakonca terja povračilo za to, kar je ob poravnavi obveznosti, ki bremeni oba, plačal več, kakor znaša njegov del obveznosti.

83. člen (določitev deleža dolžnika na skupnem premoženju)

(1) Upnik lahko na podlagi pravnomočne sodbe zahteva, da sodišče določi delež dolžnika na skupnem premoženju in nato zahteva izvršbo na ta delež.

(2) Če je v izvršilnem postopku dovoljena prodaja deleža, ki ga ima zakonec na skupnem premoženju, ima drugi zakonec prednostno pravico kupiti ta delež po ceni, ki se določi po določbah zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje.

(3) V postopku osebnega stečaja nad zakoncem, sodišče, ki vodi ta postopek, s sklepom o preizkusu izločitvenih pravic na predlog upravitelja določi, da je delež stečajnega dolžnika na skupnem premoženju enak polovici, razen če je drug zakonec vložil prijavo izločitvene pravice iz petega odstavka tega člena.

(4) Če je po presoji upravitelja delež stečajnega dolžnika na skupnem premoženju večji od polovice, mora upravitelj kot zakoniti zastopnik stečajnega dolžnika zahtevati določitev deleža stečajnega dolžnika. Za spor iz prejšnjega stavka se uporablja drugi odstavek 74. člena tega zakonika.

(5) Drug zakonec lahko v postopku osebnega stečaja nad zakoncem vloži prijavo izločitvene pravice, s katero uveljavlja, da je njegov delež na skupnem premoženju večji. Če drugi zakonec take prijave ne vloži, se šteje, da je v postopku osebnega stečaja prijavil izločitveno pravico na deležu skupnega premoženja, ki je enak polovici.

84. člen (posebne obveznosti zakonca)

(1) Posebne obveznosti zakonca so tiste, ki jih je imel pred sklenitvijo zakonske zveze, in tiste, ki jih prevzame po sklenitvi zakonske zveze, a ne predstavljajo skupne obveznosti zakoncev po prvem odstavku 82. člena tega zakonika.

(2) Za posebne obveznosti odgovarja zakonec s svojim posebnim premoženjem in svojim deležem na skupnem premoženju.

85. člen (pogodba o ureditvi premoženjskopravnih razmerij)

(1) Pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij je pogodba, s katero se zakonca dogovorita o vsebini njunega premoženjskega režima, ki se razlikuje od zakonitega. V njej lahko sporazumno uredita tudi druga premoženjska razmerja za čas trajanja zakonske zveze kakor tudi za primer razveze.

(2) Za zakonca velja pogodbeni premoženjski režim od sklenitve pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, če se v njej ne dogovorita drugače.

(3) Pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki jo skleneta bodoča zakonca, učinkuje z dnem sklenitve zakonske zveze ali z dnem po sklenitvi zakonske zveze, ki ga določita bodoča zakonca v pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

(4) Če s tem zakonikom ni določeno drugače, se za sklepanje pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij med bodočima zakoncema smiselno uporabljajo določbe tega zakonika o sklepanju pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij med zakoncema.

(5) Zakonca morata pred sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij drug drugega seznaniti s svojim premoženjskim stanjem, sicer je pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij izpodbojna.

(6) Določbe tega zakonika o pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij se smiselno uporabljajo za pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij med zunajzakonskima partnerjema.

86. člen

(sporazum o preživljanju v pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Del pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij je lahko tudi sporazum o medsebojnem preživljanju in sporazum o preživnini za primer razveze zakonske zveze.

87. člen

(notarjeva obveznost pojasnitve)

(1) Pred sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij mora notar zakonca seznaniti z zakonitim premoženjskim režimom in ju poučiti o premoženjskih pravicah in obveznostih, ki izhajajo iz tega zakonika.

(2) Pred sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij mora notar zakoncema nepristransko svetovati in se prepričati, da sta oba v celoti razumela pomen in pravne posledice vsebine pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki jo želita skleniti, prav tako pa se mora prepričati, da njena vsebina ne nasprotuje ustavi, prisilnim predpisom ali moralnim načelom.

(3) Notar zakonca seznaniti z registrom pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij in podatki, ki se vanj vpisujejo, ter ju pouči o možnosti, da se ob njunem soglasju pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vpiše v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, in o pravnih posledicah takšnega vpisa. Prav tako notar zakonca pouči o možnosti, da se pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ne vpiše v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij in o pravnih posledicah takšnega ravnanja.

88. člen

(hramba in vpogled v pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

(1) Sklenjene pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij hranijo notarji v skladu s predpisi o notariatu.

(2) V vsebino pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij lahko vpogledajo osebe, za katere tako določa zakon, ki ureja notariat. Te osebe lahko zahtevajo tudi overjen ali navadni prepis notarskega zapisa.

(3) V vsebino pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij lahko vpogleda tudi sodišče za namen postopka, v katerem je odločitev odvisna od vsebine pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

89. člen

(neveljavnost pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

(1) Če je pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij neveljavna, za zakonca velja zakoniti premoženjski režim.

(2) Če je pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v svojih določbah nejasna, tako da ni mogoče ugotoviti vsebine premoženjskega režima, o katerem sta se zakonca želela dogovoriti oziroma pravila, po katerem sta želela obravnavati medsebojna premoženjska razmerja, velja zakoniti premoženjski režim.

90. člen

(register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

(1) Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij je računalniško vodena zbirka podatkov, ki jo vodi Notarska zbornica Slovenije.

(2) Ko bodoča zakonca, ki sta sklenila pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, skleneta zakonsko zvezo, pošljeta izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi notarju, pri katerem sta sklenila pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

(3) Notar, ki sestavi pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ali spremembo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, pošlje Notarski zbornici Slovenije zahtevo za vpis v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v osmih dneh od prejema izpiska iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi ali v osmih dneh od sklenitve ali spremembe pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, kadar je sklenjena ali spremenjena po sklenitvi zakonske zveze. Kadar zakonca skleneta ali spremenita pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki ne učinkuje z dnem sklenitve zakonske zveze, ali z dnem sklenitve ali spremembe pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, pošlje notar Notarski zbornici Slovenije zahtevo za vpis v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v osmih dneh od dneva začetka učinkovanja pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

(4) Kadar zakonca skleneta zakonsko zvezo v tujini, morata poslati notarju izpisek o sklenitvi zakonske zveze iz matičnega registra, če ni v mednarodni pogodbi drugače določeno. Notar pošlje Notarski zbornici Slovenije zahtevo za vpis v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v osmih dneh od prejema izpiska.

(5) Notar, ki sestavi pogodbo ali spremembo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, v zahtevi za vpis v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij navede podatke iz drugega odstavka 93. člena tega zakonika, s katerimi razpolaga.

(6) Zahtevo za vpis prenehanja veljavnosti pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij pošljeta notarju, ki je sestavil pogodbo, zakonca, ki sta sklenila pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ali njuni pravni nasledniki. Notar pošlje zahtevo za vpis prenehanja pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki vsebuje datum prenehanja, Notarski zbornici Slovenije v osmih dneh od prejema zahteve.

91. člen
(vsebina registra)

(1) Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vsebuje podatke o sklenjenih pogodbah o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

(2) Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vsebuje naslednje podatke:

- zaporedno številko in datum vpisa,
- osebno ime zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev, EMŠO oziroma datum, kraj in državo rojstva za zakonca ali zunajzakonskega partnerja, ki je tuj državljan, naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev,
- osebno ime in sedež notarja, ki hrani pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij,
- datum sklenitve, datum začetka učinkovanja, datum spremembe in datum prenehanja veljavnosti pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

(3) Podatki v registru pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij se hranijo trajno.

92. člen
(vzpostavitev registra)

Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vzpostavi Notarska zbornica Slovenije.

93. člen
(podatki v registru)

(1) Podatki iz 91. člena tega zakonika se zbirajo in uporabljajo za izkazovanje obstoja pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

(2) Javni so naslednji podatki pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki je vpisana v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij:

- osebno ime in naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev,
- osebno ime in sedež notarja, ki hrani pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij,
- datum vpisa v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, datum sklenitve, datum začetka učinkovanja, datum spremembe in datum prenehanja veljavnosti pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

(3) Javnost podatka o tem, da obstaja pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ne izključuje splošnih pravil o zaupanju v zemljiško knjigo in o domnevi lastninske pravice, ki jih določata zakon, ki ureja stvarnopravna razmerja, in zakon, ki ureja zemljiško knjigo.

94. člen

(nevpisana pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Če pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ni vpisana v registru pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, se v razmerju do tretjih oseb domneva, da velja za premoženjska razmerja med zakoncema zakoniti premoženjski režim.

11. Prenehanje zakonske zveze

95. člen

(način prenehanja zakonske zveze)

Zakonska zveza preneha s smrtjo enega zakonca, z razglasitvijo enega zakonca za mrtvega, z razveljavitvijo ali z razvezo zakonske zveze.

96. člen

(sporazumna razveza)

(1) Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev, če sta se sporazumela o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši v skladu z določbami tega zakonika in če sta predložila v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjen sporazum o delitvi skupnega premoženja, o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja, in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen.

(2) Preden sodišče razveže zakonsko zvezo, mora ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in starši v skladu s koristjo otrok. Če sodišče ugotovi, da sporazum zakoncev iz prejšnjega odstavka ni v skladu s koristjo otrok, predlog za sporazumno razvezo zavrne.

(3) Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev tudi, če nista predložila v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjenega sporazuma o delitvi skupnega premoženja, o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja, in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen, če v predlogu za sporazumno razvezo izjavita, da nimata skupnega premoženja, da nimata najemnega stanovanja oziroma da noben zakonec ni brez sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen.

(4) Sodišče pošlje sodbo o razvezi iz prvega odstavka tega člena upravni enoti, ki vpiše razvezo zakonske zveze v matični register, v roku osmih dni po izdaji sodbe.

97. člen

(sporazumna razveza pred notarjem)

(1) Če se zakonca, ki nimata skupnih otrok, nad katerimi izvajata starševsko skrb, želita razvezati, in se sporazumeta o delitvi skupnega premoženja, o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja, v katerem živita, in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje, in brez svoje krivde ni zaposlen, pri notarju zahtevata, da sestavi notarski zapis sporazuma zakoncev o razvezi zakonske zveze.

(2) Zakonska zveza je razvezana z dnem podpisa notarskega zapisa iz prejšnjega odstavka. Notarski zapis iz prejšnjega odstavka je pravna podlaga za vpis razveze zakonske zveze v matični register.

(3) Notar pošlje notarski zapis iz prvega odstavka tega člena upravni enoti, ki vpiše razvezo zakonske zveze v matični register.

98. člen
(razveza s tožbo)

(1) Če je zakonska zveza iz katerega koli vzroka nevzdržna, sme vsak zakonec zahtevati razvezo zakonske zveze.

(2) Kadar sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi prejšnjega odstavka, odloči tudi o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši v skladu s tem zakonom.

(3) Preden sodišče odloči po prejšnjem odstavku, mora ugotoviti, kako bodo koristi otroka najbolj zagotovljene.

(4) Sodišče pošlje sodbo o razvezi iz prvega odstavka tega člena upravni enoti, ki vpiše razvezo zakonske zveze v matični register, v roku osmih dni po izdaji sodbe.

99. člen
(uporaba določb)

Ob razveljavitvi zakonske zveze se za razmerja zakoncev iz neveljavne zakonske zveze do skupnih otrok smiselno uporabljajo določbe za razmerja do skupnih otrok ob razvezi zakonske zveze.

12. Razmerja med razvezanima zakoncema

100. člen
(pravica do preživnine)

(1) Nepreskrbljeni zakonec, ki nima sredstev za preživljanje in brez svoje krivde ni zaposlen, lahko od drugega zakonca zahteva preživnino v postopku za razvezo zakonske zveze, lahko pa tudi s posebno tožbo, ki jo mora vložiti v enem letu od pravnomočno razvezane zakonske zveze.

(2) S tožbo iz prejšnjega odstavka sme razvezani zakonec po koncu postopka za razvezo zakonske zveze zahtevati preživnino le, če so pogoji za preživljanje obstajali že v času razveze in obstajajo tudi, ko zakonec zahteva preživnino.

(3) Sodišče zahtevkov za preživnino zavrne, če bi bilo plačilo preživnine zakoncu, ki zahteva preživnino, glede na vzroke, ki so pripeljali do nevdržnosti zakonske zveze, krivično do drugega zakonca ali če je zakonec, ki zahteva preživnino, pred ali med postopkom za razvezo zakonske zveze ali po razvezi storil kaznivo dejanje zoper drugega zakonca, otroka ali starše drugega zakonca.

101. člen (sporazum o preživnini)

(1) Zakonca lahko v obliki izvršljivega notarskega zapisa skleneta sporazum o preživnini za primer razveze zakonske zveze ob sklenitvi zakonske zveze, med njenim trajanjem ali ob razvezi.

(2) Sporazum iz prejšnjega odstavka, zlasti sporazum o odpovedi pravice do preživnine, ne sme ogroziti koristi otrok.

102. člen (določitev preživnine za določen čas)

Zakoncu iz 100. člena tega zakonika, ki potrebuje krajši čas, da si uredi življenjske razmere po razvezi zakonske zveze, se lahko določi preživnina za ta čas.

103. člen (določitev višine preživnine)

Preživnina se določi glede na potrebe upravičenca in zmožnosti zavezanca.

104. člen
(določitev preživnine)

(1) Preživnina se določi v mesečnem znesku in za naprej ter se lahko zahteva od dneva vložitve tožbe, s katero je bila zahtevana preživnina.

(2) Izjemoma se preživnina lahko določi v enkratnem znesku ali na drug način, če to opravičujejo posebni razlogi.

(3) Preživnina, določena na način iz prejšnjega odstavka, ne sme bistveno poslabšati položaja upravičenca, ki bi ga imel, če bi prejemal preživnino vnaprej v mesečnih zneskih, niti ne sme biti preveliko breme za zavezanca.

105. člen
(prednost pri odločanju o preživnini)

Med razvezanima zakoncema ni obveznosti preživljanja, če bi bilo s tem ogroženo njuno lastno preživljanje ali preživljanje otrok, ki jih morata preživljati po 185. členu tega zakonika.

106. člen
(sprememba višine in odprava preživnine)

(1) Sodišče lahko na zahtevo upravičenca ali zavezanca zviša, zniža ali odpravi z izvršilnim naslovom določeno preživnino, če se spremenijo potrebe upravičenca ali zmožnosti zavezanca, na podlagi katerih je bila preživnina določena, ali če je upravičenec storil kaznivo dejanje zoper zavezanca, otroka ali starše zavezanca.

(2) O zvišanju, znižanju ali odpravi preživnine lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa, pri čemer sporazum ne sme ogroziti koristi otrok.

107. člen
(usklajevanje preživnin)

(1) Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Uskladitev se opravi v mesecu januarju, pri čemer se upošteva kumulativna rast cen življenjskih potrebščin od meseca, od katerega je bila preživnina nazadnje določena ali usklajena. Količnik uskladitve preživnin objavi minister, pristojen za družino, v Uradnem listu Republike Slovenije.

(2) Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo ali izvršljivi notarski zapis mora sodišče ali notar poslati pristojnemu centru za socialno delo, če ni bilo dogovorjeno drugačno usklajevanje.

(3) Center za socialno delo pisno obvesti upravičenca in zavezanca o vsakokratni uskladitvi in novem znesku preživnine. Obvestilo centra za socialno delo je skupaj s sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo ali izvršljivim notarskim zapisom izvršilni naslov.

108. člen
(prenehanje pravice do preživnine)

Pravica do preživnine preneha, če razvezani zakonec, ki jo je prejemal, pridobi premoženje ali svoje dohodke, s katerimi se lahko preživlja, če sklene novo zakonsko zvezo, če živi v zunajzakonski skupnosti ali v partnerski zvezi.

109. člen
(stanovanjsko varstvo ob razvezi)

(1) Ob razvezi zakonske zveze lahko vsak od zakoncev zahteva, da mu drugi zakonec prepusti v uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita ali sta živela, ali del tega stanovanja.

(2) Sodišče odloči o prepustitvi stanovanja v uporabo zakoncu, če tako zahtevajo koristi otrok, upoštevajo pa se tudi stanovanjske potrebe zakoncev in njihovi upravičeni interesi.

(3) Če je ob razvezi le eden od zakoncev lastnik ali imetnik stavbne pravice ali pravice do užitka ali rabe na zemljišču, na katerem je stanovanje, ali je le eden od zakoncev etažni lastnik stanovanja ali upravičenec služnosti stanovanja ali navedene pravice pripadajo enemu izmed zakoncev skupaj s tretjo osebo, sodišče stanovanje v celoti ali delno dodeli v uporabo drugemu zakoncu samo, če ta nima drugega primernega stanovanja in bi zaradi zavrnitve njegovega zahtevka nastal izjemno težak življenjski položaj zanj in za otroke.

(4) Sodišče dodeli stanovanje v uporabo le za določen čas, ki je potreben, da se zakonec in otroci vživijo v nov položaj in si uredijo življenjske razmere.

(5) Sodišče dodeli stanovanje zakoncu v uporabo za največ šest mesecev. Na predlog zakonca, ki zahteva prepustitev stanovanja v uporabo, sodišče dodelitev stanovanja podaljša še za največ šest mesecev.

(6) Če sodišče dodeli zakoncu v uporabo stanovanje, na zahtevo drugega zakonca določi tudi znesek uporabnine, ki ga mora ta zakonec plačati kot nadomestilo za uporabo stanovanja, razen če zakonec nima dovolj sredstev za življenje.

(7) Zakonec, ki je drugemu zakoncu zavezan prepustiti stanovanje v uporabo, mora opustiti vse, kar bi temu zakoncu oteževalo ali preprečilo uporabo stanovanja ali njegovega dela.

(8) Če ob razvezi zakonske zveze zakonec, nad katerim drugi zakonec izvaja nasilje ali če izvaja nasilje nad njegovimi otroki, zahteva, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita ali sta živela, se smiselno uporabi zakon, ki ureja preprečevanje nasilja v družini.

110. člen (vračanje daril)

(1) Običajnih daril, ki sta si jih zakonca dala pred sklenitvijo zakonske zveze ali med trajanjem zakonske zveze, ni treba vračati, če so v sorazmerju s premoženjskimi razmerami darovalca.

(2) Druga darila, zlasti taka, ki niso v sorazmerju s premoženjskimi razmerami darovalca, se morajo vrniti, razen če se zakonca dogovorita drugače v obliki notarskega zapisa.

(3) Darila se vrnejo v stanju, v kakršnem so bila ob vložitvi tožbe za vrnitev darila.

(4) Za odsvojena darila se vrne njihova vrednost v denarju ali stvar, prejeta zanje.

111. člen

(nadaljevanje razveznega postopka po pravnih naslednikih)

(1) Pravica do tožbe za razvezo zakonske zveze ne preide na dediče, tožnikovi dediči pa smejo nadaljevati že začeti postopek, da bi dokazali utemeljenost tožbenega zahtevka.

(2) Darila, ki jih je preživel zakonec dobil od svojega zakonca, pa tudi darila, ki jih je slednjemu dal, se vračajo po pravilih, ki veljajo za darila po razvezi zakonske zveze.

Tretji del: RAZMERJA MED STARŠI IN OTROKI

1. Ugotavljanje očetovstva in materinstva

112. člen

(otrokova mati)

Za otrokovo mater velja ženska, ki ga je rodila.

113. člen

(oče otroka, rojenega v zakonski zvezi)

(1) Za očeta otroka, rojenega v zakonski zvezi, velja mož otrokove matere.

(2) Če preneha zakonska zveza s smrtjo moža otrokove matere, otrok pa se rodi v 300 dneh po prenehanju zakonske zveze, velja za otrokovega očeta umrli materin mož.

(3) Za otrokovega očeta, rojenega v zakonski zvezi, ki jo je mati sklenila v 300 dneh po prenehanju prejšnje zakonske zveze, velja materin mož iz nove zakonske zveze, ne glede na razlog prenehanja prejšnje zakonske zveze.

114. člen

(oče otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

Za očeta otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze s smrtjo moža otrokove matere, velja možki, ki prizna očetovstvo, ali katerega očetovstvo se ugotovi s sodno odločbo.

115. člen

(priznanje očetovstva)

Moški lahko prizna očetovstvo pri centru za socialno delo, pred matičarjem, v javni listini ali v oporoki.

116. člen

(pogoja za priznanje očetovstva)

Očetovstvo lahko prizna možki, ki je sposoben razumeti pomen in posledice priznanja.

117. člen
(soglasje k priznanju očetovstva)

(1) Priznanje očetovstva velja in se vpiše v matični register, če se z njim strinjata otrokova mati in oseba, katere očetovstvo se priznava, če je dopolnila 15 let in je sposobna razumeti pomen in posledice soglasja k priznanju.

(2) Mati lahko poda soglasje k priznanju očetovstva, če je sposobna razumeti pomen in posledice soglasja k priznanju.

118. člen
(soglasje v posebnih primerih)

(1) Kadar mati ni več živa ali njeno prebivališče ni znano, otrok pa v skladu s prvim odstavkom 117. člena tega zakonika sam ni sposoben dati soglasja k priznanju očetovstva, lahko poda soglasje otrokov skrbnik z dovoljenjem centra za socialno delo.

(2) Kadar mati ni več živa ali njeno prebivališče ni znano, možki pa je otroka, ki je zapustil potomce, priznal po otrokovi smrti, lahko podajo soglasje k priznanju očetovstva otrokovi otroci, če teh ni, pa otrokovi potomci naslednjega kolena.

119. člen
(priznanje v posebnih primerih)

(1) Prizna se lahko tudi spočet, a še ne rojen otrok, če s tem soglašata njegova mati.

(2) Priznanje očetovstva še ne rojenega otroka ima pravni učinek samo, če se otrok rodi živ.

(3) Otroka se lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar samo, če je zapustil potomce.

(4) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka se lahko prizna mrtvorojenega otroka ali otroka, ki umre takoj po rojstvu.

120. člen

(postopek priznanja očetovstva otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

(1) Ko matičar prejme obvestilo o rojstvu otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze s smrtjo moža otrokove matere, o tem obvesti pristojni center za socialno delo, ki pozove otrokovo mater, da poda izjavo, koga šteje za otrokovega očeta. Otrokova mati lahko poda tako izjavo tudi brez poziva.

(2) Če mati poda izjavo iz prejšnjega odstavka, pristojni center za socialno delo pozove osebo, ki jo je otrokova mati navedla kot otrokovega očeta, da prizna očetovstvo.

121. člen

(tožba matere za ugotovitev očetovstva)

(1) Če v primeru iz 120. člena tega zakonika oseba, ki jo je otrokova mati navedla kot otrokovega očeta, ne prizna očetovstva, lahko mati vloži tožbo za ugotovitev očetovstva.

(2) Tožbo za ugotovitev očetovstva mati lahko vloži v roku enega leta po rojstvu otroka.

122. člen

(tožba otroka za ugotovitev očetovstva)

(1) Otrok, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v 300 dneh po prenehanju zakonske zveze, če je ta prenehala s smrtjo moža otrokove matere, ali otrok, za katerega je bilo očetovstvo izpodbito, lahko vloži tožbo za ugotovitev očetovstva najpozneje v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki so odločilne za vložitev tožbe.

(2) Petletni rok za tožbo, ki jo vložijo otroci, ne sme začeti teči preden otroci po zakonu, ki ureja pravni postopek, ne more samostojno opravljati procesnih dejanj.

123. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva po smrti domnevnega očeta)

Po smrti moškega, katerega očetovstvo naj bi se ugotovilo, lahko osebe iz 121. in 122. člena tega zakonika vložijo tožbo proti njegovim pravnim naslednikom.

124. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva, če ni materinega soglasja)

(1) Če se mati ne strinja s priznanjem očetovstva ali ne poda izjave v enem mesecu po prejemu obvestila matičarja o danem priznanju očetovstva, lahko tisti, ki je priznal otroka za svojega, vložijo tožbo za ugotovitev, da je on otrok oče.

(2) Tožbo lahko vložijo v enem letu od priznanja očetovstva.

125. člen

(tožba moškega za ugotovitev očetovstva)

Kdor misli, da je otrok oče, lahko v enem letu od takrat, ko je izvedel za okoliščine, iz katerih domneva, da je otrok oče, vložijo tožbo za ugotovitev očetovstva.

126. člen

(prispevek očeta k stroškom zaradi nosečnosti in poroda)

Otrokovi oče mora po svojih možnostih prispevati k stroškom, ki jih ima otrokova mati v zvezi z nosečnostjo in porodom.

127. člen
(ugotavljanje materinstva)

Določbe tega zakonika o ugotavljanju očetovstva se smiselno uporabljajo tudi pri ugotavljanju materinstva.

2. Izpodbijanje očetovstva in materinstva

128. člen
(tožba otrokovega očeta)

(1) Tisti, ki velja za otrokovega očeta po tem zakoniku, lahko izpodbija očetovstvo otroka, če dvomi, da je otrok njegov.

(2) Tožbo mora vložiti v enem letu od tedaj, ko je izvedel za okoliščine, ki vzbujajo dvom, da je otrok njegov.

129. člen
(tožba otrokove matere)

(1) Mati lahko izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za očeta njenega otroka po tem zakoniku.

(2) Tožbo mora vložiti v enem letu po otrokovem rojstvu.

130. člen
(tožba otroka)

(1) Otrok lahko izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za njegovega očeta po tem zakoniku, v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki zbujejo dvom v očetovstvo.

(2) Petletni rok za tožbo, ki jo vložijo otroci, ne sme začeti teči, preden otroci po zakonu, ki ureja pravni postopek, ne more samostojno opravljati procesnih dejanj.

131. člen
(tožba domnevnega očeta)

(1) Kdor misli, da je otrokov oče, lahko izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za otrokovega očeta po tem zakoniku, če hkrati zahteva, da se ugotovi njegovo očetovstvo.

(2) Tožbo mora vložiti v enem letu od takrat, ko je izvedel za okoliščine, iz katerih domneva, da je otrokov oče.

132. člen
(izpodbijanje materinstva)

Določbe tega zakonika o izpodbijanju očetovstva se smiselno uporabljajo tudi pri izpodbijanju materinstva.

3. Očetovstvo in materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo

133. člen
(materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

(1) Mati otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, je ženska, ki ga je rodila.

(2) Če je mati v postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo privolila po predpisih, ki urejajo postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo, njenega materinstva ni dovoljeno izpodbijati.

(3) Če je bil otrok spočet z biomedicinsko pomočjo z jajčno celico darovalke, njenega materinstva ni dovoljeno ugotavljati.

134. člen

(očetovstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

(1) Za očeta otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, velja materin mož ali njen zunajzakonski partner, ob pogoju, da sta v postopek privolila po predpisih, ki urejajo postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo.

(2) Očetovstva tistega, ki po prejšnjem odstavku velja za otrokovega očeta, ni dovoljeno izpodbijati, razen ob zatrjevanju, da otrok ni bil spočet po postopku oploditve z biomedicinsko pomočjo.

(3) Če je bil otrok spočet z biomedicinsko pomočjo s semensko celico darovalca, njegovega očetovstva ni dovoljeno ugotavljati.

4. Obveznosti in pravice staršev in otrok

135. člen

(načelo prvenstva in enake odgovornosti staršev do otrok)

Starši imajo glavno in enako odgovornost za varstvo in vzgojo otroka ter njegov razvoj. Koristi otroka so njihova poglobljena skrb. Država jim nudi pomoč pri izvajanju njihove odgovornosti.

136. člen

(vsebina starševske skrbi)

(1) Starševska skrb so obveznosti in pravice staršev, ki se nanašajo na skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo, varstvo in nego, nadzor nad otrokom in skrb za njegovo izobraževanje ter obveznosti in pravice staršev, ki se nanašajo na zastopanje in preživljanje otroka ter na upravljanje njegovega premoženja.

(2) Pristojni organ lahko omeji ali odvzame starševsko skrb enemu ali obema od staršev pod pogoji, ki jih določa ta zakonik.

137. člen (obveznosti staršev)

(1) Starši morajo skrbeti za življenje in zdravje svojih otrok, jih varovati, negovati in vzgajati ter nadzorovati.

(2) Starši morajo svojim otrokom omogočiti zdravo rast, skladen osebni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo.

(3) Starši morajo preživljati svoje otroke v skladu z določbami tega zakonika.

(4) Starši morajo po svojih močeh skrbeti za šolanje in strokovno izobrazbo svojih otrok glede na njihove sposobnosti, nagnjenja in želje.

138. člen (varstvo in vzgoja otrok)

(1) Če starši ne živijo ali ne bodo več živeli skupaj, se morajo sporazumeti o varstvu in vzgoji skupnih otrok v skladu z njihovimi koristmi. Sporazumejo se lahko za skupno varstvo in vzgojo otrok, da so vsi otroci v varstvu in vzgoji pri enem od njiju ali da so eni otroci pri enem, drugi pri drugem od njiju. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi družinski mediatorji.

(2) Če se starši sporazumejo o varstvu in vzgoji otrok, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok, predlog zavrne.

(3) Če se starši ne sporazumejo o varstvu in vzgoji otrok, o tem odloči sodišče. Sodišče lahko po uradni dolžnosti v skladu z določbami tega zakonika odloči tudi o vseh

ukrepih za varstvo koristi otrok. V postopku odločanja o varstvu in vzgoji sodišče vselej odloči tudi o preživljanju skupnih otrok in o stikih s starši v skladu s tem zakonikom.

(4) Sodišče izda novo odločbo o varstvu in vzgoji otroka, če to zahtevajo spremenjene razmere in koristi otroka.

139. člen
(skupno varstvo in vzgoja otroka)

Sodna poravnava ali odločitev sodišča o skupnem varstvu in vzgoji otroka mora vsebovati odločitev o stalnem prebivališču otroka, o tem, kateremu od staršev se vročajo pošiljke za otroka in o preživljanju otroka.

140. člen
(preživljanje otrok)

(1) Starši, ki ne živijo ali ne bodo več živeli skupaj, pa tudi starši, ki živijo skupaj, se sporazumejo o preživljanju skupnih otrok. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi mediatorji.

(2) Če se starši ne sporazumejo o preživljanju skupnih otrok, odloči o tem sodišče.

141. člen
(stiki s starši)

(1) Otrok ima pravico do stikov z obema od staršev in oba od staršev imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo koristi otroka.

(2) Tisti od staršev, kateremu je bil otrok zaupan v varstvo in vzgojo, ali druga oseba, h kateri je bil otrok nameščen, mora opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča stike. Prizadevati si mora za ustrezen otrokov odnos do stikov z drugim od staršev oziroma s starši. Tisti od

staršev, ki izvajajo stike, mora opustiti vse, kar otežuje izvajanje stikov ter varstvo in vzgojo otroka.

(3) Starši, ki ne živijo ali ne bodo več živeli skupaj, se sporazumejo o stikih. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi mediatorji.

(4) Če se starši sporazumejo o stikih, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne.

(5) Če se starši ne sporazumejo o stikih, odloči o tem sodišče.

(6) Sodišče lahko pravico do stikov odvzame ali omeji v skladu s 175. členom tega zakonika.

(7) Če tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike med otrokom in drugim od staršev ter stikov ni mogoče izvajati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo, lahko sodišče na predlog drugega od staršev odloči, da se tistemu, ki onemogoča stike, odvzame varstvo in vzgoja ter se otroka zaupa drugemu od staršev, če sodišče ugotovi, da bo ta omogočal stike, in če je le tako mogoče varovati korist otroka.

(8) Sodišče izda novo odločbo o stikih s starši, če to zahtevajo spremenjene razmere in koristi otroka.

142. člen (stiki z drugimi osebami)

(1) Otrok ima pravico do stikov z drugimi osebami, s katerimi je družinsko povezan in nanje osebno navezan, razen če je to v nasprotju s koristjo otroka. Šteje se, da so take osebe predvsem njegovi stari starši, bratje in sestre, polbratje in polsestre, nekdanja rejnica ali rejnik (v nadaljnjem besedilu: rejnik), prejšnji ali sedanji zakonec, zunajzakonska partnerica ali zunajzakonski partner (v nadaljnjem besedilu: zunajzakonski partner) enega ali drugega od njegovih staršev.

(2) O stikih se sporazumejo otrokovi starši, otrok, če je sposoben razumeti pomen sporazuma, in osebe iz prejšnjega odstavka. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi

sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi mediatorji. Obseg in način izvajanja stikov morata biti v korist otroka.

(3) Če se otrokovi starši, otrok in osebe iz prvega odstavka tega člena sporazumejo o stikih, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne.

(4) Če se otrokovi starši, otrok in osebe iz prvega odstavka tega člena ne sporazumejo, odloči o stikih sodišče.

143. člen (otrokovo mnenje in mnenje centra za socialno delo)

(1) Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitvi starševske skrbi sorodniku upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

(2) Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih, izvajanju starševske skrbi in podelitvi starševske skrbi sorodniku glede koristi otroka upošteva mnenje centra za socialno delo, kadar ga pridobi v skladu z določbami zakona, ki ureja nepravdni postopek.

144. člen (vnaprej izražena volja staršev)

(1) Starši lahko za primer smrti ali trajnejše nezmožnosti izvajanja starševske skrbi vnaprej izrazijo voljo glede:

- osebe, kateri se otrok zaupa v varstvo in vzgojo;
- sorodnika, ki se mu podeli starševska skrb;
- posvojitelja ali
- skrbnika.

(2) Veljavnost vnaprej izražene volje staršev se presoja enako kot veljavnost oporoke v skladu z zakonom, ki ureja dedovanje.

(3) Sodišče vnaprej izraženo voljo staršev upošteva, če ta ni v nasprotju s koristjo otroka.

145. člen
(zastopanje otrok)

(1) Otroke zastopajo starši, razen če zakon določa drugače.

(2) Če je treba otroku kaj vročiti ali sporočiti, se to lahko veljavno vroči ali sporoči enemu ali drugemu od staršev, če starši ne živijo skupaj, pa tistemu, pri katerem otrok živi, ali tistemu, ki je naveden v sodni poravnavi iz 139. člena tega zakonika.

146. člen
(sklepanje pravnih poslov)

(1) Otrok, ki dopolni 15 let, lahko sam sklepa pravne posle, če zakon ne določa drugače.

(2) Za sklepanje poslov, ki bistveno vplivajo na otrokovo življenje pred polnoletnostjo ali po njej, je potrebno dovoljenje staršev.

(3) Veljavnost pravnega posla, ki ga je otrok sklenil brez dovoljenja staršev, se presoja po pravilih obligacijskega prava.

147. člen
(upravljanje otrokovega premoženja)

Otrokovo premoženje upravljajo v njegovo korist njegovi starši.

148. člen
(dohodki iz premoženja otroka)

Dohodke iz premoženja otroka smejo starši uporabljati predvsem za njegovo preživljanje, vzgojo in izobraževanje, če sami nimajo zadosti sredstev pa tudi za nujne potrebe družinske skupnosti.

149. člen
(odsvojitvev in obremenitev stvari iz otrokovega premoženja)

(1) Starši smejo odsvojiti ali obremeniti stvari iz premoženja svojega otroka samo zaradi njegovega preživljanja, vzgoje in izobrazbe ali če to zahteva kakšna druga njegova korist.

(2) Če obstaja nevarnost, da bodo starši z odsvojitvijo ali obremenitvijo stvari iz premoženja svojega otroka ogrozili njegove premoženjske koristi, mora sodišče izreči ukrepe, ki jih za varstvo premoženjskih koristi otroka določa ta zakonik.

150. člen
(razpolaganje s plačo)

Otrok, ki je dopolnil 15 let in je zaposlen, lahko razpolaga s svojo plačo. Pri tem mora prispevati za svoje preživljanje in izobraževanje.

5. Izvajanje starševske skrbi

151. člen
(izvajanje starševske skrbi)

(1) Starševsko skrb izvajata oba od staršev sporazumno v skladu s koristjo otroka. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njuno željo pa tudi mediatorji.

(2) Kadar starši ne živijo skupaj in otrok ni zaupan v varstvo in vzgojo obema od staršev, odločata o vprašanjih, ki bistveno vplivajo na njegov razvoj, sporazumno in v skladu s koristjo otroka. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njuno željo pa tudi mediatorji.

(3) Tisti od staršev, ki mu je otrok zaupan v varstvo in vzgojo, odloča o vprašanjih otrokovega dnevnega življenja in o otrokovem stalnem prebivališču, če s tem ne posega na vprašanja, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj.

(4) Če se starši v primerih iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena ne sporazumejo o vprašanjih, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, odloči o tem sodišče.

(5) Kadar je eden od staršev zadržan izvajati starševsko skrb, jo izvaja drugi od staršev sam.

(6) Če eden od staršev ni več živ ali ni znan ali če mu je odvzeta starševska skrb, pripada starševska skrb drugemu od staršev.

6. Prenehanje starševske skrbi

152. člen (prenehanje starševske skrbi)

(1) Starševska skrb preneha s polnoletnostjo otroka, to je, ko dopolni 18 let, ali če otrok pridobi popolno poslovno sposobnost pred polnoletnostjo.

(2) Otrok pridobi popolno poslovno sposobnost s sklenitvijo zakonske zveze.

(3) Sodišče lahko prizna popolno poslovno sposobnost otroku, ki je postal roditelj in je dosegel tako telesno in duševno zrelost, da je sposoben za samostojno življenje.

7. Podelitev starševske skrbi sorodniku

153. člen

(podelitev starševske skrbi sorodniku)

(1) Za otroka, ki nima živih staršev, lahko sodišče sorodniku, ki izpolnjuje pogoje za posvojitev otroka iz 217. in 218. člena tega zakonika, ki je pripravljen celovito prevzeti skrb za otroka, podeli starševsko skrb.

(2) Sorodnikoma, ki sta v zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti ali sorodniku in njegovemu zakoncu ali zunajzakonskemu partnerju in izpolnjujeta pogoje iz prejšnjega odstavka in 215. člena tega zakonika, lahko sodišče starševsko skrb podeli le obema skupaj.

(3) S podelitvijo starševske skrbi pridobi oseba, ki ji je podeljena starševska skrb za otroka, enake obveznosti in pravice, kot bi jih imeli otrokovi starši in postane zakoniti zastopnik otroka, razen glede upravljanja otrokovega premoženja, kjer ima ta oseba položaj skrbnika.

(4) Za izvajanje in prenehanje starševske skrbi po tem členu ter ukrepe za varstvo koristi otroka se uporabljajo določbe tega zakonika.

(5) Obveznosti in pravice iz naslova podeljene starševske skrbi po tem členu prenehajo s smrtjo otroka ali osebe, ki ji je bila starševska skrb podeljena.

(6) Pravnomočno odločbo o podelitvi in o prenehanju podeljene starševske skrbi sodišče pošlje v 15 dneh od njene pravnomočnosti upravni enoti. Podelitev in prenehanje podeljene starševske skrbi se vpiše v matični register, in sicer se vpiše osebno ime sorodnika, ki mu je bila starševska skrb podeljena in njegova EMŠO. Če ima otrok nepremičnine, sodišče pravnomočno odločbo o podelitvi in o prenehanju podeljene starševske skrbi pošlje v 15 dneh od njene pravnomočnosti pristojnemu sodišču, ki podatek o podelitvi in o prenehanju podeljene starševske skrbi zaznamuje v zemljiški knjigi.

8. Ukrepi za varstvo koristi otroka

8.1. Splošne določbe

154. člen (splošno pooblastilo)

Sodišče in center za socialno delo morata izvesti potrebna dejanja in ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi.

155. člen
(obveznost države pri varovanju koristi otroka)

(1) Starši imajo pred vsemi drugimi pravico in obveznost varovati pravice in koristi svojega otroka, zato država izvede ukrepe za varstvo pravic in koristi otroka (v nadaljnjem besedilu: ukrep za varstvo koristi otroka) le takrat, ko starši te svoje pravice in obveznosti ne izvajajo ali je ne izvajajo v korist otroka.

(2) Ukrepi za varstvo koristi otroka se lahko izvajajo, dokler otrok ne postane popolnoma poslovno sposoben, če ta zakonik ne določa drugače.

156. člen
(pristojnost za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otroka)

Ukrepe za varstvo koristi otroka izrekata center za socialno delo in sodišče.

157. člen
(načelo najmilejšega ukrepa)

Pri izbiri ukrepa za varstvo koristi otroka je treba upoštevati dve omejitvi:

- izreče naj se ukrep, s katerim bodo starši čim manj omejeni pri izvajanju starševske skrbi, če je z njim mogoče dovolj zavarovati koristi otroka;
- predvsem naj se izreče ukrep, s katerim se otrok staršem ne odvzame, če je s tem ukrepom mogoče dovolj zavarovati koristi otroka.

158. člen
(pogoj za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otroka)

(1) Sodišče in center za socialno delo izrečeta ukrep za varstvo koristi otroka, če ugotovita, da je otrok ogrožen.

(2) Otrok je ogrožen, če je utrpel ali je zelo verjetno, da bo utrpel škodo, in je ta škoda oziroma verjetnost, da bo škoda nastala, posledica storitve ali opustitve staršev ali posledica otrokovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v njegovem odraščanju.

(3) Škoda iz prejšnjega odstavka obsega škodo na telesnem ali duševnem zdravju in razvoju otroka ali na otrokovem premoženju.

159. člen (otrokovo mnenje)

(1) Sodišče in center za socialno delo pri odločanju o ukrepu za varstvo koristi otroka upoštevata otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

(2) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka lahko center za socialno delo odloči o nujnem odvzemu otroka v skladu s 161. členu tega zakonika brez predhodno pridobljenega otrokovega mnenja.

(3) Sodišče lahko izda začasno odredbo brez predhodno pridobljenega otrokovega mnenja.

160. člen (vrste ukrepov)

Ukrepi za varstvo koristi otroka so nujni ukrep, začasne odredbe in ukrepi trajnejšega značaja.

8.2. Ukrepi za varstvo koristi otroka, ki jih izreka center za socialno delo

8.2.1. Nujni ukrep

161. člen (nujni odvzem otroka)

(1) Če je z verjetnostjo izkazana tako huda ogroženost otroka, da je njegove koristi mogoče zavarovati le s takojšnjim odvzema otroka staršem, center za socialno delo odloči in izvede ukrep nujnega odvzema otroka ter ga namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod. V tem primeru center za socialno delo drugo osebo, rejnika ali zavod tudi imenuje. Otroka se ne sme namestiti k osebi, ki ne more biti skrbnik. Glede obveznosti druge osebe, h kateri je otrok nameščen, in nadzora nad namestitvijo, se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti.

(2) Center za socialno delo začne postopek za odločitev o nujnem ukrepu po uradni dolžnosti, na predlog otroka, ki je dopolnil 15 let, ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

(3) Center za socialno delo odloči o ukrepu po skrajšanem ugotovitvenem postopku v skladu z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek.

(4) Centru za socialno delo lahko pri dejanju takojšnjega odvzema otroka staršem nudi pomoč policija v skladu s predpisi, ki urejajo naloge in pooblastila policije.

(5) Če center za socialno delo o nujnem ukrepu odloči ustno, mora stranki izdati pisno odločbo v 48 urah od izreka ustne odločbe.

162. člen (trajanje nujnega ukrepa)

(1) Nujni ukrep iz 161. člena tega zakonika traja največ šest dni. Center za socialno delo mora v 48 urah po izvedenem ukrepu predlagati sodišču izdajo začasne odredbe o odvzemu otroka. O predlogu za izdajo začasne odredbe mora sodišče odločiti v štirih dneh.

(2) Nujni ukrep preneha veljati po šestih dneh od njegove izvedbe, pred tem pa preneha veljati:

- v 48 urah po izvedenem ukrepu, če center za socialno delo v tem času sodišču ne predlaga izdaje začasne odredbe,
- z dnem odločitve o izdaji začasne odredbe, ali odločitve, da je predlog za izdajo začasne odredbe zavržen ali zavrjen.

8.2.2. Ukrep trajnejšega značaja

163. člen (nadzor izvajanja starševske skrbi)

(1) Center za socialno delo nadzira izvajanje starševske skrbi, če je otrok ogrožen in bo korist otroka ob upoštevanju okoliščin primera dovolj zavarovana s tem ukrepom.

(2) Center za socialno delo začne postopek za odločitev o ukrepu nadzora starševske skrbi po uradni dolžnosti, na predlog otroka, ki je dopolnil 15 let, ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

(3) Center za socialno delo od staršev zahteva, da predložijo poročilo oziroma dokazila o upravljanju otrokovega premoženja, če oceni, da je to premoženje ogroženo.

(4) Center za socialno delo ob upoštevanju okoliščin primera določi, kolikokrat in kako se izvaja nadzor.

(5) Ukrep traja največ eno leto in ga ni mogoče podaljšati.

8.3. Ukrepi za varstvo koristi otroka, ki jih izreka sodišče

164. člen (odločanje o ukrepih in spremljanje izvajanja ukrepov)

(1) Sodišče po uradni dolžnosti ali na predlog izreče ukrepe za varstvo koristi otroka, odloči o prenehanju ukrepa, če so prenehali razlogi zanj, izreče drug ukrep za varstvo koristi otroka, če se med izvajanjem ukrepa izkaže, da slabo vpliva na otrokovo zdravje, razvoj ali premoženje, odloči o podaljšanju izrečenega ukrepa ali ukrep ponovno izreče.

(2) Pravnomočno sodno odločbo o ukrepu za varstvo koristi otroka sodišče pošlje pristojnemu centru za socialno delo, ki spremlja izvajanje ukrepa.

(3) Ukrepi za varstvo koristi otroka trajajo največ toliko časa, kot to določa ta zakonik za posamezne ukrepe, razen če sodišče podaljša izrečen ukrep.

8.3.1. Začasne odredbe

165. člen (pogoj za izdajo začasne odredbe)

Sodišče izda začasno odredbo, če je verjetno izkazano, da je otrok ogrožen.

166. člen (vrste začasnih odredb)

(1) Sodišče sme za varstvo koristi otroka izdati začasno odredbo, s katero je mogoče doseči začasno varstvo koristi otroka, zlasti pa:

- odredbo, s katero otroka odvzame staršem in ga namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod;
- odredbo o vstopu v stanovanje ali druge prostore, v katerih se otrok nahaja, proti volji staršev;
- odredbo o prepovedi ali omejitvi stikov;
- odredbo o načinu izvajanja stikov;
- odredbo o vzgoji in varstvu otroka;
- odredbo o preživljanju otroka;
- odredbo o prepovedi prehoda državne meje z otrokom;
- odredbo o izselitvi nasilnega člana iz skupnega stanovanja;
- odredbo o prepovedi približevanja otroku osebam, ki ga ogrožajo;
- odredbo o zavarovanju na premoženju staršev ali otroka;
- odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju.

(2) Kadar sodišče izda odredbo iz prve alineje prejšnjega odstavka, drugo osebo, rejnika ali zavod tudi imenuje. Otroka se ne sme namestiti k osebi, ki ne more biti skrbnik. Glede obveznosti druge osebe, h kateri je otrok nameščen, in nadzora nad namestitvijo, se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti.

167. člen
(začasna odredba o stikih pod nadzorom)

(1) Sodišče lahko z začasno odredbo odloči, da se stiki s starši izvajajo ob navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali zavoda, v katerega je bil otrok nameščen. Sodišče določi kraj in čas stikov po predhodnem dogovoru s centrom za socialno delo ali z zavodom, v katerega je bil otrok nameščen. Stiki se izvajajo največ dve uri na teden.

(2) Začasna odredba o stikih pod nadzorom lahko traja največ devet mesecev in je ne glede na določbo prvega in tretjega odstavka 164. člena tega zakonika ni mogoče ponovno izdati ali podaljšati.

(3) Strokovna oseba spremlja potek stikov in enkrat mesečno pripravi poročilo o poteku stikov, ki ga pošlje sodišču.

(4) Ministrstvo, pristojno za družino, zagotovi prostorske in kadrovske pogoje za zagotavljanje stikov pod nadzorom.

168. člen
(vloga strokovne osebe pri stikih pod nadzorom)

(1) Strokovna oseba centra za socialno delo ali zavoda, v katerega je bil otrok nameščen, otroka in starše pripravi na stik.

(2) Strokovna oseba spremlja, ali stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj. V tem primeru sodišču v poročilu predlaga ustrezno spremembo izrečenega ukrepa.

(3) Če je začasna odredba izdana zaradi dolgotrajne prekinitve stikov, mora strokovna oseba s svetovalnim delom otroku in staršem pomagati pri ponovni vzpostavitvi stikov.

169. člen
(začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

Ko je otrok v skladu z zakonom, ki ureja pacientove pravice, sposoben privoliti v medicinski poseg ali v zdravstveno oskrbo, se začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju lahko izda le z njegovim soglasjem.

170. člen
(izdaja sodne odločbe po izdani začasni odredbi)

(1) Če je bila začasna odredba izdana pred uvedbo postopka za izdajo sodne odločbe o vzgoji, varstvu in preživljanju otroka, o stikih, o izvajanju starševske skrbi ali o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja, mora biti ta postopek uveden v sedmih dneh od izdaje začasne odredbe.

(2) Če postopek iz prejšnjega odstavka ni uveden v sedmih dneh, sodišče ustavi postopek in če je treba, razveljavi opravljena dejanja.

8.3.2. Ukrepi trajnejšega značaja

171. člen
(mnenje centra za socialno delo glede ukrepa trajnejšega značaja)

Pri odločitvi o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja sodišče upošteva mnenje centra za socialno delo.

172. člen

(načrt pomoči družini in otroku)

(1) Center za socialno delo pred odločitvijo sodišča o ukrepu trajnejšega značaja izdelava načrt pomoči družini in otroku. Poročilo o izvajanju načrta pomoči se posreduje sodišču enkrat letno.

(2) Načrt pomoči vsebuje opis stanja, potrebe otrok, možnosti družine, način spremljanja, oblike pomoči in opis realizacije ukrepa.

(3) Center za socialno delo lahko v načrt pomoči družini in otroku vključi program družinske terapije, psihiatrično zdravljenje, zdravljenje odvisnosti od alkohola ali nedovoljenih drog ter druge zdravstvene, izobraževalne in psihosocialne programe, če kaže, da bodo starši po terapiji ali zdravljenju lahko ponovno prevzeli otrokovo vzgojo in varstvo, ali v drugih primerih, ko je to v korist otroka.

173. člen
(omejitev starševske skrbi)

(1) Sodišče enemu ali obema od staršev prepove izvajanje posameznih upravičenj iz starševske skrbi, če je otrok ogrožen, in bo korist otroka ob upoštevanju okoliščin primera dovolj zavarovana s tem ukrepom.

(2) Za zavarovanje premoženjskih koristi otroka lahko sodišče odloči, da imajo starši glede upravljanja otrokovega premoženja položaj skrbnika. Sodišče lahko staršem prepove upravljanje z otrokovo preživnino, drugim premoženjem ali prepove le odsvojitve ali obremenitev otrokovega premoženja.

(3) Ob izreku ukrepa lahko sodišče, glede na okoliščine primera, odloči, da center za socialno delo opravlja nadzor nad izvajanjem starševske skrbi in določi tudi način tega nadzora.

(4) Ob izreku ukrepa sodišče otroka postavi pod skrbništvo za zastopanje v obsegu, v katerem staršem omeji upravičenja iz starševske skrbi in imenuje skrbnika.

(5) Ukrep omejitve starševske skrbi traja največ eno leto. Če sodišče odloči o ukrepu omejitve starševske skrbi skupaj z ukrepom odvzema otroka staršem ali ukrepom namestitve otroka v zavod, traja ukrep omejitve starševske skrbi največ tri leta.

174. člen
(odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

Sodišče lahko odloči o zdravniškem pregledu ali zdravljenju otroka brez soglasja staršev ali v nasprotju z njihovo odločitvijo, kadar je to nujno potrebno, ker je ogroženo njegovo življenje ali je huje ogroženo njegovo zdravje. Ko je otrok v skladu z zakonom, ki ureja pacientove pravice, sposoben privoliti v medicinski poseg ali v zdravstveno oskrbo, se ta ukrep lahko izvaja le z njegovim soglasjem.

175. člen
(omejitev ali odvzem pravice do stikov)

(1) Sodišče enemu ali obema od staršev, pa tudi osebi, ki je s sodno odločbo ali sodno poravnavo pridobila pravico do stikov z otrokom, omeji ali odvzame pravico do stikov, če je otrok zaradi teh stikov ogrožen in je mogoče le z omejitvijo ali z odvzemom pravice do stikov v zadostni meri zavarovati njegove koristi. Sodišče lahko tudi odloči, da se stiki ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, ampak drugače, če je le tako mogoče varovati korist otroka.

(2) Odločitev o izvajanju stikov z otrokom pod nadzorom je dopustna le z začasno odredbo po 167. členu tega zakonika.

176. člen
(odvzem otroka staršem)

(1) Sodišče staršem odvzame otroka in ga namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod, če je otrok ogrožen in je mogoče le z odvzemom v zadostni meri zavarovati njegove koristi in če okoliščine primera kažejo, da bodo starši po določenem času ponovno lahko prevzeli skrb za njegovo vzgojo in varstvo. V tem primeru sodišče drugo osebo, rejnika ali zavod tudi imenuje. Otroka se ne sme namestiti k osebi, ki ne more biti skrbnik. Glede obveznosti druge osebe, h kateri je otrok nameščen, in nadzora nad namestitvijo, se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti.

(2) S tem odvzemom ne prenehajo druge obveznosti in pravice staršev do otroka, razen če sodišče ob tem ukrepu omeji starševsko skrb v skladu s 173. členom tega zakonika.

(3) Sodišče lahko ob odvzemu otroka staršem enemu ali obema od staršev tudi omeji ali odvzame pravico do stikov z otrokom v skladu s 175. členom tega zakonika.

(4) Ukrep odvzema otroka staršem traja največ tri leta.

(5) Kadar sodišče odloči o ukrepu iz prvega odstavka tega člena, odloči tudi o preživninski obveznosti vsakega od staršev v skladu s 186. členom in drugimi določbami tega zakonika o obveznosti preživljanja med starši in otroki.

177. člen (namestitev otroka v zavod)

(1) Sodišče odloči o namestitvi otroka v zavod zaradi njegovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v njegovem odraščanju, če je ogrožen on sam ali drugi otroci v družini in je le z njegovo namestitvijo v zavod mogoče v zadostni meri zavarovati njegove koristi ali koristi drugih otrok v družini. V tem primeru sodišče zavod tudi imenuje. Za to namestitev otrokovo soglasje ni potrebno.

(2) Z ukrepom iz prejšnjega odstavka ne prenehajo druge obveznosti in pravice staršev do otroka, razen če sodišče ob tem ukrepu omeji starševsko skrb v skladu s 173. členom tega zakonika. Sodišče lahko ob odločitvi o namestitvi otroka v zavod enemu ali obema od staršev tudi omeji ali odvzame pravico do stikov z otrokom v skladu s 175. členom tega zakonika.

(3) Ukrep iz tega člena traja največ tri leta.

(4) Otrok, ki je pridobil popolno poslovno sposobnost, sme ostati v zavodu le, če v to pisno privoli.

(5) Kadar sodišče odloči o ukrepu iz prvega odstavka tega člena, odloči tudi o preživninski obveznosti vsakega od staršev v skladu s 186. členom in drugimi določbami tega zakonika o obveznosti preživljanja med starši in otroki.

178. člen
(odvzem starševske skrbi)

(1) Sodišče enemu ali obema od staršev odvzame starševsko skrb, če je otrok ogrožen in iz okoliščin primera izhaja, da ne kaže, da bi lahko ali bosta ponovno prevzela skrb za njegovo vzgojo in varstvo, zlasti če sta hudo kršila obveznosti ali zlorabila pravice, ki izhajajo iz starševske skrbi, ali sta otroka zapustila ali s svojim ravnanjem očitno pokazala, da ne bosta skrbela zanj.

(2) Starševska skrb se vrne z odločbo sodišča, če preneha razlog, zaradi katerega je bila odvzeta, razen če je bil otrok med tem časom posvojen.

(3) Sodišče lahko ob odvzemu starševske skrbi enemu ali obema od staršev tudi omeji ali odvzame pravico do stikov z otrokom v skladu s 175. členom tega zakonika.

(4) Kadar sodišče odloči o ukrepu iz prvega odstavka tega člena, odloči tudi o namestitvi otroka k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod in o postavitvi pod skrbništvo, če o tem še ni bilo odločeno. V tem primeru drugo osebo, rejnika ali zavod in skrbnika tudi imenuje. Otroka se ne sme namestiti k osebi, ki ne more biti skrbnik. Glede obveznosti druge osebe, h kateri je otrok nameščen, in nadzora nad namestitvijo, se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti.

(5) Ob odvzemu starševske skrbi sodišče odloči tudi o preživninski obveznosti vsakega od staršev v skladu s 186. členom in drugimi določbami tega zakonika o obveznosti preživljanja med starši in otroki.

8.4. Skupne določbe

179. člen
(omejitev pravic staršev v postopkih pred centri za socialno delo)

(1) Center za socialno delo lahko v postopkih v zvezi z otrokom razgovor z otrokom opravi brez soglasja staršev, če oceni, da je to v korist otroka.

(2) Zaradi varstva koristi otroka lahko center za socialno delo staršem zavrne vpogled v zapisnik o razgovoru z otrokom.

180. člen
(omejitev vpogleda v odločbo o namestitvi)

Zaradi varstva koristi otroka lahko center za socialno delo ali sodišče odloči, da se enega ali oba od staršev ne seznanj s tem, kam bo otrok nameščen. V tem primeru se izvornik odločbe z navedbo osebe, h kateri bo otrok nameščen, in z imenovanjem rejnika ali zavoda zapečati, vroča pa se prepis odločbe brez navedbe, kam je otrok nameščen.

181. člen
(imenovanje druge osebe pri namestitvi otroka)

(1) Center za socialno delo iz razlogov, določenih v zakonu, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, razreši rejnika, ki je imenovan v izvršilnem naslovu in imenuje novega rejnika.

(2) Center za socialno delo iz razlogov, določenih v tem zakoniku, razreši skrbnika, ki je imenovan v izvršilnem naslovu, in imenuje drugega skrbnika.

(3) Center za socialno delo o spremembah iz prvega in drugega odstavka tega člena pisno obvesti sodišče ali center za socialno delo, ki je izdal izvršilni naslov.

(4) Odločba o imenovanju drugega rejnika ali odločba o imenovanju drugega skrbnika je skupaj s pravnomočno odločbo o odvzemu in namestitvi otroka ali o odvzemu starševske skrbi in namestitvi otroka izvršilni naslov.

182. člen
(dolžnost obveščanja)

(1) Državni organi, organi samoupravnih lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb in nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati na ogroženost otroka, so dolžni o tem takoj obvestiti pristojni center za socialno delo ali sodišče.

(2) Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih, vzgojno-izobraževalnih zavodov in socialnih zavodov, ter izvajalci vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih, mora ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti center za socialno delo, če pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati na ogroženost otroka.

183. člen

(uporaba določb tega poglavja, če je otrok nameščen k drugi osebi)

Če je otrok nameščen k drugi osebi, v rejništvo ali zavod, se smiselno uporabljajo določbe tega zakonika o ukrepih za varstvo koristi otroka.

184. člen

(pravica otroka do zagovornika)

(1) Zagovornik varuje koristi otroka v postopkih in dejavnostih, ki ga zadevajo, če varstva njegovih koristi ni mogoče zagotoviti na drug primernejši način.

(2) Zagovorništvo otroka se uredi s posebnim zakonom.

9. Obveznost preživljanja med starši in otroki

185. člen

(obveznost preživljanja otrok)

(1) Starši morajo preživljati svoje otroke do polnoletnosti, tako da v skladu s svojimi zmoglostmi zagotovijo življenjske razmere, potrebne za otrokov razvoj.

(2) Otroka, ki je vpisan v srednješolsko izobraževanje, morajo starši preživljati tudi po polnoletnosti, če se redno šola in ni zaposlen ter ni vpisan v evidenco brezposelnih oseb, in sicer le do prvega zaključka srednješolskega izobraževanja oziroma do pridobitve najvišje ravni

splošne oziroma strokovne izobrazbe, ki jo je po predpisih s področja srednjega šolstva možno pridobiti. Obveznost preživljanja traja najdlje do otrokovega dopolnjenega 26. leta starosti.

(3) Otroka, ki je vpisan v višješolski strokovni študij, morajo starši preživljati, če se redno šola in ni zaposlen ter ni vpisan v evidenco brezposelnih oseb, in sicer le do prvega zaključka višješolskega strokovnega študija v skladu z določbami zakona, ki ureja višješolsko strokovno izobraževanje. Otroka, ki je vpisan v visokošolski študij, morajo starši preživljati, če se redno šola in ni zaposlen ter ni vpisan v evidenco brezposelnih oseb, in sicer le do prvega zaključka dodiplomskega študija ali do prvega zaključka magistrskega študijskega programa ali enovitega magistrskega študijskega programa v skladu z določbami zakona, ki ureja visoko šolstvo. Če študijski program, v katerem se otrok šola, traja več kakor štiri leta, se obveznost preživljanja podaljša za toliko, kolikor je daljši študijski program. Obveznost preživljanja traja najdlje do otrokovega dopolnjenega 26. leta starosti.

(4) Ne glede na določbe prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena morajo otroka, ki je sklenil zakonsko zvezo ali živi v zunajzakonski skupnosti, starši preživljati le, če ga ne more preživljati zakonec ali zunajzakonski partner.

(5) Kadar starši ne preživljajo otroka v svojem gospodinjstvu, morajo k njegovemu preživljanju prispevati preživnino v mesečnem znesku.

186. člen

(obveznost preživljanja otroka v primeru izrečenega ukrepa)

(1) Tisti od staršev, ki mu je odvzeta ali omejena starševska skrb, ni oproščen obveznosti preživljanja otroka. Prav tako niso oproščeni te obveznosti starši, katerih otrok je nameščen k drugi osebi, v rejništvo ali zavod ter starši, katerih otrok je postavljen pod skrbništvo.

(2) Če je otrok ob izreku ukrepa trajnejšega značaja nameščen k drugi osebi, sodišče odloči, da morajo starši plačevati mesečno preživnino na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

(3) Če je otrok ob izreku ukrepa trajnejšega značaja nameščen v rejništvo, sodišče odloči, da se preživnina, ki je enaka ali nižja od materialnih stroškov, določenih z zakonom, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, nakazuje v proračun Republike Slovenije. Če je preživnina višja od teh stroškov, sodišče odloči, da se razlika nakazuje na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

(4) Če je otrok ob izreku ukrepa trajnejšega značaja nameščen v zavod, sodišče odloči, da se preživnina do višine stroškov oskrbe v zavodu nakazuje v proračun Republike Slovenije. Če je preživnina enaka ali manjša od stroškov oskrbe v zavodu, sodišče odloči, da se na otrokov posebni račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik, nakazuje preživnina v višini 25 odstotkov višine nadomestila preživnine, določene z zakonom, ki ureja nadomestila preživnine. Če je preživnina višja od stroškov oskrbe v zavodu, sodišče odloči, da se razlika, ki ne sme biti manjša od navedenih 25 odstotkov višine nadomestila preživnine, nakazuje na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

187. člen
(obveznost preživljanja staršev)

(1) Polnoletni otrok mora po svojih zmožnostih preživljati starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti, vendar najdlje toliko časa, kot so starši dejansko preživljali njega.

(2) Polnoletnemu otroku ni treba preživljati tistega od staršev, ki iz neupravičenih razlogov ni izpolnjeval preživninskih obveznosti do njega.

188. člen
(prispevek otrok k preživljanju)

Če mora več oseb skupaj koga preživljati, se ta obveznost razdeli mednje po njihovih zmožnostih in tudi glede na to, koliko skrbi in pomoči je bil kdo deležen.

189. člen
(obveznost preživljanja otrok zakonca ali zunajzakonskega partnerja)

(1) Zakonec ali zunajzakonski partner mora preživljati otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja, ki živi z njima, razen če je otroka sposoben preživljati ta ali drugi od staršev.

(2) Obveznost zakonca ali zunajzakonskega partnerja iz prejšnjega odstavka preneha s prenehanjem njegove zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti z otrokovo materjo ali očetom, razen če je zakonska zveza ali zunajzakonska skupnost prenehala zaradi smrti otrokove matere ali očeta. V tem primeru mora preživeli zakonec ali zunajzakonski partner preživljati otroka svojega umrlega zakonca ali zunajzakonskega partnerja samo, če sta živela z otrokom ob prenehanju zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti.

190. člen
(odpoved pravici do preživnine)

Odpoved pravici do preživnine nima pravnega učinka.

191. člen
(določitev višine preživnine)

Preživnina se določi glede na potrebe upravičenca ter materialne in pridobitne zmožnosti zavezanca.

192. člen
(odmera preživnine)

(1) Pri odmeri preživnine za otroka mora sodišče upoštevati korist otroka, tako da je preživnina primerna za zagotavljanje njegovega uspešnega telesnega in duševnega razvoja.

(2) Pri odmeri preživnine sodišče lahko upošteva morebitna otrokova lastna sredstva in prihodke.

(3) Preživnina mora zajemati stroške otrokovih življenjskih potreb, zlasti stroške prebivanja, hrane, oblačil, obutve, varstva, izobraževanja, vzgoje, oddiha, razvedrila in drugih posebnih potreb.

193. člen
(sporazum o otrokovi preživnini)

Če se starši sporazumejo o otrokovi preživnini, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne.

194. člen
(sporazum o preživnini, ki jo morajo starši plačevati polnoletnemu otroku)

O preživnini, ki jo morajo starši plačevati polnoletnemu otroku, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

195. člen
(sporazum o preživnini, ki jo mora polnoletni otrok plačevati staršem)

O preživnini, ki jo mora polnoletni otrok plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

196. člen
(način preživljanja otrok)

(1) Starši preživljajo otroke v svojem gospodinjstvu, razen če je to v nasprotju s koristjo otroka.

(2) Razen pri dolžnosti staršev do preživljanja otrok, lahko zavezanec upravičencu plačuje preživnino ali ga vzame k sebi v preživljanje ali poskrbi za njegovo preživljanje na drug način.

(3) Upravičenec lahko iz pomembnih razlogov zahteva, da se mu preživnina določi v denarju.

197. člen
(prednost pri odločanju o preživnini)

Preživljanje otrok, ki jih mora zavezanec preživljati po 185. in 189. členu tega zakonika, in zakonca, ki ga mora zavezanec preživljati po tem zakoniku, ima prednost pred preživljanjem staršev zavezanca.

198. člen
(določitev preživnine)

Preživnina se določi v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se lahko od dneva vložitve tožbe ali predloga za določitev preživnine.

199. člen
(sprememba višine in odprava preživnine)

(1) Sodišče na zahtevo ali predlog upravičenca ali zavezanca zviša, zniža ali odpravi z izvršilnim naslovom določeno preživnino, če se spremenijo potrebe upravičenca ali zmožnosti zavezanca, na podlagi katerih je bila preživnina določena.

(2) Če se starši sporazumejo o zvišanju ali znižanju z izvršilnim naslovom določene otrokove preživnine, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne.

(3) O zvišanju ali znižanju preživnine, ki jo morajo starši plačevati polnoletnemu otroku in o zvišanju ali znižanju preživnine, ki jo mora polnoletni otrok plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

200. člen
(usklajevanje preživnin)

(1) Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Uskladitev se opravi v mesecu januarju, pri čemer se upošteva kumulativna rast cen življenjskih potrebščin od meseca, od katerega je bila preživnina nazadnje določena ali usklajena. Količnik uskladitve preživnin objavi minister, pristojen za družino, v Uradnem listu Republike Slovenije.

(2) Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo ali izvršljivi notarski zapis o preživnini mora sodišče ali notar poslati pristojnemu centru za socialno delo, če ni bil dogovorjen za upravičenca ugodnejši način usklajevanja.

(3) Center za socialno delo pisno obvesti upravičenca in zavezanca o vsakokratni uskladitvi in novem znesku preživnine. To obvestilo je skupaj s sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma z izvršljivim notarskim zapisom izvršilni naslov.

(4) Če se upravičenec po 18. letu starosti v letu, v katerem se opravlja uskladitev preživnine, ne šola redno, centru za socialno delo ni treba pisno obvestiti upravičenca in zavezanca o uskladitvi preživnine.

(5) Upravičenec mora po 18. letu starosti centru za socialno delo v 30 dneh po pridobitvi statusa dijaka ali študenta predložiti potrdilo o vpisu ali ga obvestiti, kje se redno šola. Če upravičenec ne ravna v skladu s prejšnjim stavkom, center za socialno delo v tem letu ne uskladi preživnine.

(6) Zavezanec za plačilo preživnine lahko pri centru za socialno delo po otrokovi polnoletnosti preveri, ali ima ta status dijaka ali študenta. Če upravičenec nima statusa dijaka ali študenta, zavezancu ni treba plačevati preživnine ne glede na obvestilo o uskladitvi preživnine, izdano pred izgubo statusa dijaka ali študenta.

201. člen (povračilo stroškov preživljanja)

(1) Kdor je imel stroške s preživljanjem osebe, ki mu je ni bilo treba preživljati, sme s tožbo zahtevati njihovo povračilo od tistega, ki bi jo moral preživljati, če so bili ti stroški potrebni.

(2) Več preživninskih zavezancev solidarno odgovarja za povračilo stroškov preživljanja tistemu, ki je imel stroške s preživljanjem osebe, ki mu je ne bi bilo treba preživljati.

Četrty del: PREDHODNO SVETOVANJE IN MEDIACIJA

1. Predhodno svetovanje

202. člen

(svetovanje pred začetkom postopka v zakonskem sporu)

(1) Zakonca se, preden vložita tožbo ali predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze, udeležita predhodnega svetovanja pri centru za socialno delo, razen če:

- nimata skupnih otrok, nad katerimi imata starševsko skrb;
- je eden od zakoncev nerazsoden;
- ima eden od zakoncev neznano prebivališče ali je pogrešan;
- en ali oba zakonca živita v tujini.

(2) Namen predhodnega svetovanja je pomagati zakoncema, da ugotovita, ali so njuni odnosi omajani do te mere, da je postala zakonska zveza za vsaj enega od njiju nevzdržna, ali obstaja možnost za ohranitev zakonske zveze.

(3) Predhodnega svetovanja se udeležita zakonca osebno brez pooblaščenecv.

(4) Minister, pristojen za družino, podrobneje uredi izvajanje predhodnega svetovanja.

203. člen

(strokovno svetovanje paru)

(1) Če zakonca ob predhodnem svetovanju ugotovita, da obstaja možnost za ohranitev zakonske zveze, ju strokovni delavec centra za socialno delo seznanj z možnostjo prostovoljne udeležbe na strokovnem svetovanju z namenom ohranitve zakonske zveze.

(2) Strokovnega svetovanja se lahko udeležijo tudi zunajzakonski partnerji.

(3) Strokovno svetovanje izvajajo centri za socialno delo.

204. člen

(seznanitev z z namenom in postopkom mediacije ob razvezi)

(1) Če zakonca ob predhodnem svetovanju ugotovita, da je zakonska zveza za vsaj enega od njiju nevzdržna, strokovni delavec centra za socialno delo zakonca seznaniti s posledicami, ki nastanejo z razvezo zakonske zveze zanj in za družinsko skupnost, ter jima predstavi namen in postopek mediacije.

(2) Ob soglasju zakoncev lahko center za socialno delo predhodno svetovanje nadaljuje s postopkom mediacije ali pa se zakonca udeležita mediacije pri drugih izvajalcih.

205. člen

(svetovanje pred začetkom postopka za varstvo koristi otroka)

(1) Starša se, preden sodišču predlagata, naj odloči o varstvu in vzgoji otroka, o njegovem preživljanju in o njegovih stikih z njimi ali z drugimi osebami ali o vprašanih izvajanja starševske skrbi, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, udeležita predhodnega svetovanja pri centru za socialno delo, razen če:

- je nasprotni udeleženec zaradi motnje v duševnem razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka nesposoben za razsojanje;
- nasprotni udeleženec živi v tujini, je pogrešan ali neznanega prebivališča.

(2) Če gre za stike z drugo osebo, se mora svetovanja pred vložitvijo predloga udeležiti tudi ta druga oseba in otrok, kadar je predlagatelj.

(3) Svetovanje je treba opraviti tudi pred vložitvijo predloga za izdajo nove odločbe o kateri izmed zadev, navedenih v prvem odstavku tega člena.

(4) Predhodnega svetovanja se udeležita starša oziroma v drugem odstavku tega člena navedene osebe osebno.

(5) Namen predhodnega svetovanja je starša oziroma v drugem odstavku tega člena navedeno drugo osebo opozoriti na varstvo koristi otroka pri urejanju razmerij z otrokom, na dober vpliv sporazumnega urejanja teh razmerij in jih v tej zvezi seznaniti tudi z namenom in postopkom mediacije.

(6) Ob soglasju staršev oziroma v drugem odstavku tega člena navedenih oseb lahko center za socialno delo predhodno svetovanje nadaljuje s postopkom mediacije ali pa se ti udeležijo mediacije pri drugih izvajalcih.

206. člen (postopek predhodnega svetovanja)

(1) Center za socialno delo v 14 dneh po prejemu predloga za predhodno svetovanje stranke povabi na predhodno svetovanje.

(2) Center za socialno delo o opravljenem predhodnem svetovanju naredi zapisnik, iz katerega je razvidno, da sta se razgovora udeležila zakonca, ki nameravata vložiti predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali tožbo za razvezo zakonske zveze oziroma oseba, ki namerava vložiti predlog za začetek postopka za varstvo koristi otroka.

(3) V kolikor se eden od zakoncev predhodnega svetovanja ne udeleži in za to ne poda opravičenih razlogov, lahko drugi zakonec kljub temu vloži predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali tožbo za razvezo zakonske zveze. V tem primeru center za socialno delo v zapisniku iz prejšnjega odstavka navede, kateri zakonec se predhodnega svetovanja ni udeležil ter razloge njegove neudeležbe, če so mu ti znani.

(4) V kolikor se eden od staršev oziroma druga oseba iz drugega odstavka prejšnjega člena predhodnega svetovanja ne udeleži in za to ne poda opravičenih razlogov, lahko drugi starš ali druga oseba iz drugega odstavka prejšnjega člena kljub temu vloži predlog za začetek postopka za varstvo koristi otroka. V tem primeru center za socialno delo v zapisniku iz drugega odstavka tega člena navede, katera oseba se predhodnega svetovanja ni udeležila ter razloge njene neudeležbe, če so mu ti znani.

2. Mediacija

207. člen

(izvajanje mediacije)

(1) Mediacija se lahko izvede pred začetkom sodnega postopka, med njim ali po koncu sodnega postopka, obsega pa pomoč pri urejanju osebnih in premoženjskih razmerij.

(2) Mediacija se prvenstveno izvaja pred začetkom sodnega postopka z namenom oblikovati predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali predlog za sklenitev sodne poravnave o varstvu in vzgoji otroka, o njegovem preživetju in o njegovih stikih s starši ali z drugimi osebami ali o vprašanih izvajanju starševske skrbi, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj.

(3) Mediacija med sodnim postopkom se izvaja v skladu z zakonom, ki ureja alternativno reševanje sodnih sporov. Sodišče lahko predlog strank oziroma udeležencev postopka, ki soglašajo, da se opravi poskus mediacije, zavrne in ne prekine sodnega postopka, če v postopkih, ki se nanašajo tudi na otroka, meni, da prekinitve ne bi bila v korist otroka.

208. člen (izvajalci mediacije)

(1) Mediacijo med sodnim postopkom izvajajo mediatorji v okviru programov, ki jih sprejmejo in uveljavijo sodišča v skladu z zakonom, ki ureja alternativno reševanje sodnih sporov.

(2) Mediacijo pred začetkom in po koncu sodnega postopka izvajajo mediatorji, ki so uvrščeni na seznam mediatorjev pri ministrstvu, pristojnemu za družino (v nadaljnjem besedilu: seznam).

209. člen (seznam)

(1) Na seznam se lahko uvrsti oseba, ki izpolnjuje naslednje pogoje:

- je poslovno sposobna,
- ni bila pravnomočno obsojena za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti,
- ima najmanj izobrazbo, pridobljeno po visokošolskem študijskem programu prve stopnje,

- je opravila izobraževanje za mediatorja po programu, ki ga določi minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje.

(2) Mediatorja se izbriše s seznama, če:

- sam tako zahteva,
- ne izpolnjuje več pogojev iz prve ali druge alineje prejšnjega odstavka,
- ravna v nasprotju z zakonom ali v nasprotju z načeli mediatorske etike,
- neredno ali nevestno opravlja svoje delo v postopkih družinske mediacije ali
- se ne udeleži obveznih oblik izobraževanja, ki jih določi minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje.

(3) O uvrstitvi na seznam in izbrisu s seznama odloči minister, pristojen za družino.

210. člen

(vsebina, javnost in namen seznama)

(1) Seznam vsebuje naslednje podatke:

- osebno ime mediatorja,
- datum in kraj rojstva,
- naslov stalnega ali začasnega prebivališča,
- kontaktne podatke: številka telefona in elektronski naslov,
- naziv in naslov centra za socialno delo ali izvajalca alternativnega reševanja sporov ali drug naslov, na katerem mediator izvaja mediacijo,
- strokovni ali znanstveni naslov,
- poklic,
- podatke o zaposlitvi,
- datum uvrstitve na seznam.

(2) Seznam je zaradi učinkovitega izvajanja postopkov mediacije po tem zakoniku javen v delu, ki obsega naslednje podatke:

- osebno ime mediatorja,
- strokovni ali znanstveni naslov,
- naziv in naslov centra za socialno delo ali izvajalca alternativnega reševanja sporov ali drug naslov, na katerem mediator izvaja mediacijo,
- datum uvrstitve na seznam.

(3) Podatke iz prejšnjega odstavka objavi ministrstvo, pristojno za družino, na svoji spletni strani.

(4) Podatki s seznama iz prvega odstavka tega člena se hranijo dve leti po izbrisu mediatorja s seznama. Po poteku tega roka se podatki anonimizirajo.

(5) Podatki s seznama se zbirajo in uporabljajo za izkazovanje statusa mediatorja in za določitev mediatorja za posamezne postopke mediacije.

211. člen

(vodenje statističnih podatkov in nadzor nad delom mediatorjev)

(1) Ministrstvo, pristojno za družino, vodi statistične podatke o mediacijah, ki se izvajajo pred in po koncu sodnega postopka, izvaja nadzor nad delom mediatorjev iz drugega odstavka 208. člena tega zakonika in odloča o pritožbah zoper njihovo delo.

(2) Za potrebe vodenja statističnih podatkov mediatorji iz drugega odstavka 208. člena tega zakonika ministrstvu, pristojnemu za družino, za posamezne vrste sporov sporočajo skupno število opravljenih mediacij, število uspešno izvedenih, število neuspešno izvedenih, število delno uspešno izvedenih mediacij in število zadev, ko je bilo soglasje za mediacijo umaknjeno pred prvim srečanjem.

212. člen

(posebnosti mediacije v sporih iz razmerij do otrok)

(1) Mediator lahko v mediacijo vključi tudi otroka, ki je sposoben razumeti pomen in posledice mediacije, če oceni, da je to otroku v korist.

(2) Mediator mora pri mediaciji vselej upoštevati načelo največje otrokove koristi.

(3) V primerih suma nasilja v družini se mediacija med strankama ne izvaja.

(4) Mediator, ki v mediaciji izve, da je otrok ogrožen, je dolžan o tem obvestiti center za socialno delo.

(5) Strokovni delavec centra za socialno delo, ki je sodeloval pri mediaciji, ne sme sodelovati pri izdelavi mnenja za sodišče v postopku za varstvo koristi otroka.

213. člen
(nagrada in stroški)

(1) V mediaciji, ki jo izvajajo mediatorji iz drugega odstavka 208. člena tega zakonika in v okviru katere se rešujejo spori iz razmerij do otrok, država krije nagrado mediatorja in njegove potne stroške v višini, ki jo določi minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje.

(2) Mediator iz drugega odstavka 208. člena tega zakonika je upravičen do nagrade in povračila potnih stroškov v višini, ki jo določi minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za pravosodje.

Peti del: POSVOJITEV

1. Pogoji za posvojitev in razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo

214. člen
(posvojitev otroka)

Posvojiti se sme samo otrok.

215. člen
(posvojitelj)

(1) Zakonca ali zunajzakonska partnerja lahko samo skupaj posvojita otroka, razen če eden od njiju posvoji otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja.

(2) Izjemoma lahko otroka posvoji tudi ena oseba, če ta ni v zakonski zvezi ali v zunajzakonski skupnosti, če je to v otrokovo korist.

216. člen
(nedopustnost posvojitve sorodnika ali varovanca)

(1) Ni mogoče posvojiti sorodnika v ravni vrsti. Posvojiti tudi ni mogoče brata ali sestre.

(2) Skrbnik ne more posvojiti svojega varovanca, dokler traja med njima skrbniško razmerje.

217. člen
(starost posvojitelja)

(1) Posvojitelj je lahko le polnoletna oseba, ki je vsaj 18 let starejša od otroka. V izjemnih primerih se lahko dovoli posvojitvev tudi osebi, ki ni 18 let starejša od otroka, ko so raziskane vse okoliščine primera in je ugotovljeno, da bi bila taka posvojitvev v otrokovo korist.

(2) Sodišče v postopku posvojitve upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

(3) Za posvojitvev je potrebno otrokovo soglasje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

218. člen
(ovire za posvojitvev)

Posvojitelj ne more biti oseba:

- ki ji je odvzeta starševska skrb;

- ki živi skupaj z osebo, ki ji je odvzeta starševska skrb;
- ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ali kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katerega se storilec preganja na predlog;
- ki živi skupaj z osebo, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ali kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katerega se storilec preganja na predlog;
- za katero se utemeljeno domneva, da bi posvojitev izrabila v škodo otroka;
- ki ne daje jamstva, da bo izvajala starševsko skrb v korist otroka;
- ki ni poslovno sposobna ali oseba s tako motnjo v duševnem razvoju ali s tako boleznijo, zaradi katere posvojitev ne bi bila v korist otroka.

219. člen
(posvojitev s strani tujega državljana)

(1) Posvojitelj je izjemoma lahko tuj državljan, če center za socialno delo za otroka, ki naj bi bil posvojen, ni mogel najti primerne posvojitelja med državljani Republike Slovenije. Ta pogoj ne velja, če otroka posvoji zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev ali otrokov sorodnik.

(2) Za posvojitev otroka, ki ga posvoji tuj državljan, mora dati soglasje minister, pristojen za družino. Soglasje ni potrebno, če je posvojitelj zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev ali otrokov sorodnik.

220. člen
(pogoji za posvojitev otroka)

(1) V posvojitev se sme dati samo otrok, če so starši po otrokovem rojstvu privolili v posvojitev pred centrom za socialno delo ali sodiščem. Za otroka, ki še ni dopolnil osem tednov starosti, morajo privolitev po osmih tednih starosti otroka potrditi, sicer privolitev nima pravnega učinka. Ni potrebna privolitev tistega od staršev, ki mu je bila odvzeta starševska skrb ali ki trajno ni sposoben izraziti svoje volje.

(2) V posvojitev se sme dati tudi otrok, katerega starši so neznani ali že leto dni ni znano njihovo prebivališče.

(3) Posvojitev je mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve pogoja iz prvega ali drugega odstavka tega člena. Izjemoma je mogoča tudi pred pretekom tega roka, če sodišče ugotovi, da bi bilo to v korist otroka. To velja zlasti, če se starševska skrb odvzame obema od staršev.

(4) V posvojitev se sme dati tudi otrok, ki nima živih staršev.

(5) Otroka, ki izpolnjuje pogoje za posvojitev, center za socialno delo vpiše v centralno zbirko podatkov o otrocih, ki potrebujejo posvojitev.

221. člen (razmerja med otrokom in posvojiteljem)

S posvojitvijo nastanejo med otrokom in njegovimi potomci ter posvojiteljem in njegovimi sorodniki enaka razmerja kakor med sorodniki, če zakon ne določa drugače.

222. člen (pravne posledice posvojitve)

(1) S posvojitvijo prenehajo pravice in obveznosti otrokom do njegovih staršev in drugih sorodnikov ter pravice in obveznosti staršev in sorodnikov do njega.

(2) Če posvoji otroka zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev, ne prenehajo pravice in obveznosti otroka do tega od staršev in njegovih sorodnikov ter pravice in obveznosti tega od staršev in njegovih sorodnikov do otroka.

223. člen (razveza posvojitve)

Posvojitve se ne more razvezati.

224. člen

(vpis in dostop do osebnih podatkov bioloških staršev in posvojenega otroka)

(1) Po posvojitvi se v matični register vpišejo posvojitelji kot otrokovi starši.

(2) Po pravnomočnosti odločbe o posvojitvi posvojena oseba nima pravice do seznanitve z osebnimi podatki svojih bioloških staršev, ki se vodijo v matičnem registru in v drugih evidencah osebnih podatkov, prav tako ti nimajo pravice do seznanitve z osebnimi podatki otroka, ki so ga dali v posvojitve. Seznanitev s temi podatki je mogoča le ob pisnem soglasju osebe, na katero se nanašajo. Otrok, ki je dopolnil 15 let, lahko sam poda soglasje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice, v nasprotnem primeru pa njegov zakoniti zastopnik. Soglasje pridobi center za socialno delo na pobudo posvojene osebe ali bioloških staršev.

(3) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka lahko posvojena oseba ali njen -zakoniti zastopnik zahteva od centra za socialno delo podatke o zdravstvenem stanju bioloških staršev v obsegu in pod pogoji, ki jih določa zakon. V tem primeru center za socialno delo pridobi podatke od zdravstvenih zavodov in jih v anonimizirani obliki pošlje posvojeni osebi ali njenemu zakonitemu zastopniku.

(4) Določbe drugega in tretjega odstavka tega člena ne veljajo v primeru posvojitve otroka zakonca ali zunajzakonskega partnerja.

2. Postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitve

225. člen

(prijava)

Zakonca ali zunajzakonska partnerja ali posameznik (v nadaljnjem besedilu: prijavitelj) vložijo pri centru za socialno delo pisno prijavo, s katero izrazijo željo za posvojitve.

226. člen

(ugotavljanje primernosti prijavitelja)

(1) Po prejemu pisne prijave center za socialno delo ugotavlja primernost prijavitelja, in sicer izpolnjevanje pogojev za posvojitev, ki jih določa ta zakonik v 215., 216. in 217. členu, motive za posvojitev in druge za posvojitev pomembne okoliščine.

(2) Na podlagi ugotovitev iz prejšnjega odstavka center za socialno delo pripravi strokovno mnenje o prijavitelju, ki ga pred posvojitvijo preveri.

(3) Ugotavljanje primernosti ne sme trajati dlje kakor eno leto od dneva vložitve prijave.

227. člen (status kandidata za posvojitelja)

(1) Če iz strokovnega mnenja centra za socialno delo izhaja, da je prijavitelj primeren za posvojitelja, mu center za socialno delo dodeli status kandidata za posvojitelja in ga vpiše v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelje. S kandidatom za posvojitelja center za socialno delo sklene dogovor o pripravi za posvojitev.

(2) Če iz strokovnega mnenja centra za socialno delo izhaja, da prijavitelj ni primeren za posvojitelja, center za socialno delo izda odločbo, s katero se mu ne dodeli statusa kandidata za posvojitelja.

(3) Določbi prvega in drugega odstavka tega člena se uporabljata tudi za postopke posvojitve, ki se na predlog prijavitelja vodijo v drugi državi.

228. člen (izbira najprimernejšega kandidata za posvojitelja)

(1) Center za socialno delo med vsemi možnimi kandidati za posvojitelja glede na otrokove značilnosti in potrebe, želje, ki jih je izrazil kandidat, strokovno mnenje centra za socialno delo, željo bioloških staršev glede bodočih posvojiteljev in čas vpisa v centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitelje izbere najprimernejšega kandidata in vloži predlog za posvojitev pri sodišču.

(2) Časa vpisa ni treba upoštevati, če je v korist otroka, da ga posvoji določeni kandidat.

3. Postopek odločanja o posvojitvi

229. člen

(namestitev z namenom posvojitve)

(1) Da se ugotovi, ali se bosta otrok in bodoči posvojitelj lahko vživela v nov položaj in ali bo posvojitev v korist otroka, sodišče lahko odloči, da otrok pred odločitvijo o posvojitvi določen čas preživi v družini bodočega posvojitelja.

(2) Glede obveznosti bodočega posvojitelja, h kateremu je otrok nameščen, in nadzora nad namestitvijo se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti.

230. člen

(posebnosti posvojitve otroka zakonca ali zunajzakonskega partnerja)

(1) Če vloži predlog za posvojitev otroka zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev, za postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitev ne veljajo določbe od 225. do 228 člena ter določba 229. člena tega zakonika.

(2) Sodišče pri odločitvi upošteva mnenje centra za socialno delo.

231. člen

(odločitev o posvojitvi)

(1) Če sodišče ugotovi, da so izpolnjeni s tem zakonikom predpisani pogoji za posvojitev, zlasti pa, da je posvojitev v korist otroka, izda odločbo o posvojitvi.

(2) Če sodišče ugotovi, da niso izpolnjeni predpisani pogoji za posvojitev ali da posvojitev ne bi bila v korist otroka, predlog zavrne.

(3) Sodišče pravnomočno sodno odločbo o posvojitvi otroka pošlje pristojnemu centru za socialno delo zaradi vpisa podatkov v evidenco iz 286. člena tega zakonika in upravni enoti, ki posvojitev vpiše v matični register.

4. Izpodbijanje posvojitve

232. člen (neveljavna posvojitev)

Posvojitev je neveljavna, če niso bili izpolnjeni pogoji, določeni v 214., 215., 216., 217., 218., 219. ali 220. členu tega zakonika.

Šesti del: REJNIŠTVO

1. Namen rejništva

233. člen (namen rejništva)

(1) Namen rejništva je, da se otrokom pri osebah, ki niso njihovi starši, omogoči zdrava rast, vzgoja, izobraževanje, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo.

(2) Pogoji za izvajanje rejniške dejavnosti, postopek pridobitve dovoljenja za izvajanje te dejavnosti, način izvajanja rejniške dejavnosti in njeno financiranje ter druga vprašanja, povezana z izvajanjem rejniške dejavnosti se urejajo z zakonom, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti

234. člen (pravice in obveznosti, ki ostanejo staršem ali skrbniku)

Z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in obveznosti po tem zakoniku, ki so združljive z namenom rejništva, če zaradi varovanja koristi otroka na podlagi tega zakonika ni odločeno drugače.

235. člen
(razlogi za namestitev otroka)

(1) Otroka se namesti v rejništvo, če nima svoje družine, če iz različnih razlogov ne more živeti pri starših ali če je otrokov telesni in duševni razvoj ogrožen v okolju, v katerem živi.

(2) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka se otroka lahko namesti v rejništvo, če otrok potrebuje usposabljanje v skladu z zakonom, ki ureja vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.

2. Namestitev otroka

236. člen
(pristojnost za odločanje o namestitvi otroka)

(1) Sodišče odloči o namestitvi otroka v rejništvo in o imenovanju rejnika pri odločitvi o ukrepih, ki jih izreka sodišče po tem zakoniku ter kadar so podani razlogi za namestitev v rejništvo, določeni v tem zakoniku.

(2) Sodišče pravnomočno sodno odločbo o namestitvi otroka v rejništvo pošlje pristojnemu centru za socialno delo.

(3) Kadar sodišče odloči o namestitvi otroka v rejništvo po prvem odstavku tega člena, odloči tudi o preživninski obveznosti vsakega od staršev v skladu s 186. členom in drugimi določbami tega zakonika o obveznosti preživljanja med starši in otroki.

(4) Center za socialno delo odloči o namestitvi otroka v rejništvo in o imenovanju rejnika pri odločitvi o nujnem ukrepu.

237. člen
(vloga centra za socialno delo po namestitvi otroka v rejništvo)

Po namestitvi v rejništvo si mora center za socialno delo prizadevati, da se odpravijo vzroki, zaradi katerih je bil otrok nameščen v rejništvo.

3. Prenehanje rejništva

238. člen (prenehanje rejništva)

(1) Rejništvo preneha:

- če prenehajo razlogi, zaradi katerih je bila potrebna namestitev otroka v rejništvo;
- pred otrokovo polnoletnostjo, če je otrok, nameščen v rejništvo, usposobljen za samostojno življenje;
- z otrokovo polnoletnostjo.

(2) O prenehanju rejništva na podlagi prve in druge alineje prejšnjega odstavka odloči sodišče.

(3) Ne glede na prvi odstavek tega člena se namestitev v rejniško družino lahko nadaljuje tudi po polnoletnosti, vendar najdlje do dopolnjenega 26. leta starosti če:

- oseba, nameščena v rejništvo, zaradi motenj v telesnem ali duševnem razvoju ni sposobna za samostojno življenje in delo ter če oseba ali njen skrbnik s tem soglašata,
- oseba, nameščena v rejništvo, soglašata, da ostane v rejniški družini zaradi nadaljevanja šolanja.

239. člen (vloga centra za socialno delo po prenehanju rejniške pogodbe)

Če rejniška pogodba preneha, center za socialno delo ukrene, kar je potrebno za nadaljnje otrokovo varstvo in vzgojo.

Sedmi del: SKRBNIŠTVO

1. Namen skrbništva

240. člen (namen skrbništva)

(1) Namen skrbništva za otroke je, da se s skrbjo ter z zagotovitvijo vzgoje in izobraževanja vsestransko razvije njihova osebnost in da se usposobijo za samostojno življenje in delo.

(2) Namen skrbništva za odrasle osebe je varstvo njihove osebnosti, ki se uresničuje predvsem z urejanjem zadev, ki jih te osebe ne morejo narediti same, ter s prizadevanjem za zdravljenje in usposabljanje za samostojno življenje.

(3) Namen skrbništva je tudi zavarovanje premoženjskih in drugih pravic ter koristi posameznikov.

2. Skrbnik

241. člen (skrbnik)

(1) Za skrbnika se imenuje oseba, ki ima osebne lastnosti in sposobnosti, potrebne za opravljanje obveznosti skrbnika, in ki privoli, da bo skrbnik.

(2) Obveznost skrbnika je prostovoljna in častna.

242. člen (pogoji za skrbnika)

Skrbnik ne more biti oseba:

- ki ji je odvzeta starševska skrb;
- ki ni poslovno sposobna;
- katere koristi so v navzkrižju s koristmi varovanca;

- ki je z varovancem sklenila pogodbo o dosmrtnem preživljanju;
- katere zakonec ali zunajzakonski partner je z varovancem sklenil pogodbo o dosmrtnem preživljanju;
- od katere glede na njene osebne lastnosti ali razmerja z varovancem ali njegovimi starši ni mogoče pričakovati, da bo pravilno opravljala skrbniške obveznosti.

243. člen (oseba skrbnika)

(1) Če je mogoče in če to ni v nasprotju s koristmi varovanca, se imenuje za skrbnika njegov zakonec, zunajzakonski partner ali sorodnik.

(2) Za skrbnika se lahko imenuje tudi pravna oseba, ki pooblasti svojega delavca za odgovorno osebo za izvajanje skrbništva.

244. člen (želje varovanca in sorodnikov)

Pri imenovanju skrbnika center za socialno delo ali sodišče upošteva predvsem želje varovanca, če jih je ta izrazil in če je sposoben razumeti njihov pomen in posledice, in če je to v korist varovanca. Upošteva pa tudi želje njegovega zakonca, zunajzakonskega partnerja ali njegovih sorodnikov, če je to v korist varovanca.

245. člen (center za socialno delo kot skrbnik)

(1) Center za socialno delo ali sodišče lahko odloči, da se osebi za skrbnika imenuje center za socialno delo. Ta pooblasti svojega delavca za odgovorno osebo za izvajanje skrbništva.

(2) Center za socialno delo ali sodišče lahko z odločbo omeji skrbnikove pravice in odloči, da bo posamezne skrbnikove naloge opravljal center za socialno delo.

246. člen
(obveznosti skrbnika)

(1) Skrbnik zastopa varovanca.

(2) Skrbnik mora vestno skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca in skrbno upravljati njegovo premoženje.

247. člen
(popis premoženja)

(1) Če ima varovanec premoženje, center za socialno delo ali sodišče odredi, da se to popiše, oceni in izroči v upravljanje skrbniku.

(2) Način popisa in ocenitve premoženja oseb pod skrbništvom določi minister, pristojen za družino.

248. člen
(redno poslovanje in upravljanje)

(1) Skrbnik v varovančevem imenu in na njegov račun samostojno opravlja, kar spada v redno poslovanje in upravljanje varovančevega premoženja. Pri svojem delu ga vodijo varovančeve koristi.

(2) Skrbnik se mora pred vsakim važnejšim opravilom posvetovati z varovancem. Njegovo mnenje mora upoštevati, če ga je varovanec izrazil in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

(3) Skrbnik brez dovoljenja centra za socialno delo ne sme storiti ničesar, kar bi presegalo okvire rednega poslovanja ali upravljanja varovančevega premoženja.

249. člen
(dovoljenje centra za socialno delo)

(1) Samo z dovoljenjem centra za socialno delo sme skrbnik:

- odtujiti ali obremeniti varovančeve nepremičnine;
- odtujiti iz varovančevega premoženja premoženjske vrednosti ali razpolagati s premoženjskimi pravicami večje vrednosti;
- odpovedati se dediščini ali volilu ali odkloniti darilo;
- vložiti tožbo otroka za ugotovitev ali izpodbijanje očetovstva;
- izvesti druge ukrepe, če tako določa zakon.

(2) V primerih iz prejšnjega odstavka center za socialno delo na predlog skrbnika izda odločbo.

250. člen
(medsebojni pravni posli)

Skrbnik sme skleniti pravni posel z varovancem, za katerega skrbi, le z dovoljenjem centra za socialno delo, ki dovoli sklenitev takšnega pravnega posla, če je varovancu v korist.

251. člen
(skrbnikovo poročilo)

(1) Skrbnik mora centru za socialno delo poročati o svojem delu in mu dati račun o upravljanju premoženja enkrat na leto ali kadar center za socialno delo to zahteva.

(2) Iz skrbnikovega poročila mora biti razvidno, kaj je skrbnik ukrenil za varstvo varovančeve osebe, zlasti kar zadeva njegovo zdravje, vzgojo in izobraževanje, ter njegova skrb za vse drugo, kar je za varovanca potrebno.

(3) Poročilo mora vsebovati tudi podatke o upravljanju varovančevega premoženja in razpolaganju z njim, o varovančevih dohodkih in izdatkih ter končno stanje tega premoženja.

(4) Podrobnejša pravila o sestavi in vsebini skrbniškega poročila določi minister, pristojen za družino.

252. člen
(pregled poročila)

(1) Center za socialno delo mora vestno pregledati skrbnikovo poročilo. V okviru pregleda poročila sodi tudi obisk varovanca, ki ga mora center za socialno delo opraviti vsaj enkrat letno.

(2) Če iz poročila izhajajo manjše nepravilnosti pri delu skrbnika, mora center za socialno delo ukreniti vse potrebno, da se odpravijo.

(3) Ob večjih nepravilnostih, zaradi katerih obstaja verjetnost, da skrbnik ne skrbi vestno za varovančevo osebnost, pravice ali koristi ali ne upravlja skrbno varovančevega premoženja, center za socialno delo uvede postopek za razrešitev skrbnika in po potrebi ukrene vse potrebno za zavarovanje varovančevih koristi.

253. člen
(povračilo stroškov)

(1) Skrbnik ima pravico do povračila upravičenih stroškov, ki jih je imel pri opravljanju skrbniških obveznosti.

(2) Center za socialno delo lahko skrbniku za njegovo delo določi nagrado, če mora skrbnik zaradi zahtevnosti in odgovornosti dela imeti posebne kvalifikacije.

254. člen
(obveznost povrnitve škode)

Skrbnik mora varovancu povrniti škodo, ki mu jo prizadene z malomarnim opravljanjem svojih obveznosti ali s samovoljno opustitvijo obveznosti skrbnika.

255. člen
(razrešitev skrbnika)

Center za socialno delo razreši skrbnika, ne glede na to, ali ga je imenoval sam ali sodišče, če ugotovi, da je pri opravljanju skrbniških obveznosti malomaren, da zlorablja svoje pravice ali da s svojim delom ogroža varovančeve koristi, ali če ugotovi, da bi bilo za varovanca koristnejše, če bi imel drugega skrbnika.

256. člen
(razrešitev skrbnika na njegovo zahtevo)

Center za socialno delo razreši skrbnika, če sam tako zahteva. To mora storiti v treh mesecih od dneva, ko je skrbnik zahteval razrešitev.

257. člen
(odločba o razrešitvi skrbnika)

(1) Center za socialno delo v odločbi, s katero razreši skrbnika, imenuje novega skrbnika in določi rok, v katerem mora razrešeni skrbnik predložiti končno poročilo o svojem delu in račun o upravljanju premoženja ter izročiti premoženje v upravljanje novo imenovanemu skrbniku. V tej odločbi center za socialno delo ne more spreminjati obsega skrbnikovih obveznosti in pravic, ki jih je določilo sodišče.

(2) Center za socialno delo o razrešitvi skrbnika in imenovanju novega skrbnika pisno obvesti sodišče, ki je odločilo o postavitvi pod skrbništvo.

(3) Odločba o imenovanju drugega skrbnika je skupaj s pravnomočno sodno odločbo o postavitvi pod skrbništvo izvršilni naslov.

258. člen
(ugovor zoper delo skrbnika)

(1) Zoper delo skrbnika in centra za socialno delo na področju skrbništva lahko ugovarjajo varovanec, če je sposoben razumeti pomen in posledice ugovora, njegov zakonec, zunajzakonski partner, njegovi sorodniki, pristojni organi in strokovne institucije.

(2) Ugovore zoper delo skrbnika rešuje pristojni center za socialno delo, ugovore zoper delo centra za socialno delo pa ministrstvo, pristojno za družino.

(3) Organ, ki rešuje ugovore iz prejšnjega odstavka, preizkusi njihovo utemeljenost, določi, kaj naj se ukrene, in o tem obvesti tistega, ki je ugovarjal.

3. Skrbništvo za otroke

259. člen (postavitev otroka pod skrbništvo)

(1) Otroka, ki nima staršev ali za katerega starši ne skrbijo, postavi sodišče pod skrbništvo in mu imenuje skrbnika.

(2) Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo, s katero je otroka postavilo pod skrbništvo in imenovalo skrbnika.

260. člen (obveznosti skrbnika)

Skrbnik otroka mora skrbeti zanj z enako skrbnostjo kakor starši, vendar varovanca ni dolžan preživljati in ga imeti pri sebi.

261. člen (veljavnost pravnih poslov)

(1) Za sklepanje pravnih poslov, ki so tako pomembni, da bistveno vplivajo na otrokovo življenje pred polnoletnostjo ali po njej, je potrebno dovoljenje skrbnika.

(2) Veljavnost pravnega posla, ki ga je otrok sklenil brez skrbnikovega dovoljenja, se presoja po pravilih obligacijskega prava.

262. člen (dovoljenje centra za socialno delo)

Skrbnik sme samo z dovoljenjem centra za socialno delo:

- vpisati ali izpisati otroka iz šole ali spremeniti vrsto izobraževanja;
- odločati o izbiri otrokovega poklica ali opravljanju njegovega poklica;
- izvesti druge pomembnejše ukrepe glede otroka, če tako določa drug zakon.

263. člen (prenehanje skrbništva)

Skrbništvo nad otrokom preneha, ko postane polnoleten, ko sklene zakonsko zvezo, z njegovo posvojitvijo, če je postal roditelj in mu je z odločbo sodišča priznana popolna poslovna sposobnost ali z odločbo sodišča, če so prenehali razlogi za skrbništvo.

4. Skrbništvo za odrasle osebe

264. člen (postavitev odrasle osebe pod skrbništvo)

(1) Sodišče osebo, ki zaradi motnje v duševnem razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka, ki vpliva na zmožnost razsojanja, sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi, postavi pod skrbništvo in ji imenuje skrbnika.

(2) Sodišče v odločbi o postavitvi pod skrbništvo določi obseg skrbnikovih obveznosti in pravic.

(3) Sodišče centru za socialno delo takoj pošlje pravnomočno odločbo o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika.

265. člen
(veljavnost pravnih poslov)

Veljavnost pravnih poslov, ki jih je sklenil varovanec, čeprav bi ga moral zastopati skrbnik, in pravnih poslov, ki jih je sklenil varovanec brez potrebnega skrbnikovega dovoljenja, se presoja po pravilih obligacijskega prava.

266. člen
(obveznosti skrbnika)

(1) Skrbnik mora v okviru svojih obveznosti in pravic skrbeti tudi za varovančevo osebnost, upoštevati pri tem vzroke, zaradi katerih je bila oseba postavljena pod skrbništvo, ter si prizadevati za izvajanje zdravstvenih ukrepov za odpravo teh vzrokov in varovančevo usposobitev za samostojno življenje in delo.

(2) Varstvo varovančeve osebnosti zahteva, da skrbnik varovancu v okviru njegovih sposobnosti omogoči oblikovati življenje po lastnih željah in predstavah.

267. člen
(začasni skrbnik)

(1) Sodišče, pri katerem se je začel postopek za postavitve pod skrbništvo, po potrebi osebo, zoper katero se je začel postopek, postavi pod začasno skrbništvo in ji imenuje začasnega skrbnika. Sodišče v tej odločbi določi tudi obseg obveznosti in pravic začasnega skrbnika.

(2) Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo o postavitvi pod začasno skrbništvo in imenovanju začasnega skrbnika.

(3) Obveznost začasnega skrbnika preneha, ko se postavi stalni skrbnik ali ko postane odločba, s katero sodišče odloči, da ni razlogov za postavitvev pod skrbništvo, pravnomočna.

268. člen
(prenehanje skrbništva)

Skrbništvo nad osebo, ki je bila postavljena pod skrbništvo, preneha z odločbo sodišča, če so prenehali razlogi za skrbništvo.

5. Skrbništvo za posebne primere

269. člen
(imenovanje skrbnika za posebni primer)

(1) Center za socialno delo imenuje skrbnika za posebni primer ali skrbnika za določeno vrsto opravil odsotni osebi, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, neznanemu lastniku premoženja, kadar je potrebno, da nekdo za to premoženje skrbi, pa tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika.

(2) Skrbnika za posebni primer ni mogoče imenovati v primerih, ko so podani pogoji za postavitvev otroka pod skrbništvo oziroma ko so podani pogoji za postavitvev odrasle osebe pod skrbništvo, razen če zakon določa drugače.

270. člen
(imenovanje skrbnika za posebni primer v postopku pred drugim organom)

Ob pogojih, ki jih določa ta zakonik, sme v primerih iz 269. člena tega zakonika imenovati skrbnika tudi organ, pred katerim poteka postopek. Ta organ mora o tem takoj obvestiti center za socialno delo. Center za socialno delo ima do tega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga imenoval sam.

271. člen
(kolizijski skrbnik)

(1) Center za socialno delo ali sodišče imenuje kolizijskega skrbnika otroku, nad katerim izvajajo starševsko skrb starši, če so si njihove koristi v navzkrižju.

(2) Center za socialno delo ali sodišče imenuje varovancu kolizijskega skrbnika, če so si koristi varovanca in njegovega skrbnika v navzkrižju.

(3) Če so si koristi otrok, nad katerimi ima starševsko skrb ista oseba, ali koristi oseb, ki imajo istega skrbnika, v navzkrižju, center za socialno delo ali sodišče vsakemu izmed njih imenuje kolizijskega skrbnika.

272. člen (zaščita tujega državljana)

Če ni v mednarodni pogodbi drugače določeno, ukrene v neodložljivih primerih center za socialno delo ali sodišče po določbah tega zakonika, kar je potrebno za varstvo osebnosti, pravic in koristi tujega državljana, dokler organ njegove države ne ukrene, kar je treba.

273. člen (prenehanje skrbništva za posebni primer)

Skrbništvo za posebni primer preneha, če so prenehali razlogi za skrbništvo za posebni primer.

6. Postopek

274. člen (postopek v skrbniških zadevah)

(1) Kadar center za socialno delo izve, da je treba nekoga postaviti pod skrbništvo ali mu imenovati skrbnika za posebni primer, takoj ukrene vse potrebno za varstvo njegove osebnosti, njegovih pravic in koristi.

(2) V postopkih, v katerih je sodišče v skladu z določbami tega zakonika pristojno odločati o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika, takoj ukrene vse potrebno za varstvo osebnosti, pravic in koristi posameznika. Sodišče v odločbi o postavitvi pod skrbništvo določi obseg skrbnikovih obveznosti in pravic.

(3) Kadar je center za socialno delo predlagatelj postopka iz prejšnjega odstavka, mora v predlogu navesti, katero fizično ali pravno osebo naj sodišče imenuje za skrbnika. Kadar center za socialno delo ni predlagatelj, na zahtevo sodišča poda mnenje o tem, katero fizično ali pravno osebo naj sodišče imenuje za skrbnika.

(4) Kadar center za socialno delo ali sodišče odloči o imenovanju skrbnika za posebni primer, določi tudi obseg njegovih obveznosti in pravic.

(5) Po določbah tega poglavja ravna tudi drug organ, pred katerim poteka postopek, v katerem se imenuje skrbnik za posebni primer.

275. člen (procesna sposobnost)

(1) Otroku, ki je dopolnil 15 let in je sposoben razumeti pomen in pravne posledice svojih dejanj, mora center za socialno delo v postopkih, ki se nanašajo na razrešitve in imenovanja skrbnika in skrbnika za posebni primer, omogočiti, da kot stranka v postopku v skladu z določbami zakona, ki ureja splošni upravni postopek, samostojno opravlja procesna dejanja.

(2) Zakoniti zastopnik otroka iz prejšnjega odstavka sme opravljati dejanja v postopku le, dokler otrok ne izjavi, da bo samostojno opravljal procesna dejanja.

(3) Otroka, ki še ni star 15 let oziroma za katerega center za socialno delo presodi, da ni sposoben razumeti pomena in pravnih posledic svojih dejanj, zastopa zakoniti zastopnik.

(4) Če si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo, center za socialno delo otroku imenuje kolizijskega skrbnika. Tako ravna center za socialno delo tudi v drugih primerih, če glede na okoliščine primera presodi, da je to potrebno zaradi varstva koristi otroka.

276. člen
(seznanitev otroka s postopkom)

(1) Center za socialno delo mora otroka, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, na primeren način obvestiti o uvedbi postopka in o njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Glede na starost otroka in druge okoliščine center za socialno delo opravi z otrokom razgovor. Pri tem je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa in jo sam izbere. Ta oseba lahko pomaga otroku izraziti njegovo mnenje. Center za socialno delo lahko prepove navzočnost osebe, če oceni, da bi bilo sodelovanje te osebe v postopku v nasprotju s koristjo otroka.

(2) O razgovoru strokovni delavec sestavi zapisnik. Zaradi varstva koristi otroka lahko center za socialno delo odloči, da se staršem ne dovoli vpogleda v zapisnik.

(3) Otroku, ki je že dopolnil 15 let in je v postopku izrazil svoje mnenje, center za socialno delo vroči odločbo, zoper katero ima pravico vložiti pritožbo.

277. člen
(dolžnost obveščanja)

O tem, da je treba nekomu imenovati skrbnika, ali da oseba brez škode zase ni sposobna skrbeti za svoje pravice in koristi, morajo center za socialno delo ali sodišče obvestiti:

- upravni in drugi državni organi, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, organi lokalnih skupnosti, delodajalci in nevladne organizacije, kadar pri izvajanju svojih pristojnosti oziroma opravljanju svojega dela zvedo za tak primer;
- zakonec, zunajzakonski partner, sorodniki, člani gospodinjstva in druge osebe, ki zvedo za tak primer.

278. člen
(upoštevanje koristi varovanca)

Pri odločanju o obliki varstva, ki naj se da varovancu, mora center za socialno delo ali sodišče upoštevati predvsem varovančeve potrebe in koristi.

279. člen
(pošiljanje odločbe in vpis v matični register)

Pravnomočno odločbo o postavitvi pod skrbništvo, imenovanju novega skrbnika in o prenehanju skrbništva center za socialno delo in sodišče pošljeta v 15 dneh od njene pravnomočnosti upravni enoti. Postavitev pod skrbništvo in prenehanje skrbništva za otroke in druge osebe se vpiše v matični register, in sicer se vpiše osebno ime skrbnika in njegova EMŠO. Če skrbništvo opravlja pravna oseba, se v matični register vpiše samo naziv pravne osebe.

280. člen
(zaznamba v zemljiški knjigi)

Če ima varovanec nepremičnine, center za socialno delo in sodišče pošljeta pravnomočno odločbo o postavitvi pod skrbništvo in o prenehanju skrbništva v 15 dneh od njene pravnomočnosti pristojnemu sodišču, ki podatek o skrbništvu in o prenehanju skrbništva zaznamuje v zemljiški knjigi.

281. člen
(kritje izdatkov)

(1) Izdatki za izvajanje ukrepov, ki nastanejo v zvezi s skrbništvom za otroke in odrasle osebe v korist varovancev, in nagrada za delo skrbnika se krijejo po naslednjem vrstnem redu iz:

- varovančevih dohodkov;
- sredstev, dobljenih od oseb, ki morajo varovanca preživljati;
- varovančevega premoženja;
- proračuna Republike Slovenije.

(2) Določba prejšnjega odstavka se smiselno uporablja tudi za skrbništvo za posebne primere.

282. člen
(programi v podporo družini)

(1) Programi v podporo družini so namenjeni pripravam na starševstvo, spodbujanju pozitivnega starševstva in krepitvi starševskih kompetenc, izboljšanju komunikacije in odnosov v družini, ustvarjalnemu in aktivnemu preživljanju prostega časa otrok in družin, lažjemu usklajevanju poklicnega in družinskega življenja, psihosocialni pomoči otrokom in staršem ter drugim vsebinam za izboljšanje kakovosti družinskega življenja.

(2) Programi v podporo družini se delno ali v celoti financirajo na podlagi javnih razpisov za obdobje največ pet let.

(3) Če je bil znesek javnih sredstev v pogodbi o financiranju programov v podporo družini določen glede na predvidevanje, da sredstva proračuna za ta namen v času veljavnosti pogodbe ne bodo manjša, kot so bila ob podpisu pogodbe, pa so se kasneje zmanjšala v takšnem obsegu, da programa ni več mogoče izpolniti v dogovorjenem obsegu, se pogodba iz tega razloga v javnem interesu spremeni.

(4) Izvajalec programa v podporo družini mora zagotavljati kadrovske in prostorske pogoje ter pogoje glede tehnične opremljenosti, ustrezen delež finančnih virov ter druge pogoje, določene v javnem razpisu.

Deveti del: DRUŠTVA IN DRUGE ORGANIZACIJE V JAVNEM INTERESU NA PODROČJU
DRUŽINSKE POLITIKE

283. člen
(status društva v javnem interesu)

(1) Društvu, ki deluje na področju družinske politike, se lahko podeli status društva v javnem interesu v skladu z zakonom, ki ureja status javnega interesa nevladnih organizacij.

(2) Status društva v javnem interesu se podeli društvu, če njegovo delovanje prispeva k razvoju področja družinske politike in če stalno izvaja dejavnosti, ki imajo pozitiven učinek na delovanje in razvoj družin.

(3) Status delovanja v javnem interesu na področju družinske politike se lahko ob smiselni uporabi zakona, ki ureja status javnega interesa nevladnih organizacij, in ob izpolnjevanju pogojev iz prejšnjega odstavka podeli tudi drugi pravni osebi zasebnega prava, ki

ni ustanovljena z namenom pridobivanja dobička in ki presežek prihodkov nad odhodki uporablja izključno za opravljanje in razvoj svoje dejavnosti.

(4) Podrobnejša merila o izpolnjevanju pogojev iz drugega odstavka tega člena, predpiše minister, pristojen za družino.

Deseti del: ZBIRKE PODATKOV

284. člen

(uporaba določb zakona, ki ureja varstvo osebnih podatkov)

Za zbiranje, obdelovanje, shranjevanje, pošiljanje in uporabo podatkov iz zbirk podatkov ter za varstvo informacijske zasebnosti posameznika po tem zakoniku se uporabljajo določbe zakona, ki ureja varstvo osebnih podatkov, če s tem zakonikom za posamezne primere ni določeno drugače.

285. člen

(zbirke osebnih podatkov)

(1) Ministrstvo, pristojno za družino, vzpostavi centralni zbirki podatkov na področju posvojitev in preživnin. Kot upravljavec zbirk obdeluje podatke za namen spremljanja, načrtovanja in razvoja področij, za znanstveno raziskovalne in statistične namene ter za izvajanje internega nadzora nad uporabo podatkov.

(2) Za namen izvajanja nalog po tem zakoniku centri za socialno delo obdelujejo osebne podatke iz centralnih zbirk, katerih upravljavec je ministrstvo, pristojno za družino.

286. člen

(centralna zbirka podatkov na področju posvojitev)

(1) Centralna zbirka podatkov na področju posvojitev vsebuje zbirke osebnih podatkov o:

- kandidatih za posvojitelje;
- otrocih, ki potrebujejo posvojitev;
- bioloških starših otrok, ki potrebujejo posvojitev;
- izvedenih posvojitvah v Republiki Sloveniji.

(2) Osebne podatke v zbirke iz prejšnjega odstavka vpisujejo centri za socialno delo, in sicer vsak za območje svoje krajevne pristojnosti.

(3) Centri za socialno delo imajo znotraj centralne zbirke vpogled v osebne podatke o kandidatih za posvojitelje za celotno območje Republike Slovenije, v osebne podatke o otrocih, ki potrebujejo posvojitev, v osebne podatke o bioloških starših otrok, ki potrebujejo posvojitev, v podatke o izvedenih posvojitvah pa le za območje svoje krajevne pristojnosti.

287. člen

(vsebina zbirk osebnih podatkov na področju posvojitvev)

(1) Zbirka osebnih podatkov o kandidatih za posvojitelje vsebuje:

- datum rojstva;
- državljanstvo;
- spol;
- podatke o statusu (izobrazbi, zaposlitvi, samozaposlitvi, statusu dijaka/študenta, upokojitvi, statusu kmeta, statusu gospodinje);
- podatke, ki se nanašajo na vrsto življenjske skupnosti (zakonska zveza, zunajzakonska skupnost, partnerska zveza, neskljenjena partnerska zveza, samski stan, razveza, vdovstvo);
- datum vpisa;
- identifikacijsko številko, ki je kandidatu ali kandidatoma za posvojitelja dodeljena ob vnosu v informacijski sistem;
- številko upravnega spisa.

(2) Zbirka osebnih podatkov o otrocih, ki potrebujejo posvojitev, vsebuje:

- datum rojstva;
- državljanstvo;
- spol;
- identifikacijsko številko, ki je otroku dodeljena ob vnosu v informacijski sistem;
- številko upravnega spisa.

(3) Zbirka osebnih podatkov o bioloških starših otroka, ki potrebuje posvojitev, vsebuje:

- starost ob vnosu v informacijski sistem;

- podatke o statusu (izobrazbi, zaposlitvi, samozaposlitvi, statusu dijaka/šudenta, upokojitvi, statusu kmeta, statusu gospodinje);
- podatke, ki se nanašajo na vrsto življenjske skupnosti (zakonska zveza, zunajzakonska skupnost, partnerska zveza, neskljenjena partnerska zveza, samski stan, razveza, vdovstvo);
- državljanstvo.

(4) Zbirka osebnih podatkov o izvedenih posvojitvah vsebuje:

- številko in datum odločbe o posvojitvi;
- datum posvojitve;
- starost posvojitelja ob posvojitvi;
- starost otroka ob posvojitvi.

288. člen

(centralna zbirka podatkov na področju preživnin)

(1) Centralna zbirka podatkov na področju preživnin vsebuje zbirke osebnih podatkov o:

- upravičencih do preživnine;
- zakonitih zastopnikih upravičencev do preživnine;
- zavezancih za preživnine;
- določenih preživninah.

(2) Osebne podatke v zbirke iz prejšnjega odstavka vpisujejo centri za socialno delo, in sicer vsak za območje svoje krajevne pristojnosti, ter imajo za območje svoje krajevne pristojnosti tudi vpogled v zbirke.

289. člen

(vsebina zbirk osebnih podatkov na področju preživnin)

(1) Zbirka o upravičencih do preživnin vsebuje:

- osebno ime;
- EMŠO;
- naslov prebivališča;
- državljanstvo;
- podatke o statusu (izobrazbi, zaposlitvi, samozaposlitvi, statusu dijaka/šudenta, upokojitvi, statusu kmeta, statusu gospodinje).

(2) Zbirka osebnih podatkov o zakonitih zastopnikih upravičencev do preživnin vsebuje:

- osebno ime;
- EMŠO;
- naslov prebivališča;
- državljanstvo;
- razmerje do upravičenca do preživnine (mati, oče, skrbnik, rejnik, drugo).

(3) Zbirka osebnih podatkov o zavezancih za preživnine vsebuje:

- osebno ime;
- EMŠO;
- naslov prebivališča;
- državljanstvo;
- razmerje do upravičenca do preživnine (mati, oče, zakonec, zunajzakonski partner, partner v partnerski zvezi, partner v neskljenjeni partnerski zvezi, otrok, drugo).

(4) Zbirka osebnih podatkov o določenih preživninah vsebuje:

- višino preživnine;
- denarno enoto;
- številko in datum akta o določitvi preživnine;
- datum, od katerega je preživnina določena;
- datum, od katerega se preživnino usklajuje;
- podatek o neizterljivosti preživnine;
- identifikacijsko številka, ki je preživnini za določenega upravičenca in zavezanca dodeljena ob vnosu v informacijski sistem.

290. člen (zbiranje osebnih podatkov)

(1) Osebni podatki se zbirajo neposredno od posameznika ter iz uradnih zbirk, ki jih v Republiki Sloveniji vodijo za to pooblaščeni organi in organizacije.

(2) Centri za socialno delo za namen izvajanja javnih pooblastil po tem zakoniku brezplačno pridobivajo osebne podatke iz obstoječih zbirk osebnih podatkov naslednjih upravljavcev:

- Ministrstva za notranje zadeve – podatke o posamezniku in družinskih članih (osebno ime, datum rojstva, EMŠO, državljanstvo, prebivališče, datum smrti), podatke o sklenjenih zakonskih zvezah in razvezah ter o sklenjenih partnerskih zvezah in razvezah partnerskih zvez iz centralnega registra prebivalstva in podatke o dovoljenju za prebivanje tujca;
- izvajalcev vzgojne in izobraževalne dejavnosti – podatke o vključitvi v vzgojni ali izobraževalni zavod;

- Ministrstva za zdravje, Inštituta za varovanje zdravja in drugih izvajalcev zdravstvene dejavnosti – podatke o zdravstvenem stanju ali invalidnosti ob pisni privolitvi posameznika;
- Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Republike Slovenije – podatke o zavarovancih in uživalcih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja;
- Javnega jamstvenega in preživninskega sklada Republike Slovenije – podatke o izplačanem nadomestilu preživnine;
- Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje – podatke o brezposelnih osebah, o datumu in razlogih prenehanja vodenja v evidenci brezposelnih oseb ter o razlogih za prenehanje izplačevanja materialnih pravic;
- centrov za socialno delo – podatke iz zbirk podatkov po zakonu, ki ureja starševsko varstvo in družinske prejemke (osebno ime, EMŠO upravičenca in vrsta pravice), po predpisih, ki urejajo področje socialnega varstva (osebno ime, EMŠO upravičenca in vrsta pravice ali storitve), podatke o preživninah, ki jih je vpisal drug krajevno pristojen center za socialno delo (osebno ime, EMŠO upravičenca; osebno ime, EMŠO zakonitega zastopnika; osebno ime, EMŠO zavezanca; višina preživnine; datum, od katerega je preživnina določena), podatke o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika ali skrbnika za posebni primer po tem zakoniku (osebno ime, EMŠO varovanca; osebno ime, EMŠO skrbnika; datum pravnomočnosti odločbe o postavitvi pod skrbništvo; vrsta skrbništva) ter podatke iz zbirk podatkov po zakonu, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti (osebno ime, EMŠO otroka; osebno ime, EMŠO rejnika; datum namestitve v rejništvo; časovna omejenost rejništva);
- delodajalcev – podatke o zaposlitvi;
- upravljavca registra transakcijskih računov – podatke o transakcijskih računih: številki računa in nazivu izvajalca plačilnega prometa, ki vodi transakcijski račun.

291. člen
(hramba osebnih podatkov)

(1) Osebni podatki iz 287. člena tega zakonika se hranijo pet let po pravnomočni sodni odločbi o posvojitvi, osebni podatki iz 289. člena tega zakonika pa se hranijo pet let po prenehanju upravičenosti do prejemanja preživnine. Po poteku tega roka se podatki anonimizirajo.

(2) Listinsko gradivo s področja posvojitve, ki je podlaga za vpis posvojitve v matični register, se hrani trajno.

Enajsti del: PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

292. člen
(postopki v zadevah iz sodne pristojnosti)

(1) Postopki na podlagi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), ki so bili pred začetkom uporabe tega zakonika uvedeni pred pristojnimi sodišči, se dokončajo po določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US).

(2) Če se po začetku uporabe tega zakonika v postopkih iz prejšnjega odstavka odločba prve stopnje razveljavi, se postopek nadaljuje po določbah tega zakonika.

293. člen

(postopki v zadevah, glede katerih je spremenjena stvarna pristojnost in zakonski učinki odločb)

(1) Postopki v zadevah, v katerih so bili po predpisih, ki so veljali pred začetkom uporabe tega zakonika, pristojni centri za socialno delo, po tem zakoniku pa je pristojno sodišče, in so bili začeti pred začetkom uporabe tega zakonika, se končajo pred centri za socialno delo po določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), O pritožbah zoper te odločbe odloča ministrstvo, pristojno za družino.

(2) Za zakonske učinke odločb centrov za socialno delo, ki bodo postale pravnomočne po začetku uporabe tega zakonika, začne obdobje trajanja ukrepa, ki je kot najdaljši določen pri posameznem ukrepu s tem zakonikom, teči z dnem pravnomočnosti, razen če je bilo s pravnomočno odločbo centra za socialno delo, izdano na podlagi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US) določeno krajše obdobje trajanja.

(3) Če bo po začetku uporabe tega zakonika v zadevi iz prvega odstavka tega člena odpravljena ali razveljavljena odločba prve stopnje, se postopek nadaljuje pred pristojnim sodiščem po tem zakoniku. Centri za socialno delo te zadeve po uradni dolžnosti odstopijo pristojnemu sodišču. O odstopu zadev se sestavi zapisnik, ki ga podpišeta direktor centra za socialno delo, ki zadevo odstopa, in predsednik sodišča, kateremu je zadeva odstopljena.

294. člen

(postopki v zadevah iz pristojnosti centrov za socialno delo)

Postopki na podlagi 111. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), ki so bili pred začetkom uporabe tega zakonika uvedeni pred centri za socialno delo, se s sklepom ustavijo.

295. člen
(odločbe o podaljšanju roditeljske pravice)

Za zakonske učinke pravnomočnih sodnih odločb o podaljšanju roditeljske pravice se uporabljajo določbe tega zakonika. Pri tem se šteje, da ima oseba, nad katero je bila podaljšana roditeljska pravica, položaj otroka, ki je že dopolnil starost 15 let, razen v primerih, ko je sodišče v odločbi o podaljšanju roditeljske pravice odločilo, da ima oseba položaj otroka, ki še ni dopolnil 15 let.

296. člen
(pravnomočne odločbe o ukrepih centra za socialno delo ali sodišča)

(1) Za zakonske učinke pravnomočnih odločb centrov za socialno delo, s katerimi je bilo odločeno o ukrepih centra za socialno delo na podlagi določb Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), se uporabljajo določbe tega zakonika o ukrepih trajnejšega značaja. Pri tem se šteje, da z dnem začetka uporabe tega zakonika začne teči tudi obdobje trajanja ukrepa, ki je kot najdaljši določen pri posameznem ukrepu s tem zakonikom, razen če je bilo s pravnomočno odločbo centra za socialno delo, izdano na podlagi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US) določeno krajše obdobje trajanja.

(2) Za zakonske učinke pravnomočnih odločb sodišč, s katerimi je bilo odločeno o ukrepih za varstvo otrokovih premoženjskih koristi na podlagi določb Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), se uporabljajo določbe tega zakonika o ukrepih za varstvo koristi otroka. Pri tem se šteje, da z dnem začetka uporabe tega zakonika prične teči tudi obdobje trajanja ukrepa, določenega s tem zakonikom, razen če je bilo s pravnomočno odločbo sodišča, izdano na podlagi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), določeno krajše obdobje trajanja.

297. člen
(odločbe o odvzemu poslovne sposobnosti)

(1) Za zakonske učinke pravnomočnih sodnih odločb o popolnem ali delnem odvzemu poslovne sposobnosti se uporabljajo določbe tega zakonika. Pri tem se šteje, da je oseba, ki ji je bila popolno odvzeta poslovna sposobnost v skladu z določbami Zakona o nepravdnem postopku (Uradni list SRS, št. 30/86 in 20/88 – popr., Uradni list RS, št. 87/02 – SPZ in 77/08 – ZDZdr), postavljena pod skrbništvo, tako da ta oseba ne more samostojno opravljati nobenih pravnih poslov. Za osebo, kateri je bila delno odvzeta poslovna sposobnost v skladu z določbami Zakona o nepravdnem postopku (Uradni list SRS, št. 30/86 in 20/88 – popr., Uradni list RS, št. 87/02 – SPZ in 77/08 – ZDZdr), pa se šteje, da ima položaj otroka, ki je že dopolnil 15 let, če pristojni organ ni odločil drugače.

(2) Kot popoln odvzem poslovne sposobnosti, določen v drugih predpisih, se šteje postavitve osebe pod skrbništvo po tem zakoniku, tako da ta oseba ne more samostojno opravljati nobenih pravnih poslov. Kot delni odvzem poslovne sposobnosti, določen v drugih predpisih, se šteje postavitve osebe pod skrbništvo po tem zakoniku, tako da ta oseba ne more opravljati samo določenih pravnih poslov oziroma da za določene pravne posle potrebuje odobritev skrbnika.

298. člen
(veljavnost določb glede posvojitve)

(1) Za posvojitve, sklenjene po predpisih, ki so veljali do 1. januarja 1977, se uporabljajo ti predpisi, razen če so bile spremenjene v posvojitve po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl.US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US).

(2) Dokler traja posvojitve, sklenjena do 1. januarja 1977, lahko posvojitelj in posvojeni otrok med seboj skleneta zakonsko zvezo samo z dovoljenjem sodišča. S sklenitvijo zakonske zveze med posvojiteljem in posvojenim otrokom posvojitve preneha.

299. člen
(določitev preživnine za otroke, nameščene v rejništvo ali v zavod)

(1) Državno pravobranilstvo v enem letu od začetka uporabe tega zakonika zahteva, da sodišče odloči o preživninski obveznosti staršev v skladu s 186. členom tega zakonika, in sicer za tiste otroke, ki so bili do dneva začetka uporabe tega zakonika že nameščeni v rejništvo ali v zavod in še nimajo določene preživnine.

(2) Center za socialno delo v enem mesecu od začetka uporabe tega zakonika Državnemu pravobranilstvu posreduje podatke o zadevah iz prejšnjega odstavka, ki sodijo v njegovo pristojnost. Center za socialno delo posreduje Državnemu pravobranilstvu o vsaki zadevi naslednje podatke: osebno ime otroka in staršev, EMŠO otroka in staršev, naslov stalnega ali začasnega prebivališča staršev, podatek o tem, v kateri zavod ali h kateremu rejniku je otrok nameščen (naziv in naslov zavoda oziroma osebno ime in naslov rejnika) ter druge podatke, s katerimi razpolagajo in so potrebni za izvrševanje pristojnosti iz prejšnjega odstavka.

300. člen

(začetek uporabe določbe o pravici otroka do zagovornika)

Pravica otroka do zagovornika iz 184. člena tega zakonika se začne izvajati z začetkom uporabe posebnega zakona iz drugega odstavka 184. člena tega zakonika.

301. člen

(rok za vzpostavitev registra in centralnih zbirk podatkov)

Register iz 90. člena tega zakonika ter centralni zbirki podatkov iz 286. in 288. člena tega zakonika se vzpostavijo do začetka uporabe tega zakonika.

302. člen

(vpis v zbirki podatkov)

(1) Osebe, za katere je center za socialno delo do začetka uporabe tega zakonika ugotovil, da izpolnjujejo pogoje za posvojitelja v skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), center za socialno delo vpiše v zbirko podatkov iz prvega odstavka 287. člena tega zakonika. Kot čas vpisa v zbirko podatkov se šteje datum vložitve vloge na center za socialno delo.

(2) Otroke, za katere je center za socialno delo do začetka uporabe tega zakonika v skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US) ugotovil, da potrebujejo posvojitev, center za socialno delo vpiše v zbirko podatkov iz drugega odstavka 285. člena tega zakonika.

303. člen
(podzakonski predpisi)

Podzakonske predpise iz tretjega odstavka 34. člena, 41. člena, četrtega odstavka 202. člena, četrte alineje prvega odstavka in pete alineje drugega odstavka 209. člena, 213. člena, drugega odstavka 247. člena, četrtega odstavka 251. člena in četrtega odstavka 283. člena tega zakonika izda minister, pristojen za družino, do začetka uporabe tega zakonika.

304. člen
(prenehanje veljavnosti določb drugih zakonov)

(1) Z uveljavitvijo tega zakonika prenehata veljati 41. in 42. člen Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (Uradni list RS, št. 70/00), uporabljata pa se do začetka uporabe tega zakonika.

(2) Z uveljavitvijo tega zakonika preneha veljati 88. člen Zakona o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 61/10 – ZSVarPre, 62/10 – ZUPJS, 57/12, 39/16 in 52/16 – ZPPreb-1).

305. člen
(prenehanje veljavnosti dosedanjega zakona)

Z uveljavitvijo tega zakonika preneha veljati Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), uporablja pa se do začetka uporabe tega zakonika.

306. člen
(prenehanje veljavnosti podzakonskih predpisov)

(1) Z dnem uveljavitve tega zakonika prenehajo veljati naslednji predpisi:

- Pravilnik o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 67/13 in 32/15);
- Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora (Uradni list SRS, št. 41/89);
- Pravilnik o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi skrbniških poročil (Uradni list SRS, št. 18/89).

(2) Predpisi iz prejšnjega odstavka se uporabljajo do začetka uporabe novih podzakonskih predpisov.

307. člen
(uveljavitev in začetek uporabe zakonika)

Ta zakonik začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije, uporabljati pa se začne 1. januarja 2019, razen:

- 17., 18., 19., 282. in 283. člena, ki se uporabljajo od dneva uveljavitve tega zakonika,
- 30. - 41. člena, ki se uporabljajo od 1. januarja 2018 dalje in
- 144. člena, ki se v vseh sodnih in upravnih postopkih, ki tečejo po določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, , 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US) smiselno uporablja od dneva uveljavitve tega zakonika.

III. OBRAZLOŽITEV

Prvi del: UVODNE DOLOČBE

1 člen

(vsebina zakonika)

S to določbo se opredeljuje vsebina predloga zakonika. V zvezi z oblikami pomoči pri reševanju težav v partnerskih odnosih in družinskem življenju država nudi možnost pomoči parom in staršem v težavah s svetovanjem in možnostjo mediacije v družinskih zadevah. Tako se določa deloma drugačna vsebina kot jo vsebuje ZZZDR v 1. členu. ZZZDR v 1. členu tudi ne omenja zunajzakonske skupnosti, čeprav jo v 12. členu ureja glede razmerij med partnerjema. S spremembo dikcije pri navajanju ukrepov za varstvo koristi otroka ter pri navajanju skrbništva kot sestavnih delov predloga se vnaša v določbo večja jasnost.

2. člen

(družina)

Pojem družine, podan v predlagani določbi, je širši kot po besedilu ZZZDR. Za družino štejemo tudi nekatere skupnosti življenja otroka z odraslo osebo, ki ni njegov roditelj ali posvojitelj, pod pogojema, da v skupnosti vlada individualni odnos skrbi odrasle osebe za otroka in da je ta skupnost tudi pravno blizu družinski skupnosti staršev in otrok, to je, da gredo po zakonu odrasli osebi v razmerju do otroka določene obveznosti in pravice, ki jih imajo sicer starši v okviru starševske skrbi.

Družino ustvarja otrok. Če ni otroka, ni družine. Življenjska skupnost moškega in ženske brez otroka niti po veljavni niti po predlagani ureditvi ni družina, ne glede na to, ali gre za zakonsko zvezo ali za zunajzakonsko skupnost. Za pojem družine ni potrebno, da gre za skupnost otroka z obema staršema ali posvojiteljema. Zadostuje, da živi otrok z enim od staršev ali posvojiteljev, ali z eno odraslo osebo, ki zanj skrbi in ki ima do otroka po zakonu pravice in obveznosti.

Tako poleg osnovne oziroma družine v najožjem smislu, ki jo sestavlja eden ali oba od staršev (ali posvojitelja) in otrok, po tem zakoniku za družino štejemo tudi npr.:

- življenjsko skupnost otroka in druge osebe, h kateri je otrok nameščen v vzgojo in varstvo, saj ima tudi ta do otroka pomembne obveznosti, ki so sestavni del starševske skrbi, saj oseba otroka vzgaja in varuje;

- življenjsko skupnost skrbnika in otroka, če otrok živi pri skrbniku. Če skrbnik nima otroka pri sebi (zakonik mu te obveznosti ne nalaga), med njima ni življenjske skupnosti, torej ne gre za družino.

- življenjska skupnost otroka in sorodnika, ki mu je bila podeljena starševska skrb.

Zakonec ali zunajzakonski partner je pod pogoji, določenimi v predlogu zakonika, dolžan preživljati otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja, zato se tudi njihova skupnost šteje za družino, saj je taka skupnost zelo blizu družinski skupnosti staršev in otrok.

3. člen

(zakonska zveza)

V našem pravu imamo dve obliki življenjske skupnosti moškega in ženske: zakonsko zvezo ter zunajzakonsko skupnost. Obe skupnosti sta zakonski – urejeni z zakonom. Iz tega razloga predlagatelj predlaga drugačno definicijo zakonske zveze, kot jo vsebuje ZZZDR v 3. členu, v katerem je določeno, da je zakonska zveza z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene. Iz predlagane definicije je razvidno, kaj je pri zakonski zvezi urejeno s tem zakonikom in da je za njen nastanek, za razliko od zunajzakonske skupnosti, potrebna sklenitev.

4. člen

(zunajzakonska skupnost)

Glede na ZZZDR je spremenjena formulacija prvega odstavka. V skladu z določbo drugega odstavka 53. člena ustave, po kateri zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon, predlog zakonika zunajzakonsko skupnost poimenuje in pojem tudi razloži.

Pojem »dlje časa trajajoča življenjska skupnost moškega in ženske« je predlagatelj v prvem odstavku obdržal in ga časovno ni opredelil z namenom, da imajo lahko sodišča na ta način še naprej možnost »tenkočutnejšega« odločanja oziroma uporabe pravnih pravil na konkretno razmerje, ki ga imajo pred seboj. Glede na to, da se vprašanje doslej v sodni praksi ni izpostavljalo kot problematično in glede na to, da ima takšna ureditev določeno tradicijo, predlagatelj ocenjuje, da je smotrno, da ostane nespremenjena. Za to rešitev lahko najdemo argumente predvsem tedaj, ko o teh vprašanih odločajo civilna sodišča, torej pravno visoko usposobljeni strokovnjaki, kar naj bi bila dovolj visoka garancija objektivnega odločanja.

Splošna določba o izenačenju partnerjev z zakonci v medsebojnih razmerjih ima za posledico, da veljajo tudi za zunajzakonske partnerje predlagane nove rešitve o stanovanjskem varstvu zakonca tako med trajanjem kot tudi po razvezi zakonske zveze. Zunajzakonska skupnost ima posledice tudi na drugih pravnih področjih (npr. v dednem, stanovanjskem, davčnem pravu).

Drugi odstavek tega člena govori o reševanju vprašanja obstoja življenjske skupnosti kot zunajzakonske skupnosti v okviru razreševanja predhodnih vprašanj. Posebej se še poudarja, da je odločitev v konkretnem primeru pravno zavezujoča le za ta konkretni primer.

5. člen

(otrok)

Predlog zakonika otroka opredeli kot osebo, ki še ni dopolnila 18 let starosti, razen v primeru, da je že prej pridobila popolno poslovno sposobnost. Veljavni ZZZDR pojma otrok ne definira. Uporablja pa izraze otrok, mladoletnik in včasih mladoletni otrok. Najpogosteje uporablja pojem otrok, pri čemer gre manj za opredelitev sorodstvenega razmerja do njegovih staršev, kolikor za oznako osebe v določeni nižji biološki starosti. Pojma mladoletnik in mladoletni otrok sta praviloma vezana na starost otroka do polnoletnosti, to je do dopolnjenega 18. leta. KOP dosledno govori samo o otroku, in sicer v 1. členu določa, da je otrok človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej. Po našem pravu ne moremo šteti za otroka v smislu te konvencijske opredelitve mladoletne osebe, ki je pridobila popolno poslovno sposobnost, bodisi s sklenitvijo zakonske zveze, bodisi po odločbi sodišča, če je postala roditelj. Mladoletna oseba namreč lahko dobi popolno poslovno sposobnost samo ob pogoju, da je v taki meri telesno in duševno zrela in sposobna za samostojno življenje, da ne potrebuje (vsaj formalnopravno ne) posebnega varstva, ki ji ga zagotavlja ustava (zlasti s skrbjo staršev v okviru starševske skrbi.) Pridobitev popolne poslovne sposobnosti je torej mejnik, ki pravno loči otroka od odraslega.

6. člen

(starševska skrb)

Predlog zakonika uvaja spremenjeni izraz za celoto pravic in obveznosti staršev do svojega otroka. To ni več roditeljska pravica, temveč starševska skrb. Po predlogu zakonika je celota pravic in obveznosti staršev do svojega otroka opredeljena z izrazom »starševska skrb« za razliko od ZZZDR, po katerem je celota teh pravic in obveznosti opredeljena kot »roditeljska pravica«. Spremenjeni izraz izhaja iz dejstva, da gre po eni strani za obveznost staršev do otrok, in da imajo po drugi strani prav takšne obveznosti tudi morebitni posvojitelji, ki sicer niso roditelji, so pa starši. Izraz starševska skrb je primernejši od izraza roditeljska pravica tudi zato, ker nekateri starši v medsebojnih sporih izraz roditeljska pravica razumejo preveč posesivno in otroka štejejo kot lastnino.

Ta izraz uporabljajo tudi nekateri novejši nacionalni predpisi ter mednarodni dokumenti o varovanju koristi otrok (npr. KOP, EKUOP).

Glede na načelo otrokove koristi, ki mora biti vodilo v vseh postopkih, ki se tičejo otroka, je bilo potrebno temu primerno tudi spremeniti definicijo starševske skrbi. Starševska skrb primarno pripada skupaj obema staršema. Starša (to je tudi posvojitelj) starševsko skrb izvajata skupaj oziroma sporazumno, kadar ne živita skupaj. Definicija starševske skrbi je izvedena iz drugega odstavka 27. člena KOP.

7. člen

(načelo otrokove koristi)

Po pomenu in potrebi, da se upošteva in zagotavlja korist otroka v vseh razmerjih in situacijah, v katerih je otrok udeležen, sodi obravnavanje koristi otroka na začetek slehernega razmišljanja o pravnem položaju otroka. Mesto za načelno zakonsko izjavo glede otrokove koristi je v uvodnih določbah družinskih predpisov med temeljnimi določbami o zagotavljanju starševskega in državnega varstva otrok. Sicer pa iz številnih določb ZZZDR izhaja osnovna usmeritev našega družinskega prava, da je korist otroka temeljno vodilo za ravnanje in postopanje, ki zadeva otroka in ki velja tako za starše, kot tudi za javne organe, ki ga je treba upoštevati ne glede na to, ali je v normi, ki razmerje ali položaj otroka ureja, to izrecno poudarjeno ali ne.

Pravni standard »korist otroka« je vrednostni pojem, ki ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin posameznega primera. Za konkretizacijo daje zakonik zgolj nekaj opornih točk.

Upošteva načelo KOP, ki določa, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist, je v predlogu zakonika izrecno določeno, da morajo skrbeti za korist otroka vsi, ki imajo opraviti z otrokom. Konkretiziranje pravnega standarda »korist otroka« je zakonik olajšal z določenim splošnim pojasnilom, kdaj starši delajo v korist otroka. V predlogu zakonika je določeno, da imajo starši pri skrbi in odgovornosti za otroka prednost pred drugimi, kar je v skladu s prvim odstavkom 18. člena KOP. To določbo je potrebno razlagati v smislu, da so starši tisti, ki so v prvi vrsti dolžni skrbeti za korist otroka.

Po predlagani določbi petega odstavka tega člena država zagotavlja pogoje za delovanje civilno-družbenih organizacij in strokovnih subjektov za razvijanje pozitivnega starševstva. Pri tem se sledi tudi Priporočilu Sveta Evrope Rec (2006) 19 o politiki za podporo pozitivnemu starševstvu, ki določa, da je pozitivno starševstvo takšno ravnanje staršev, ki temelji na otrokovih koristih, zagotavlja skrb in nego, razvijanje otrokove osebnosti, spoštovanje in vodenje, vključuje postavljanje mej in omejitev, da se otrok lahko v celoti razvije. Ob tem je potrebno poudariti, da pozitivno starševstvo ne pomeni permisivne vzgoje; otrok potrebuje meje, da se počuti varnega, meje morajo biti jasno definirane in izražene ter jih je potrebno vzdrževati in prilagajati glede na starost otroka, Pozitivno starševstvo temelji na spoštovanju

otrokovih človekovih pravic in predstavlja nenasilno okolje, v katerem starši za reševanje konflikta ali »vcepljanja« discipline in spoštovanja ne uporabljajo telesnega ali psihološko poniževalnega kaznovanja.

8. člen

(posebno varstvo otrok)

Koristi otroka, njihovo blagostanje oziroma njihov zdrav razvoj so dobrine, ki predstavljajo javno korist in jih je potrebno varovati v največji možni meri. Država mora poskrbeti za to, da se v primeru, ko so slednje ogrožene, ustrezne institucije in organi nemudoma odzovejo in otroke ustrezno zavarujejo.

9. člen

(posvojitev)

Predlog zakonika definira institut posvojitve kot razmerje med posvojiteljico ali posvojiteljem in posvojenim otrokom, ki je pravno v celoti izenačeno z biološkim razmerjem matere in očeta do njenega oziroma njegovega otroka. To pomeni, da se izenačenost odraža v enakih pravicah in obveznostih med omenjenimi subjekti.

10. člen

(rejništvo)

Predlog zakonika definira institut rejništva kot posebno obliko varstva otrok pri osebah, ki niso njegovi starši.

11. člen

(skrbništvo)

Predlog zakonika definira skrbništvo kot institut, s katerim država poskrbi tako za interese otrok, katerih starši zanje ne skrbijo, kot tudi za interese vseh ostalih oseb, ki iz različnih razlogov ne zmorejo skrbeti za svoje pravice in koristi.

12. člen

(sistemi varstva in svetovanja)

Ta določba je kot določba splošnega značaja umeščena med uvodne določbe predloga zakonika. Gre za spremenjeno določbo 15. člena ZZZDR, ki pa ne ureja samo možnosti priprave za zakonsko življenje in pomoči zakoncem v težavah, temveč ureja obveznostdržave, da nudi tako pomoč parom in staršem, ne glede na to, v kakšni skupnosti živijo.

13. člen

(mediacija v družinskih zadevah)

Predlog zakonika ureja tudi možnosti izvajanja dodatnih oblik pomoči države z namenom, da bi pari in starši dosegli sporazum v primeru nesoglasja oziroma spora, ki nastane v medsebojnih razmerjih in razmerjih do otrok in tako ohranjali zdrave odnose znotraj družinske skupnosti. Ena od oblik pomoči je možnost mirnega reševanja sporov s pomočjo mediacije v družinskih zadevah.

V skladu s predlaganim členom je mediacija v družinskih zadevah postopek, v katerem skušajo udeleženci prostovoljno s pomočjo ene ali več nevtralnih tretjih oseb – mediatorjev doseči mirno rešitev spora, ki izvira iz medsebojnih družinskih razmerij. Predlagana definicija mediacije v družinskih zadevah upošteva definicijo mediacije, kot je določena v Zakonu o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah (Uradni list RS, št. 56/08), hkrati pa poudarja značilnosti mediacije v družinskih zadevah.

14. člen

(pristojnost sodišč)

Po veljavni pravni ureditvi o ukrepih za varstvo koristi otrok ob razpadu družine (o tem, kateremu od staršev zaupati otroka in o preživljanju otroka v primerih, ko se starša o tem ne sporazumeta) odloča sodišče v pravnem postopku, razen če drug zakon določa drugače. O sporih glede izvrševanja roditeljske pravice in o otrokovih stikih, če se starša ne sporazumeta o stikih in če sodišče ne odloča o stikih skupaj s spori o varstvu in vzgoji otroka, ter o nekaterih ukrepih za varstvo koristi otroka pa sodišče odloča v nepravdnem postopku.

Predlogu zakonika bosta sledili tudi noveli ZPP in ZNP, v katerih se bo premišljeno uredilo spremembe procesne zakonodaje, ki bodo potrebne zaradi učinkovitega izvajanja Družinskega

zakonika. S temi spremembami se bo določila tudi vrsta postopka za posamezno zadevo. Navedeno je predmet procesnih predpisov in ne predmet systemskega urejanja družinskih razmerij, k čemur sledi predlog Družinskega zakonika. S tem členom se določa tudi, da se sodne zadeve iz tega zakonika, ki se vodijo v zvezi z razmerji med starši in otroki, podelitvijo starševske skrbi sorodnikom, posvojitvijo, rejništvom in skrbništvom, rešujejo prednostno.

15. člen

(pristojnost centrov za socialno delo in ministrstva)

Za odločanje o upravnih zadevah po tem zakoniku so na prvi stopnji pristojni centri za socialno delo, za reševanje pritožb zoper njihove odločitve pa je pristojno ministrstvo, pristojno za družino. Tako kot pri sodnem odločanju se tudi pri odločanju v upravnih zadevah upošteva načelo prednostne obravnave.

16. člen

(medsebojno sodelovanje)

Pri uresničevanju nalog, določenih s tem zakonikom, morajo med seboj sodelovati centri za socialno delo in drugi nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, državni organi, organi lokalnih skupnosti, humanitarne in druge nevladne organizacije. Dejavnost vseh organov naj bo usmerjena v kar najboljše zadovoljevanje interesov uporabnikov njihovih storitev.

17. člen

(resolucija o družinski politiki)

Resolucije, ki opredeljujejo predvsem politike države na določenih področjih, so se pokazale za kakovosten način obravnave neke problematike. Prav tako so v veliko pomoč odgovornim institucijam za izvajanje njihovih pristojnosti. Edini celoviti strateški dokument na področju družinske politike v Sloveniji je bil sprejet v Državnem zboru leta 1993 z naslovom Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji. Ocenjujemo, da je polje otrok in družine preveč pomembno, da za njegov razvoj ter usmeritve in ukrepe na tem področju država nima predpisanega sprejema rednega obdobjnega strateškega dokumenta. Tako predlog zakonika določa, da Državni zbor sprejme na predlog vlade resolucijo o družinski politiki za obdobje 10 let. Resolucijo pripravi ministrstvo, pristojno družino, v sodelovanju z drugimi ministri, organizacijami civilne družbe ter strokovnjaki in strokovnjakinjami s tega področja. Resolucija obsega zlasti temeljne usmeritve in cilje na področju družinske politike, oceno stanja ter opredelitev ključnih konceptov in problemov na področju družinske politike, ključne ukrepe in naloge na področju družinske politike ter njihove nosilce in roke za izvedbo, podatke, ki se bodo v okviru državne statistike, anket ali mnenjskih raziskav zbirali, obdelovali, povezovali, shranjevali, analizirali in izkazovali, opredelitev načina spremljanja in poročanja o

izvajanju resolucije in opredelitev okvirnega obsega sredstev za izvedbo ukrepov iz resolucije ter način njihovega zagotavljanja.

18. člen

(Svet za otroke in družino Republike Slovenije)

S to določbo se predlaga ustanovitev Sveta za otroke in družino Republike Slovenije, katerega člane imenuje Vlada Republike Slovenije, na predlog ministra, pristojnega za družino. Svet je stalno strokovno posvetovalno telo Vlade Republike Slovenije, ki zanjo opravlja strokovne naloge in ji nudi pomoč pri pripravi predpisov in spremljanju stanja na področju otrok in družine. Svet bo imel pomembno vlogo pri spremljanju uresničevanja resolucije iz tega zakonika. Svet je dolžan o svojem delu enkrat letno poročati Vladi Republike Slovenije.

19. člen

(sredstva iz proračuna)

V predlogu zakonika se skuša zagotoviti pravno podlago za izrabo sredstev iz proračuna z namenom izvajanja družinske politike oziroma resolucije, delovanje strokovnega sveta za otroke in družino, spremljanje in preučevanje stanja na področju družinske politike in sofinanciranje znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju družinske politike. S tem določilom se ne ustvarja neposrednih finančnih posledic, ampak gre le za jasn zapis, katere vsebine na področju družine se krijejo iz državnega proračuna. Dodatna sredstva bodo na podlagi tega zakonika v naslednjih dveh letih potrebna le za intenzivno usposabljanje strokovnih delavcev zaradi prenosa pristojnosti odločanja o ukrepih za zaščito otrok s centrov za socialno delo na sodišča.

V drugem odstavku je določeno, da se, v primeru, da je bil znesek javnih sredstev v pogodbi, sklenjeni za izvajanje nalog iz tega člena določen glede na predvidevanje, da sredstva proračuna za ta namen v času veljavnosti pogodbe ne bodo manjša, kot so bila ob podpisu pogodbe, pa so se kasneje zmanjšala v takšnem obsegu, da nalog ni več mogoče izpolniti v dogovorjenem obsegu, se pogodba iz tega razloga v javnem interesu spremeni. To v praksi pomeni, da je obseg sredstev za izvajanje nalog iz tega člena odvisen od dejanske višine sredstev v sprejetem proračunu, in da se v primeru zmanjšanja že določenih sredstev zaradi npr. varčevalnih ali drugih ukrepov tudi že sklenjene pogodbe za izvajanje teh nalog ustrezno spremenijo.

Drugi del: ZAKONSKA ZVEZA

1. Splošne določbe

20. člen

(temelj in pomen zakonske zveze)

Predlog zakonika v tem členu navaja klasični temelj zakonske zveze kot takšne, to je svoboda sklepanja slednje. Bodoča zakonca morata biti pri izražanju svoje volje povsem svobodna, neprisiljena. Po izrecni določbi zakonika naj bi bila za zakonsko zvezo značilna tudi posebej močna čustvena vez, medsebojno spoštovanje ter solidarnost med zakoncema.

21. člen

(enakopravnost zakoncev)

Določba o enakopravnosti zakoncev v zakonski zvezi morda pravno formalno niti ni potrebna, saj že iz določb samega zakonika izhaja, da imata zakonca enake pravice in obveznosti. Namen je poudariti, da sta glede odločitev o vseh pomembnih vprašanjih, ki zadevajo njuno življenjsko skupnost, zakonca enakopravna.

2. Pogoji za obstoj zakonske zveze

22. člen

(pogoji za obstoj)

Predlagana ureditev razlikuje med pogoji za obstoj in pogoji za veljavnost zakonske zveze.

Osebi, ki sklepata zakonsko zvezo, morata biti različnega spola. Pogoj izhaja iz definicije zakonske zveze: življenjske skupnosti moškega in ženske. Izjava soglasja bodočih zakoncev za sklenitev izhaja iz splošne pravno poslovne ureditve, po kateri je konsenz pogoj za nastanek vsakega dvostranskega pravnega posla. Civilna sklenitev zakonske zveze pa je ustavna zahteva. Za obstoj zakonske zveze je potrebno, da so podani temeljni pogoji, naštetih v tem členu. Če pogoji niso podani, je zakonska zveza neobstoječa in kot taka nima pravnih posledic zakonske zveze.

3. Pogoji za veljavnost zakonske zveze

23. člen

(svobodna izjava volje)

Ta in naslednji členi določajo t. i. zakonske zadržke: pogoje, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, vendar pa niso formulirani pozitivno kot pogoji, temveč negativno kot ovire za veljavnost zakonske zveze. Izraz zakonski zadržek ni zakonski termin. Uporabljamo ga v teoriji in v praksi, z njim je označeval pogoje za veljavnost zakonske zveze tudi Temeljni zakon o zakonski zvezi (Uradni list SFRJ, št. 28/65), ZZZDR pa ga ni prevzel. Po veljavnem pravu to pomeni, da če obstaja kakšen zakonski zadržek, je zakonska zveza neveljavna.

V prvem odstavku je spremenjena dikcija veljavne ureditve. Ne uporabljamo več besedne zveze »zakonska zveza ni veljavna«, ker obravnava zakonik neveljavnost šele kasneje, temveč besedno zvezo »zakonske zveze ni mogoče skleniti«, kar je tudi v skladu z dikcijo v naslednjih določbah.

Veljavni zakon govori o zmoti v bistvenih lastnostih. To so za zakonsko skupnost pomembne lastnosti enega zakonca oziroma okoliščine iz sfere enega zakonca, ki bi drugega zakonca odvrnile od sklenitve zakonske zveze, če bi zanje vedel in ki delajo skupno življenje nevzdržno. Ker se nevzdržnost pokaže šele v času trajanja zakonske zveze, je primernejše, da ta zmota ne pomeni zakonskega zadržka, temveč so določene lastnosti zakonca vzrok nevzdržnosti skupnega življenja, ki je razvezni razlog. Tako odpade dvojno pravno obravnavanje istega dejanskega stanja.

24. člen

(polnoletnost in spregled mladoletnosti)

Sposobnost za sklenitev zakonske zveze ali t. i. ženitna sposobnost nastopi s polnoletnostjo. Prevladuje prepričanje, da je takrat, ko zaradi ustrezne psihofizične zrelosti in sposobnosti posameznik pridobi popolno poslovno sposobnost, sposoben razumno odločati tudi o sklenitvi zakonske zveze.

V drugem odstavku tega člena predlog zakonika ureja spregled mladoletnosti. Najnižje starostne meje, pod katero ni možna sklenitev zakonske zveze, niti z dovoljenjem sodišča, veljavni zakon ne določa. Po sodni praksi, nastali že v času veljavnosti Temeljnega zakona o zakonski zvezi, je bila najnižja starost 14 let. Dovoljenje je možno dati le ob pogoju, da je mladoletnik dosegel tako telesno in duševno zrelost, da lahko razume pomen in posledice pravic in obveznosti, ki nastanejo s sklenitvijo zakonske zveze. Zadnji pogoj, ki velja že po

veljavnih predpisih, je s tem predlogom izrecno določen. Z najnižjo starostjo pa je drugače. Naši predpisi zahtevajo za opravljanje nekaterih strogo osebnih aktov, pri katerih zastopanje ne pride v poštev, kot tudi za določeno pravno poslovno ravnanje, starost najmanj 15 let. Po ZZZDR je starost 15 let potrebna za priznanje očetovstva, za doseg delne poslovne sposobnosti in za razpolaganje mladoletnika z lastnim zaslužkom. ZPP je znižal starost za procesno sposobnost otroka v zakonskih in starševskih sporih na 15 let, če je otrok razsoden, to je, če je sposoben razumeti pomen in pravne posledice svojih dejanj (prvi in drugi odstavek 409. člena ZPP). S sklenitvijo zakonske zveze pridobi otrok popolno poslovno sposobnost. Zaradi te daljnosežne posledice in pa možnosti, da pridobi po odločbi sodišča poslovno sposobnost tudi otrok, ki je postal roditelj, je s stališča sistema pravilneje, da tudi o spregledu zadržka mladoletnosti odloča sodišče. Predlog te določbe izrecno določa starost 15 let kot najnižjo starost za sklenitev zakonske zveze. Zaradi varovanja koristi otroka lahko sodišče pred odločitvijo pridobiti strokovno mnenje pristojnega centra za socialno delo.

25. člen

(razsodnost)

Nerazsodna je oseba, ki bodisi ne more pravilno doumeti oziroma razumeti pomena zakonske zveze in njenih posledic (defekt razuma), bodisi ne more ravnati (oblikovati svoje odločitve) v skladu s sicer pravilnim razumevanjem (defekt volje). Vzroki, ki lahko povzročijo nerazsodnost, so različni (npr. nizka starost osebe oziroma otroštvo, duševne motnje, duševne bolezni, motnje v duševnem razvoju in uživanje prepovedanih drog). Zakonska zveza, sklenjena v stanju nerazsodnosti, je neveljavna, ker volja takšne osebe ni svobodna. Oseba, ki ne more razumeti pomena in posledic zakonske zveze, namreč ne razume, v kaj je ob sklenitvi zakonske zveze sploh privolila. Tudi ravnanje osebe, ki ne more ravnati v skladu s pravilnim razumevanjem, ni izraz njene svobodne volje. Določeni vzroki, ki povzročajo nerazsodnost pri posamezniku, lahko povzročijo trajno ali dolgotrajno nerazsodnost, ki jo poredko prekinejo kratkotrajna obdobja razsodnosti (npr. v 10 letih je bil posameznik desetkrat razsoden, vsakič po približno 14 dni). Čeprav bi takšna oseba v kratkotrajnem obdobju razsodnosti sklenila zakonsko zvezo, ne bi bila sposobna z drugim zakoncem oblikovati življenjske skupnosti z vsebino, ki jo določa zakonik, zato je določeno, da je takšna zakonska zveza neveljavna, čeprav je bila oseba ob njeni sklenitvi začasno razsodna (imela t. i. svetel trenutek). Standardi razsodnosti pri posameznih sposobnostih (kot npr. pri poslovni, privolitveni, ženitni, oporočni) se med seboj razlikujejo, zato npr. izguba poslovne sposobnosti ne pomeni avtomatično tudi nerazsodnosti pri ženitni sposobnosti. Tako dejstvo, da je bil nekdo postavljen pod skrbništvo zaradi kverulantstva, ni ovira za sklenitev zakonske zveze, če posameznik razpolaga s tisto stopnjo razsodnosti, pri kateri razume pomen in posledice sklenitve zakonske zveze in se je glede na to tudi sposoben odločati.

Pred sklenitvijo zakonske zveze je izpolnjevanje tega pogoja nemogoče ugotavljati, saj matičar ob prijavi ali ob samem dejanju sklenitve zakonske zveze ni pristojen za odločanje ali ocenjevanje o stopnji razsodnosti bodočih zakoncev. Nerazsodnost je zato eden od razlogov za razveljavitev zakonske zveze, ker se šteje, da je zakonska zveza, sklenjena v stanju nerazsodnosti, neveljavna.

26. člen

(že sklenjena zakonska zveza)

Zadržek obstoječe zakonske zveze temelji na zagovarjanju načela monogamije. Zakonska zveza je življenjska skupnost dveh oseb. Zakonske zveze zato ne more skleniti oseba, ki je že oziroma je še poročena. Morebitna prejšnja zakonska zveza osebe, ki želi skleniti novo zakonsko zvezo, ne sme več obstajati v času, ko sklepa novo zakonsko zvezo. Glede na določbe Zakona o partnerski zvezi (Uradni list RS, št. 33/16) velja enako tudi za že sklenjeno partnersko zvezo. Ker je zakonska zveza življenjska skupnost dveh oseb, je ne more skleniti oseba, ki ima sklenjeno partnersko zvezo. V kolikor je oseba sklenila partnersko zvezo, ne more skleniti zakonske zveze, preden ta zveza pravnomočno ne preneha.

V nasprotju z ureditvijo po ZZZDR je po predlogu zakona tudi razveljavitev način prenehanja zakonske zveze, zato določba tega člena za razliko od 20. člena ZZZDR razveljavitve posebej ne omenja.

27. člen

(obstoj in spregled sorodstvenega razmerja)

Sorodstvo je določeno kot zakonski zadržek predvsem zaradi potomstva, iz genetskih razlogov, pa tudi zato, da se ohrani določen red v rodbini. Ta temelji na družbeni obsodbi krvoskrunstva oziroma incesta, to je spolnega občevanja med bližnjimi sorodniki. Razmerje med posvojiteljem in posvojenim otrokom pomeni zadržek zato, ker se med tema osebama s popolno posvojitvijo dokončno vzpostavi razmerje, ki je pravno in socialno popolnoma izenačeno s sorodstvenim razmerjem med biološkimi starši in otrokom. O bioloških, genetskih razlogih pa tu ne more biti govora.

Tudi razmerje nepopolne posvojitve štejemo po našem pravu za zakonsko prepoved, čeprav je ZZZDR ne omenja. Vendar pa razmerja te posvojitve še vedno obstajajo (samo na novo se ne morejo več ustanavljati) in lahko pride tudi do sklenitve zakonske zveze med posvojiteljem in posvojenim otrokom. Če jo skleneta, kljub prepovedi in brez dovoljenja sodišča, zakonska zveza ni neveljavna, pač pa posvojitve preneha. To izhaja iz prejšnjih predpisov o zakonski zvezi v povezavi s prejšnjimi predpisi o posvojitvi, ki se po določbi 269. člena predloga zakonika še vedno uporabljajo za posvojitve, sklenjene po še veljavnih predpisih (22. člen Temeljnega zakona o zakonski zvezi in Temeljni zakon o posvojitvah).

Po ZZZDR odloča o spregledu zadržka sorodstvenega razmerja center za socialno delo. Nova rešitev prinaša enotno jurisdikcijo za spregled zakonskih zadržkov, saj o teh vprašanih odloča sodišče v nepravdnem postopku.

28. člen

(obstoj skrbništva)

Po veljavni zakonodaji zakonske zveze med seboj ne moreta skleniti skrbnik in njegov varovanec dokler traja skrbništvo. Sklenitev zakonske zveze med skrbnikom in varovancem, če so za to utemeljeni razlogi, pa lahko dovoli center za socialno delo.

Predlog zakonika določa, da zakonsko zvezo lahko med seboj skleneta skrbnik in njegov varovanec z dovoljenjem sodišča v nepravdnem postopku. Sodišče iz utemeljenih razlogov sklenitve zakonske zveze med njima ne dovoli. Razen v primerih, ko gre za skrbništvo za otroke, bo skrbniško razmerje še naprej obstajalo. Pri skrbništvu za otroke bo skrbništvo prenehalo, kajti varovanec s sklenitvijo zakonske zveze pridobi popolno poslovno sposobnost in skrbništvo iz tega razloga preneha.

29. člen

(mnenje centra za socialno delo)

Preden sodišče odloči o dovolitvi sklenitve zakonske zveze med skrbnikom in varovancem, med otroki bratov in sester ter polbratov in polsester ter o dovolitvi sklenitve zakonske zveze mladoletne osebe, lahko od pristojnega centra za socialno delo pridobi strokovno mnenje. Pridobitev strokovnega mnenja ni obvezna.

4. Postopek pred sklenitvijo sklenitve zakonske zveze

30. člen

(prijava zakonske zveze)

Bodoča zakonca lahko prosto izbirata kraj, kjer bosta sklenila zakonsko zvezo. Svoj namen prijavitita pri upravni enoti, na območju katere nameravata skleniti zakonsko zvezo.

Zakonsko zvezo smeta skleniti dve osebi različnega spola, ki izjavita, da svobodno sklepata zakonsko zvezo in da so izpolnjeni pogoji za veljavnost zakonske zveze.

Spregled zadržka mladoletnosti, sorodstva ali obstoja skrbništva bodoča zakonca po novem dokazujeta s sodno odločbo.

V primeru suma, da gre za t. i. fiktivno sklenitev zakonske zveze oziroma da osebi želita skleniti zakonsko zvezo izključno ali predvsem zato, da bo eden ali oba pridobila dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji ali državljanstvo Republike Slovenije, se izvede posebni ugotovitveni postopek in možnost zavrnitve sklenitve take zakonske zveze. V postopku ugotavljanja, ali gre za namen sklenitve zakonske zveze, ki jo bodoča zakonca želita skleniti iz razlogov, ki niso v skladu s tem zakonikom oziroma izključno z namenom pridobitve dovoljenja za prebivanje ali pridobitve slovenskega državljanstva, glede indicev, ali gre za tak namen, upravna enota upošteva Resolucijo Sveta EU z dne 4. decembra 1997 o sprejetih ukrepih zoper fiktivne zakonske zveze (Uradni list Evropskih skupnosti, št. 382 C z dne 16. decembra 1997, str. 1 do 2). O pritožbi zoper tako odločbo odloča ministrstvo, pristojno za družino.

Glede na določbe Zakona o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 24/06 – uradno prečiščeno besedilo 2, 105/06 – ZUS-1, 126/07, 65/08, 8/10 in 82/13) matičar pridobi podatke iz uradnih evidenc. Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, sta dolžni prijavi priložiti dokazila o tistih podatkih, ki jih ni mogoče ugotoviti na podlagi uradnih evidenc (npr. izpisek o rojstvu, kadar je eden od bodočih partnerjev rojen v tujini, pa podatek o rojstvu ni vpisan v matični register; če eden od bodočih zakoncev ni državljan Republike Slovenije, mora priložiti izpisek o rojstvu, dokazilo o državljanstvu in o prebivališču ter dokazilo pristojnega tujega organa, da ni zadržkov za sklenitev zakonske zveze).

31. člen

(ugotavljanje pogojev za obstoj in veljavnost zakonske zveze)

Določba daje uradni osebi oziroma matičarju pravno podlago za pridobivanje podatkov iz matičnega registra, ki so potrebni za ugotovitev, ali osebi, ki želita skleniti zakonsko zvezo, izpolnjujeta pogoje za obstoj in veljavnost zakonske zveze. Če bosta osebi vpisani v matični register Republike Slovenije, bo matičar podatke lahko pridobil z vpogledom v register. V kolikor pa teh podatkov v registru ne bo, bo stranka morala sama predložiti listine. V praksi bo šlo predvsem za primere, ko bo eden od bodočih zakoncev tujec in bo za ugotavljanje izpolnjevanja pogojev za sklenitev zakonske zveze treba predložiti listine, ki jih bo pridobil v svoji državi. Prav tako bo moral slovenski državljan, katerega sprememba osebnega stanja je vpisana v tujini, predložiti listine, s katerimi bo dokazoval izpolnjevanje pogojev za sklenitev zakonske zveze.

32. člen

(zavrnitev sklenitve zakonske zveze z odločbo)

Predlog zakonika pogoje za veljavno sklenitev zakonske zveze deli na pogoje za obstoj in pogoje za veljavnost zakonske zveze. Če niso izpolnjeni pogoji za obstoj in pogoji za veljavnost zakonske zveze, upravna enota zavrne sklenitev zakonske zveze z upravno odločbo. O pritožbi zoper tako odločbo odloča ministrstvo, pristojno za družino.

5. Sklenitev zakonske zveze

33. člen

(pristojnost za sklepanje zakonske zveze)

Po predlogu zakonika je kot organ, pred katerim se sklepa zakonska zveza, zaradi pomembnosti zakonske zveze določen državni organ, in sicer se zakonska zveza sklene pred matičarjem in načelnikom upravne enote ali od njega pooblaščen osebe. Skladno s predlagano določbo se zakonska zveza lahko sklene tudi pred matičarjem in županom. Takšna določba sledi pogostim željam zakoncev, da se zakonska zveza sklene pred županom, ter daje županom, kot osebam, ki uživajo ugled in spoštovanje v družbi, zakonsko pooblastilo za sklepanje zakonske zveze na območju njihove občine.

34. člen

(sklenitev zakonske zveze v uradnih prostorih)

Načeloma se zakonska zveza sklepa v uradnih prostorih, ki jih določi načelnik upravne enote v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo.

Pravici posameznika do sklenitve zakonske zveze je zadoščeno, če država posamezniku zagotovi uradne prostore za sklenitev zakonske zveze, zato država krije samo stroške za uradne prostore (vzdrževanje, plačilo najemnine), ki jih sama določi za ta namen.

Pravica do sklenitve zakonske zveze je vsebovana v vseh mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah (npr. v Splošni deklaraciji človekovih pravic, Evropski konvenciji o človekovih pravicah), ki zavezujejo tudi Republiko Slovenijo. Ta mora zagotoviti možnosti za uresničevanje te pravice. Sredstva za izvajanje postopka sklenitve zakonske zveze se zato zagotavljajo iz državnega proračuna (drugi odstavek tega člena).

Če se bodoča zakonca odločita za sklenitev zakonske zveze, jima je zaradi varstva osebnostnega dostojanstva država dolžna zagotoviti minimalne standarde za prostore, namenjene za sklenitev zakonske zveze, zato predlog vsebuje tudi pooblastilo ministru, da o tem izda ustrezen predpis (tretji odstavek tega člena).

35. člen

(sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov)

Zaradi pravice do svobodnega odločanja o lastnih zadevah je bodočima zakoncema s predlogom dana tudi možnost, da na podlagi predhodnega soglasja upravne enote skleneta zakonsko zvezo tudi zunaj uradnih prostorov, če nosita s tem povezane dodatne stroške. Upravna enota sme sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva. Za težko izvedljivo bi veljala sklenitev zakonske zveze na lokaciji, ki je težko dostopna oziroma zaradi naravnih in drugih značilnosti neprimerna za izvedbo poročne slovesnosti ali predstavlja varnostno oziroma zdravstveno tveganje za udeležence poroke. O zavrnitvi prošnje bodočih zakoncev mora izdati upravno odločbo, zoper katero imata zakonca oziroma vsak od njiju možnost pritožbe. O njej odloči ministrstvo, pristojno za družino.

Če bodoča zakonca zahtevata sklenitev zakonske zveze na drugem mestu iz objektivnih razlogov, se sredstva za sklenitev zakonske zveze zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije. Kot objektivni razlogi so mišljene situacije, ko npr. zaradi bolezni enega (ali obeh) bodoča zakonca zahtevata sklenitev zakonske zveze v bolnici, v domu za starejše občane, ko je eden od bodočih zakoncev na prestajanju zaporne kazni, ipd. O zavrnitvi takšne zahteve upravna enota odloči z odločbo. Zahtevo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva.

36. člen

(osebe, navzoče pri sklenitvi zakonske zveze)

Predlog zakonika odpravlja možnost zastopanja enega od bodočih zakoncev pri sklepanju zakonske zveze. Sklenitev zakonske zveze je strogo osebno dejanje, zato je prav, da sta pri njej navzoča oba zakonca. Poleg tega je bila sklenitev zakonske zveze po pooblaščenju že do sedaj omejena le na posebno utemeljene primere. Kot taki se na prvi pogled kažejo predvsem primeri sklenitve zakonske zveze v visoki starosti in težki bolezni. Glede na to, da je zakonsko zvezo mogoče skleniti tudi zunaj uradnih prostorov, za ohranitev instituta zastopanja pri sklenitvi zakonske zveze ni videti utemeljenih razlogov. To pa še posebej zato, ker tisti, ki ni sposoben izjaviti svojega soglasja za sklenitev zakonske zveze, praviloma tudi ni sposoben za to dejanje pooblastiti tretjega. Tudi reformirane zakonodaje (npr. nemška) zastopanja ne dovoljujejo, zlasti zato, da bi tako omejile primere zmote v osebi zakonca. Ta razlog je dovolj prepričljiv, da ga lahko upoštevamo tudi v našem pravu.

Določba prinaša novost, ki se nanaša na navzočnost prič. Pri sklepanju zakonske zveze sta lahko prisotni prič, če bodoča zakonca tako želita. Lahko pa se odločita za sklenitev zakonske zveze tudi brez prisotnosti prič. Gre za dodatno obliko sklenitve zakonske zveze, ki daje

bodočima zakoncema možnost izbire. Navzočnost prič, ki sta v preteklosti imeli vlogo pri dokazovanju sklenitve zakonske zveze, ni več potrebna, saj se zakonska zveza dokazuje z izpiskom iz matičnega registra. Je pa del tradicionalnega obreda, zato jo je kot možnost izbire predlagatelj obdržal v tem poglavju.

37. člen

(dejanje sklenitve zakonske zveze)

Predlagana določba ureja dejanje sklenitve zakonske zveze v primeru iz 36. člena predloga zakonika. Matičar ugotovi istovetnost bodočih zakoncev, načelnik upravne enote ali od njega pooblaščen oseba ali župan pa prebere slovesni nagovor in nato vpraša vsakega bodočega zakonca posebej, ali želi z drugim skleniti zakonsko zvezo. Zakonska zveza je veljavno sklenjena v trenutku, ko oba pritrdilno odgovorita. Načelnik upravne enote oziroma pooblaščen oseba ali župan nato razglasi, da je zakonska zveza sklenjena. Na koncu dejanja sklenitve zakonske zveze matičar zakoncema izroči izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi.

Z zapisom šestega odstavka se odpravi dilema, ali je predvajanje glasbe pri dejanju sklepanja zakonske zveze podvrženo določilom Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (ZAPS). Predvajanje glasbe bi tako postal del zakonsko predpisanega postopka za sklenitev zakonske zveze in bi sodil med dovoljeno prosto uporabo po 56. členu ZASP.

38. člen

(sklenitev zakonske zveze samo pred matičarjem)

Novost predloga zakonika je tudi, da se lahko zakonska zveza sklene samo pred matičarjem, če to bodoča zakonca želita. Predlagatelj je želel uporabnikom dati na voljo več načinov sklepanja zakonske zveze. Predlog zakonika torej daje možnost bodočima zakoncema, da skleneta zakonsko zvezo v t. i. ne slovesni obliki, vendar pa se tako sklenjena zakonska zveza v pravnih in vseh drugih posledicah ne razlikuje od zakonske zveze, ki je sklenjena v skladu z določbami tega zakonika. Predlagatelj se je na ta način želel približati tistim, ki si ne želijo večjih formalnosti pri sklepanju zakonske zveze. Namen sklenitve zakonske zveze po tej določbi pa morata bodoča zakonca prav tako prijaviti pri matičarju, ki preveri, ali so izpolnjeni pogoji za sklenitev zakonske zveze.

39. člen

(dejanje sklenitve zakonske zveze pred matičarjem)

Uradno dejanje sklenitve zakonske zveze opravi matičar (brez navzočnosti načelnika ali od njega pooblaščenega osebe ali župana, ob navzočnosti prič ali brez njihove navzočnosti, v uradnih prostorih ali zunaj uradnih prostorov, če bodoča zakonca to želita in plačata s tem povezane stroške), pri čemer nima slovesnega nagovora. Matičar ugotovi istovetnost bodočih zakoncev, nato pa vpraša vsakega bodočega zakonca posebej, ali želi z drugim skleniti zakonsko zvezo. Zakonska zveza je veljavno sklenjena v trenutku, ko oba pritrdilno odgovorita. Matičar nato razglasi, da je zakonska zveza sklenjena. Na koncu dejanja sklenitve zakonske zveze matičar zakoncema izroči izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi.

6. Ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze

40. člen

(ponovitev slovesnosti)

Določba predstavlja pravno podlago za ponovitev slovesnosti ob jubilejih sklenitve zakonske zveze, ki je v Republiki Sloveniji že postala tradicija. Na željo zakoncev se ponovitve slovesnosti opravljajo že na podlagi Pravilnika o sklepanju zakonske zveze, ki pa po mnenju predlagatelja ni zadostna pravna podlaga, zato je to saniral z umestitvijo ponovitve slovesnosti v predlog zakonika, čeprav gre samo za obličnost, ki nima nobenih pravnih posledic. Pri tem je imel namen približati se uporabnikom in na transparenten način urediti možnost ponovitve slovesnosti ob jubilejih sklenitve zakonske zveze. Po predlagani določbi se zakonca, ki želita ponovitev slovesnosti ob sklenitvi zakonske zveze, prijavita pri upravni enoti, na območju katere nameravata ponoviti slovesnost. Ponovitev slovesnosti se izvede pred načelnikom ali od njega pooblaščenega osebo ali županom.

41. člen

(določitev postopka izvedbe ponovitve slovesnosti)

Ker določba nima pravnih posledic, predlog napotuje na izvedbeni predpis, ki bo urejal način in postopek izvedbe, višino in način plačila za pooblaščenega osebo ter druga vprašanja v zvezi z izvedbo ponovitve slovesnosti.

7. Neobstoječa zakonska zveza

42. člen

(neobstoječa zakonska zveza)

Predlog zakonika uvaja institut neobstoječe zakonske zveze, ker je pravno nevzdržno, da nastane zakonska zveza, čeprav neveljavna, to je izpodbojna, tudi v primerih, ko ob sklepanju niso podani bistveni pogoji za obstoj zakonske zveze: da sta bodoča zakonca osebi različnega spola, izjava bodočih zakoncev o soglasju za sklenitev zakonske zveze in civilna sklenitev. Tako ne nastane zakonska zveza, če se obred sklenitve ne opravi pred pristojnim državnim organom (npr. le po predpisih posameznih verskih skupnosti). Določba, da neobstoječa zakonska zveza nima pravnih posledic, velja tako za osebi, ki naj bi sklenili zakonsko zvezo, pa ta ni nastala, kot tudi glede otrok, ki se v taki zvezi rodijo. Tako za otroka, rojenega v neobstoječi zakonski zvezi, ne velja domneva, da je njegov oče materin mož, to je domneva zakonitega očetovstva. Osebi iz take zveze nimata pravic in obveznosti, ki jih imajo zakonci po ZZZDR na osebnem in premoženjskem področju oziroma pravic in obveznosti, ki jih za zakonce določajo drugi predpisi.

43. člen

(tožba za ugotovitev neobstoja zakonske zveze)

Pravico tožbe za ugotovitev neobstoja zakonske zveze imajo osebe, ki izkažejo pravni interes in državni tožilec. Državni tožilec ima pravico zahtevati ugotovitev, da zakonska zveza ne obstoja, ker je vedenje dejstva, da razmerje med dvema osebama ni zakonska zveza, tudi v javnem interesu. Pobudo pa lahko podajo upravni ali drugi državni organi, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb in organi lokalnih skupnosti. Zakonska zveza ima namreč vrsto pravnih posledic tudi na drugih področjih, ne samo na družinsko pravnem.

44. člen

(nadaljevanje postopka za ugotovitev neobstoja zakonske zveze)

Predlog zakonika kot tožbenega upravičenca za tožbo na ugotovitev neobstoja zakonske zveze navaja le zakonca, ne pa tudi njegovih dedičev. Pravica zahtevati ugotovitev neobstoja zakonske zveze je osebna pravica, zato po smrti upravičenca ne preide na njegove dediče. Dediči pa smejo nadaljevati postopek, ki ga je z vložitvijo tožbe začel zapustnik.

8. Neveljavna zakonska zveza

45. člen

(neveljavna zakonska zveza)

Neveljavna je zakonska zveza, kjer obstajajo zadržki navedeni v 23., prvem odstavku 24. člena, 25., 26. in 27. člena tega zakonika.

46. člen

(nebistvene kršitve obličnosti pri sklepanju zakonske zveze)

Predlog zakonika zapolnjuje dosedanjo pravno praznino, saj veljavni ZZZDR ne ureja posledic nebistvenih kršitev obličnosti. Nebistvena kršitev obličnosti pri sklepanju zakonske zveze na primer je, če matičar ne opravi vpisa v matični register.

47. člen

(bistvene kršitve pri sklepanju zakonske zveze)

V skladu s predlagano ureditvijo je sankcija, ki je predvidena za nenavzočnost obeh zakoncev pri sklenitvi zakonske zveze, njena neveljavnost. Določba je potrebna zaradi možnih zlorab ali napak pri ugotavljanju izpolnjevanja pogoja navzočnosti obeh zakoncev in pogoja namena skupnega življenja. Bodoča zakonca morata imeti namen, da ustvarita življenjsko skupnost. Ta pogoj ni izpolnjen, če obe stranki v času sklenitve zakonske zveze z njo zasledujeta drugačen namen, npr. omogočiti dedovanje med partnerjema. V takšnem primeru govorimo o navidezni oziroma simulirani sklenitvi zakonske zveze. Takšna zakonska zveza je neveljavna. Če pa ima drugačen namen le eden od zakoncev, gre za miselni pridržek, ki se ga ne upošteva, kar pomeni, da je pogoj namena skupnega življenja podan pri obeh zakoncih. Pogoj iz tega člena je zadoščeno tudi v primeru, ko po sklenitvi zakonske zveze zakonca kljub prejšnjemu drugačnemu namenu, vzpostavita življenjsko skupnost oziroma zaživita skupaj. Okoliščina, da je bila zakonska zveza sklenjena tik pred smrtjo enega od zakoncev, sama po sebi še ne pomeni, da zakonca nista imela namena skupnega življenja.

48. člen

(tožba za razveljavitev zakonske zveze)

Predlagana določba navaja krog oseb, ki imajo aktivno legitimacijo za vložitev tožbe za razveljavitev zakonske zveze. Ta krog je določen glede na pomembnost pogoja, ki ob sklenitvi zakonske zveze ni bil podan. Za večino pogojev imajo aktivno legitimacijo za vložitev tožbe zakonca in vsi tisti, ki imajo pravni interes za razveljavitev. V primerih, ko je zaradi obstoja določenega zakonskega zadržka posebno prizadet javni interes, pa ima pravico vložiti tožbo tudi državni tožilec, in sicer če je zakonsko zvezo sklenila oseba, ki še ni polnoletna, če je zakonsko zvezo sklenila nerazsodna oseba, če je zakonsko zvezo sklenila oseba, ki je že sklenila zakonsko zvezo ali partnersko zvezo pa prva zakonska zveza ali partnerska zveza še ni prenehala, če so zakonsko zvezo sklenili sorodniki, ki je ne morejo skleniti, če sta zakonsko zvezo sklenila posvojitelj in posvojeni otrok, in če zakonska zveza ni bila sklenjena z namenom skupnega življenja. Pobudo za vložitev tožbe za razveljavitev zakonske zveze državnemu tožilcu

lahko posredujejo upravni in drugi državni organi, nosilci javnih pooblastil ter izvajalci javnih služb.

49. člen

(sklenitev nove zakonske zveze med trajanjem prejšnje)

Zahteva po razveljavitvi zakonske zveze, ki je bila sklenjena v času, ko je še trajala prejšnja zakonska zveza katerega od zakoncev, pa je kasneje prenehala oziroma bila razveljavljena, bi bila preostra in neživljenjska, zato je zakonik ne dovoljuje. Gre za to, da okoliščina, ki predstavlja razveljavitveni razlog, v času odločanja sodišča o zahtevku na razveljavev ne obstaja več, prejšnja zakonska zveza pa je bila razveljavljena ali je prenehala. Prišlo je do konvalidacije zakonske zveze. Zaradi jasnosti je v drugem odstavku določeno, kdaj nastopijo pravne posledice nove zakonske zveze. Pravne posledice nove zakonske zveze namreč nastanejo s prenehanjem prejšnje zakonske zveze.

50. člen

(veljavnost zakonske zveze, sklenjene med sorodniki)

Četudi se v postopku izkaže, da je zakonska zveza sklenjena med sorodniki, med katerimi jo je mogoče skleniti le z dovoljenjem sodišča, sodišče lahko odloči, da ostane zakonska zveza v veljavi. Pogoj je, če se ugotovijo okoliščine, zaradi katerih je v skladu s tem zakonom dopusten spregled zadržka sorodstva.t. i. naknadni spregled (dispenz) zadržka sorodstva.

51. člen

(razveljavev zakonske zveze, sklenjene pod prisilo ali v zmoti)

Prvi odstavek določa upravičenca na tožbo za razveljavev zakonske zveze iz razloga prisile ali zmote pri sklepanju zakonske zveze. To je vedno le tisti od zakoncev, ki je bil prisiljen v sklenitev zakonske zveze oziroma je slednjo sklenil v zmoti. Pri tem lahko zahteva razveljavev zakonske zveze v enem letu, odkar je prisila prenehala oziroma odkar je spoznal svojo zmoto, zakonca pa sta v tem času živela skupaj.

52. člen

(veljavnost zakonske zveze, ki jo je sklenil otrok)

Sodišče lahko naknadno spregleda zadržek mladoletnosti, ki v času odločanja o zahtevku na razveljavitev še obstaja, obstajajo pa okoliščine, zaradi katerih bi bil v skladu z določbami zakonika dopusten spregled zadržka mladoletnosti. Možnost, da zakonske zveze ne razveljavi, ima sodišče seveda tudi tedaj, ko je zadržek mladoletnosti že odpadel. Rešitev je enaka kot v primeru, ko je prejšnja zakonska zveza prenehala ali je bila razveljavljena.

53. člen

(nadaljevanje postopka za razveljavitev zakonske zveze)

Predlog zakonika kot tožbenega upravičenca za tožbo na razveljavitev zakonske zveze navaja le zakonca, ne pa tudi njegovih dedičev. Pravica zahtevati razveljavitev zakonske zveze je osebna pravica, zato po smrti upravičenca ne preide na njegove dediče. Dediči pa smejo nadaljevati postopek za razveljavitev zakonske zveze, ki ga je z vložitvijo tožbe začel zapustnik.

54. člen

(pravne posledice razveljavitve zakonske zveze)

Pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve, to je z dnem, ko postane razveljavitvena sodba pravnomočna. S tem dnem prenehajo pravne posledice zakonske zveze.

55. člen

(uporaba določb pri razveljavitvi)

Določba napotuje na uporabo določb glede premoženjskih razmerjih med zakoncema ter njunih medsebojnih daril v primeru razveze zakonske zveze. Ta pravila se analogno uporabljajo tudi v primeru razveljavitve zakonske zveze.

9. Pravice in obveznosti zakoncev

56. člen

(temelj obveznosti)

Vzajemno spoštovanje, zaupanje in medsebojna pomoč so opredeljeni tudi kot temelj zakonske zveze v 20. členu predloga zakonika, vendar ne kot temelj obveznosti, zato so posebej obravnavani v tej določbi, saj gre predvsem za to, da se opredeli in poudari temelj obveznosti med zakoncema. Predlagana določba med drugim pomeni, da eden od zakoncev po razvezi zakonske zveze oziroma partner po razpadu zunajzakonske skupnosti, ki je npr. za drugega skrbel v času njegove bolezni, ko je življenjska skupnost še trajala, ne bi mogel zahtevati povrnitev stroškov za nudeno pomoč.

57. člen

(svobodno odločanje o rojstvu otrok)

Predlagana določba govori o svobodnem odločanju o rojstvih otrok. Pri tem nima v mislih odnosa države do zakoncev glede uresničevanja te ustavne svoboščine, temveč samo medsebojni, notranji odnos zakoncev glede rojevanja otrok. Tudi v tem odnosu je kot načelo uveljavljena svoboda odločanja. Zakonec ne more drugega prisiliti v rojevanje, niti v odpoved rojevanja. Zaradi bioloških danosti ima ženska več možnosti odločati, zlasti glede odpovedovanja rojevanju npr. s prekinitvijo nosečnosti. Pri rojevanju z biomedicinsko pomočjo pa je za kakršenkoli postopek potrebno kvalificirano soglasje obeh zakoncev (moškega in ženske). V tem primeru torej težko govorimo o izključni pravici enega ali drugega zakonca.

Oba zakonca sta po svojih močeh dolžna skrbeti za življenje, osebni razvoj, za pravice in koristi svojih otrok. Z neizpolnjevanjem svojih obveznosti otrok zakonec prizadene drugega zakonca, saj mora ta prevzeti tudi njegov del skrbi za otroke, kar pomeni, da gre tudi za kršitev medsebojnih obveznosti zakoncev. Ta določba je samo pojasnjevalnega značaja, ker gre za splošne medsebojne pravice in obveznosti staršev do skupnih otrok, ne glede na to, ali sta zakonca v zakonski zvezi, ali ne. Razmerja med starši in otroki ureja posebno poglavje.

58. člen

(svobodna izbira poklica in dela)

Vsak od zakoncev o svojih osebnih zadevah, kamor spada tudi pravica izbire dela in poklica, odloča sam. Iz predlagane določbe izhaja, da za zaposlitev zakonca, za njegovo izbiro dela in poklica, ni potrebno privoljenje drugega zakonca. Tudi izrecno nasprotovanje zakonca ne more imeti v tem pogledu nobenega vpliva na odločitev drugega zakonca.

59. člen

(stanovanjsko varstvo)

Določba tega člena zakoncu in otrokom, ki živijo z njima, zagotavlja stanovanjsko varstvo v času trajanja zakonske zveze. S tem zapolnjuje pravno praznino, na katero je Svet Evrope že dalj časa opozarjal države članice v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov ter v Prilogi tega poročila. Določba preprečuje, da bi zakonec s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega zakonca, temu drugemu zakoncu in otrokom, ki z njima živijo, onemogočil uporabo stanovanja, ki je skupna lastnina, v katerem zakonca skupaj živita in ki je njun dom in s tem ogrozil njegovo eksistenco, kadar pa z njima živijo otroci, tudi njihovo korist. Zakonec, ki želi skleniti določen pravni posel glede tega stanovanja in mu drugi brez upravičenega razloga (npr. zakonca sta lastnika še več drugih stanovanj) odreče soglasje, je varovan s tem, da sme sodišče na njegovo zahtevo soglasje nadomestiti. Zaradi varstva koristi otrok, ki živijo z zakoncema (tako skupnih kot drugih otrok zakoncev), mora sodišče pri presoji, ali je zakonec upravičeno odrekel soglasje k pravnemu poslu glede skupnega stanovanja, upoštevati tudi njihove potrebe. Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev iz zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se uporablja ta določba tudi za zunajzakonske partnerje, s čimer je zagotovljeno tudi varstvo otrok, ki živijo z zunajzakonskima partnerjema.

60. člen

(odločanje o skupnih zadevah)

Zakonca sta v zakonski zvezi enakopravna, zato o skupnih zadevah odločata sporazumno. Pri soodločanju mora vsak zakonec upoštevati tudi koristi drugega zakonca in koristi družinske skupnosti. Za skupne zadeve zakoncev se šteje predvsem: določitev bivališča, vodenje skupnega gospodinjstva, razmerje do skupnih otrok in gospodarjenje s skupnim premoženjem.

61. člen

(prispevek zakoncev)

Zakonca sta po predlagani določbi dolžna prispevati po svojih zmožnostih za potrebe njune življenjske skupnosti in za preživljanje družine. S prispevanjem zakoncev se zadovoljujejo tako njune tekoče potrebe, tudi če nimata otrok in nista ustvarila družine, kot tudi za preživljanje družine, kadar sta jo zakonca ustvarila.

62. člen

(preživljanje med zakoncema v času zakonske zveze)

Zakonska življenjska skupnost je solidarnostna skupnost, zato sta se zakonca dolžna podpirati in si pomagati, tudi v obliki medsebojnega preživljanja. Spor o obstoju pravice do preživljanja in z njim povezana potreba po sodni določitvi preživnine se najpogosteje pojavita ob razvezi, zato so določbe o preživljanju zbrane v poglavju z naslovom »Razmerja med razvezanima

zakoncema«, smiselno pa se uporabljajo tudi za druge življenjske situacije v zvezi s preživljanjem med zakoncema.

10. Premoženska razmerja med zakoncema

63. člen

(premoženjski režim)

S to določbo je podana zakonska definicija premoženjskega režima. Pri premoženjskem režimu gre zlasti za vprašanja lastnine, komu pripada uprava, užitek in razpolaganje s posameznimi stvarmi, v kakšni meri sta zakonca udeležena na premoženju, ki se pridobi v času trajanja zakonske zveze, kdo in s čigavim premoženjem odgovarja za obveznosti, ki jih ima eden ali drugi zakonec ter vprašanje premoženjskopравnih posledic, ki nastopijo ob prenehanju zakonske zveze. Pomemben element definicije pa je tudi opozorilo, da pri premoženjskih razmerjih med zakoncema ne gre praviloma le za njuna medsebojna, notranja razmerja, kot bi na prvi pogled izhajalo iz samega izrazoslovja. Jasno je, da njuna medsebojna premoženjska razmerja, zlasti njun premoženjski režim, vpliva tudi na pravne odnose zakoncev do tretjih oseb.

64. člen

(sklepanje pravnih poslov)

Normo o zahtevi po strogi obličnosti pravnih poslov, ki jih sklepata med seboj zakonca, sicer že vsebuje ZN, vendarle pa predlagatelj meni, da je pravilno, da jo ob celovitem obravnavanju premoženjskih razmerij med zakoncema, le-ta potrebno vključiti tudi v novo družinsko pravno zakonodajo. Določbo je predlagatelj umestil povsem na začetek med splošne določbe, ker njena vsebina pokriva tako vprašanja premoženjskega režima (preko pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij in vseh ostalih pogodb, npr. darilne), kot tudi vprašanje preživnine, glede na to, da je v zakonu predvidena tudi možnost sklepanja preživninskih sporazumov med zakoncema. Namen tovrstnega urejanja je predvsem v varstvu vsakega od zakoncev pred lastnimi nepremišljenimi dejanji, poleg tega pa tudi varovanje interesov tretjih oseb oziroma varnosti pravnega prometa.

Pri izjemi iz tretjega odstavka gre za zgledovanje po določbi prvega odstavka 84. člena ZZZDR o nevračanju določenih daril. Z običajnimi manjšimi oziroma priložnostnimi darili, ki so v sorazmerju s premoženjskim stanjem zakonca, le-ta ne morejo ogroziti niti njegovega eksistenčnega položaja, niti pravnega prometa, zato ni potreben notarski zapis.

65. člen

(domneva zakonitega premoženjskega režima)

Določba pomeni eno temeljnih sprememb glede načina urejanja premoženjskega režima. Bistvo določbe je, da prinaša na področje premoženjskega režima med zakoncema možnost zakoncev, da izbereta in določita vsebino lastnega premoženjskega režima. To pomeni, da imata zakonca, če to želita, možnost, da se s sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij izogneta zakonitemu premoženjskemu režimu, ter lahko pogodbeno vsebino, to je vsebino njunega premoženjskega režima, načeloma (ob določenih nujnih omejitvah, ki so predstavljene v nadaljevanju) prosto oblikujeta. To je njun pogodbeni premoženjski režim. Lahko pa zakonca ostaneta pasivna, tedaj se njun premoženjski režim presoja po zakonskih določbah t. i. zakonitega premoženjskega režima.

Novo ureditev je narekovala sprememba družbenega reda oziroma sprejem nove slovenske ustave, v kateri je zasebna lastnina dobila svoje staro, lahko bi rekli tudi klasično mesto v pravnem sistemu (33. člen ustave). Ob tem je bilo potrebno vrniti na področje tipičnih civilnopravnih odnosov, torej tudi na področje premoženjskega režima med zakoncema, dve temeljni civilnopravni načeli, načelo avtonomije volje pogodbenih strank ter načelo dispozitivnosti pravnih norm. Obligatornost enega samega, zakonitega premoženjskega režima, v novi pravni ureditvi ni mogla obstati ravno iz razloga nasprotovanja omenjenima načeloma, prav tako pa je ne bi mogli utemeljiti niti z ekstenzivno interpretacijo ustavne določbe o socialni funkciji lastninske pravice (67. člen ustave). Poseg v avtonomijo volje zakoncev torej načeloma ne opravičuje nikakršen višji cilj oziroma pravno zavarovana pravica ali interes, ki bi imel v danem primeru prednost pred svobodo odločanja dveh samostojnih subjektov. Ne nazadnje pa velja omeniti tudi okoliščino, da je uvajanje možnosti zakoncev oziroma bodočih zakoncev, da se o medsebojnem premoženjskem režimu svobodneje dogovarjajo (določeni pogoji in omejitve so podane povsod), tudi sprejemanje nazorov, ki jih pozna skorajda celotna t. i. civilnopravna Evropa.

66. člen

(zakoniti premoženjski režim)

Predlagana določba prinaša temeljno shemo premoženjskega režima med zakoncema, ki ga določa zakonik za vse tiste zakonce, ki ne bodo sklenili pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Že takoj na začetku opozori na njegovo dvojnost, ki je v veljavni zakonodaji, pa tudi v pravni teoriji premalo poudarjena. Zakoniti premoženjski režim je sestavljen iz dveh premoženjskih režimov, to je režima premoženjske skupnosti za kategorijo skupnega premoženja zakoncev ter režima ločenega premoženja za kategorijo posebnega premoženja vsakega od zakoncev. Režima sta bila izbrana izmed več različnih možnih načinov urejanja premoženjskih režimov, ki jih pozna pravna teorija oziroma praksa v primerjalnem pravu. Izbrana sta bila predvsem na temelju vsebinske presoje o največji primernosti slednjih, pa tudi na podlagi zgodovinskega elementa oziroma elementa kontinuitete pravne ureditve. V skladu s predstavljeno ureditvijo velja opozoriti tudi na to, da v zakonitem premoženjskem režimu ne moremo govoriti o dveh (to velja za število premoženjskih režimov), ampak o treh

premoženjskih masah. To so skupno premoženje zakoncev, posebno premoženje prvega zakonca ter posebno premoženje drugega zakonca.

67. člen

(skupno premoženje)

Skupno premoženje so, v skladu z definicijo, vse premoženjske pravice, torej vse stvarno pravne in obligacijske pravice, ki so bile pridobljene z delom v času zakonske zveze. Delo kot konstitutivni element za nastanek skupnega premoženja pomeni katerokoli pojavno obliko, s katero se ustvarja neka vrednost. Delo zakoncev ni nujno skupno. Za delo se ne šteje le ekonomski segment slednjega, to je tisti, ki prinaša neposredne finančne koristi (praviloma izhajajo iz zaposlitve, opravljanja poklica), delo je tudi dejavnost posameznega zakonca, ki je namenjena zadovoljevanju raznovrstnih potreb družine, vzgoja in varstvo otrok, vodenje gospodinjstva, delo v zvezi z vzdrževanjem premoženja ali povečevanjem njegove vrednosti ter pomoč drugemu partnerju. Dodatek, da gre za skupno premoženje tudi v primerih, ko je bilo pridobljeno na kakršenkoli odplačen način, in ne le na podlagi dela, dopolnjuje sedanji koncept ZZZDR. Kategorija dela v preteklosti ni pokrivala ravno vseh primerov odplačne pridobitve premoženja (npr. pridobitev kredita). Pri obravnavi časovnega segmenta pri pridobivanju skupnega premoženja je potrebno poudariti, da ne zadostuje samo dejstvo, da je bilo premoženje pridobljeno z delom v času trajanja zakonske zveze (to je od dne, ko sta partnerja sklenila zakonsko zvezo, do njenega formalnopravnega prenehanja s smrtjo enega od zakoncev, njegovo razglasitvijo za mrtvega, razvezo ali razveljavitvijo zakonske zveze), temveč tudi to, da zakonca delata in pridobivata v dejansko obstoječi življenjski in ekonomski skupnosti. Če zakonca brez utemeljenih razlogov ne živita skupaj, premoženjske skupnosti med zakoncema ni.

Pri ugotavljanju skupnega premoženja se upošteva: plača vsakega od zakoncev; premoženjske pravice, ki jih je na podlagi tvegane pogodbe, kot je na primer zavarovalna pogodba, pogodba o dosmrtnem preživljanju ali iger na srečo, pridobil eden od zakoncev, če sta k izpolnitvi slednje prispevala z delom oba zakonca oziroma je bilo uporabljeno njuno skupno premoženje; dohodki iz avtorskih pravic in pravic intelektualne lastnine vsakega od zakoncev; plodovi posebnega premoženja zakonca, če so pridobljeni z delom oziroma vlaganji obeh zakoncev; dohodki iz podjetniškega premoženja, če je to skupno premoženje zakoncev ali če sta k dohodkom prispevala z delom ali vlaganji oba zakonca in drugo premoženje zakoncev, pridobljeno s skupnim delom ali skupnimi vlaganji zakoncev.

Iz tega člena izhaja tudi načelo t. i. realne subrogacije. Gre za to, da skupno premoženje sestavljajo tudi njegovi dohodki, ne glede na to, ali so bili pridobljeni z delom ali ne. Del skupnega premoženja so tudi stvari oziroma pravice, ki so kupljene z denarjem, ki je skupno premoženje zakoncev, kot tudi tiste, ki so pridobljene z zamenjavo ali z izkupičkom za prodano stvar iz skupnega premoženja ter znesek odškodnine za poškodovano ali uničeno skupno premoženje zakoncev ali stvar oziroma pravico, ki je bila kupljena z omenjenim denarjem. Pri tem je bistveno, da obstaja neke vrste kontinuiteta in povezava med starim in novim premoženjem. Ugotoviti je treba, da je nek predmet ali pravica vstopila v premoženjsko maso

namesto druge. Če tega ne moremo ugotoviti oziroma do neposredne zamenjave enega predmeta ali pravice z drugo ni prišlo, potem tudi o realni subrogaciji ne moremo govoriti.

68. člen

(deleža zakoncev na skupnem premoženju)

Predlagatelj je mnenja, da je režim premoženjske skupnosti na skupnem premoženju zakoncev še vedno najprimernejši. Če vzamemo za primer eno tipičnih pravic glede premoženja zakoncev, ki ga pridobita z delom ali odplačno v času trajanja zakonske zveze, to je lastninsko pravico, govorimo o skupni lastnini zakoncev na stvareh iz skupnega premoženja in ne o njuni solastnini. To pomeni, da delež vsakega od zakoncev na skupni stvari ni določen, je pa določljiv (za razliko od solastnine, kjer so deleži na stvari določeni). Tudi vse druge premoženjske pravice (ne le lastninska) pripadajo zakoncema skupaj.

Razpolaganje s posameznimi deli skupnega premoženja za življenja zakoncev ni mogoče, ker deleži niso določeni. V primeru smrti zakonska zveza preneha in takrat že po samem zakoniku pride do delitve skupnega premoženja. Zaradi tega zakonec za primer smrti s svojim nedoločenim deležem na skupnem premoženju lahko razpolaga. Zakonca pa se lahko tudi kadarkoli odločita za razdelitev skupnega premoženja oziroma lahko razdelitev predlaga eden od njiju. Takrat, ko je skupno premoženje razdeljeno oziroma so določeni deleži vsakega od zakoncev, lahko vsak od njiju s svojim deležem tudi prosto razpolaga.

Temeljni razlogi za sprejetje predlagane ureditve skupne lastnine in ne solastninskega modela izhajajo iz razmerja med zakoncema, to je iz razmerja tesne čustvene povezanosti med zakoncema, ki temelji na vzajemni ljubezni in spoštovanju, ker lahko ugotovimo, da v njuni skupnosti ne vladajo le pridobitni, ekonomski interesi, temveč predvsem interesi pridobivanja in delovanja v skupno dobro in blaginjo obeh zakoncev (oziroma družine). V veliki meri je torej tudi na premoženjskem področju poudarjena osebna komponenta delovanja za skupni cilj, zato premoženjska skupnost zakoncev še posebej ustreza definiciji skupnega premoženja. Predstavljena ureditev tako še najbolj upošteva posebno, osebno naravo življenjske skupnosti, ki se vzpostavi s sklenitvijo zakonske zveze in se v vsebinskem pogledu njenim potrebam v času njenega trajanja še najbolj približuje. Predstavljena ureditev daje tudi odgovore na vprašanja, kako na najbolj optimalen način presojati prepletanje premoženjskih interesov med zakoncema, do katerih v življenju nujno prihaja. Poleg tega pa se s to ureditvijo v kar največji možni meri približujemo idealu premoženjske enakopravnosti moškega in ženske.

69. člen

(skupno upravljanje in razpolaganje)

Z novo ureditvijo upravljanja zakoncev s skupnim premoženjem želi predlagatelj doseči dva cilja: po eni strani naj bo sklepanje pravnih poslov glede skupnega premoženja v vsakdanjem pravnem prometu zakoncem v čim večji meri olajšano, po drugi strani pa naj se, zlasti v primerih sklepanja pomembnejših, »nevsakdanjih« pravnih poslov, zavarujejo v nekoliko večji meri tudi interesi njune premoženjske (in siceršnje) skupnosti. Tako se upoštevanje prvega načela kaže v določbi, ki opredeljuje izjemo od temeljnega, v prvem odstavku tega člena formuliranega načela skupnega in sporazumnega razpolaganja in upravljanja s skupnim premoženjem. Gre za pravno domnevo, da ima zakonec, ki razpolaga s premožninami manjše vrednosti ter tedaj, ko sklepa pravne posle, ki se tičejo rednega upravljanja skupnega premoženja, soglasje drugega zakonca. To načelo jasno kaže na to, da je, a contrario, v primerih, ko gre za velike posege v skupno premoženje zakoncev, kot je npr. razpolaganje z vsemi pravicami, ki tvorijo njuno skupno premoženje ali pa gre za odtujitev nepremičnine oziroma premožnine večje vrednosti, potrebno soglasje obeh zakoncev. V nasprotnem primeru bi lahko prišlo do daljnosežnih in nedopustnih zlorab pravic enega od zakoncev na račun drugega, posredno pa lahko tudi do nasprotovanja otrokovim interesom. Sicer pa predlagatelj meni, da je v primeru, ko eden od zakoncev neupravičeno samostojno razpolaga s skupnim premoženjem, treba upoštevati splošno načelo, ki ga postavlja Stvarnopravni zakonik (Uradni list RS, št. 87/02, 18/07 Skl. US; v nadaljevanju: SPZ) v tretjem odstavku 72. člena.

Pravni standard premožnine manjše oziroma večje vrednosti je pomensko dokaj odprt, zato ga bo s svojimi rešitvami v vsakokratnem konkretnem primeru izoblikovala sodna praksa. Kot temeljna merila za umestitev določene premožnine v predstavljeno kategorijo naj služi predvsem kriterij dejanske ocene tržne vrednosti premožnine, kriterij njenega pomena za družinsko skupnost oziroma življenjsko skupnost partnerjev (ali npr. ta premožnina prispeva k pridobivanju osebnega dohodka, od katerega je odvisno preživljanje družine ipd.) ter kriterij njenega vpisa v različne registre (npr. avtomobil, vodno ali zračno plovilo, ki se vpisujejo v posebne registre, štejemo med pomembnejše premožnine, ki so praviloma tudi večje vrednosti). Pravnih poslov rednega upravljanja posebej ne opredeljujemo, saj jih opredeljuje SPZ v tretjem odstavku 67. člena. Gre za posle, ki so potrebni za obratovanje in vzdrževanje stvari za doseganje njenega namena.

70. člen

(dogovor o upravljanju in razpolaganju)

Določba tega člena omogoča zakoncema, da se o vprašanih upravljanja in razpolaganja s skupnim premoženjem dogovorita tako, kot njima ustreza. Še vedno pa morata zakonca pri poslih rednega ali izrednega upravljanja s skupnim premoženjem upoštevati koristi drug drugega, saj gre za posebno premoženjsko skupnost. Dogovor zakoncev pa ne more zaobiti norme, ki določa, da morata o razpolaganju s stanovanjem, ki je njun dom oziroma tudi dom otrok, ki živijo z njima, odločati oba zakonca sporazumno.

71. člen

(razdelitev skupnega premoženja)

V prvem odstavku tega člena so obravnavane temeljne okoliščine, ki po samem zakonu (ex lege) ali kako drugače pripeljejo do delitve skupnega premoženja zakoncev. Do delitve pride zlasti ob prenehanju zakonske zveze, to je ob njeni razvezi ali razveljavitvi, v primeru smrti enega od zakoncev ali razglasitve pogrešanega zakonca za mrtvega. V primeru neobstoječe zakonske zveze pa skupno premoženje ne nastane, ker taka zakonska zveza nima pravnih posledic. Zato ne more priti do delitve premoženja po določbah ZZZDR. Medsebojni premoženjski zahtevki se v tem primeru rešujejo po pravilih civilnega prava.

Zakonca se lahko v vsakem primeru, tako ob prenehanju zakonske zveze, ko je delitev premoženja obligatorna, kot tudi kadarkoli v času trajanja zakonske zveze, sporazumeta o razdelitvi skupnega premoženja. Če do sporazuma ne pride, eden od zakoncev pa si želi skupno premoženje razdeliti, lahko zahteva, da ga razdeli sodišče. Delitev skupnega premoženja se od delitve premoženja v solastnini razlikuje v tem, da je v prvem primeru, preden lahko opravimo (fizično) razdelitev, treba določiti deleže zakoncev na skupnem premoženju, medtem ko so v drugem primeru ti že določeni. V primeru delitve skupnega premoženja se praviloma govori o dveh fazah: prva faza je določitev idealnih deležev zakoncev na njunem skupnem premoženju, druga faza pa delitev stvari in pravic v naravi, realno (praviloma fizično ali pa vrednostno), kar pomeni, da zakonca postaneta samostojna lastnika oziroma upravičenca. Če sta zakonca vložila predlog za razdelitev skupnega premoženja, pa sodišče v nepravdnem postopku ugotovi, da je med zakoncema spor o obsegu skupnega premoženja in/ali o deležih vsakega od zakoncev na slednjem, mora postopek prekiniti in stranki napotiti na pravdni postopek. Tam bo prišlo do razjasnitve omenjenih predhodnih vprašanj. Šele potem, ko je pravdni postopek pravnomočno končan, se lahko nadaljuje nepravdni postopek o razdelitvi skupnega premoženja. Seveda se lahko zakonca tudi kasneje, ko sodišče v pravdnem postopku ugotovi, kaj vse spada v skupno premoženje zakoncev in kakšen je delež vsakega od zakoncev na slednjem, dogovorita o načinu razdelitve skupnega premoženja.

Drugi odstavek govori o primeru, ko se zakonca sporazumeta o razdelitvi skupnega premoženja. Iz takšnega dogovora je mogoče logično, čeprav le implicitno, izpeljati zaključek, da sta se zakonca tedaj morala strinjati tudi o obsegu oziroma vsebini skupnega premoženja. Zaradi tega predstavljena določba prinaša neizpodbojno domnevo (praesumptio iuris et de iure), da sporazum o delitvi skupnega premoženja ne pomeni le sporazumno določitev deležev zakoncev na skupnem premoženju, temveč tudi sporazum o njegovem obsegu in vsebini.

Zadnji odstavek tega člena rešuje vprašanje razdelitve skupnega premoženja, če bi zakonca pri sklepanju pogodbe o ureditvi premoženjskopravnih razmerij na to okoliščino pozabila oziroma bi uredila svoje premoženjske odnose samo za vnaprej, pozabila pa likvidirati staro premoženjsko skupnost. Če bi v takšnem primeru kasneje med zakoncema prišlo do spora, bi sodišče moralo postopati takole: najprej bi moralo ugotoviti, kolikšno je bilo skupno premoženje zakoncev v trenutku prenehanja zakonitega premoženjskega režima ter kaj je vse vanj sodilo. Zatem bi sodišče v skladu s pravili o delitvi skupnega premoženja slednje razdelilo in odločilo o zahtevku zakoncev.

72. člen

(dolгови in terjatve na skupnem premoženju)

Zahteva, ki je izražena v tem členu, je logična, saj gre za prenehanje premoženjske skupnosti, pri čemer je treba pred njeno razdelitvijo določiti, kolikšen je sploh njen pravi obseg. Šele ob tako ugotovljenem podatku bo lahko prišlo do pravilne razdelitve oziroma določitve deležev. Zakoncu se v njegov delež vračuna vse, kar dolguje v skupno premoženje, zmanjša pa se velikost skupnega premoženja za vrednost, ki jo slednje dolguje posebnemu premoženju vsakega od zakoncev.

73. člen

(višina deležev pri skupnem premoženju)

V primeru, da se zakonca dogovorita o tem, kolikšen je delež vsakega od njiju na skupnem premoženju, sta se sporazumela o njunih idealnih deležih na celotnem skupnem premoženju. Na nek način sta dotedanje skupno lastniško razmerje zamenjala za solastniškega. Soglasje o idealnih deležih pa še ne pomeni, da se strinjata tudi o realni oziroma fizični razdelitvi skupnega premoženja.

74. člen

(deleža zakoncev pri delitvi skupnega premoženja)

Predlagana ureditev razdelitve skupnega premoženja med zakoncema prinaša nekaj novosti. Načeloma se ohranja domneva delitve skupnega premoženja na polovico, ki se lahko izpodbije v primeru, da eden od zakoncev dokaže, da je prispeval v večji meri kot drugi. Novost predlagane ureditve je predvsem v tem, da sodišče v sporu o tem, kolikšen je delež vsakega zakonca pri skupnem premoženju upošteva vse okoliščine primera, zlasti dohodke vsakega od zakoncev, pomoč, ki jo zakonec daje drugemu zakoncu, varstvo in vzgojo otrok, opravljanje gospodinjskih del, skrb za dom in družino, za ohranitev premoženja ter vsako drugo obliko dela in sodelovanja pri upravljanju, ohranitvi in povečanju skupnega premoženja. Če sodišče ugotovi neznatno razliko v prispevkih posameznega zakonca k skupnemu premoženju, se le-ta ne upošteva. Šele v primeru, ko ugotovi, da je, ob upoštevanju vseh okoliščin iz drugega odstavka tega člena, razlika v prispevanju obeh zakoncev znatna, lahko odloči o razdelitvi premoženja v drugačnem kot polovičnem razmerju. Z novo ureditvijo se želimo izogniti dokaj velikemu številu dolgotrajnih in zapletenih sporov o dokazovanju prispevanja v različnem (ne v polovičnem) razmerju, katerih končni izid je, vsaj pri večini zakoncev, ki nima zelo velikega skupnega premoženja, relativno majhen (na primer odločitev sodišča, da sta zakonca k skupnemu premoženju prispevala v razmerju 45 % : 55 %). Poleg težavnosti povsem natančnega presojanja dejanskih prispevkov vsakega od zakoncev skozi dolga leta skupnega življenja se namreč utemeljeno postavlja tudi vprašanje, v kolikšni meri lahko sodišča v resnici,

na podlagi gotovosti oziroma prepričanja, izdajo odločbo, v kateri ugotovijo le nekaj odstotno razliko v vlaganjih obeh zakoncev.

Kadar sodišče ne bo uporabilo domneve polovične delitve skupnega premoženja, bo moralo upoštevati vse, v drugem odstavku tega člena navedene okoliščine. Na ta način, poleg ostalih določb, zlasti tudi domneve enakih deležev na skupnem premoženju, predlagana ureditev vidno izpričuje svojo zavezo k vzpostavljanju enakopravnih premoženjskih odnosov med možem in ženo. Zakonec, ki ima manjši dohodek od drugega zakonca, lahko na podlagi svojega prispevka v delu in skrbi za dom in družino dopolni svoj primanjkljaj do polovičnega deleža na skupnem premoženju, lahko pa ga tudi preseže. Razčiščevanje vprašanja, koliko je dejansko prispeval eden in koliko drug zakonec, je vprašanje ugotavljanja dejanskega stanja, ki je drugačno od primera do primera. Pomembno je dejstvo, da se načeloma enako kot delo v službi, ki prinaša dohodek, vrednoti tudi gospodinjstvo in skrb za družino, ki se ne izkazuje v neposredni premoženjski koristi.

75. člen

(način delitve premoženja)

Zakonca lahko razdelita skupno premoženje tako, da si razdelita med seboj posamezne pravice (obligacijske in stvarne), ki sestavljajo njuno premoženje, lahko pa si delita tudi posamezne predmete (stvari, terjatve). V tem primeru govorimo o fizični delitvi. Lahko pa celotno premoženje ali le njegov nerazdeljeni del prodata in si razdelita izkupiček (civilna delitev). Možen je tudi dogovor, da eden od zakoncev izplača delež drugega zakonca v denarju, prej skupno premoženje pa postane samo njegovo. Lahko pa se dogovorita, da bosta na določeni stvari iz skupnega premoženja (npr. hiši) imela solastninsko pravico v skladu s sporazumno določenima ali sodno ugotovljenima idealnima deležema na tej stvari.

V primeru pa, da je prišlo med zakoncema do sporazuma o tem, kaj vse obsega njuno skupno premoženje ter kolikšen je delež vsakega od njiju na skupnem premoženju, ne pa tudi do sporazuma o konkretni, fizični razdelitvi premoženja, sodišče na zahtevo zakonca v nepravdnem postopku razdeli njuno skupno premoženje. Enako velja za razdelitev premoženja, ki jo predlagata zakonca ali le eden od njiju potem, ko je bila izdana pravnomočna sodna odločba o predhodnih vprašanjih velikosti skupnega premoženja in deležih vsakega od zakoncev na njem. Delitev opravi sodišče po pravilih, ki veljajo za delitev skupnega premoženja, kar velja tako za postopkovne določbe ZNP (zakon ureja razdelitev skupnega premoženja v treh posebnih členih, 118. člen ter od 128. do 130. člena, sicer pa napotuje na smiselno uporabo določb postopka za delitev stvari v solastnini, od 119. do 128. člena ZNP), kot tudi za materialnopravne določbe SPZ, zlasti njegovega 70. člena. Tako velja, da sodišče, če je le mogoče, opravi delitev stvari, ki tvori skupno premoženje zakoncev, v naravi. V primeru, da stvari ni mogoče fizično razdeliti ali je takšna delitev mogoča le ob znatnem zmanjšanju njene vrednosti, odloči sodišče, da se delitev stvari opravi s prodajo, kupnina pa naj se razdeli med zakonca (t. i. civilna delitev). Zakoncu, ki je z delitvijo dobil stvar ali del stvari, jamči drugi zakonec za pravne in stvarne napake stvari v mejah njegovega ugotovljenega deleža na skupnem premoženju. Podobno »jamstvo« je uvedeno tudi za obligacijske pravice, kjer se po

analogiji uporabijo določbe OZ o odgovornosti za obstoj in izterljivost terjatve pri cesiji (423. člen in 424. člen OZ). Sodišče lahko določi, da je upravičenec do celotnega premoženja eden od zakoncev, pri čemer je ta dolžan izplačati drugemu zakoncu vrednost njegovega deleža v denarju. To bo sodišče storilo zlasti tedaj, kadar je delež drugega zakonca na skupnem premoženju sorazmerno majhen.

76. člen

(predmeti za opravljanje poklica in osebni predmeti)

To je specialna določba, ki podrobneje izpeljuje načelno ureditev postopka za delitev skupnega premoženja, urejenega v ZNP (128. člen). Slednja namreč določa, da v postopku za delitev skupnega premoženja sodišče v prvi vrsti odloči, kateremu izmed udeležencev se dodelijo posamezne stvari, ki spadajo v skupno premoženje. Sodišče pri odločanju o tem upošteva potrebe udeležencev in njihove upravičene interese na posameznih stvareh, kot izhajajo iz zakona ali iz namena posameznih stvari.

Če bi bila vrednost teh stvari nesorazmerno velika v primerjavi z vrednostjo celotnega skupnega premoženja zakoncev (ko gre npr. za trgovski lokal z več zaposlenimi), se bo opravila delitev tudi tega premoženja. Izjema je le primer, ko zakonec, ki s tem lokalom opravlja svoj poklic oziroma pridobiva dohodek, delež drugega zakonca izplača. V primeru, da stvari ni mogoče fizično razdeliti ali je takšna delitev mogoča le ob znatnem zmanjšanju njene vrednosti, odloči sodišče, da se delitev stvari opravi s prodajo, kupnina pa se razdeli med zakonca.

77. člen

(posebno premoženje)

Določba tega člena je v veliki meri novost, saj veljavna ureditev posebnega premoženja zakoncev eksplicitno ne omenja. Kolikor pa ga vendarle (le s kratko določbo) vsebinsko opredeljuje, se je skozi čas izkazalo, da je njegova ureditev nepopolna oziroma pomanjkljiva. V predlogu je tudi izrecno določeno, da je posebno premoženje, razen premoženja, ki ga je zakonec že imel v času sklenitve zakonske zveze (ki ga je »prinesel v zakon«), tudi premoženje, ki ga je zakonec pridobil neodplačno iz različnih pravnih naslovov, predvsem daril in dedovanja v času trajanja zakonske zveze.

Poleg zgoraj omenjenih, »klasičnih« sestavin posebnega premoženja zakoncev, je v drugem odstavku tega člena opredeljena tudi posebna kategorija osebnega premoženja zakonca. Ta ima, ne glede na to, da je bilo premoženje morda pridobljeno z delom v času trajanja zakonske zveze, prav tako značaj posebnega premoženja posameznega zakonca. V to kategorijo spadajo zlasti posameznikove osebne stvari, kot je obleka, nakit (razen v primeru izjemne vrednosti),

določeni zdravstveni in ortopedski pripomočki, ki služijo le uporabi določene osebe in podobno. Predvsem naj bi šlo za stvari, ki bi bile, glede na obseg skupnega premoženja oziroma posebnega premoženja drugega zakonca, relativno majhne vrednosti. Ob uvajanju omenjene kategorije je potrebno upoštevati opozorilo, da se na ta način režimu premoženjske skupnosti na nek način spodkopavajo temelji, zato je treba pri njenem oblikovanju ostati previden oziroma je ni priporočljivo pretirano širiti.

78. člen

(razpolaganje s posebnim premoženjem)

Za posebno premoženje zakonca ne velja režim premoženjske skupnosti, ampak režim ločenega premoženja zakoncev. Na stvareh, ki so posebno premoženje enega od zakoncev, zakonec izvaja lastninsko pravico samostojno. Določba prvega odstavka predlaganega člena se smiselno uporablja tudi za ostalo posebno premoženje enega od zakoncev (npr. za terjatve, nekatere vrste vrednostnih papirjev).

79. člen

(vlaganja v nepremičnine)

Za vlaganja enega od zakoncev v posebno premoženje drugega zakonca veljajo načeloma splošna civilnopravna oziroma stvarno pravna pravila. V skladu z novo ureditvijo SPZ slednje prinaša dosledno uveljavitev načela superficies solo cedit, ki bo tako poslej veljalo tudi v razmerju med zakoncema. To pa praktično pomeni, da bo zakonec, ki bi npr. vlagal oziroma investiral v nepremičnino, ki je posebno premoženje drugega zakonca, na podlagi svojih vlaganj, ob odsotnosti ustreznega dogovora (pogodbe), pridobil le obligacijsko pravni, ne pa stvarno pravni zahtevek. Če bi torej eden od zakoncev v sporazumu z drugim, ki je lastnik določene nepremičnine, na njej zgradil objekt oziroma bi že obstoječemu objektu prizidal novega, ga nadgradil ali na katerikoli drug način izboljšal, na nepremičnini ne bi pridobil lastninske pravice. Pomembno pa je, da v takšnih primerih stvarno pravo predvideva kavtelo za primeren način uveljavljanja obligacijskega zahtevka. SPZ v tretjem odstavku 48. člena določa, da zastaralni roki za zahtevke graditelja začnejo teči od dneva, ko je slednji izgubil posest nepremičnine. Takšna splošna rešitev pa je tudi v primerih premoženjskih vlaganj med zakoncema ugodna. Gre namreč za to, da varovanje začetka teka rokov za uveljavljanje obligacijskega zahtevka zakon ne veže na morebitno prenehanje zakonske zveze, ampak na dejansko prenehanje uporabljanja tega objekta s strani vlagatelja.

Posebna določba glede obravnavanega vprašanja pa se v družinsko pravni zakonodaji nahaja kot dopolnitev predstavljene splošne ureditve. Predvsem gre za to, da v primeru, ko se zakonca o vlaganjih enega od njiju v posebno premoženje drugega od njiju ne moreta dogovoriti, in ko vprašanje obstoja in/ali višine vlaganj rešuje sodišče, obstaja možnost stvarno pravnega zavarovanja terjatve. Sodišče namreč lahko, na predlog zakonca, odredi vpis hipoteke na nepremičnini, ki je bila predmet zakončevih vlaganj. Gre za hipoteko na podlagi sodne odločbe,

ki v skladu s 143. členom SPZ nastane z vpisom slednje v zemljiško knjigo. Zakonec lahko zahteva tudi zavarovanje svoje terjatve z zastavno pravico na dolžnikovi nepremičnini v smislu določb zakona o izvršbi in zavarovanju.

80. člen

(vlaganja v podjetje)

Predlog zakonika zakonca vzpodbuja, da se pri vlaganjih v podjetje, ki je posebno premoženje enega od njiju, dogovorita o obliki udeležbe zakonca, ki vlaga. V primeru, da se o tem ne dogovorita, pa predlog določbe za reševanje tega vprašanja napotuje na uporabo pravil obligacijskega prava o družbeni pogodbi.

81. člen

(podjetniško premoženje zakoncev)

Določba tega člena je v celoti nova, njen namen je zlasti v razrešitvi, včasih v praksi zelo perečih problemov obravnavanja t. i. podjetniškega premoženja zakoncev. Z novo ureditvijo je predlagatelj tudi eksplicitno dal prednost specialnim, gospodarsko pravnim in delovno pravnim dogovorom med zakoncema, ki naj se upoštevajo pred upoštevanjem premoženjskih režimov v skladu z družinsko pravno ureditvijo. Z možnostjo sklepanja pogodb o ureditvi premoženjskopravnih razmerij je poslej odprta tudi svoboda dogovarjanja o tovrstnih vsebinah.

Predstavljena rešitev je konceptualno podobna rešitvi v francoskem pravu, kjer se je dolgo kazala zlasti bojazen zakonodajalca, da bi lahko upniki zakoncev, na podlagi njunega tovrstnega sodelovanja in dogovorov, lahko posegli na celotno premoženje zakoncev. Danes je uveljavljeno pravilo, da če zakonca o sodelovanju pri pridobitni dejavnosti ali udeležbi pri njej ne skleneta niti družbene, niti pogodbe o delu, je treba upoštevati njun premoženjski režim. Tudi v italijanskem družinskem pravu zasledimo posebne določbe o družinskem podjetju. Nemčija pa pozna posebne in zelo natančne določbe o možnosti nadaljevanja premoženjske skupnosti po smrti enega od zakoncev med preživelim zakoncem in njunimi skupnimi potomci.

Določba drugega odstavka tega člena govori o tem, da je potrebno v primeru, da sta zakonca sklenila pogodbo o ureditvi premoženjskopravnih razmerij, s katero sta se dogovorila o pravilih, ki obvladujejo njuna premoženjska razmerja, ta (čeprav brez izrecne omembe režima glede njunega podjetniškega premoženja) primerno uporabiti tudi za tovrstna, med zakoncema sporna vprašanja. Največkrat se bo v praksi želja po sklenitvi pogodbe o ureditvi premoženjskopravnih razmerij smiselno kazala v vzpostavitvi režima ločenega premoženja – kot nasprotja zakonitemu režimu premoženjske skupnosti.

Ker pa imamo v predlagani ureditvi uveljavljeno načelo svobodnega oblikovanja premoženjskega režima med zakoncema in zakoncev torej ne omejujejo nikakršni predlogi že izdelanih temeljnih vrst premoženjskih režimov, je bilo potrebno koncipirati tudi določbo tretjega odstavka tega člena. Ta bo služila razrešitvi spornih primerov, ko z razlago pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ne bomo prišli do želenega rezultata, seveda pa tudi tedaj, ko se bodo vprašanja skupne pridobitne dejavnosti zakoncev ali udeležbe pri njej odpirala med tistimi zakonci, ki pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij niso sklenili. Obe vrsti primerov bo potrebno obravnavati v okviru zakonitega premoženjskega režima.

82. člen

(skupne obveznosti zakoncev)

Določba tega člena rešuje vprašanje odgovornosti za dolgove oziroma poravnavanja obveznosti zakoncev do njihovih upnikov (tretjih oseb), kot tudi porazdelitev oziroma poravnavanje obveznosti v njunem medsebojnem razmerju. Ureditev je vsebinsko sicer podobna ureditvi v veljavnem zakonu, prinaša pa vendarle nekaj manjših novosti. Nova terminologija v smislu uvajanja pojmov posebna in pa skupna obveznost je namenjena predvsem jasnejši in enostavnejši razmejitvi problematike poravnavanja obveznosti oziroma njenemu označevanju. Po mnenju predlagatelja bo terminološka novost koristila tako praktični uporabi kot tudi njeni natančnejši teoretični obravnavi.

Pod pojmom t. i. skupnih obveznosti zakoncev razumemo tiste obveznosti, ki po splošnih predpisih obremenjujejo oba zakonca (npr. odgovornost za škodo, ki jo skupaj povzročita tretjemu ali jo povzroči njun otrok, za katerega ravnanje sta odškodninsko odgovorna), obveznosti, ki nastanejo v zvezi s skupnim premoženjem ter obveznosti, ki jih posamezen zakonec prevzame za tekoče potrebe družine (gre predvsem za potrebe po hrani, obleki, izdatke za skupno gospodinjstvo ter skupno stanovanje). Na tem mestu velja poudariti, da so v novi ureditvi dodatno, enakovredno pojmu potreb družine, obravnavane tudi potrebe življenjske skupnosti. Na ta način se zagotavlja enakopravna obravnava zakoncev, ki imajo otroke (ti ustvarjajo družino) in tistih zakoncev, ki otrok nimajo. Za skupne obveznosti odgovarjata zakonca nerazdelno (solidarno), tako s skupnim, kot tudi s svojim posebnim premoženjem. To pomeni, da lahko terjata upnik plačilo celotnega dolga od enega ali od drugega zakonca, ne glede na to, kdo je bil tisti, ki je konkretno obveznost prevzel. Načelo solidarne odgovornosti za skupne obveznosti zakoncev je logična posledica uveljavljenih načel ureditve premoženjskih odnosov med zakoncema: načelo enakopravnosti, vzajemnosti in solidarnosti.

Drugi odstavek vsebuje določbo o t. i. regresnem zahtevku enega od zakoncev nasproti drugemu zakoncju. Če eden od zakoncev poravnava skupni dolg v večjem obsegu, kot znaša njegov del dolga, ima pravico terjati povračilo presežka. Del dolga se določi glede na njegov delež na skupnem premoženju, oziroma če gre za dolg za tekoče potrebe življenjske skupnosti z drugim zakoncem ali družine po tem, koliko je zakonec dolžan prispevati za te potrebe, to je po svojih zmožnostih.

83. člen

(določitev deleža dolžnika na skupnem premoženju)

Določba, ki omogoča upniku posameznega zakonca (ko gre za t. i. posebne obveznosti slednjega), da poseže na njegov delež na skupnem premoženju, je v celoti povzeta po veljavni ureditvi. Uporabna je predvsem tedaj, ko zakončev posebno premoženje ne zadostuje za poplačilo celotne terjatve ali pa zakonec posebnega premoženja sploh nima. Zakon je torej rešil dilemo z določbo, da upnik na podlagi pravnomočne sodne odločbe, ki opredeljuje dolžnikovo obveznost do upnika, lahko zahteva od sodišča, da določi delež zakonca dolžnika na skupnem premoženju zakoncev. Zatem lahko zahteva izvršbo na tako določen delež njegovega dolžnika. Na ta način je zakonik omogočil poseg na zakončev delež na skupnem premoženju, ki bi bil sicer, ob njegovi nedoločenosti v režimu skupnega premoženja, nemogoč. Zaradi varovanja zakonske zveze, kot skupnosti posebne narave, je zakonik predpisal predkupno pravico zakonca na deležu skupnega premoženja drugega zakonca, ki se prodaja v izvršilnem postopku. Zakonec ima tako pred vsemi drugimi kupci pravico, da kupi ta delež po ceni, ki se določi po določbah zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje.

Podoben položaj kot v postopku izvršbe na skupno premoženje lahko nastane tudi v postopku osebnega stečaja. Zato je treba ta položaj ustrezno urediti in pri tem ustrezno upoštevati pravila o prijavi in preizkusu izločitvenih pravic, določena v Zakonu o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (Uradni list RS, št. 13/14 – uradno prečiščeno besedilo, 10/15 – popr., 27/16, 31/16 – odl. US, 38/16 – odl. US in 63/16 – ZD-C).

84. člen

(posebne obveznosti zakonca)

Določba prinaša definicijo t. i. posebnih obveznosti posameznega zakonca. Mednje uvrščamo vse obveznosti, ki jih je pridobil zakonec že pred sklenitvijo zakonske zveze ter vse preostale, ki jih je prevzel v času trajanja zakonske zveze in ne spadajo pod pojem skupnih obveznosti zakoncev. Za posebne obveznosti odgovarja vsak zakonec samostojno, s svojim celotnim premoženjem, to pa je njegovo posebno premoženje ter njegov delež na skupnem premoženju.

85. člen

(pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Pogodbeni premoženjski režim je ena najpomembnejših novosti predloga ureditve premoženjskega režima med zakoncema. Glede na sedanjo ustavno ureditev, v kateri ima lastninska pravica, kot ena temeljnih pojavnosti premoženjskih pravic, zopet svoje staro, klasično mesto v pravnem sistemu, sta se morali tudi na področje premoženjskih odnosov med

zakoncema vrniti dve temeljni načeli civilnega prava, načelo avtonomije volje pogodbenih strank ter dispozitivnosti pravnih norm. Posebna narava odnosov med zakoncema namreč ne opravičuje obstoja obligatornega zakonitega premoženjskega režima, zato je po predlogu dopustno imeti tudi poseben, pogodbeni premoženjski režim. Zakoniti premoženjski režim bo veljal le za tiste zakonce, ki se ne odločijo urediti premoženjskih odnosov v skladu z lastnimi željami oziroma za tiste, ki ne sklenejo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Zakonca morata pri njenem sklepanju upoštevati splošna načela in prisilne predpise, še posebej te iz predloga zakonika.

Pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij teorija opredeljuje kot pogodbo, ki ureja premoženjske odnose med zakoncema. Za njeno sklenitev se zakonca oziroma bodoča zakonca odločita tedaj, ko jima zakoniti premoženjski režim ne ustreza in se želita natančneje, v skladu z lastnimi željami in potrebami, dogovoriti o usodi lastnega premoženja. Zakonca se s pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij dogovorita tako o vprašanih, ki zadevajo upravljanje in razpolaganje z njunim premoženjem v času trajanja zakonske zveze, kot tudi o tem, kako bosta premoženje razdelila v primeru razveze zakonske zveze.

Zakonca lahko določita trenutek nastopa novega premoženjskega režima z izrecno določbo v pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Če tega ne storita, velja, da je slednji nastopil s sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Praviloma bosta zakonca, če sklepata pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij potem, ko so za njiju že veljali predpisi zakonitega premoženjskega režima, razrešila s sklenitvijo slednje tudi dotedanja premoženjskopравna razmerja. V nasprotnem primeru se ta razmerja, do trenutka nastopa nove, pogodbene ureditve, rešujejo v skladu z normami zakonitega premoženjskega režima.

Pri pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki je sklenjena pred sklenitvijo zakonske zveze, je izrecno določeno, da pogodba postane učinkovita šele s sklenitvijo zakonske zveze oziroma v nekem trenutku po sklenitvi zakonske zveze, ki ga določita bodoča zakonca. V primeru, da do sklenitve zakonske zveze ne pride, ostane med bodočima zakoncema sklenjena pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij brez učinka oziroma je neveljavna. Za sklepanje pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij med bodočima zakoncema se smiselno uporabljajo vse določbe tega zakonika, ki veljajo za sklepanje pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij med zakonci. Izjema so primeri, ki jih zakonik posebej izpostavlja, to je, poleg zgoraj že omenjenega odloga njene učinkovitosti, zlasti dejstvo, da se pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij bodočih zakoncev vpiše v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij (ob njunem predhodnem soglasju, kateremu sledi predlog notarja za vpis) šele v trenutku, ko bodoča zakonca skleneta zakonsko zvezo. Do tedaj pa hrani predlog notar pri sebi oziroma čaka na sklenitev zakonske zveze.

V petem odstavku je posebej izpostavljena problematika popolnega razkritja vseh podatkov o premoženju vsakega od zakoncev. Načelo, da morata zakonca drug drugemu v celoti in po resnici razkriti svoj premoženjski, finančni položaj (premoženje, ki ga ima vsak od njiju, dohodki), je postalo del dolžnostnega ravnanja vsakega od zakoncev pred sklenitvijo pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Če tega kateri od njiju ne bo storil, bo drugi lahko takšno pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij izpodbijal. Lažni ali zamolčani podatki o premoženjskem stanju posameznega zakonca lahko namreč pripeljejo do sklenitve

pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij s takšno vsebino, kakršne zakonec, ki bi vedel za dejansko premoženjsko stanje svojega partnerja, ne bi sklenil.

V zadnjem odstavku je izrecno določeno, da se lahko tudi zunajzakonska partnerja, če to želita, s posebno pogodbo, ki ni pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v pravem pomenu besede, izogneta zakonitemu premoženjskemu režimu. Določba vsebuje napotilo, da se določbe tega zakonika o pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij primerno uporabljajo tudi za dogovore o premoženjskem režimu med zunajzakonskima partnerjema. Takšen dogovor bi bil, tako kot med zakoncema, veljaven le takrat, ko partnerja v njem ne bi razpolagala s pravicami, s katerimi ne moreta razpolagati.

86. člen

(sporazum o preživljanju v pogodbi o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Prvi odstavek prinaša zelo pomembne novosti. Vprašanje vzajemnega preživljanja med zakoncema sicer, v skladu s pravno doktrino, ne sodi med vprašanja premoženjskega režima, vendar pa na tem mestu na problematiko opozarjamo zato, ker je v skladu s predlogom preživninski dogovor mogoče skleniti skupaj s pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

87. člen

(notarjeva obveznost pojasnitve)

Ta določba posebej ureja obveznostipojasnitve notarja. S posebnim členom, ki se, vsaj v določenem delu, podvaja z opisom obveznostinotarja v 42. členu ZN, je predlagatelj želel posebej izpostaviti problematiko sklepanja tako specifičnega in kompleksnega pravnega posla, kot je pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Zavarovanje interesa zakonca je tako v veliki meri odvisno od dejstva, ali jima bo notar, kot oseba javnega zaupanja, nepristransko svetoval ter ju, glede na nameravano vsebino njunega sporazuma, na njima razumljiv način, poučil o njegovih pravnih posledicah. Predlagatelj meni, da bi notar moral biti še posebej pozoren v primerih, kjer je vsebina pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij izrazito v korist enega od zakoncev oziroma v škodo drugega. Notar naj bi namreč, poleg tega da v skladu s pravili stroke skrbi za to, da so pogodbe, pri sklepanju katerih sodeluje, zakonite, poskrbel tudi za to, da sta stranki o stvareh, glede katerih sklepata pravni posel, v resnici dobro pravno poučeni. Le tedaj bomo namreč lahko govorili o pravi volji pogodbenih strank, za katero pa je, v konkretnem primeru, zainteresirana tudi država oziroma je tudi v javnem, ne le v interesu samih zakoncev. Da je temu tako, se med drugim jasno kaže tudi že v sedanji zahtevi o sklepanju kakršnihkoli premoženjskih pogodb med zakoncema v obliki notarskega zapisa.

Notar ne more prikrojiti vsebine pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki se mu zdi do enega od partnerjev nepravična, a je kljub temu zakonita. Mora pa, po mnenju predlagatelja, poskrbeti za to, da sta zakonca poučena o tem, kakšen je zakoniti premoženjski režim. Razložiti jima mora, kako bi zakonik, v primeru da ne skleneta pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, obravnaval njuna premoženjska razmerja. Šele potem, ko se je prepričal, da sta zakonca, zlasti tisti od njiju, kateremu se, vsaj na videz, zmanjšuje obseg pravic, do katerih bi bil upravičen na podlagi zakonitega premoženjskega režima, ob njegovem ustreznem in neodvisnem pravnem svetovanju, še vedno odločena skleniti pogodbo z določeno vsebino, jo lahko tudi zapiše.

Pomembno je poudariti dejstvo, da naj bi bila zakonca pri notarju deležna v resnici neodvisnega pravnega svetovanja. Notar se zato ne bi smel zadovoljiti s tem, da je zakoncema že svetoval odvetnik, ki je lahko odvetnik le enega od zakoncev in bo skrbel v prvi vrsti za njegove pravne interese. Vedno moramo namreč imeti v mislih tudi okoliščino, da sklepanje pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij med zakoncema, že zaradi prisotnosti (vsaj praviloma) določenega čustvenega momenta, kljub temu da gre za pogodbo premoženjske narave, ne moremo v celoti izenačiti s sklepanjem pravnih poslov s tretjimi osebami, kjer (praviloma) prevladuje komercialni vidik. Možnosti za izkoriščanje šibkejše pogodbene stranke so zato pri takšnih pogodbah toliko večje. Notar mora stranki, ki sklepata pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, obvestiti o načinu, kako zakonik ureja vpisovanje njune pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v poseben register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij (natančneje glej obrazložitve, ki se nanašajo na register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij). Notar ju mora obvestiti o tem, da imata možnost vpisa pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, kar pomeni, da bo njun premoženjski režim pridobil publicitetni učinek (glede obstoja pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ne pa tudi glede vpogleda v predmetno pogodbo) in veljal, ne le v razmerju med njima, ampak tudi v razmerju do tretjih oseb, to je erga omnes. Poučiti pa ju mora tudi o možnosti, da njun premoženjski režim ostane v njuni zasebni sferi, to pomeni, da se lahko odločita, da pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ne bosta vpisala v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Notar mora zakoncema pojasniti, da v tem primeru velja pogodbeni premoženjski režim le v njunem medsebojnem odnosu, v odnosu do tretjih oseb pa se domneva obstoj zakonitega premoženjskega režima.

88. člen

(hramba in vpogled v pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Sklenjene pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij hranijo notarji v skladu s predpisi o notariatu. V vsebino pogodbe lahko vpogledajo osebe, za katere tako določa Zakon o notariatu (v nadaljevanju ZN). Ta v 77. členu določa, da se vpogled v notarski zapis dovoli osebam iz 73. člena ZN, to je osebam, ki so sklenile v svojem imenu pravni posel, obsežen v listini, osebam, v katerih imenu je bil ta pravni posel sklenjen, osebam, v katerih korist je bil ta pravni posel sklenjen ter pravnim naslednikom navedenih oseb. Tako lahko v pogodbo o ureditvi premoženjskih razmerij vpogleda zakonca, ki sta sklenila pogodbo, osebe v katerih korist je bila ta sklenjena ter njihovim pravnim naslednikom. V vsebino pogodbe o ureditvi

premoženjskopравnih razmerij pa lahko vpogleda tudi sodišče za namen postopka, katerega odločitev je odvisna od vsebine pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

89. člen

(neveljavnost pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Določba usmerja obravnavanje premoženjskega režima med zakoncema v primeru, ko bi bila njuna pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij neveljavna, na področje zakonitega premoženjskega režima. Glede na stroge obličnostne zahteve pri sklepanju pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ob aktivni udeležbi notarja in ob njegovem doslednem izpolnjevanju zakonskih obveznosti, je pričakovati dokaj nizko število neveljavnosti tovrstnih pogodb. Za tiste redke, izjemne primere, kjer pa bi vendarle prišlo do dvoma o načinu urejanja medsebojnih premoženjskih razmerij med zakoncema in ko bo torej tudi med zakoncema nastal spor o tem, kakšna je dejanska vsebina pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, sodišče pa je iz njenih določb ne bo moglo razbrati, je bilo potrebno uvesti domnevo obravnavanja v skladu z zakonitim premoženjskim režimom. Enako velja tudi za primere, ko bi se izkazalo, da je pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij (ali njene bistvene sestavine) neveljavna, zakonca pa se ne bi dogovorila za drugačno ureditev.

90. člen

(register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Ob novem načinu urejanja premoženjskih razmerij med zakoncema je bilo potrebno razmisliti tudi o pomanjkljivostih glede varovanja interesov tretjih oseb, pa tudi interesov samih zakoncev. Z uveljavitvijo načela publicitete premoženjskega režima med zakoncema želi predlagatelj prispevati k zagotavljanju varnejšega in transparentnejšega poslovanja zakoncev s tretjimi osebami. Odstranitev dvomov, kakšna pravila obvladujejo notranja premoženjska razmerja med zakoncema, bo prispevala k jasnosti in onemogočala zlorabe. Nova ureditev, ki določa vpis pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v register, utrjuje varnost pravnega prometa. Javen je podatek o tem, ali obstaja pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki je vpisana v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. V vsebino pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij pa lahko vpogledajo osebe, za katere tako določa zakon o notariatu ter sodišče, in sicer za namen postopka, v katerem je odločitev odvisna od vsebine pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Doslej se potreba po publiciteti, zaradi obligatornega zakonitega premoženjskega režima, ni kazala v tolikšni meri. Ob uvedbi novega sistema pa se bodo razmere v veliki meri spremenile. Zakonci, ki se za publicitetne učinke pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ne bodo odločili, bodo nasproti tretjim dobrovernim osebam zavezani oziroma upravičeni, kot da bi zanje veljal zakoniti in ne pogodbeni premoženjski režim.

Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij je računalniško vodena zbirka podatkov, ki jo vodi Notarska zbornica Slovenije, ki na podlagi ZN vodi tudi Centralni register oporok.

Pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij praviloma prične veljati z dnem sklenitve zakonske zveze. Ko bodoča zakonca skleneta zakonsko zvezo, pošljeta izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi notarju, pri katerem sta sklenila pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Notar je v roku 8 dni dolžan pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij posredovati Notarski zbornici Slovenije. Notar v zahtevi za vpis v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij navede podatke iz 93. člena tega zakonika, s katerimi razpolaga. Kadar bodoča zakonca oziroma zakonca skleneta pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki ne učinkuje z dnem sklenitve zakonske zveze oziroma z dnem sklenitve, mora notar poslati zahtevo za vpis najkasneje v 8 dneh od dneva pričetka veljavnosti pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

V primeru, da zakonca skleneta zakonsko zvezo v tujini, sta sama dolžna poslati notarju izpisek o sklenitvi zakonske zveze, če z mednarodnim aktom ni drugače določeno.

Zakonca lahko zahtevata tudi vpis prenehanja veljavnosti pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Tako se vzpostavi tudi publiciteta prenehanja pogodbenega premoženjskega režima med zakoncema ter ponovna vzpostavitev zakonitega premoženjskega režima. Zahtevo pošljeta zakonca notarju, ki je sestavil pogodbo. Prav tako lahko zahtevo podajo tudi pravni nasledniki zakoncev, ki sta sklenila pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Zahtevo za vpis prenehanja, ki vsebuje datum prenehanja, pošlje notar Notarski zbornici v 8 dneh od prejema zahteve.

91. člen

(vsebina registra)

Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vsebuje podatke o sklenjenih pogodbah o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij vsebuje zaporedno številko in datum vpisa pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij v register, osebno ime zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev, EMŠO oziroma datum, kraj in državo rojstva za zakonca ali zunajzakonskega partnerja, ki je tuj državljan, naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev, osebno ime in sedež notarja, ki hrani pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, datum sklenitve, datum začetka učinkovanja, datum spremembe in datum prenehanja veljavnosti pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Podatki iz registra pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij se hranijo trajno.

92. člen

(vzpostavitev registra)

Določba daje Notarski zbornici Slovenije pooblastilo za vzpostavitev uradne evidence, to je Registra pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij.

93. člen

(podatki v registru)

Določba opredeljuje uporabo podatkov oziroma za katere namene se lahko podatki zbirajo. Navedeni podatki se zbirajo in uporabljajo izključno za izkazovanje obstoja pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Podatek o tem, ali obstaja pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, je javen in vsebuje osebno ime in naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev, osebno ime in sedež notarja, ki hrani pogodbo o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, datum vpisa v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, datum sklenitve, datum začetka učinkovanja, datum spremembe in datum prenehanja veljavnosti pogodbe o ureditvi premoženjskopравnih razmerij. Podatki o vsebini pogodbe so na voljo tudi sodišču, ki jih pridobi na zahtevo od notarja, pri katerem je bila pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij sklenjena in pri katerem se hrani izvirnik. Javnost navedenih podatkov pa ne izključuje splošnih pravil o zaupanju v zemljiško knjigo in o domnevi lastninske pravice po SPZ in ZZK.

94. člen

(nevpisana pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij)

Če pogodba o ureditvi premoženjskopравnih razmerij ni vpisana v register pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ker se zakonca oziroma bodoča zakonca nista odločila za vpis, velja, kot da pogodbenega premoženjskega režima med zakoncema ni oziroma nasproti tretjim velja domneva, da je med zakoncema uveljavljen zakoniti premoženjski režim.

11. Prenehanje zakonske zveze

95. člen

(način prenehanja zakonske zveze)

Pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve zakonske zveze, to je z dnem, ko postane razveljavitvena sodba pravnomočna. S tem dnem prenehajo pravne posledice zakonske zveze. Dokler zakonska zveza ni razglašena za neveljavno, veljata zakonca

za zakonca tako v medsebojnem razmerju kot v razmerju do zunanjega sveta. To v bistvu pomeni, da gre pri razveljavitvi za poseben način prenehanja zakonske zveze. Predlagana določba to izrecno potrjuje. Veljavna ureditev pa razveljavitve ne uvršča med načine prenehanja zakonske zveze.

96. člen

(sporazumna razveza)

Sporazumna razveza zakoncev je mogoča le v primeru, ko sta se zakonca dogovorila o vseh bistvenih vprašanjih, ki se dotikajo njunih medsebojnih odnosov kot tudi odnosov do njunih otrok. Predlog zakonika v prvem odstavku tega člena izrecno navaja vsebine, ki spadajo med bistvena vprašanja, ki jih je pred razvezo potrebno doreči. Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi takšnega sporazuma.

Zaradi spoštovanja načela največje koristi otroka, mora sodišče, preden razveže zakonsko zvezo, po uradni dolžnosti ugotoviti, ali so vprašanja varstva in vzgoje otrok, vprašanja njihovega preživljanja ter vprašanja stikov med starši in otroki primerno urejena. Pri oceni, ali je v konkretnem primeru sporazum med staršema sklenjen v korist otrok, si sodišče pomaga z mnenjem centra za socialno delo.

Sodišče je dolžno upoštevati tudi otrokovo mnenje o teh vprašanjih, ne glede na to, ali je otrok svoje mnenje izrazil samostojno ali s pomočjo osebe, ki ji zaupa, pomembno je le, da v vsakem konkretnem primeru presodi, ali je otrok sposoben razumeti pomen in posledice svoje izjave.

Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev tudi, če nista predložila v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjenega sporazuma o delitvi skupnega premoženja, če v predlogu za sporazumno razvezo izjavita, da nimata skupnega premoženja, da nimata najemnega stanovanja oziroma da noben zakonec ni brez sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen. Na ta način je jasno določeno, da v primeru, ko nimata skupnega premoženja ali najetega stanovanja ali ni pogojev za preživljanje enega od zakoncev, ni treba predlogu za sporazumno razvezo predložiti (izvršljivega) notarskega sporazuma o tem, da npr. premoženja ni, temveč zadošča, da v vlogi (ali na naroku) podata izjavo, da nimata skupnega premoženja oziroma najetega stanovanja oziroma, da niso podani pogoji za preživljanje enega od zakoncev, zaradi česar ne prilagata notarskega sporazuma v zvezi s tem.

Sodišče pošlje sodbo o razvezi iz prvega odstavka tega člena upravni enoti, ki vpiše razvezo zakonske zveze v matični register, v roku osmih dni po izdaji sodbe.

97. člen

(sporazumna razveza pred notarjem)

Določba ob spreminjanju družinske zakonodaje prispeva k razbremenitvi sodišč na način, da sodišča več ne odločajo o sporazumnih razvezah zakoncev, ki nimata skupnih mladoletnih otrok, ki sta jih po zakonu dolžna preživljati, in se sporazumeta o bistvenih medsebojnih vprašanjih. Glede na to, da sta o tem sporazumna, tudi ni potrebna pravda, ker ne gre za vprašanja, ki bi bila sporna, in je tudi s tega vidika pravdni postopek pred sodiščem odveč. Razveza v tem primeru ni klasično odločanje oziroma sojenje, saj sta se zakonca o tem sama sporazumela in se odločila, temveč gre za urejanje pravnih razmerij med njima, zlasti v primeru, če ni spora o delitvi skupnega premoženja, o tem kdo bo ostal v stanovanju, v katerem živita, in o morebitni preživnini enega od zakoncev, zaradi česar ni nobene potrebe, da bi o takih razvezah odločala sodišča. Nedvomno bo prenos tega dela razvez na notarje predstavljal tudi enega od ukrepov za zmanjšanje sodnih zaostankov, saj bodo tisti sodniki, ki sedaj vodijo navedene postopke, lahko odločali o družinskih razmerjih.

98. člen

(razveza s tožbo)

Predlagana določba prinaša edini razvezni razlog, to je nevdržnost zakonske zveze. Pri odločanju je glede razveze zakonske zveze odločilno samo vprašanje, ali je zakonska zveza že tako globoko in trajno omajana, da je ni več mogoče rešiti, da je nevdržna. V takšnem primeru jo je treba razvezati ne glede na odgovornost za nevdržnost. Vprašanje krivde se ne izpostavlja, sodišče je ne ugotavlja. Vendarle pa daje ta zakonska ureditev državi tudi določeno možnost vplivanja na razveze oziroma ji daje možnost njihovega nadziranja. Končna ocena o vprašanju, ali je določena zakonska zveza nevdržna ali ne, namreč ni prepuščena zakoncu, ki toži na razvezo, temveč sodišču.

Pojma nevdržnosti zakonske zveze predlog zakonika posebej ne opredeljuje, gre za t. i. nedoločni pravni pojem, katerega vsebino mora v vsakem posamičnem primeru določiti sodišče. Pri tem je odločilnega pomena ocena, v kolikšni meri konkretno zakonsko razmerje, upoštevaje vse okoliščine, predvsem pa osebnost zakoncev, odstopa od idealne podobe zakonske zveze. Za nevdržno lahko štejemo zakonsko zvezo le tedaj, če odnosi med zakoncema niso samo prehodno skaljeni, ampak so zaradi resnih razlogov trajno in globoko omajani.

Sodišče pošlje sodbo o razvezi iz prvega odstavka tega člena upravni enoti, ki vpiše razvezo zakonske zveze v matični register, v roku osmih dni po izdaji sodbe.

99. člen

(uporaba določb)

Predlog zakonika v primerjavi z veljavno zakonodajo natančneje ureja razmerje staršev do otrok v primeru razveljavitve zakonske zveze. Neobstoječa zakonska zveza nima pravnih posledic glede otrok, rojenih v taki zvezi.

12. Razmerja med razvezanima zakoncema

100. člen

(pravica do preživnine)

Nepreskrbljeni zakonec, ki preživnine ni zahteval v razveznem postopku, sme le-to zahtevati s posebno tožbo v roku enega leta od pravnomočne razveze, če so pogoji za preživljanje obstajali v času razveze in obstajajo tudi, ko zakonec zahteva preživnino.

Sodišče lahko zahtevek za preživljanje zavrne, če bi bilo plačilo preživnine zakoncu, ki zahteva preživnino, glede na vzroke, ki so pripeljali do nevzdržnosti zakonske zveze, krivično do drugega zakonca ali če je zakonec, ki zahteva preživnino, kadarkoli pred ali po razvezi zakonske zveze storil kaznivo dejanje zoper drugega zakonca ali koga njegovih bližnjih. Med bližnje osebe drugega zakonca zakonik prišteva njegovega otroka in starše. Na temelju tega pravila ima sodišče ustrezne možnosti, da zavrne zahtevek za preživljanje tudi, ko je zakonec, ki zahteva preživljanje, drugega zakonca hudo pretepel ali storil kaj podobno zavržnega, ko so se vzroki za razvezo že dokončno izoblikovali (npr. med razveznim postopkom). Razloge za ukinitvev preživnine, ki bi nastali potem, ko je bila preživnina že določena, lahko zavezanec uveljavlja s tožbo zaradi spremenjenih razmer.

101. člen

(sporazum o preživnini)

Zakonca se o preživnini (to je o obveznosti in višini preživnine) za primer razveze lahko tudi sporazumeta. Pristojnost za sklenitev tega pravnega posla je poverjena notarju. Pravilo zakoncema omogoča, da vprašanje preživnine uredita skupaj z drugimi klasičnimi premoženjskopravnimi vprašanji (npr. skupaj s sporazumom o delitvi premoženja ob razvezi zakonske zveze), za katera je pristojen notar.

Določbo iz prvega odstavka tega člena je treba razumeti tako, da smeta zakonca sporazum o preživnini za primer razveze skleniti bodisi ob sklenitvi zakonske zveze, med njenim trajanjem (lahko celo v enotnem pravnem aktu, v katerem bosta s pogodbo o ureditvi premoženjskopravnih razmerij uredila tudi premoženjska razmerja med trajanjem zakonske zveze ali premoženjska razmerja za primer prenehanja zakonske zveze) ali pa ob razvezi zakonske zveze.

102. člen

(določitev preživnine za določen čas)

Preživnina se sme priznati tudi za določen čas, da se razvezani zakonec vživi v nov položaj in da si uredi življenjske razmere, npr. da si prej nezaposleni razvezani zakonec poišče zaposlitev.

103. člen

(določitev višine preživnine)

Za odmero preživnine so odločilne potrebe upravičenca in zmožnosti zavezanca. Ta člen nudi večjo pravno varnost za določitev višine preživnine. Obveznost preživljanja po razvezi izhaja iz medsebojne solidarnosti in pomoči zakoncev, ki je eden od elementov instituta zakonske zveze in pomeni pravno varnost in zaščito šibkejšega partnerja po prenehanju zakonske zveze. Upoštevanje tako potreb upravičenca kot zmožnosti zavezanca v praksi pomeni, da ni nujno, da se s preživnino upravičencu zagotavlja samo najnujnejše pogoje za preživetje. Pri določitvi preživnine se upoštevajo zmožnosti zavezanca na način, da se razen dohodkov upoštevajo tudi drugi finančni viri zavezanca (npr. kapitalski dobički, delnice, avtorski honorarji, dohodki od kmetijskih zemljišč, najemnine itd.). Hkrati je potrebno upoštevati razmere, v katerih je upravičenec živel v času zakonske zveze. Preživnina ne sme bistveno poslabšati položaja upravičenca, v kolikor so zmožnosti zavezanca po razvezi ostale nespremenjene. Preživnina razvezanemu zakoncu se vedno določi v denarnem znesku. Drugačen način preživljanja zaradi narave razmerja, ki nastane po razvezi, ni mogoč.

104. člen

(določitev preživnine)

Preživnina za nepreskrbljenega zakonca se določi v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se lahko od trenutka, ko je bila vložena tožba za preživnino. Zaradi vezanosti preživnine na namen, kot tudi zaradi varstva zavezanca zahtevka ni mogoče uveljavljati za nazaj. Izjemoma se preživnina lahko določi v enkratnem znesku ali na drug način, če to opravičujejo posebni razlogi in če stranki preživninskega razmerja z izbiro načina preživljanja ne bi prišli v pretirano težak položaj. Tako določena preživnina ne sme bistveno poslabšati položaja preživninskega upravičenca, ki bi ga imel, če bi prejemal preživnino vnaprej in v obliki mesečnih zneskov, niti ne sme pomeniti prevelikega bremena za preživninskega zavezanca.

105. člen

(prednost pri odločanju o preživnini)

Med razvezanima zakoncema ni obveznost preživljanja, če bi bilo s tem ogroženo njuno lastno preživljanje ali preživljanje otrok, ki sta jih po zakonu dolžna preživljati. Preživljanje otroka ima v tem primeru prednost pred preživljanjem drugih preživninskih upravičencev zaradi posebnega ustavnega varstva otrok. Po sedaj veljavnem zakonu imajo prednost pri preživljanju le mladoletni otroci. Predlog zakonika daje prednost pri preživljanju tudi otrokom po 18. letu starosti, če izpolnjujejo pogoje iz 185. člena predloga tega zakonika.

106. člen

(sprememba višine in odprava preživnine)

Zaradi spremenjenih potreb upravičenca ali zmožnosti zavezanca lahko upravičenec ali zavezanec zahteva spremembo višine preživnine, določene s sodno odločbo, sodno poravnavo ali izvršljivim notarskim zapisom. O zvišanju, znižanju ali odpravi preživnine lahko razvezana zakonca skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Sporazum ne sme ogroziti koristi otrok.

107. člen

(usklajevanje preživnin)

Zaradi inflacije je ohranjen institut usklajevanja preživnin. Predlagatelj predlaga, da se preživnine usklajujejo z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin. Predlagatelj ocenjuje, da je izbira indeksa rasti cen življenjskih potrebščin najustreznejša, saj so prav kritju stroškov življenjskih potrebščin preživnine prvenstveno tudi namenjene.

Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno (v mesecu januarju) z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Usklajevanje preživnin ostaja tudi v prihodnje v pristojnosti centrov za socialno delo. Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis morata sodišče oziroma notar zaradi usklajevanja preživnin poslati centru za socialno delo. Te obveznostini, če sta se stranki v sodni poravnavi ali notarskemu zapisu dogovorili za drugačen način usklajevanja preživnine. Dogovor o usklajevanju preživnine za primer razveze zakonske zveze je v skladu z določbo, da se zakonca pravici do preživnine lahko odpove, lahko tudi manj ugoden od načina usklajevanja preživnin, ki ga določa zakon.

108. člen

(prenehanje pravice do preživnine)

Pravica do preživnine preneha, če razvezani zakonec, ki jo je prejemal, pridobi premoženje ali svoje dohodke, s katerimi se lahko preživlja, če zopet sklene zakonsko zvezo, če živi v zunajzakonski skupnosti ali če živi v sklenjeni partnerski zvezi. Zunajzakonska skupnost v razmerju med partnerjema ustvarja enake pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo. Če sklenitev nove zakonske zveze za zakonca pomeni prenehanje pravice do preživljanja po bivšem zakoncu, mora prenehanje pravice do preživljanja povzročiti tudi nastanek zunajzakonske skupnosti po razvezi zakonske zveze. Zunajzakonski partner je namreč dolžan preživljati svojega partnerja, zato nadaljnji obstoj zakonite obveznosti preživljanja po bivšem zakoncu ni več potreben. Nadaljnji obstoj zakonite obveznosti preživljanja po bivšem zakoncu tudi ni več potreben v primeru sklenjene partnerske zveze. Glede na določbe Zakona o partnerski zvezi imata partnerja med drugim tudi pravico do preživljanja in preživnine.

109. člen

(stanovanjsko varstvo ob razvezi)

Določba zakoncu omogoča, da pridobi v uporabo celo stanovanje, v katerem sta z drugim zakoncem skupaj živela, ali del tega stanovanja, če tako zahtevajo koristi skupnih otrok, sodišče pa pri odločitvi upošteva tudi stanovanjske potrebe zakoncev in njune upravičene interese. Stanovanjsko varstvo po razvezi je tako namenjeno predvsem varstvu koristi njunih skupnih otrok, zakoncema pa le posredno. Zakonec namreč uživa stanovanjsko varstvo le, če to zahtevajo tudi koristi skupnih otrok. Koristi otrok bodo navadno zahtevale prepustitev stanovanja le v primeru, če bodo ti otroci z zakoncem, ki zahteva prepustitev stanovanja, živeli po razvezi. Korist otroka, kot edina možnost za poseg v pravice drugega zakonca ali celo v pravice tretjih na stanovanju, je predlagana, da ne bi prav v času po razvezi, ko se pravne vezi med zakoncema trgajo, prišlo do pretiranih posegov v pravice otrok ali drugega zakonca. Dodelitev stanovanja v uporabo pa je časovno omejena, in sicer največ za obdobje šestih mesecev, ki pa se lahko na predlog zakonca podaljša še za nadaljnjih šest mesecev.

Določba zapolnjuje pravno praznino, na katero je Svet Evrope že dalj časa opozarjal države članice v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov in Priloga tega priporočila. Hkrati so določbe o stanovanjskem varstvu zakoncev tudi odgovor na pobudo za sprejem ustrezne zakonske rešitve, ki jo je Vrhovno sodišče Republike Slovenije pred časom naslovilo na Vlado Republike Slovenije in v njej opozorilo, da slovenska zakonodaja ne daje odgovora na vprašanje, kakšne odločitve naj sprejme sodnik glede skupnega stanovanja zakoncev, ki je v lasti le enega od zakoncev, in ta zakonec ob razvezi zahteva izselitev drugega zakonca, ki nima primerne stanovanja. Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev iz zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se uporablja ta določba tudi za zunajzakonske partnerje ob prenehanju zunajzakonske skupnosti in za zakonca ob razveljavitvi zakonske zveze.

ZPND v 22. členu določa pravico do stanovanjskega varstva v primeru nasilja ob razvezi zakonske zveze, in sicer določa, da sme zakonec, nad katerim drugi zakonec izvaja nasilje ali če izvaja nasilje nad njegovimi otroki, ob razvezi zakonske zveze zahtevati, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela. Predlog

zakonika iz tega razloga v osmem odstavku 109. člena napotuje na uporabo ZPND, v kolikor gre za nasilje v družini.

110. člen

(vračanje daril)

Razvezana zakonca vrneta darila, ki sta jih dala drug drugemu pred sklenitvijo zakonske zveze ali med zakonsko zvezo. Vračajo se samo darila, ki niso v sorazmerju s premoženjskim stanjem zakonca, ki je darilo dal. Običajnih, priložnostnih daril ni treba vračati. Neobičajna darila, ki niso sorazmerna premoženjskemu stanju darovalca, se morajo ob prenehanju zakonske zveze vrniti, razen če se zakonca ne dogovorita drugače. Za tak dogovor je potrebna enaka oblika kot za darilno pogodbo med zakonci, to je notarski zapis. Oblika je usklajena tudi s predpisano obliko za klasične premoženjske pogodbe med zakonci, katere sestavni del bo lahko tudi ureditev glede daril.

111. člen

(nadaljevanje razveznega postopka po pravnih naslednikih)

Pravica do tožbe za razvezo zakonske zveze je osebna pravica, ki jo sme uveljaviti samo zakonec sam. Pravilo zato določa, da smejo pravni nasledniki po prenehanju zakonske zveze le nadaljevati že začeti postopek, ne pa tudi sami vložiti tožbe, če postopek pred smrtjo ni bil uveden. Ugotovitev, da je bila tožba za razvezo utemeljena, ima glede vračanja daril enake posledice kot razveza.

Tretji del: RAZMERJA MED STARŠI IN OTROKI

1. Ugotavljanje materinstva in očetovstva

112. člen

(otrokova mati)

Določba prvega odstavka je načelne narave. Otrokova mati je ženska, ki ga je (nosila in) rodila (gestacijska mati). Po veljavni zakonodaji je to načelo (pri naravnem spočetju) upoštevano, čeprav v veljavnem zakonu, v nasprotju z nekaterimi drugimi pravnimi ureditvami, ni bilo zapisano. Pomembno je načelo pri spočetju z biomedicinsko pomočjo. Velja tako v primeru, ko je otrok spočet iz jajčne celice ženske, ki ga je rodila (homologni postopki), kot tudi tedaj, ko je spočet iz jajčne celice darovalke (heterologni postopki).

113. člen

(oče otroka, rojenega v zakonski zvezi)

Veljavni zakon vsebuje pravno domnevo, po kateri za otrokovega očeta velja mož otrokove matere (86. člen ZZZDR), če je bil otrok rojen v zakonski zvezi ali v času tristo dni po prenehanju oziroma po razveljavitvi zakonske zveze, kar pomeni, da je bil otrok spočet v zakonski zvezi, ker traja po dognanjih medicinske znanosti nosečnost praviloma največ 300 dni.

Dvom je na mestu tedaj, ko se otrok rodi po razvezi zakonske zveze. Po veljavnem pravu se tudi v tem primeru šteje, da je materin mož otrokov oče, če je otrok spočet v zakonski zvezi. Primerjalno pravo kaže, da številne države v takem primeru domneve zakonitega očetovstva ne postavljajo ali pa so jo odpravile. Predlagatelj je mnenja, da bi morala tudi naša nova pravna ureditev v takem primeru domnevo odpraviti. Zato predlaga določbi v prvem in drugem odstavku, po katerih velja, da je materin mož otrokov oče, če se otrok rodi v zakonski zvezi. Če preneha zakonska zveza zaradi smrti materinega moža, velja v taki situaciji umrli mož za otrokovega očeta, kar ima za posledico zlasti dedovanje otroka po njem. Če pa zakonska zveza preneha zaradi razveze, razvezani materin mož ne velja za otrokovega očeta, čeprav je bil otrok spočet v času tristo dni pred razvezo.

Če se otrok rodi v novi zakonski zvezi, ki jo je mati sklenila v obdobju 300 dni po prenehanju prejšnje zakonske zveze, velja za očeta materin mož iz nove zakonske zveze. Domneva, kot izhaja iz prvega odstavka tega člena, daje prednost domnevi očetovstva na temelju nove zakonske zveze, in sicer ne glede na razlog, iz katerega je prejšnja zakonska zveza prenehala. Ni torej relevantno, ali je prenehala zaradi razveze ali razveljavitve, ali pa zaradi smrti moža. Predlagana rešitev v večini primerov ustreza resnici. Če domneva v posameznem primeru ne drži, jo je mogoče izpodbiti.

Zgolj življenjska skupnost matere z določenim moškim domneve očetovstva ne utemeljuje, četudi bi šlo za zunajzakonsko skupnost po 4. členu tega predloga. Domneva ne bi imela smisla, ker otrok ne bi imel od nje koristi, kajti uveljavila bi se lahko šele po tem, ko bi se dokazalo, da je v času otrokovega rojstva zunajzakonska skupnost obstajala.

114. člen

(oče otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

Domneva, da je materin mož otrokov oče, velja za otroke, ki so rojeni v zakonski zvezi, ter za otroke, ki so rojeni v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze, če je zakonska zveza prenehala zaradi smrti moža otrokove matere. Ta domneva ne velja tudi za otroke, rojene v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze, kot to velja po veljavnem zakonu. Za vse otroke, ki

niso rojeni v zakonski zvezi ali v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo moža otrokove matere, je potrebno priznanje očetovstva oziroma tožba na ugotovitev očetovstva.

115. člen

(priznanje očetovstva)

V primerjavi z veljavno zakonodajo je ta določba redakcijsko popravljena. Moški ni oče, dokler ne prizna otroka za svojega. Priznanje očetovstva ni vezano na nobene roke. Očetovstvo lahko prizna možki, ki izpolnjuje zakonsko določena pogoja, priznanje pa se v matični register vpiše šele, ko matičar pridobi ustrezna soglasja.

116. člen

(pogoja za priznanje očetovstva)

Priznanje očetovstva je prostovoljna izjava določenega moškega, da je on otrokov oče. Predlog zakonika za moškega, ki želi otroka priznati, določa, da mora biti sposoben razumeti pomen in posledice priznanja. Priznanje očetovstva lahko možki poda tudi v primeru, da je še mladoleten.

117. člen

(soglasje k priznanju očetovstva)

Po predlagani določbi priznanje očetovstva velja in se vpiše v matični register samo, če se s tem priznanjem strinjata otrokova mati in oseba, katere očetovstvo se priznava, če je dopolnila 15 let in je sposobna razumeti pomen in posledice soglasja k priznanju. Mati lahko svoje soglasje poda, tudi če še ni dopolnila 18 let starosti in torej še ni polnoletna ter je pri tem ne zastopajo njeni zakoniti zastopniki. Za podajo soglasja je potrebno le, da je mati sposobna razumeti pomen in posledice soglasja k priznanju. Hkrati je treba upoštevati, da priznanje očetovstva lahko poseže v osebne pravice matere, pa tudi v osebne in druge pravice osebe, katere očetovstvo se priznava. Določba varuje zasebnost matere in posredno tudi zasebnost otroka. Dokler oseba, katere očetovstvo se priznava, ni stara 15 let, uresničuje pravico do soglasja k priznanju očetovstva samo otrokova mati. Otrokovo soglasje ni potrebno, ker pravo otroku priznava možnost, da kasneje, ko postane procesno sposoben, vloži tožbo za ugotovitev očetovstva oziroma da izpodbije očetovstvo, h kateremu je mati dala soglasje, čeprav priznanje ni ustrezalo resnici.

118. člen

(soglasje v posebnih primerih)

Prvi odstavek določa, kdo da soglasje, kadar želi moški priznati otroka, katerega mati ni več živa ali je neznanega prebivališča. V teh primerih soglasje da otrok, oziroma njegov skrbnik z dovoljenjem centra za socialno delo, kadar otrok, katerega očetovstvo se priznava, še ni star 15 let. Rešitev sicer ni teoretično dosledna, kajti v tem primeru poda namesto matere soglasje otrok oziroma njegov zastopnik, čeprav mati ni delovala kot otrokova zastopnica (četudi je pri tem morda upoštevala korist otroka), temveč predvsem kot nosilka lastnih osebnostnih pravic. Kljub temu je rešitev, po kateri da soglasje otrok oziroma njegov skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo nujna, če želimo preprečiti, da bi o očetovstvu odločal samo moški, v posameznih primerih celo namenoma v škodo otroka (npr. priznal lažno očetovstvo zgolj zato, da zase pridobi kakšno korist).

Drugi odstavek, po vzoru prvega, določa, kdo da soglasje k priznanju očetovstva po smrti otroka, kadar mati ni več živa ali je neznanega prebivališča. Tudi tu določitve očetovstva, ki poleg tega sploh ne ustreza nujno resnici, ni mogoče prepustiti samo moškemu, ki želi priznati očetovstvo. Predlog te določbe daje zato pravico podati soglasje otrokom pokojnega otroka (t. i. potomcem prvega kolena) kot nosilcem osebnostnih pravic, ki so po stopnji sorodstva pokojnemu otroku najbližje. Če so tudi ti pokojni, dajo soglasje potomci naslednjega kolena (vnuki pokojnega otroka).

119. člen

(priznanje v posebnih primerih)

Priznanje spočetega, a še nerojenega otroka (prenatalno priznanje, priznanje nasciturusa) veljavni zakon ne ureja. Ker gre za posebno varovanje koristi zarodka že od rojstva, bo ta užival vse pravice v razmerju do očeta in njegovih sorodnikov, pri čemer pa bo priznanje očetovstva še nerojenega otroka imelo pravni učinek samo, če se otrok rodi živ. Še nerojenega otroka se lahko prizna pri centru za socialno delo, pred matičarjem, v javni listini ali v oporoki. Otroka se lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar le, če je zapustil potomce. S priznanjem se namreč razkrije sorodstveno razmerje med priznavajočim in njegovimi sorodniki (ki je nastalo z rojstvom otroka) ter potomci umrlega priznanega otroka, kar ima pomen za dedovanje potomcev po njem (dednopravni interes). Iz tega razloga je postavljen tudi pogoj, da je umrla zapustil potomce. Zadnji odstavek pa določa izjemo, da se otroka lahko prizna tudi v tistih primerih, ko se otrok rodi mrtev ali umre takoj po rojstvu. Predlagatelj meni, da je tudi v teh primerih treba dati očetu možnost, da se v primeru izvedenega postopka priznanja očetovstva, to razmerje do mrtvorojenega otroka vpiše v matični register. Predlagatelj želi z navedeno določbo zapolniti pravno praznino in zagotoviti pravno podlago za priznanje očetovstva v navedenih primerih, ki je pogoj za vpis očetovstva v matični register. Za vpis mrtvorojenega otroka v matični register pa je pravna podlaga zagotovljena v drugem odstavku Pravilnika o izvajanju zakona o matičnem registru, ki določa, da se priznanje očetovstva lahko vpiše tudi za mrtvorojenega otroka.

120. člen

(postopek priznanja očetovstva ob rojstvu otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

Določba ureja način priznavanja očetovstva, za katerega ne velja domneva očetovstva po 113. členu predloga zakonika. Predlagana ureditev glede priznavanja velja za otroke, ki niso rojeni v zakonski zvezi. V takih primerih pristojni center za socialno delo pozove otrokovo mater, da pove, kdo je otrokov oče, kar pa ne pomeni, da je to njena obveznost. Mati lahko zavrne razkritje tega podatka zaradi zavarovanja svoje in otrokove zasebnosti. Izjavi matere sledi priznanje očetovstva.

121. člen

(tožba matere za ugotovitev očetovstva)

Če moški, ki ga je mati navedla kot otrokovega očeta, otroka ne prizna, lahko mati vloži tožbo za ugotovitev očetovstva. Rok za vložitev tožbe je eno leto po rojstvu otroka.

122. člen

(tožba otroka za ugotovitev očetovstva)

Prvi odstavek ureja otrokovo pravico do tožbe za ugotovitev očetovstva. Tožbo lahko otrok vloži v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki so odločilne za vložitev tožbe. Gre za pomembno spremembo glede na ZZZDR, ki je določal, da se tožba lahko vloži v petih letih po otrokovi polnoletnosti. Ta del zakonske določbe ZZZDR je ustavno sodišče razveljavilo, saj je nesorazmerno omejeval otrokovo pravico, da izve za svoj izvor. Ustavno sodišče je v odločbi, št. U-I-328/05-12 z dne 18.10.2010. poudarilo, da pravica otroka izvedeti za svoj izvor ni absolutna in neomejena, saj je omejena z ustavo in s pravicami drugih. Vendar pa je presodilo, da v tem primeru interes otroka izvedeti za svoj izvor pretehta nad interesom po pravni varnosti in potrebi po varovanju trajnosti obstoječih družinsko pravnih razmerij, čemur je v razveljavljeni določbi ZZZDR služil absolutni petletni rok. Upoštevati je namreč potrebno specifičen položaj otroka kot upravičenca za vložitev tožbe na ugotovitev očetovstva, saj je glede dejstev, ki so pomembna za vložitev tožbe, povsem odvisen od informacij, ki mu jih posredujejo drugi. Ob tem pa je ustavno sodišče zapisalo, da se za vložitev tožbe sicer lahko postavi rok, vendar ta ne sme biti določen v absolutnem smislu, saj s tem otrok v celoti izgubi možnost izvedeti za svoj izvor kot pomemben element posameznikove identitete.

Otrok pridobi procesno sposobnost in s tem možnost, da sam vloži tožbo s 15. letom starosti, če je razsoden (prvi odstavek 409. člena ZPP), najkasneje pa s polnoletnostjo oziroma s pridobitvijo popolne poslovne sposobnosti pred polnoletnostjo. Dokler otrok ni procesno sposoben, ga zastopa mati, če izvaja starševsko skrb ali skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo. Otroka za okoliščine, ki so odločilne za vložitev tožbe, lahko izve več kot pet let pred

dopolnitvijo starosti, ob kateri po predpisih o pravnem postopku lahko samostojno opravlja procesna dejanja. V kolikor v takih situacijah tožbe ne bo vložila mati v njegovem imenu oziroma njegov skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo, bo otrok po pridobitvi procesne sposobnosti po predpisih o pravnem postopku dejansko v situaciji, ko zaradi poteka roka tožbe ne bo več mogel vložiti. Zato je predlagana ureditev, po kateri petletni rok za tožbo, ki jo vloži otrok, ne sme začeti teči preden otrok po predpisih o pravnem postopku ne more samostojno opravljati procesnih dejanj. Očetovstvo otroka je mogoče ugotavljati le, če ne obstaja domneva očetovstva. Domneva očetovstva ne zajema samo otrok, ki so rojeni v zakonski zvezi, temveč tudi otroke, ki so rojeni v 300 dneh po njenem prenehanju, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo moža otrokove matere.

123. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva po smrti domnevnega očeta)

Očetovstvo je dopustno ugotavljati tudi po smrti osebe, za katero se zatrjuje očetovstvo. Tožba se vloži proti pravnim naslednikom osebe, za katero se zatrjuje očetovstvo. Če pravni nasledniki niso znani, se v postopku postavi skrbnika za poseben primer.

124. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva, če ni materinega soglasja)

Določba rešuje problematiko, ki se izpostavi v primeru, ko mati ne poda soglasja k priznanju očetovstva določenega moškega. V takšnem primeru moškemu, ki otroka želi priznati, preostane le sodna pot dokazovanja očetovstva. Rok je vložitev tožbe je eno leto od priznanja očetovstva.

125. člen

(tožba moškega za ugotovitev očetovstva)

Po veljavnem zakonu je tožbo za ugotovitev očetovstva možno vložiti do 5. leta starosti otroka. Po predlagani določbi lahko moški, ki misli, da je otrokov oče, vloži tožbo za ugotovitev očetovstva. To lahko stori v enem letu od takrat, ko je izvedel za okoliščine, iz katerih domneva, da je otrokov oče. Predlagana določba sledi stališču Ustavnega sodišča RS, kot izhaja iz sodbe, št. U-I-251/14-14 z dne 21.10.2015. Po presoji Ustavnega sodišča je nedopusten način določitve objektivnega prekluzivnega roka za vložitev tožbe za izpodbijanje očetovstva, ker nesorazmerno omejuje pravico domnevnega očeta, da uskladi pravno stanje starševstva z biološko realnostjo.

126. člen

(prispevek očeta k stroškom poroda)

Z določbo se želi mater zavarovati, da ne bi v primeru nosečnosti ostala brez sredstev za življenje in bi bila s tem ogrožena tudi korist otroka. Tako varstvo mora biti materi in posredno tudi otroku zagotovljeno, ne glede na to, ali je otrok rojen v zakonski zvezi oziroma, ne glede na to, na kakšen način se vzpostavi razmerje med očetom in otrokom (na podlagi zakonske domneve, s priznanjem ali s sodno ugotovitvijo), zato predlog te določbe ne razlikuje več med tistimi otroki, ki so bili rojeni v zakonski zvezi in med tistimi, ki so bili rojeni zunaj nje.

127. člen

(ugotavljanje materinstva)

Predlog zakonika posebej ne ureja ugotavljanja materinstva, saj se določbe o ugotavljanju očetovstva lahko smiselno uporabljajo tudi za primere ugotavljanja materinstva. Tu gre za ugotavljanje materinstva v primerih, ko v matičnem registru rojstev niso vpisani podatki o materi otroka, ker je otrok najden ali pa se materinstvo ženske, ki je že vpisana kot otrokova mati, po vpisu naknadno izpodbija.

2. Izpodbijanje očetovstva in materinstva

128. člen

(tožba otrokovega očeta)

Tisti, ki velja za otrokovega očeta po tem zakoniku, lahko izpodbija očetovstvo otroka, če dvomi, da je otrok njegov.

Pravna domneva, da je materin mož otrokov oče, pravno izraža najpogostejšo dejansko situacijo. Seveda pa je mogoče tudi, da otroka ni spočel materin mož, in da domnevni oče ni dejanski oče otroka. Določba tega člena zato dovoljuje materinemu možu, da izpodbije pravno domnevo očetovstva, pri čemer je omejen z enoletnim (subjektivnim) rokom za uveljavitev te pravice.

Moški, ki je sicer priznal očetovstvo, lahko naknadno izve za okoliščine, ki vzbujajo dvom, da je otrok njegov. Tudi v tem primeru je moški omejen z enoletnim (subjektivnim) rokom za vložitev tožbe za izpodbijanje očetovstva.

129. člen

(tožba otrokove matere)

Materino upravičenje na izpodbivanje domneve zakonitega očetovstva se lahko uveljavlja najkasneje v enem letu po rojstvu otroka.

130. člen

(tožba otroka)

Subjektivni rok za izpodbojno tožbo otroka je v predlogu zakonika določen tako, da se šteje od dneva, ko je otrok izvedel za okoliščine, ki zbujejo dvom v očetovstvo moškega, ki velja za njegovega očeta po tem zakoniku, pri čemer pa petletni rok za tožbo, ki jo vloži otrok, ne sme začeti teči preden otrok po predpisih o pravnem postopku ne more samostojno opravljati procesnih dejanj. Razlogi za takšno ureditev glede roka za vložitev tožbe otroka so isti kot v 122. členu zakonika, ko gre za tožbo otroka za ugotovitev očetovstva.

131. člen

(tožba domnevnega očeta)

Z dodanim pogojem v prvem odstavku v primerjavi z ureditvijo v ZZZDR, po katerem mora oseba, ki misli, da je otrokov oče in izpodbija očetovstvo tistega, ki po zakonu velja za otrokovega očeta, hkrati zahtevati tudi ugotovitev njegovega očetovstva, je predlagatelj želel odpraviti možnost nagajivih pravnih, ki niso otroku v korist. Po ZZZDR, ki tega pogoja ni določal, je otrok z izpodbitim očetovstvom lahko ostal brez očeta.

Rok za vložitev tožbe je eno leto od takrat, ko je domnevni oče izvedel za okoliščine, iz katerih domneva, da je otrokov oče.

132. člen

(izpodbivanje materinstva)

Po predlogu je domneva materinstva, ki izhaja iz predlaganega 112. člena predloga tega zakonika izpodbojna. Izpodbivanje materinstva bi tako prišlo v poštev v primerih, ko je otrok spočet z jajčno celico ženske v heterolognih postopkih oploditve, ki za tak poseg ni dala

soglasja. V taki situaciji lahko slednja izpodbija materinstvo ženske, ki je otroka rodila in je kot mati tudi vpisana v matični register rojstev. Izpodbijanje materinstva pride v poštev tudi pri zamenjavi otroka v porodnišnici in v primerih zamenjave oziroma zmotnega vpisa podatkov otroka ali matere.

3. Očetovstvo in materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo

133. člen

(materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

Določanje izvora, starševstva (materinstva in očetovstva) za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, je družinsko pravna problematika. Zato je treba z ustreznimi pravnimi rešitvami te materije, zlasti glede določanja izvora otroka, spočetega z uporabo darovanih spolnih celic, dopolniti predpise družinskega prava. Dokler ni bila pripravljena celovita reforma teh predpisov, dopolnitev ni bila smotrna. Da se je zapolnila tedanja zakonska praznina, so bile določbe o starševstvu (materinstvu in očetovstvu) za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, vsebovane v ZZNPOB. Sedaj predlagani reformirani družinsko pravni predpisi vsebujejo tudi to materijo, iz ZZNPOB pa jo je treba izločiti.

Določanje starševstva, materinstva in očetovstva, za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, temelji na določenih načelih, ki v sedanjem ZZZDR niso posebej poudarjena, ali/in po naravi stvari od načel ZZZDR odstopajo.

Načelne narave je najprej določba, da je otrokova mati ženska, ki ga je rodila (gestacijska mati). Gre za splošno določbo, prirejeno za otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo. Določba velja tako v primeru, ko je otrok spočet iz jajčne celice ženske, ki je otroka rodila (homologni postopki), kot tudi tedaj, ko je spočet iz jajčne celice darovalke (heterologni postopki). Kar zadeva homologne postopke, bi shajali tudi brez izrecne določbe o materinstvu na tem mestu, kajti naše družinsko pravo je to (v ZZZDR sicer nezapisano) načelo pri naravnem spočetju že doslej upoštevalo, zdaj pa je to tudi izrecno določeno. Zaradi možnosti heterolognih postopkov zunajtelesne oploditve pa je bilo treba to načelo tudi na tem mestu zapisati, ker bi bili sicer v negotovosti, ali velja morda šteti za mater darovalko jajčne celice (genetično mater). Domneva materinstva ženske, ki je otroka rodila, tudi v primeru, ko je bila uporabljena darovana jajčna celica, onemogoča priznanje posledic morebitnega nadomestnega (surogatnega) materinstva. Sicer pa domneve materinstva (gestacijske matere) ni dovoljeno izpodbijati. To posebej velja za mater, ki je podala za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo kvalificirano privolitev zavestno, svobodno in v pisni obliki. Posledica te prepovedi je, da tudi ugotavljanje materinstva genetične matere ni dopustno. Tako je nemogoče, da bi se vzpostavila pravna vez med genetično materjo in otrokom.

134. člen

(očetovstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

Načelne narave je tudi določba, da velja za očeta otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, bodisi materin mož, bodisi materin zunajzakonski partner, ob pogoju, da sta podala za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo posebej kvalificirano privolitev: zavestno, svobodno in v pisni obliki. Glede materinega moža velja domneva očetovstva tudi po splošnih družinsko pravnih predpisih (ZZZDR); v poštev bi lahko prišla tako pri homolognih, kot pri heterolognih postopkih (četudi mož ne bi privolil v postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo). Drugače je z zunajzakonskim partnerjem. Glede njegovega očetovstva ZZZDR ne postavlja domneve. Po ZZZDR bi veljal za očeta tako spočetega otroka samo, če bi očetovstvo priznal ali če bi bilo s sodno odločbo ugotovljeno, da je oče. Posebna ureditev po ZZNPOB, ki je načelne narave, pa glede očetovstva obravnava enako zakonskega in zunajzakonskega moža. Temelj domneve očetovstva je samo kvalificirana privolitev v postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo, in sicer ne glede na to, ali gre za homologni ali za heterologni postopek. Očetovstva v načelu ni dovoljeno izpodbijati. S prepovedjo ugotavljanja očetovstva, če je bil otrok spočet s semenskimi celicami darovalca, se poudarja, da ni mogoče vzpostaviti pravne vezi med darovalcem in otrokom. Za morebitno izpodbijanje očetovstva (ob zatrjevanju, da otrok ni bil spočet po postopku oploditve z biomedicinsko pomočjo) veljajo roki, določeni v poglavjih, ki urejajo ugotavljanje in izpodbijanje očetovstva in materinstva.

4. Obveznosti in pravice staršev in otrok

135. člen

(načelo prvenstva in enake odgovornosti staršev do otrok)

Načelo prvenstva in enake odgovornosti staršev izhaja iz določbe 18. člena KOP in iz 54. člena ustave, ki določa, da imajo starši pravico in obveznost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Pravna ureditev obveznosti in pravic staršev do otrok mora temeljiti na načelu, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši ter da sta oba starša enaka odgovorna za svoje otroke. Država pa mora staršem nuditi ustrezno pomoč pri izvajanju njihovih odgovornosti pri otrokovi vzgoji in varstvu ter v ta namen zagotavljati razvoj podpornih javnih služb in ustanov. Iz navedenega izhaja, da država v ta razmerja vstopi samo, ko starša ne moreta izvajati obveznosti do svojih otrok in je to nujno potrebno za varovanje koristi otroka.

136. člen

(vsebina starševske skrbi)

Definicija starševske skrbi, izvedena iz drugega odstavka 27. člena KOP, je navedena v 6. členu predloga tega zakonika. Predlagana določba pa vsebuje posamezne elemente starševske skrbi.

Starševska skrb se lahko omeji enemu ali obema staršema samo pod pogoji, ki jih določa zakonik.

137. člen

(obveznosti staršev)

Starši morajo skrbeti za življenje in zdravje svojih otrok ter za oblikovanje otrokove osebnosti. Starši so svoje otroke dolžni varovati, negovati in vzgajati ter nadzorovati. Starši so dolžni otrokom omogočiti tudi pogoje za zdravo rast, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo. Skrb staršev za življenje in zdravje otroka vsebuje tudi preživljanje. Starši morajo poskrbeti tudi za otrokovo vzgojo v najširšem smislu: skrb za otrokov telesni, duševni, moralni in intelektualni razvoj. V okviru slednjega morajo, v skladu s svojimi zmožnostmi, poskrbeti za otrokovo šolanje, pri čemer otrokove želje, sposobnosti in nagnjenja ne smejo biti spregledana. Preživljanje otroka je pomembna obveznost staršev, ki ni odvisna od obstoja starševske skrbi. Kot izhaja iz predloga tega zakonika, ni oproščen obveznost preživljanja otroka niti tisti od staršev, ki mu je odvzeta starševska skrb.

138. člen

(varstvo in vzgoja otrok)

V korist otroka je, da se ob odločanju o vzgoji in varstvu odloči tudi o preživljanju ter o njegovih stikih s starši. Predlagana določba zagotavlja otroku enako varstvo kot pri odločanju ob razvezi na tožbo, kjer mora sodišče po uradni dolžnosti odločiti o vzgoji in varstvu otroka, njegovem preživljanju in stikih s starši. Starša se lahko sporazumeta, da imata oba oziroma, da oba obdržita vzgojo in varstvo otroka ali pa da so vsi otroci pri enem od njiju v varstvu in vzgoji ali da so eni pri enem, drugi pri drugem od njiju. Sklenjen sporazum sodišče preveri iz vidika koristi otroka. Če se starši ne sporazumejo o varstvu in vzgoji, predlog zakonika določa, da o tem vprašanju odloči sodišče, pri čemer lahko odloči (glede na okoliščine primera) o vseh oblikah varstva in vzgoje, o katerih se starša lahko dogovorita: to je o skupnem varstvu in vzgoji ali da so vsi otroci pri enem od njiju v varstvu in vzgoji ali da so eni pri enem, drugi pri drugem od njiju.

Predlog zakonika tako, drugače kot ZZZDR, sodišču omogoča, da odloči o t.i. skupnem starševstvu tudi v primeru, ko med staršema o tem ne obstaja soglasje oziroma sporazum. Predlagana ureditev omogoča sodišču, da v vsakem posameznem primeru, ob upoštevanju vseh okoliščin tega primera, sprejme takšno odločitev, ki je v največjo korist otroka. Ureditev sledi načelu prvenstva in enake odgovornosti staršev do otrok iz 135. člena predloga zakonika ter daje prednost koristi otroka, pred interesi staršev.

Ob razvezi sodišče lahko po uradni dolžnosti, v skladu z določbami tega zakonika, odloči tudi o vseh ukrepih za varstvo koristi otroka. Kadar namreč sodišče otroka ne bo moglo zaupati staršem, ga lahko ob razvezi namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod, če je to v njegovo korist. Določitev preživnine, ko se otroka zaupa v varstvo in vzgojo obema staršema, je kljub temu, da bo otrok npr. preživel enako obdobje pri obeh starših, potrebna iz systemskega vidika obveznosti staršev, da preživljata svoje otroke. Hkrati pa morata zaradi zagotovitve preživljanja otroka v primeru spora v prehodnem obdobju, dokler sodišče ne odloči o preživnini, oba starša imeti izvršilni naslov, na podlagi katerega lahko zahtevata preživnino. Izkazovanje plačevanja preživnine pa se zahteva tudi pri uveljavljanju nekaterih pravic po predpisih o družinskih prejemkih, socialno varstvenih prejemkih, štipendijah in po drugih predpisih, katerih uveljavitev pravic je odvisna od dohodka družine.

139. člen

(skupno varstvo in vzgoja otroka)

Pri odločitvi o skupnem varstvu in vzgoji (na podlagi sporazuma staršev ali odločitve sodišča), mora sodna odločba vsebovati tudi odločitev o tem, kje ima otrok stalno prebivališče, kateremu od staršev se vročajo pošiljke za otroka in o preživljanju otroka. Iz razlogov navedenih v obrazložitvi prejšnjega člena je določitev preživnine potrebna tudi v primerih skupnega varstva in vzgoje otroka.

140. člen

(preživljanje otrok)

Določba se uporablja za urejanje preživninskih razmerij za otroka v primerih, ko otrokovi starši niso nikoli živeli skupaj, ko je zunajzakonska skupnost staršev razpadla, ko je življenjska skupnost staršev prenehala, vendar niso zahtevali razveze zakonske zveze, pa tudi za urejanje preživninskih razmerij za otroka v primerih, ko starši še živijo skupaj. Res je, da bo med starši, ki živijo skupaj, sporazum praviloma neobličen in neformalen. Toda tudi pri takšnih starših se lahko zgodi, da eden od njiju ni pripravljen (ustrezno) prispevati za otrokovo preživljanje. V tem primeru morata starša, ki se sama o preživljanju otroka ne moreta sporazumeti, zaprositi za pomoč center za socialno delo. Če dogovora ne dosežeta niti z njegovo pomočjo, lahko tisti od staršev, ki meni, da je otrok z ravnanjem drugega od staršev prizadet, v otrokovem imenu vloži tožbo na preživljanje. V kolikor namreč eden od staršev preživnine ne plačuje, mora drugi od staršev prevzeti nase celotno skrb za preživljanje otroka. Če pa je otroku določen skrbnik (v primeru rejništva ali nastanitve v zavodu), pa vloži tožbo za preživnino otroka skrbnik otroka. Oba starša pa sta legitimirana vložila tožbo za preživljanje, če bo otrok zaupan obema v varstvo in vzgojo (skupno varstvo in vzgoja).

141. člen

(stiki s starši)

Imetnik pravice do stikov je predvsem otrok, njegova konkretna korist pa je najvišje, odločilno merilo za vse odločitve o pravici do stikov. Tako mora biti tudi obseg in način izvajanja stikov (kdaj, kje, kako, kolikokrat bo srečanje, ali in kakšni drugi načini komunikacije pridejo v poštev, ipd.), o katerem se starša dogovorita (oziroma o katerem odloči sodišče), v korist otroka. Če se starša ne moreta sporazumeti, jima pri sporazumevanju pomaga center za socialno delo. Centri za socialno delo tako ohranjajo svojo svetovalno vlogo in so strokovna opora staršem pri sporazumevanju ter kasneje sodiščem pri odločanju, če do dogovora ne pride.

Če se starša sporazumeta o stikih, lahko predlagata poravnavo. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne. V primerih, kadar se starša tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumeta o stikih, odloči o tem sodišče na zahtevo enega ali obeh staršev. Pri odločanju vodi sodišče predvsem korist otroka. Sodišče v konkretnem primeru lahko tudi odloči, da stiki niso v korist otroka in se stiki ne določijo, ali da se pravica do stikov v določenem primeru enemu od staršev odvzame ali omeji.

Sodišče lahko odloči, da se stiki izvajajo v navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali druge strokovne osebe v izjemnih primerih, kadar je otrok nastanjen zunaj svojega doma. V slednjem primeru gre za situacije, kadar je otrok nastanjen v zavodu, materinskem domu, varni hiši, kriznem centru izven kraja, kjer drugače prebiva. Preden sodišče odloči, da se stiki izvajajo v navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali strokovne osebe zavoda, se mora o času in kraju dogovoriti s centrom za socialno delo oziroma z zavodom, v katerem je otrok nameščen.

Stiki otroka niso samo neposredna osebna srečanja in druženja, temveč tudi drugi načini in sredstva komunikacije. Sodišče tako lahko tudi odloči, da se stiki ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, ampak na drug način, če sicer ne bi bila zagotovljena korist otroka.

Upoštevanje koristi otroka zavezuje predlog zakonika oba starša k obojestranskemu lojalnemu obnašanju pri uresničevanju pravice do stikov. Otroku je v korist, da ima dobre in tesne kontakte z obema staršema. To mora biti vodilo za odločitev, komu bo otrok zaupan v varstvo in vzgojo. Pri omogočanju stikov gre zlasti za opustitev ravnanj, ki negativno vplivajo na stike ali na varstvo in vzgojo otroka. Predlog zakonika ohranja ureditev, po kateri je mogoče odvzeti varstvo in vzgojo otroka enemu od staršev in prenos na drugega od staršev, če sodišče ugotovi, da tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike in če meni, da bo ta omogočal stike, in če je le tako mogoče varovati korist otroka. Onemogočanje stikov pa ne more biti edini razlog, da se otroka odvzame staršu, ki onemogoča stike. Osnovni razlog za to, da se otroka zaupa v vzgojo in varstvo je, da je drugi od staršev primernejši za vzgojo in varstvo otroka oziroma za zadovoljevanje otrokovih potreb in za njegov razvoj. Stiki so samo eden od segmentov, s katerim se zagotavlja korist otroka.

142. člen

(stiki z drugimi osebami)

Po predlogu zakonika se lahko osebni stiki vzpostavljajo tudi med otrokom in osebami, ki niso njegovi starši in imajo družinske vezi z otrokom. V korist otroka je, da vzdržuje vezi z osebami, na katere je navezan. Predlog zakonika kot take osebe primeroma našteva stare starše, brate, sestre, nekdanje rejnike, prejšnjega ali sedanjega zakonca oziroma zunajzakonskega partnerja enega ali drugega od staršev. Otrok ima pravico do stikov tudi z drugimi osebami, v kolikor se ugotovi, da so le-ti v korist otroka.

Otrokovi starši, otrok, če je sposoben razumeti pomen sporazuma, in druge osebe, na katere je otrok navezan, se o stikih lahko sporazumejo. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi mediatorji. Če se otrokovi starši, otrok in druge osebe, o stikih ne sporazumejo, o stikih odloči sodišče. Predlog za odločitev o obsegu in načinu izvajanja stikov lahko poleg zakonitega zastopnika otroka, ki še ni star petnajst let, otroka, ki je dopolnil petnajst let, če je sposoben razumeti pomen in posledice svojih dejanj, vložijo tudi druge osebe, na katere je otrok navezan. Obseg in način izvajanja stikov mora biti dogovorjen oziroma določen v korist otroka.

143. člen

(otrokovo mnenje in mnenje centra za socialno delo)

Pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka in o otrokovih stikih sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. Predlagatelj meni, da je v korist otroka, da ima možnost, da izrazi svoje želje preko osebe, ki jo sam izbere (ne gre za zakonitega zastopnika, kolizijskega zastopnika ali za uradno osebo) in ki otroka pozna ter pri otroku uživa tako zaupanje, da ji bo otrok brez strahu zaupal svoje želje. Navedena določba sledi E KUOP.

Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih in izvajanju starševske skrbi glede koristi otroka upošteva mnenje centra za socialno delo. Takšno mnenje sodišče zahteva od centra za socialno delo, kadar oceni, da je glede na okoliščine primera to potrebno.

144. člen

(vnaprej izražena volja staršev)

Po predlagani določbi imajo starši možnost, da za primer smrti ali trajnejše nezmožnosti izvajanja starševske skrbi, vnaprej izrazijo voljo glede osebe, kateri naj se otrok zaupa v varstvo in vzgojo, sorodnika, ki se mu podeli starševska skrb, posvojitelja ali skrbnika. Veljavnost vnaprej izražene volje staršev se presoja enako kot veljavnost oporoke v skladu z zakonom, ki ureja dedovanje.

Predlagana ureditev omogoča, da starši, ki so v prvi vrsti odgovorni za otrokovo vzgojo in varstvo, vnaprej izrazijo tudi voljo glede skrbi za otroka za primer njihove smrti ali trajnejše nezmožnosti izvajanja starševske skrbi.

Glede na načelo otrokove koristi, ki mora biti vodilo v vseh postopkih, ki se nanašajo na otroka, pa sodišče vnaprej izražene volje staršev ni dolžno upoštevati v tistih primerih, ko je vnaprej izražena volja staršev v nasprotju s koristjo otroka.

145. člen

(zastopanje otrok)

Starši kot zakoniti zastopniki svojega otroka, ki še nima popolne poslovne sposobnosti, zastopajo otroka pred sodišči in pred drugimi organi ter sklepajo pravne posle v njegovem imenu in za njegov račun ter tako skrbijo za osebo in premoženje otroka. Starši ne morejo zastopati otroka v tistih poslih in drugih izjavah volje, kjer je potrebna njegova osebna odločitev, npr. pri sklenitvi zakonske zveze ali pri priznanju očetovstva ali napravi oporoke. Starši tudi ne morejo zastopati otroka, kadar so njihovi interesi v nasprotju z interesi otroka. V teh primerih se otroku postavi posebnega kolizijskega skrbnika.

Nadalje določba o zakonitih zastopnikih otrok, ki so starši, določa podrobnejše rešitve vprašanja, kako se otroku vročajo najrazličnejša (sodna in druga) pisanja oziroma se mu karkoli sporoča.

146. člen

(sklepanje pravnih poslov)

Dovoljenje staršev za pomemben posel, ki ga sklene delno poslovno sposoben mladoletnik, je po 108. členu ZZZDR pogoj za veljavnost posla.

OZ pa določa, da je posel, ki ga je sklenil mladoletnik brez dovoljenja staršev, v času, ko je negotovo, ali bodo starši posel odobrili ali ne, izpodbojen (tretji odstavek 41. člena OZ). To

pomeni, da je tudi tak posel zaenkrat veljaven za obe stranki, da je z njim zavezan tako mladoletnik kot njegov sopogodbenuk, dokler se posel ne izpodbije ali dokler starši odobritve ne zavrnejo. Pravico izpodbijati posel ima mladoletnik. Po drugi strani pa ima mladoletnikov sopogodbenuk ob določenih pogojih pravico odstopiti od pogodbe ali zahtevati, da starši izjavijo, ali posel odobravajo ali ne. Če starši zavrnejo odobritev izrecno ali molče, se šteje, da je posel razveljavljen (od 42. do 44. členu OZ, glede posledic izpodbijanja posebno tudi 94. in 96. člen OZ).

Ker si ureditvi po veljavnem zakonu in po OZ nasprotujeta, se zastavlja vprašanje, katera od njiju pride v poštev. Predlagatelj meni, da je sprejemljivejša ureditev po OZ, ker bolj upošteva koristi mladoletnika. Po predpisih OZ ima namreč mladoletnik, ki je dopolnil 15 let, boljše izgledne za sklepanje pravnih poslov, se pravi, več možnosti za samostojno nastopanje v pravnem prometu in s tem za učinkovito pripravo na čas po pridobitvi popolne poslovne sposobnosti. Boljše izgledne za sklepanje poslov ima mladoletnik predvsem zaradi tega, ker daje sopogodbenuku ureditev po OZ več pravne varnosti, s tem, da ima možnost, da negotovost glede veljavnosti pravnega posla odpravi.

Dovoljenje staršev k pravnemu poslu otroka ni akt zastopanja otroka, kajti posel sklenu otrok sam. Gre za samostojno obveznoststaršev v okviru starševske skrbi za premoženjske interese otroka.

147. člen

(upravljanje otrokovega premoženja)

Predlog zakonika v tem členu določa, da so starši otroka, ki ima svoje lastno premoženje, dolžni slednjega upravljati v skladu z načelom varovanja otrokove koristi.

148. člen

(dohodki iz premoženja otroka)

Dohodke iz otrokovega premoženja upravljajo starši samostojno, pri čemer jih zakon omejuje predvsem v namenu porabe slednjih. Dohodki otrokovega premoženja naj bodo tako namenjeni predvsem zadovoljevanju otrokovih koristi in interesov, v skrajnem primeru pa tudi nujnim potrebam družinske skupnosti (npr. za hrano, obleko, stanovanje), če starši nimajo zadosti lastnih sredstev.

149. člen

(odsvojitve in obremenitve stvari iz otrokovega premoženja)

Po veljavnem zakonu smejo starši odsvojiti ali obremeniti stvari iz otrokovega premoženja le s soglasjem centra za socialno delo. Center za socialno delo da soglasje, če je odsvojitev ali obremenitev potrebna zaradi otrokovega preživljanja, vzgoje in izobrazbe, ali druge njegove koristi.

Ustava v 54. členu določa, da imajo starši pravico in obveznost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Z veljavno zakonodajo so lahko te starševske pravice ogrožene, če staršem ni omogočeno skrbeti za otroka na način, ki je po njihovih predstavah najboljši za otroka. Predlog te določbe zato za pomembnejše pravne posle staršev glede otrokovega premoženja ne predvideva več posebnega soglasja. To pa ne pomeni, da bo korist otroka ostala povsem nezavarovana, saj jo bo država tudi poslej varovala s splošnimi ukrepi za posege v starševsko skrb. Če center za socialno delo ali kakšen drug organ dvomi, da bodo starši sklepali razpolagalne posle v korist otroka, lahko predlaga sodišču, da izvede potrebne ukrepe za varstvo koristi otroka.

150. člen

(razpolaganje s plačo)

Glede na to, da se oseba, ki dopolni 15 let, lahko zaposli in torej s svojim lastnim delom ustvarja vrednost, ki se izraža v plači, lahko s sadovi svojega lastnega dela samostojno razpolaga. Vendarle pa zakonik s predlagano določbo daje možnost staršem, da od takšnega mladoletnika zahtevajo, da prispeva k lastnemu preživljanju in izobraževanju.

5. Izvajanje starševske skrbi

151. člen

(izvajanje starševske skrbi)

Predlagana določba sledi 18. členu KOP, po kateri sta oba starša enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj. Prvi odstavek ureja izvajanje starševske skrbi staršev, ki ne živita skupaj. Drugi odstavek je logična posledica možnosti staršev (tistega, pri katerem je otrok in drugega) glede odločanja, oblikovan pa je tako, da ni prizadeto načelo enake odgovornosti staršev za otroka. Za odločitve, ki bistveno vplivajo na otrokov bodoči razvoj (predvsem ukrepi glede otrokove osebe, npr. odločitev, da otrok preneha s šolanjem ali spremeni vrsto izobraževanja, odločitev o izbiri poklica otroka ali o opravljanju njegovega poklica), je potreben sporazum obeh staršev. Nekateri od teh ukrepov so določeni tudi v drugih zakonih, npr. v Zakonu o osebnem imenu (Uradni list RS, št. 20/06). Soodločanje ne gre tistemu od staršev, katerega starševska skrb je omejena ali mu je bila odvzeta.

Predlog zakonika v tem delu določa tudi, da o vprašanih dnevnega življenja odloča tisti od staršev, ki mu je otrok zaupan v varstvo in vzgojo. Ta odloča tudi o otrokovem stalnem prebivališču, vendar pod pogojem, da s tem bistveno ne vpliva na otrokov razvoj. Tako bi npr. sprememba prebivališča, ki bi bistveno spremenila otrokovo dnevno življenje in bi zahtevala tudi spremembo šolanja, otežila izvajanje stikov, pomenila poseg v vprašanja, o katerih se morata starša sporazumeti.

Če se starša o izvajanju starševske skrbi, ki bistveno vpliva na otrokov bodoči razvoj, kljub pomoči centra za socialno delo, ali na željo staršev ob pomoči mediatorjev, ne moreta sporazumeti, o tem, upošteva načelo varovanja otrokove koristi, odloči sodišče. Glede mnenja centra za socialno delo o koristi otroka, upoštevanja otrokovega mnenja in sodelovanja otrokovega zaupnika veljajo enaka pravila kot pri odločanju pravnega sodišča o varstvu in vzgoji otroka in o njegovih stikih.

Zadržan izvajati starševsko skrb je tisti od staršev, ki zaradi ovir dejanske narave (odsotnosti, zdravljenja, prestajanja prostostne kazni) ne more opravljati aktov izvajanja starševske skrbi, če pa eden od staršev ni več živ ali sploh ni znan, ali če mu je starševska skrb odvzeta, pa pripada starševska skrb drugemu od staršev.

6. Prenehanje starševske skrbi

152. člen

(prenehanje starševske skrbi)

Starševska skrb preneha praviloma s polnoletnostjo otroka (18 let), lahko pa tudi zato, ker je otrok pred polnoletnostjo pridobil poslovno sposobnost (emancipacija) bodisi s sklenitvijo zakonske zveze ali po odločbi sodišča iz pomembnih razlogov, če je postal roditelj. Ta določba omogoča osebi, ki še ni stara 18 let, da sama skrbi zase in za svojega otroka. Ker otrok ne izgubi poslovne sposobnosti, če se zakonska zveza razveže ali razveljavi, tudi starševska skrb v takšnem primeru ne oživi.

7. Podelitev starševske skrbi sorodniku

153. člen

(podelitev starševske skrbi sorodniku)

Za otroka, ki nima živih staršev, predlagatelj predlaga ureditev, po kateri lahko sodišče sorodniku, ki izpolnjuje pogoje za posvojitve otroka iz 217. in 218. člena tega zakonika, pa ga zaradi omejitev po 216. členu tega zakonika ne more posvojiti ali pa se za posvojitve ne odloči, je pa pripravljen celovito prevzeti skrb za otroka, podeli starševska skrb. Sorodnikoma, ki sta v zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti ali sorodniku in njegovemu zakoncu ali zunajzakonskemu partnerju in izpolnjujeta pogoje iz prejšnjega odstavka, lahko sodišče starševsko skrb podeli le obema skupaj. Po predlagani ureditvi se otroku, v kolikor je to v njegovo korist, omogoči bivanje v krogu sorodnikov.

Po presoji predlagatelja je ta ureditev primernejša od ureditve, po kateri bi otroka, ki nima živih staršev, lahko posvojili sorodniki v ravni vrsti. Pri posvojitvah s strani starih staršev bi po presoji predlagatelja namreč nastala zmeda v sorodstvenih odnosih (strici in tete postanejo otrokovi bratje in sestre,...), poleg tega pa bi se povsem izničila sorodstvena razmerja z drugim parom starih staršev (in njunimi sorodniki), ki po taki posvojitvi pravno z otrokom sploh ne bi bili več v sorodstveni zvezi. Posvojitve s strani starih staršev bi lahko imele tudi negativne posledice na premoženjske interese otroka (npr. dedovanje in pravica do družinske pokojnine).

Po predlagani ureditvi s podelitvijo starševske skrbi pridobi oseba, ki ji je podeljena starševska skrb za otroka, enake pravice in obveznosti, kot bi jih imeli otrokovi starši. Ta oseba (sorodnik) postane zakoniti zastopnik otroka. Glede upravljanja otrokovega premoženja pa ima ta oseba položaj skrbnika, kar pomeni, da ta oseba za določene pravne posle potrebuje dovoljenje centra za socialno delo in da je centru za socialno delo dolžna poročati o upravljanju z otrokovim premoženjem.

Za izvajanje in prenehanje podeljene starševske skrbi ter za ukrepe za varstvo koristi otroka se uporabljajo določbe tega zakonika. Določeno je tudi, da pravice in obveznosti iz naslova podeljene starševske skrbi prenehajo s smrtjo otroka ali osebe, ki ji je bila starševska skrb podeljena. To pomeni, da npr. otrok ne more iz naslova podeljene starševske skrbi dedovati po osebi, ki ji je bila podeljena starševska skrb, in obratno. Otrok ni dolžan preživljati sorodnika kateremu je bila podeljena starševska skrb, kot to sicer velja za polnoletnega otroka, ki je po 187. členu tega zakonika po svojih zmožnostih dolžan preživljati starše, če ti nimajo dovolj sredstev za preživljanje.

Odločitev o podelitvi in prenehanju podeljene starševske skrbi se vpiše v matični register in v zemljiško knjigo.

8. Ukrepi za varstvo koristi otroka

8.1 Splošne določbe

154. člen

(splošno pooblastilo)

Sodišče in center za socialno delo sta dolžna storiti vse potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi. Predlagana določba je splošne narave in zavezuje tako sodišča kot tudi centre za socialno delo, da storijo vse potrebne ukrepe za zaščito koristi otroka.

155. člen

(obveznost države pri varovanju koristi otroka)

Ustava v 54. členu določa, da imajo starši pravico in obveznost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in obveznost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja koristi otroka določa zakon. Iz ustavne pravice starševstva izhaja za starše pravica, da avtonomno skrbijo za vzgojo in varstvo svojega otroka in da od države zahtevajo pomoč pri vzgoji in varstvu otroka, kadar jim je ta potrebna. Starševska pravica ima korelat v obveznosti države, da neutemeljeno ne posega v to pravico in v obveznost države, opredeljene v 54. členu ustave, da družini, materinstvu in očetovstvu nudi posebno varstvo. Zato ima država pravico poseči v izvajanje starševske skrbi le, če starši ne izvajajo starševskih obveznosti. Država je obenem tudi zavezana posredovati v primerih, kadar starši ne delajo v korist otroka. Ta obveznost države izhaja iz 53. in 56. člena ustave, ki določata, da država varuje otroke in da otroci uživajo posebno varstvo in skrb zlasti pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. V tem členu je tudi določeno, da se vsi ukrepi praviloma lahko izvajajo le do takrat, ko otrok postane popolno poslovno sposoben. Otrok pridobi popolno poslovno sposobnost, ko dopolni osemnajst let, ali če pred polnoletnostjo sklene zakonsko zvezo. Popolno poslovno sposobnost lahko pridobi tudi otrok, ki je postal roditelj, če so za to pomembni razlogi. O tem odloča sodišče. Pri posameznih ukrepih pa je tudi določeno, da se lahko izvajajo tudi potem, ko otrok postane poslovno sposoben, vendar le z njegovim izrecnim soglasjem.

156. člen

(pristojnost za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otroka)

ZZZDR ureja različne vrste ukrepov za varstvo koristi otroka, vendar jih ne ureja na enem mestu enotno in sistematično. Odločanje o vzgoji in varstvu otrok in o stikih z otroki, kadar se starši odločijo za ločeno življenje, je urejeno delno v poglavju o prenehanju zakonske zveze, delno v poglavju o razmerjih staršev do otrok po razvezi zakonske zveze in delno v poglavju o pravicah in obveznostih staršev ter otrok. Odločanje o izvrševanju roditeljske pravice, kadar se starši ne morejo sporazumeti, je urejeno v poglavju o izvrševanju roditeljske pravice. Odvzem roditeljske pravice in ukrepi centra za socialno delo pa so urejeni v dveh ločenih poglavjih. Razlog za neenotno ureditev ukrepov za varstvo koristi otroka je bil delno v tem, da je

zakonodajalec pristojnost za odločanje o ukrepih razporedil med različne organe, ki o teh ukrepih odločajo v različnih postopkih. S predlogom zakonika se pristojnost za odločanje o ukrepih za varstvo koristi otroka praktično v celoti prenaša na sodišče, razen odločanje o nujnih ukrepih ter o nadzoru izvajanja starševske skrbi, ki je v pristojnosti centrov za socialno delo. Predlog zakonika vse ukrepe za varstvo koristi otroka povezuje v enoten sistem. V praksi se je pokazalo, da je treba urediti nujne ukrepe za varstvo otroka in tudi takojšen nadzor nad njihovo upravičenostjo. To je zagotovljeno s predlaganimi določbami, saj mora nujnemu ukrepu takoj slediti začasna odredba, tej pa takoj predlog za odločitev o ukrepu trajnejšega značaja. Zagotovljeno je tudi redno preverjanje utemeljenosti nadaljnega izvajanja ukrepa.

157. člen

(načelo najmilejšega ukrepa)

Pravna ureditev ukrepov države za varstvo koristi otroka mora temeljiti na načelu, da so za otrokovo varstvo in vzgojo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši. Temeljiti mora na izhodišču preambule KOP, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju. Zato mora pravna ureditev ukrepov za varstvo koristi otroka temeljiti na načelu najblažjega posega. To pomeni, da je treba, če je le mogoče, koristi otroka zavarovati z ukrepom, ki ne bo zahteval izločitve otroka iz družine. Prav tako pa je pomembno, da si država, kadar izvede ukrep, s katerim otroka izloči iz družine, prizadeva, da staršem in otroku z različnimi spremljajočimi terapijami in zdravljenji ter svetovalnim delom pomaga tako, da se bo otrok lahko čim prej vrnil k staršem in bodo ti lahko ponovno prevzeli skrb za varstvo in vzgojo otroka.

158. člen

(pogoj za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otroka)

Za ukrepanje države morajo biti izpolnjeni trije elementi: neustrezno ravnanje staršev, ogrožanje koristi otroka s strani staršev in pomanjkanje odvratanja nevarnosti od otroka s strani staršev. Dokazovanje teh pogojev je velikokrat zelo zahtevno. Vseh oblik neustreznega ravnanja staršev v zakonu ni mogoče opredeliti, saj se pojavljajo vedno nove pojavne oblike ogrožanja koristi otroka. Za ukrepanje države ni pomembno, ali so starši ravnali krivdno ali ne, pomembno je le, da je zaradi neizvajanja starševskih obveznosti ogrožena korist otroka. Proti tretjim osebam lahko država ukrepa le takrat, kadar starši nočejo ali ne morejo sami zavarovati otrok pred nevarnostjo. Državni posegi za varstvo koristi otroka so torej zapovedani (in ustavnopravno legitimni), kadar je otrok že utrpel škodo v razvoju ali kadar koristim otroka grozi obstoječa nevarnost in se da s precejšnjo gotovostjo predvideti, da bi otrok lahko v nadaljnjem razvoju utrpel škodo. Škoda oziroma verjetnost, da bo škoda nastala, pa mora biti posledica neustrezne skrbi oseb, ki zanj skrbijo. Pogoja morata biti izpolnjena kumulativno. Otrok je ogrožen tudi v primeru, če je škoda oziroma verjetnost, da bo škoda nastala kot posledica vedenjskih, čustvenih, učnih ali drugih težav v odraščanju otroka. Vzroki so v tem primeru podani pri otroku samem, čeprav se lahko pojavijo zaradi neustrezne skrbi staršev.

159. člen

(otrokovo mnenje)

Pri odločanju o ukrepu za varstvo koristi otroka sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. Predlagatelj meni, da je v korist otroka, da ima možnost, da izrazi svoje želje preko osebe, ki jo sam izbere (ne gre za zakonitega zastopnika, kolizijskega zastopnika ali za uradno osebo) in ki otroka pozna ter pri otroku uživa tako zaupanje, da ji bo otrok brez strahu zaupal svoje želje. Navedena določba sledi EKUOP. Glede pridobitve otrokovega mnenja je v tem delu ureditev identična kot ta predlog zakonika določa za odločanje o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o stikih in izvajanju starševske skrbi. Kadar huda ogroženost otroka terja hitro postopanje in odločitev o nujnem ukrepu s strani centra za socialno delo ali izdajo začasne odredbe s strani sodišča po nepravdnem postopku, zakon določa izjemo, ki jo utemeljuje nujnost zadeve.

160. člen

(vrste ukrepov)

Predlagana določba našteva vrste ukrepov za varstvo koristi otroka, ki so: nujni ukrep, začasne odredbe ter ukrepi trajnejšega značaja.

8.2 Ukrepi za varstvo koristi otroka, ki jih izreka center za socialno delo

8.2.1 Nujni ukrep

161. člen

(nujni ukrep za varstvo koristi otroka)

Nujni ukrep za varstvo koristi otroka je namenjen hitri zaščiti otroka, pri kateri zaradi varstva otrokovih pravic in koristi ne gre odlagati. Predlog zakonika se zgleduje po nemški in angleški pravni ureditvi in upošteva Priporočilo št. R (91) 9 Odbora ministrov članicam Sveta Evrope glede nujnih ukrepov v družinskih zadevah. Predlog zakonika določa okoliščine, zaradi katerih je otroka mogoče odvzeti staršem z nujnim ukrepom, ki je edini od ukrepov v pristojnosti centra za socialno delo in o katerem ta odloči po določbah zakona, ki ureja upravni postopek, in sicer po skrajšanem ugotovitvenem postopku. Gre za primere z verjetnostjo izkazane tako hude ogroženosti otroka, da njegovih koristi ne bi bilo mogoče zavarovati drugače kot s takojšnjim odvzemom otroka staršem. V takšnih primerih center za socialno delo odloči o ukrepu nujnega odvzema otroka ter otroka namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod. Ker

gre za reševanje akutne ogroženosti otroka, predlog zakonika dopušča tudi namestitvev otroka k drugi osebi, pri čemer se glede obveznosti te osebe in nadzora nad namestitvijo, smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti.

Nujni ukrep odvzem otroka je namenjen hitri zaščiti otroka, kadar je otrok tako hudo ogrožen, da z ukrepom ni mogoče odlagati in je otroka treba takoj odvzeti staršem. Za odločitev o nujnem ukrepu odvzema otroka mora biti verjetno izkazano, da je otrok tako hudo ogrožen, da je potrebna takojšnja intervencija. Center za socialno delo bo o nujnem ukrepu odločil le v primeru, če bi izpeljava postopka za izdajo začasne odredbe ali za odločitev o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja časovno pomenila preveliko tveganje za varstvo koristi otroka.

Odločanje o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka je izjemoma v pristojnosti centrov za socialno delo, o drugih ukrepih za varstvo koristi otroka pa odloča sodišče. Center za socialno delo v okviru svoje dejavnosti obravnava različne ranljive skupine prebivalstva v smislu preprečevanja in odpravljanja socialnih stisk in težav in je po navadi med prvimi poklican v primerih ogroženosti otroka. Z namenom čim večje zaščite koristi otroka je zato potrebno zakonsko urediti hitro in učinkovito postopanje v zadevah odločanja o nujnem ukrepu. Center za socialno delo bo v teh primerih lahko odločil na podlagi verjetno izkazanih dejstev, da je otrok hudo ogrožen.

ZUP v 8. členu določa, da organ lahko odloči na podlagi verjetno izkazanih dejstev le v primeru, če tako določa zakon. ZUP v 144. členu določa, kdaj lahko pristojni organ odloči v skrajšanem postopku ter med drugim v 4. točki določa, da v primeru, če gre za nujne ukrepe v javnem interesu, ki jih ni mogoče odlagati, pa so dejstva, na katera se mora opirati odločba, ugotovljena ali vsaj verjetno izkazana. Razlogi, ki so v 144. členu navedeni za odločanje po skrajšanem ugotovitvenem postopku, so procesne narave, materialni predpisi pa dajejo pravna pooblastila za ukrepanje. S tem členom predloga zakonika ima center za socialno delo materialno podlago za odločanje na podlagi verjetnosti, pri čemer bo smiselno, z vidika hitrosti upravnega postopka, uporabiti prednosti skrajšanega ugotovitvenega postopka, to pa je izdaja ustne odločbe (211. člen ZUP) ter odločitev o nesuspendivnem učinku vložene pritožbe (drugi odstavek 236. člena ZUP).

Postopek za odločitev o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka center za socialno delo začne po uradni dolžnosti, na predlog otroka, starejšega od 15 let ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

V primeru izdaje ustne odločbe o nujnem ukrepu predlog zakonika določa obveznost izdaje pisne odločbe v 48 urah od ustne odločbe. V tem času mora center za socialno delo tudi predlagati izdajo začasne odredbe. Pri dejanju ukrepa takojšnjega odvzema otroka staršem lahko centru za socialno delo nudi pomoč policija.

162. člen

(trajanje nujnega ukrepa)

Nujni ukrepi so lahko le začasne narave, zato mora najkasneje v 48 urah sodišče preveriti njihovo utemeljenost. Center za socialno delo, ki je izvedel ukrep, mora pred iztekom tega roka pri sodišču začeti postopek za izdajo začasne odredbe. Nujni ukrep za varstvo koristi otroka je zelo hud poseg v pravice staršev, zato je treba z zakonom zagotoviti takojšnje sodno preverjanje utemeljenosti izdanega ukrepa. Tako je v tem členu določeno, da mora sodišče v štirih dneh odločiti o predlagani začasni odredbi, ki sledi nujnemu ukrepu, v nasprotnem primeru ukrep preneha. Predlog zakonika tudi sicer natančno določa trajanje nujnega ukrepa, in sicer ta traja največ šest dni. Navedeno velja tudi v morebitnem primeru, če sodišče o predlogu za začasno odredbo ne bi odločilo v zakonsko določenem roku. Manj pa le v primeru, če center za socialno delo v 48 urah po izvedenem ukrepu, sodišču ne predlaga izdaje začasne odredbe - v tem primeru ukrep preneha v 48 urah po izvedenem ukrepu. Če pa je center za socialno delo predlagal izdajo začasne odredbe, pa nujni ukrep preneha predčasno z dnem odločitve o predlogu (z izdajo začasne odredbe, zavrženjem ali zavrnitvijo predloga).

8.2.2 Ukrep trajnejšega značaja

163. člen

(nadzor izvajanja starševske skrbi)

Ukrep nadzora nad izvajanjem starševske skrbi se izvede, kadar otrok ni tako hudo ogrožen, da bi ga bilo treba staršem odvzeti in center za socialno delo, glede na okoliščine primera ugotovi, da bodo koristi otroka v zadostni meri zavarovane z nadzorom. V tem primeru uvede posebni ugotovitveni postopek ter o zadevi odloči z odločbo, v kateri natančno določi, kolikokrat tedensko naj se nadzor izvaja in na kakšen način, zlasti če bodo podane kakšne posebne okoliščine. Center za socialno delo lahko zaradi zavarovanja premoženjskih koristi otroka od staršev zahteva poročilo o upravljanju otrokovega premoženja. Na podlagi tega bo lahko tudi presodil, ali je potrebno sodišču predlagati ukrep za zavarovanje premoženjskih koristi otroka. Postopek za odločitev o nadzoru izvajanja starševske skrbi center za socialno delo začne sam po uradni dolžnosti, na predlog otroka, starejšega od 15 let ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

8.3 Ukrepi za varstvo koristi otroka, ki jih izreka sodišče

164. člen

(odločanje o ukrepih in spremljanje izvajanja ukrepov)

Predlagana določba se nanaša na uvedbo postopka za izrek ukrepov za varstvo koristi otroka, ki jih izreka sodišče. Postopek sodišče lahko uvede po uradni dolžnosti ali na predlog otroka, starejšega od 15 let, enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb ali centra za socialno delo. Po pravnomočnosti sodne odločbe sodišče le-to pošlje centru za socialno delo, ki spremlja izvajanje izrečenega ukrepa. Predlog zakonika pri vsakem ukrepu posebej določa čas trajanja ukrepa in možnost podaljšanja ukrepa.

8.3.1 Začasne odredbe

165. člen

(pogoj za izdajo začasne odredbe)

V 161. členu so določeni pogoji za izvedbo ukrepa za varstvo koristi otroka in ti veljajo tudi začasne odredbe. Razlika je le ta, da mora biti obstoj pogojev pri ukrepih trajnejšega značaja dokazan s prepričanjem, pri začasnih odredbah pa zadošča verjetnost, kar je v tem členu posebej določeno. To pomeni, da se pogoji za izdajo teh odredb nič več ne presojajo po določbah zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje. Uporabljajo pa se splošne določbe o začasnih odredbah v zakonu, ki ureja izvršbo in zavarovanje o krajevni pristojnosti, o tem, kdaj je mogoče izdati začasno odredbo in o tem, kako učinkuje sklep o začasni odredbi.

166. člen

(vrste začasnih odredb)

V tem členu so vrste začasnih odredb, ki jih sodišče lahko izda zaradi varstva koristi otrok, naštetje le primeroma, tako kot v 271. in 273. členu Zakona o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo 4, 93/07, 6/08 – Skl. US, 37/08 – ZST-1, 45/08 – ZArbit, 113/08 – Odl. US, 28/09, 47/09 – Odl. US (48/09 popr.), 57/09 – Skl. US, 51/10, 26/11, 17/13 - Odl. US, 45/14 - Odl. US, 53/14, 58/14 - Odl. US, 54/15, 76/15 - Odl. US; v nadaljevanju: ZIZ). To pomeni, da lahko sodišče, upoštevajoč okoliščine posamičnega primera, izda tudi začasno odredbo, ki v tej določbi ni izrecno predvidena.

167. člen

(začasna odredba o stikih pod nadzorom)

Sodišče stike pod nadzorom lahko določi za največ devet mesecev, tega ukrepa ni mogoče ponovno izreči ali podaljšati. Glede na naravo takih stikov, so ti omejeni tudi tedensko, in sicer na dve uri na teden. Tako določeni stiki se največkrat določijo, kadar otrok s tistim od staršev, s katerim ne živi, že dlje časa ni imel stikov in je vez med njima pretrgana. Služijo kot »uvajalni« stiki, ki se v primeru, da se otrok pozitivno odziva, spremenijo v »redne« stike brez navzočnosti strokovne osebe. Strokovna oseba, ki je prisotna ob tako določenih stikih, mora potek stikov spremljati in o tem kasneje napisati poročilo ter ga poslati sodišču. Nikakor pa strokovna oseba nima vloge »varnostnika« v primerih, ko se sodišče odloči za take stike, ker je starš morebiti (v primeru suma spolne zlorabe) za otroka fizično ali duševno ogrožajoč. V takih primerih je potrebno pretehtati, ali so stiki s starši za otroka koristni in pospešiti morebitne kazenske postopke. Določba tega člena se ne uporablja za odločanje o stikih otroka z drugimi osebami.

168. člen

(vloga strokovne osebe pri stikih pod nadzorom)

Naloga strokovne osebe centra za socialno delo ali zavoda je, da pred izvajanjem stika pod nadzorom otroka in starša, s katerim otrok ne živi, pripravi na stike. Če so bili taki stiki izrečeni zaradi dolgotrajne prekinitve stikov, pa je naloga strokovne osebe, da pomaga pri ponovni vzpostavitvi stikov. V kolikor strokovna oseba med izvajanjem stikov pod nadzorom oceni, da stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj, predlaga sodišču ustrezno spremembo izrečenega ukrepa.

169. člen

(začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

Sodišče lahko izda začasno odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju brez soglasja staršev, kadar je to potrebno zaradi varstva koristi otroka, starši pa za to ne dajo svojega soglasja, s čemer ogrožajo koristi otroka. Ko je otrok v skladu z zakonom, ki ureja pacientove pravice, sposoben privolitve v medicinski poseg oziroma zdravstveno oskrbo, se začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju lahko izda le z njegovim soglasjem.

Zakon o pacientovih pravicah (Uradni list RS, št. 15/08) v drugem odstavku 35. člena določa, da se šteje, da otrok do 15. leta ni sposoben privolitve, razen če zdravnik glede na otrokovo zrelost oceni, da je za to sposoben, pri čemer se glede okoliščin, ki govorijo o sposobnosti odločanja o sebi, praviloma posvetuje s starši oziroma skrbnikom. Šteje se, da je otrok, ki je dopolni 15. let starosti, sposoben privolitve, razen če zdravnik glede na otrokovo zrelost oceni, da za to ni sposoben, pri čemer se glede okoliščin, ki govorijo o sposobnosti odločanja o sebi, praviloma posvetuje s starši oziroma skrbnikom.

170. člen

(izdaja sodne odločbe po izdani začasni odredbi)

Začasno odredbo je mogoče v skladu s splošnimi določbami o začasnih odredbah v zakonu, ki ureja izvršilni postopek in zavarovanje, izdati tudi pred uvedbo sodnega postopka (267. člen ZIZ). Pri tem predlog zakonika izrecno izpostavlja začasno odredbo o odvzemu otroka, ki bo največkrat izdana pred sodnim postopkom v primeru izrečenega nujnega ukrepa s strani centra za socialno delo, kot tudi začasno odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju. Z začasno odredbo se koristi otroka začasno zavaruje, korist otroka pa zahteva, da se čim prej trajno uredi razmerje otroka s starši ali drugimi osebami, ki jim je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo. Zato predlog zakonika v tej določbi nalaga, da mora biti najkasneje v 7. dneh sprožen ustrezen postopek za odločitev o vzgoji, varstvu in preživljanju otroka, o stikih, o izvajanju starševske skrbi ali o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja, sicer sodišče postopek ustavi in če je treba razveljavi opravljena dejanja.

8.3.2 Ukrepi trajnejšega značaja

171. člen

(mnenje centra za socialno delo glede ukrepa trajnejšega značaja)

Sodišče mora pred odločitvijo o ukrepih trajnejšega značaja za varstvo koristi otroka od centra za socialno delo pridobiti mnenje, razen v primerih, ko izrek ukrepa predlaga center za socialno delo. Preden sodišče odloči o ukrepih za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja, mora od centra za socialno delo pridobiti načrt pomoči družini in otroku. S takšno pravno ureditvijo se uresničuje obveznostdržave, da zagotovi otroku kvalitetno odraščanje s starši v družini.

172. člen

(načrt pomoči družini in otroku)

Država si mora predvsem prizadevati, da za otroka skrbijo njegovi starši, in da otrok odrašča v družini. Prav zato mora država v primeru, ko starši svojih starševskih obveznostine izvajajo dobro, tudi z različnimi kvalitetnimi strokovnimi programi staršem pomagati pri vzgoji in varstvu otroka. Tako bo center za socialno delo, glede na okoliščine posamičnega primera, lahko staršem priporočil udeležbo v ustreznem svetovalnem programu ali zdravljenje odvisnosti ali psihiatrično zdravljenje. Na ta način je mogoče preprečiti odvzem otroka staršem ali pa omogočiti, da se bo po končanem svetovanju ali zdravljenju otrok vrnil k staršem in bodo ti ponovno sposobni prevzeti vzgojo in varstvo otroka, ali pa se s tem zagotovi zaščito koristi

otroka. Prav je, da država tudi otrokom s psihosocialnimi težavami omogoči udeležbo v tovrstnih programih. Udeležba je tako za starše kot za otroke prostovoljna in brezplačna.

V načrtu pomoči družini in otroku bo moral center predvsem določiti:

- če gre za ukrep odvzema otroka staršem, komu namerava otroka zaupati v vzgojo in varstvo;
- kako bo pomagal staršem in otroku, da bi lahko prišlo do ponovne združitve družine in kako naj bi pri tem sodelovali starši in otrok;
- v primerih, ko je očitno, da ponovna združitev družine ne bo mogoča, najti možnosti za stalno nadomestno varstvo za otroka, to je predvsem posvojitev ali trajno rejništvo,
- določiti natančne roke za izvajanje načrta.

Kadar so izgledi, da bodo straši lahko še vedno skrbeli za vzgojo in varstvo otroka, bo moral center za socialno delo izdelati načrt pomoči družini, v katerem bo lahko staršem svetoval tudi udeležbo v različnih programih svetovanja in zdravljenja. Kadar pa teh izgledov ne bo, bo moral pristojni center za socialno delo pripraviti načrt pomoči otroku, zlasti bo pomembno, da bo otroku zagotovil kakovostno nadomestno vzgojo in varstvo. V programu pomoči otroku bo lahko center za socialno delo tudi otroku svetoval udeležbo v programih svetovanja ali zdravljenja.

173. člen

(omejitev starševske skrbi)

Na podlagi te določbe lahko sodišče staršem omeji izvajanje posameznih upravičenj, ki izhajajo iz starševske skrbi. Sodišče bo ta ukrep uporabilo predvsem tedaj, ko ne bo ugotovilo takšnega zanemarjanja ali trpinčenja otroka, zaradi katerega bi bilo potrebno odločiti o odvzemu starševske skrbi. Ukrep omejitve starševske skrbi bo moralo sodišče preučiti vedno ob izreku ukrepa odvzema otroka staršem ter ukrepa namestitve otroka v zavod. Poleg tega lahko sodišče zgolj s tem ukrepom npr. staršem prepove premestitev otroka iz bolnišnice ali drugega zavoda ali izpis iz šole.

Ob tem ukrepu sodišče lahko določi tudi ukrep nadzora izvajanja starševske skrbi. Ukrep se izvede, kadar otrok ni tako hudo ogrožen, da bi ga bilo treba staršem odvzeti in sodišče glede na okoliščine primera ugotovi, da bodo koristi otroka v zadostni meri zavarovane z nadzorom centra za socialno delo. Sodišče bo moralo v odločbi natančneje določiti, kolikokrat tedensko naj se nadzor izvaja in na kakšen način, zlasti, če bodo podane kakšne posebne okoliščine. Časovno je ukrep omejen na največ obdobje enega leta. Če bo sodišče ob odločitvi o ukrepu odvzema otroka staršem ali ukrepu namestitve otroka v zavod obenem odločilo tudi o ukrepu omejitve starševske skrbi, tedaj za trajanje takšnega ukrepa ne velja obdobje enega leta, temveč je trajanje prilagojeno trajanju strožjega ukrepa, to je ukrepa odvzema otroka ali

namestitve otroka v zavod. Predlog zakonika za ta dva ukrepa predvideva trajanje največ treh let, trajanje pa se lahko podaljša zaradi zavarovanja koristi otrok.

174. člen

(odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

V primeru, če bi starši odklanjali zdravniški pregled ali zdravljenje, čeprav je ta ukrep nujen za življenje otroka (iz verskih razlogov lahko npr. odklanjajo transfuzijo krvi ali zavračajo določeno zdravljenje), bi sodišče lahko odločilo drugače, vendar le, če bi bilo prepričano, da je otrokovo življenje ali zdravje resno ogroženo. Ko je otrok v skladu z zakonom, ki ureja pacientove pravice, sposoben privolitve v medicinski poseg oziroma zdravstveno oskrbo, se začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju lahko izda le z njegovim soglasjem.

Zakon o pacientovih pravicah (Uradni list RS, št. 15/08) v drugem odstavku 35. člena določa, da se šteje, da otrok do 15. leta ni sposoben privolitve, razen če zdravnik glede na otrokovo zrelost oceni, da je za to sposoben, pri čemer se glede okoliščin, ki govorijo o sposobnosti odločanja o sebi, praviloma posvetuje s starši oziroma skrbnikom. Šteje se, da je otrok, ki je dopolni 15. let starosti, sposoben privolitve, razen če zdravnik glede na otrokovo zrelost oceni, da za to ni sposoben, pri čemer se glede okoliščin, ki govorijo o sposobnosti odločanja o sebi, praviloma posvetuje s starši oziroma skrbnikom.

175. člen

(omejitev ali odvzem pravice do stikov in prepoved približevanja)

Omejitev ali odvzem pravice staršev do stikov z otrokom ureja že 141. člen predloga zakonika. Predlagana določba pomeni le dopolnitev določbe 141. člena, saj zagotavlja časovno omejenost ukrepa in stalno preverjanje utemeljenosti njegovega nadaljnega izvajanja. V 141. členu tudi ni urejeno, kdo lahko predlaga omejitev ali odvzem pravice staršev do stikov z otrokom. Tudi za ta ukrep velja splošna določba 164. člena, po kateri lahko postopek za odločitev o ukrepu sodišče začne na predlog, odloči o prenehanju ukrepa ali izreče drug ukrep. Po 142. členu lahko sodišče tudi na predlog drugih oseb, s katerimi je otrok družinsko povezan in nanje osebno navezan, odloči, da ima otrok pravico do stikov z njimi. Glede na to, da se lahko okoliščine spremenijo in stiki s temi osebami niso več v korist otroka, lahko sodišče na podlagi te določbe svojo odločitev spremeni in tem osebam pravico do stikov odvzame. Stike pod nadzorom lahko sodišče določi le z začasno odredbo in ne kot ukrep trajnejšega značaja. Po preteku obdobja, določenega v začasni odredbi, mora sodišče stike bodisi dovoliti ali pa izreči ukrep trajnejšega značaja in stike omejiti oziroma prepovedati. Časovno je ukrep omejen največ na obdobje enega leta.

176. člen

(odvzem otroka staršem)

Ukrep odvzem otroka staršem spada med hujše ukrepe za varstvo koristi otroka, saj sodišče s tem ukrepom otroka izloči iz družine in odloči o njegovi namestitvi bodisi v rejništvo ali v zavod, glede na okoliščine posameznega primera. Ukrep odvzem otroka staršem se izvede takrat, ko so izgledi, da bodo starši lahko ponovno prevzeli skrb za vzgojo in varstvo otroka. Kadar teh izgledov ni, je bolje, da se staršem odvzame starševska skrb in se otroku čim prej zagotovi trajna nadomestna vzgoja in varstvo. Vsebinsko ukrep tako ostaja enak, kot je že bil po veljavnem 120. členu ZZZDR, le da je urejena časovna omejenost ukrepa in preverjanje utemeljenosti ukrepa. Center za socialno delo lahko staršem svetuje udeležbo v različnih programih svetovanja in zdravljenja odvisnosti. Tako je staršem dana možnost, da odpravijo razloge, zaradi katerih niso ustrezno skrbeli za vzgojo in varstvo otroka in da okoliščine izboljšajo do te mere, da bodo lahko ponovno prevzeli skrb za otroka. Sodišče ukrep odvzema otroka staršem lahko izreče tudi v postopku odločanja o varstvu in vzgoji otroka.

Sodišče bo moralo ob izreku tega ukrepa tudi presoditi, ali je potrebno zaradi zaščite koristi otroka staršem omejiti starševsko skrb ter jim s tem prepovedati izvajanje posameznih upravičenj iz starševske skrbi. Za izvajanje teh upravičenj mora nadalje center za socialno delo postaviti otroku skrbnika. Sodišče bo moralo odločiti tudi o obveznostipreživljanja otroka, ki zaradi ukrepa odvzema ne bo več v varstvu, vzgoji in oskrbi nobenega od staršev. V tem primeru sodišče odloči o preživninski obveznosti obeh staršev v skladu z določbami o obveznostipreživljanja med starši in otroki v tem zakoniku. V ta namen sodišče lahko odloči o omejitvi pravic staršev do zastopanja otroka v zvezi z otrokovo preživnino. V primeru takšne odločitve center za socialno delo otroku določi skrbnika za posebni primer, ki je zadolžen za izterjavo, upravljanje in razpolaganje s preživnino.

177. člen

(namestitvev otroka v zavod)

Ukrep namestitve otroka v zavod zaradi njegovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v odraščanju otroka, je ukrep, ki je namenjen tudi primerom, ko gre za tako težko vodljive otroke, da starši vzgoji in varstvu teh otrok niso več kos. V teh primerih starši ne želijo ali ne morejo več nositi odgovornosti za vzgojo in varstvo otroka. Gre pravzaprav za vsebinsko povsem enak ukrep, kot je vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod za mladoletne prestopnike. Kazenski zakon v 74. in 79. členu določa, da se omenjeni ukrep lahko izreče mladoletniku, pri katerem so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi in njegova popolna ali delna izločitev iz dotedanjšega okolja in glede katerega je treba poskrbeti za njegovo vzgojo in prevzgojo pod stalnim nadzorstvom strokovnih vzgojiteljev. Nova pravna ureditev se od pravne ureditve tega ukrepa v 121. členu ZZZDR razlikuje tudi v tem, da je mogoče otroka namestiti v zavod tudi v primeru, ko ogroža druge otroke v družini. Sodišče bo ob odločitvi o namestitvi otroka v zavod tudi odločilo, v

kateri zavod se otroka namesti, o čemer bo pridobilo tudi mnenje centra za socialno delo. Sodišče bo lahko tekom izvajanja ukrepa otroka tudi premestilo iz enega zavoda v drugega, v kolikor bo odločilo, da je takšna premestitev za otroka koristna. Sodišče bo moralo ob izreku ukrepa namestitve otroka v zavod tudi presoditi, ali je potrebno zaradi zaščite njegovih koristi staršem omejiti starševsko skrb ter jim s tem prepovedati izvajanje posameznih upravičenj iz starševske skrbi. Za izvajanje teh upravičenj mora nadalje center za socialno delo postaviti otroku skrbnika, kot velja v primeru odvzema otroka staršem in namestitvi v rejništvo ali v zavod. Sodišče bo moralo odločiti tudi o obveznostipreživljanja otroka, ki zaradi ukrepa ne bo več v varstvu, vzgoji in oskrbi nobenega od staršev. V tem primeru sodišče odloči o preživninski obveznosti obeh staršev v skladu z določbami o obveznostipreživljanja med starši in otroki v tem zakoniku. V ta namen sodišče lahko odloči o omejitvi pravic staršev do zastopanja otroka v zvezi z otrokovo preživnino. V primeru takšne odločitve center za socialno delo otroku določi skrbnika za posebni primer, ki je zadolžen za izterjavo, upravljanje in razpolaganje s preživnino. Poleg tega lahko sodišče enemu ali obema staršema tudi omeji ali odvzame pravico do stikov z otrokom.

178. člen

(odvzem starševske skrbi)

Ukrep odvzema starševske skrbi je najhujši poseg v pravice staršev zaradi varstva koristi otrok in je praviloma trajne narave. Prav zato tudi niso določene časovne omejitve niti obveznost preverjanja utemeljenosti nadaljnjega izvajanja ukrepa. Sodišče ta ukrep izvede šele takrat, ko iz okoliščin primera izhaja, da ni nobene možnosti oziroma izgledov, da bi starši še kdaj skrbeli za vzgojo in varstvo otroka. Kljub temu pa predlog zakonika ohranja dosedanje pravno ureditev, po kateri je mogoče starševsko skrb staršem vrniti, ko preneha razlog, zaradi katerega jim je bila odvzeta, razen v primeru, ko je bil otrok posvojen. Zaradi te možnosti predlog zakonika tudi ne določa, da starši ob tem ukrepu izgubijo tudi pravico do stikov, ampak bo sodišče o tem odločilo upoštevajoč okoliščine posamičnega primera. Ukrep odvzema starševske skrbi se v praksi izvaja v primerih, ko gre za najhujše oblike zanemarjanja in trpinčenja otroka, pri katerih največkrat obstaja nevarnost ponovitve dejanja. Vse ostale primere bo mogoče reševati z ukrepom odvzema otroka staršem, kjer se staršem omejijo le posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske skrbi. Sodišče bo moralo ob izreku ukrepa odvzema starševske skrbi odločiti tudi o obveznostipreživljanja otroka, ki zaradi ukrepa ne bo več v varstvu, vzgoji in oskrbi nobenega od staršev. V tem primeru sodišče odloči o preživninski obveznosti obeh staršev v skladu z določbami o obveznostipreživljanja med starši in otroki v tem zakoniku. V ta namen sodišče lahko odloči o omejitvi pravic staršev do zastopanja otroka v zvezi z otrokovo preživnino. V primeru takšne odločitve center za socialno delo otroku določi skrbnika za posebni primer, ki je zadolžen za izterjavo, upravljanje in razpolaganje s preživnino.

8.4 Skupne določbe

179. člen

(omejitev pravic staršev v postopkih pred centri za socialno delo)

Konvencija OZN o otrokovih pravicah (Zakon o ratifikaciji konvencije ZN o otrokovih pravicah, Uradni list SFRJ-MP, št. 15/90, v zvezi z Aktom o notifikaciji nasledstva glede konvencij OZN...Uradni list RS-MP, št. 9/92, 3-2/93, 9-50/93, 5-7/99, Uradni list RS, št. 35/92, 13/93, 28/93, 20/99) v 12. členu določa, da ima otrok, ki je sposoben izoblikovati svoje mnenje, pravico prostega izražanja v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo. V ta namen ima otrok še posebej možnost zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z otrokom, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje. Nadalje tudi Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic (Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, Uradni list RS, št. 26/99–MP, v nadaljevanju MEKUOP) določa procesne pravice otroka in ukrepe za spodbujanja uresničevanja otrokovih pravic (npr. pravico do obveščeniosti, do izražanja lastnega mnenja, pravico zaprositi za imenovanje posebnega zastopnika, druge možne procesne pravice). Navedene konvencijske določbe so v določenem delu prenesene tudi v slovenske procesne predpise, t.j. v pravni in nepravdni postopek. S predlagano ureditvijo pa se tudi za postopek pred centrom za socialno delo, zaradi lažje in učinkovitejše zaščite otrokovih pravic določa, da je razgovor z otrokom mogoče opraviti tudi mimo soglasja staršev, ki so sicer otrokovi zakoniti zastopniki, pri čemer se lahko iz istega razloga tudi zavrne vpogled staršev v zapisnik o razgovoru z otrokom. Z možnostjo omejitve dostopa do navedb otroka se otroku zagotavlja varnost in s tem možnost, da v postopku v lastno zaščito lahko navaja tudi tista dejstva, ki niso nujno v prid staršem. V nasprotnem primeru bi se obseg varstva žrtve zmanjšal.

180. člen

(omejitev vpogleda v odločbo o namestitvi)

Državni organi in nosilci javnih pooblastil so v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom dolžni skrbeti za korist otroka. Sodišče ali center za socialno delo lahko ob izreku ukrepa tudi odloči, da se enega ali oba od staršev ne seznanj s tem, kam bo otrok nameščen. V tem primeru se izvornik odločbe z imenovanjem rejnika ali zavoda zapečati, vroča pa se prepis odločbe brez navedbe, kam je otrok nameščen. Takšno odločitev bosta sodišče oziroma center za socialno delo sprejela v primerih ugotovitve, da obstaja verjetnost, da bi starši s svojimi dejanji tudi v času trajanja ukrepa otroka lahko še naprej ogrožali ali celo ovirali izvajanje ukrepa.

181. člen

(imenovanje druge osebe pri namestitvi otroka)

V primerih, ko ukrep za varstvo koristi otroka izreče sodišče, ima center za socialno delo, pod pogoji, določenimi v zakonu, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, oziroma iz razlogov, določenih v tem zakoniku, možnost razvezati rejniško pogodbo oziroma razrešiti skrbnika. Na ta način v tem delu poseže v sodno odločbo, s čimer pa ne more poseči v izrečen ukrep. Tako v

primeru nastopa okoliščin, ki bi narekovale spremembo osebe rejnika ali skrbnika, ni potrebno uvesti novega sodnega postopka.

Center za socialno delo je o spremembah dolžan pisno obvestiti sodišče ali center za socialno delo, ki je izdal izvršilni naslov.

Nova o imenovanju drugega rejnika ali odločba o imenovanju drugega skrbnika, je skupaj s pravnomočno odločbo o odvzemu in namestitvi otroka ali o odvzemu starševske skrbi in namestitvi otroka izvršilni naslov.

182. člen

(dolžnost obveščanja)

Zaradi zagotovitve doslednega varstva otrokovih koristi v primeru ogroženosti otroka (to je če je utrpel ali je zelo verjetno, da bo utrpel škodo, ki obsega škodo na telesnem ali duševnem zdravju in razvoju otroka ali na otrokovem premoženju) je pomembno zagotoviti obveznost obveščanja vseh, zlasti pa organov in institucij. Ti so pri svojem delu v stiku s starši in otroki ter lahko neposredno zaznajo sum ogroženosti otroka, kar so dolžni naznaniti pristojnemu centru za socialno delo ali sodišču.

183. člen

(uporaba določb tega poglavja, če je otrok nameščen k drugi osebi)

V primerih, kadar je otrok nameščen k drugi osebi, v rejništvo ali zavod, se določbe o ukrepih za varstvo koristi otroka uporabljajo smiselno.

184. člen

(pravica otroka do zagovornika)

Predlog opredeljuje pravico otroka do zagovornika, katerega osnovni namen je zaščita otrokovih pravic v primerih, ko si bodo interesi staršev in koristi otrok v nasprotju in v vseh drugih primerih, ko pravice otrok ne bo mogoče zaščititi na drug primeren način. Z institutom zagovornika se bo položaj otroka v postopkih in drugih dejanjih, v katerih bodo otrokove pravice ogrožene, dodatno okrepil. Zagovorništvo otroka se uredi s posebnim zakonom, ki določa namen zagovorništva otrok ter pristojnost, delovanje in pooblastila zagovornika.

9. Obveznost preživljanja med starši in otroki

185. člen

(obveznost preživljanja otrok)

S pojmom otrok je v tem členu mišljeno sorodstveno razmerje do staršev in ne opredelitev osebe v določeni nižji biološki starosti. Starši so dolžni preživljati svoje otroke praviloma do polnoletnosti. Po polnoletnosti otrok so starši dolžni otroke preživljati le, če se ti redno šolajo (bodisi kot dijaki ali kot študentje), in sicer najkasneje do dopolnjenega 26. leta starosti, če niso zaposleni ali vpisani v evidenco brezposelnih oseb. Pravica do preživnine po polnoletnosti je dodatno omejena tudi s pridobitvijo prve izobrazbe bodisi prve najvišje ravni srednješolske, v primeru nadaljevanja študija pa s prvim zaključkom višješolskega strokovnega študija ali dodiplomskega študija (to je visokošolskega strokovnega študijskega programa ali univerzitetnega študijskega programa) ali prvim zaključkom magistrskega študijskega programa ali enovitega magistrskega študijskega programa in je vezana na status dijaka ali študenta. Glede srednješolskega izobraževanja predlog zakonika določa omejitve dolžnosti preživljanja do prvega zaključka srednješolskega izobraževanja oziroma do pridobitve najvišje ravni splošne oziroma strokovne izobrazbe, ki jo je po prepisih s področja srednjega šolstva možno pridobiti. Srednješolski izobraževalni programi se lahko nadgrajujejo (prehod iz nižjega izobraževalnega poklicnega izobraževanja na izobraževanje v triletnem programu srednjega poklicnega izobraževanja ali prehod iz srednjega strokovnega izobraževanja na izobraževanje v maturitetnem tečaju), starši pa so polnoletnega otroka dolžni preživljati ves čas njegovega rednega srednješolskega izobraževanja do pridobitve najvišje možne splošne oziroma strokovne izobrazbe. Mladoletnega ali polnoletnega otroka, ki je sklenil zakonsko zvezo ali živi v zunajzakonski skupnosti in se redno oziroma izredno šola, so starši ob obstoju splošnih predpostavk za preživljanje dolžni preživljati le, če ga ne more preživljati zakonec oziroma zunajzakonski partner (t. i. subsidiarna preživninska obveznost staršev). Otroka preživljajo starši v okviru svojega gospodinjstva, razen v kolikor bi korist otroka narekovala, da se otroka namesti k skrbniku, rejniku, v zavod ali pa k drugemu od staršev, kadar bodo starši živeli ločeno. V teh primerih so starši dolžni k preživljanju otrok prispevati preživnino v mesečnem znesku.

186. člen

(obveznost preživljanja otroka v primeru izrečenega ukrepa)

Pravica do preživljanja je samostojna, od starševske skrbi neodvisna pravica, zato velja splošno načelo, da tisti od staršev, ki mu je odvzeta starševska skrb, ni oproščen obveznosti preživljanja. Preživninska obveznost ne preneha v primeru namestitve otroka v rejništvo ali v zavod, kot posledica ukrepa ali soglasja staršev. Starši tudi po izreku ukrepov odvzema otroka, namestitve otroka v zavod, odvzema starševske skrbi ali postavitve otroka pod skrbništvo niso oproščeni preživljanja svojega otroka. Predlog zakonika izrecno določa obveznost sodišča, da ob izreku teh ukrepov določi tudi preživninsko obveznost obeh staršev. Kadar sodišče ob tem

tudi omeji pravico staršev do zastopanja otroka v zvezi s preživnino, mora center za socialno delo otroku za to nalogo postaviti skrbnika za poseben primer. Ta v imenu otroka odpre poseben račun, na katerega sta dolžna preživnino nakazovati oba starša. Kadar je otrok postavljen pod skrbništvo, je tožbo za določitev preživnine in predlog za izvršbo dolžan vložiti otrokov skrbnik.

V dosednji pravni ureditvi ni bilo določbe, ki bi določala obvezno participacijo staršev k stroškom oskrbe otroka v rejništvu ali v zavodu. Predlog zakonika zato v tej določbi določa, da sodišče, ob odločitvi o namestitvi otroka v eno od teh oblik institucionalnega varstva, obenem določi preživninsko obveznost ter obveznost staršev, da preživnino nakazujejo v proračun za pokritje stroškov oskrbe. Pri tem zakonik loči namestitve v rejništvo, kjer je v skladu z določbami zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, med osnovnimi obveznostmi rejnika med drugim določeno tudi, da je ta dolžan otroku nuditi obleko, obutev, kar za otroke, nameščene v zavod, ne velja. Tako predlog zakonika določa, da če je sodno določena preživnina enaka ali nižja od materialnih stroškov oskrbe v rejništvu, kot so določeni z zakonom, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, sodišče odloči tudi, da se za stroške oskrbe otroka preživnina nakazuje v proračun Republike Slovenije. V primeru namestitve otroka v zavod pa se ravno iz razloga, ker stroški oskrbe ne pokrijejo celotnih potreb otroka (obleko, obutev), na otrokov poseben račun nakaže preživnina v višini 25% višine nadomestila preživnine, določene z zakonom, ki ureja nadomestila preživnine, vendar le v primeru, če je sodno določena preživnina enaka ali nižja od stroškov oskrbe v zavodu. Če je preživnina višja od stroškov oskrbe bodisi v rejništvu ali v zavodu, sodišče odloči, da se razlika (pri namestitvi v zavod ta razlika ne sme biti manjša od 25 % višine nadomestila preživnine) nakazuje na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

187. člen

(obveznost preživljanja staršev)

V zvezi z obveznostjo polnoletnih otrok preživljati svoje starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti, predlog zakonika prinaša novost. Velja načelo vzajemnosti, po kateri je polnoletni otrok dolžan preživljati svoje starše, ki nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti, vendar le pod pogojem, če so ti izpolnjevali preživninsko obveznost do svojega otroka. V kolikor starši te obveznosti niso izpolnjevali, ni preživninske obveznosti otroka. Hkrati se omejuje najdaljše trajanje obveznosti preživljanja na toliko časa, kot so starši dejansko preživljali otroka.

188. člen

(prispevek otrok k preživljanju)

Zmožnost preživljanja se presoja po zmožnosti zavezanca. To pomeni, da se tudi zmožnost preživljanja v primerih, ko mora več oseb koga preživljati, presoja po zmožnosti vsakega

posameznega zavezanca. Pri razdelitvi bremena preživljanja med več oseb, ki so zmožne preživljanja, pa se upošteva, koliko je bila katera od njih deležna skrbi in pomoči.

189. člen

(obveznost preživljanja otrok zakonca ali zunajzakonskega partnerja)

Obveznost preživljanja se nanaša samo na otroke, ki z zakoncem ali z zunajzakonskim partnerjem dejansko živijo. Dodaten argument za to, da se poleg zakonca tudi zunajzakonskega partnerja zaveže k preživljanju otroka svojega partnerja, je bilo dejstvo, da vse več otrok živi v skupnostih, ki so jih njihovi starši zasnovali z novim partnerjem. Otroci namreč v takšnih življenjskih skupnostih, zlasti nasproti otrokom, ki živijo v zakonski zvezi njihovega očeta oziroma matere z novim zakonskim partnerjem, niso ustrezno zavarovani pred pomanjkanjem.

Zakonec ali zunajzakonski partner je po predlogu zakonika dolžan preživljati otroka svojega partnerja samo, če tega otroka ne zmore preživljati nihče od njegovih staršev (ker nihče od njih nima sredstev za preživljanje otroka). Obveznost zakonca ali zunajzakonskega partnerja preneha s prenehanjem njegove zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti z otrokovo materjo ali očetom, razen če je zakonska zveza oziroma zunajzakonska skupnost prenehala zaradi smrti otrokove matere ali očeta. V tem primeru je preživel zakonec ali zunajzakonski partner dolžan preživljati otroka svojega umrlega zakonca ali zunajzakonskega partnerja samo, če je otrok v tem času z njima dejansko živel.

190. člen

(odpoved pravici do preživnine)

Pravici do preživljanja se ni mogoče odpovedati. Določba je namenjena varstvu koristi otrok.

191. člen

(določitev višine preživnine)

Zaradi posebnega varstva otrok predlog zakonika posebej poudarja, da se zmožnosti za preživljanje presojajo tako po materialnih kot po pridobitnih zmožnostih zavezanca. Pri določitvi višine preživnine pa se upoštevajo tudi potrebe upravičenca.

192. člen

(odmera preživnine)

Višina preživnine mora biti taka, da se z njo zagotavlja korist otroka. To pomeni, da mora biti primerna za uspešen celostni razvoj otroka. Tako ni dovolj, da zajema le stroške najosnovnejših sredstev za otrokovo preživetje, temveč mora poleg telesnega razvoja zagotavljati tudi uspešen duševni razvoj. Z drugimi besedami: zajeti mora stroške celotnih (telesnih in duševnih potreb) otroka, zlasti pa stroške bivanja, hrane, oblačil, obutve, varstva, izobraževanja, vzgoje, oddiha, razvedrila in drugih potreb otroka. Korist otroka terja, da se preživnina odmeri glede na potrebe otroka, ki zahteva preživljanje in ne npr. glede na neke povprečne izdatke otroka določene starosti. To je bil argument proti uvedbi fiksnih zneskov preživnin oziroma posebnih tabel za otroke posameznih starosti. Iz sodne prakse izhaja, da sodišča pri določitvi višine preživnine upoštevajo starost otroka, kraj in vrsto izobraževanja ter otrokove zunajšolske dejavnosti. Pri odmeri preživnine sodišče upošteva prispevek obeh staršev pri preživljanju skupnega otroka. To pomeni, da se v prispevek tistega od staršev, pri katerem otrok živi, šteje njegova skrb za varstvo in vzgojo otroka in se ga upošteva kot nadomestilo za njegov denarni prispevek. Pri odmeri se upošteva tudi prispevek morebitnih lastnih sredstev in prihodke otroka (štipendija, delo preko študentskega servisa, dividende...).

193. člen

(sporazum o otrokovi preživnini)

Starši, ki so dosegli sporazum o preživljanju otroka, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Sodišče predlog zavrne in po uradni dolžnosti določi višino preživnine v skladu z določbami tega zakonika, če ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka

194. člen

(sporazum o preživnini, ki jo morajo starši plačevati polnoletnemu otroku)

Veljavni zakon ne vsebuje pravila o tem, pred katerim organom se sklene sporazum o preživnini za polnoletne otroke, zato je bilo to vprašanje treba rešiti. Polnoletni otrok je namreč pri sklepanju preživninskega dogovora samostojna stranka, ki mora imeti pravico nastopati v pravnem prometu. Kakršnokoli drugačno stališče bi pomenilo nedopusten odvzem poslovne sposobnosti polnoletnemu in s tem nedopusten poseg v njegove osebne pravice. Predlagana določba predvideva, da se sporazum o preživljanju polnoletnega otroka sklene v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Polnoletni otroci namreč ne uživajo več posebnega varstva države, zato je zanje lahko določena tudi pristojnost notarjev. Pristojnost v predlogu te določbe je usklajena z ureditvijo sklepanja sporazumov o preživnini, ki jo mora polnoletni otrok plačevati svojim staršem (200. člena predloga zakonika) in z ureditvijo pristojnosti za sklepanje preživninskih sporazumov med zakonci. Tako bo sedaj vse sporazume o preživljanju med polnoletnimi osebami mogoče skleniti v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

195. člen

(sporazum o preživnini, ki jo mora polnoletni otrok plačevati staršem)

Sporazumi o preživnini, ki jo je polnoletni otrok zavezan plačevati staršem, so veljavni le, če so sklenjeni v obliki izvršljivega notarskega zapisa (enako kot to velja za sporazume o preživljanju med zakonci).

196. člen

(način preživljanja otrok)

Starši preživljajo svoje otroke v okviru svojega gospodinjstva, razen če je to v nasprotju s koristjo otroka (npr. v primerih namestitve otroka k drugemu od staršev, kadar bodo starši živeli ločeno, ali k rejniku ali v zavod).

Starši preživljajo svoje otroke v okviru svojega gospodinjstva, razen če je to v nasprotju s koristjo otroka (npr. v primerih namestitve otroka k drugemu od staršev, kadar bodo starši živeli ločeno, ali namestitev k rejniku ali v zavod). Predlog zakonika glede načina preživljanja drugih upravičencev (ne otrok) določa možnost, da je preživnina določena z izvršilnim naslovom (v denarnem znesku), sicer pa predlog zakonika šteje za preživljanje tudi preživljanje v okviru lastnega gospodinjstva ali preživljanje na kakšen drug način. O načinu preživljanja se zavezanec in upravičenec dogovorita, upravičenec pa lahko iz zahteva določitev preživnine v denarju, za kar pa mora navesti pomembne razloge.

197. člen

(prednost pri odločanju o preživnini)

Preživljanje otroka ima prednost pred preživljanjem zakonca in polnoletnega otroka zaradi posebnega ustavnega varstva otrok. Preživljanje zakonca in polnoletnega otroka pa ima, kadar zavezanec nima dovolj sredstev za preživljanje vseh zakonitih preživninskih upravičencev, prednost pred preživljanjem zakončevih staršev.

198. člen

(določitev preživnine)

Preživnina se določi v denarnem mesečnem znesku za naprej. Gre torej za finančni prispevek za preživljanje otroka oziroma družinskega člana. Ker pogosto prihaja do razprtij med starši glede preživninskih obveznosti, navajamo sodbo Višjega sodišča v Ljubljani št. IV Cp 4690/2008, z 11. 2. 2009 iz katere izhaja, da se preživnina daje v vnaprej določenem mesečnem znesku: "Roditelj, ki je dolžan preživljati svojega mladoletnega otroka, ne more izbirati, ali bo plačeval določen denarni znesek kot preživnino, ali mu bo zagotovil preživljanje na drug način, ampak mora preživnino dajati v denarju." Ista sodba navaja tudi: "Napačno je stališče, da se lahko mesečna preživnina kombinira oziroma zniža na račun nedenarnih prispevkov preživninskega zavezanca. Slednji so pravno ovrednoteni le kot darila."

Zaradi vezanosti preživnine na namen, kot tudi zaradi varstva zavezanca, zahtevka ni mogoče uveljavljati za nazaj, pred dnevom vložitve tožbe.

199. člen

(sprememba višine preživnine in odprava preživnine)

Spremenjene okoliščine pri preživljanju se uveljavljajo z novo tožbo. V novem postopku sodišče ugotavlja upravičenost do spremembe z izvršilnim naslovom določene preživnine.

O zvišanju ali znižanju z izvršilnim naslovom določene otrokove preživnine se starša lahko sporazumeta. Takrat lahko predlagata sklenitev sodne poravnave. Sodišče lahko predlog zavrne, če ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok ter po uradni dolžnosti določi višino preživnine.

O zvišanju ali znižanju preživnine, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku in o zvišanju ali znižanju preživnine, ki jo je polnoletni otrok dolžan plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

200. člen

(usklajevanje preživnin)

Zaradi inflacije je tudi pri preživninski obveznosti med starši in otroki ter pri preživninski obveznosti zakonca oziroma zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja, ohranjen institut usklajevanja preživnin. Predlagatelj ocenjuje, da je izbira indeksa rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji najustreznejša, saj so prav kritju stroškov življenjskih potrebščin preživnine prvenstveno tudi namenjene.

Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno (v mesecu januarju) z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Usklajevanje preživnin ostaja tudi v prihodnje v pristojnosti centrov za socialno delo, ki to izvajajo v okviru izvrševanja javnih pooblastil. Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis sta sodišče oziroma notar zaradi usklajevanja preživnin dolžna poslati centru za socialno delo, razen če je bil dogovorjen drugačen način usklajevanja, ki je za upravičenca ugodnejši od usklajevanja rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji.

Do sedaj veljavna ureditev ni določala, da je zavezanec upravičen še pred pridobitvijo obvestila o valorizaciji preživnine izvedeti, ali ima polnoletni otrok – upravičenec do preživnine status dijaka ali študenta. S predlagano ureditvijo se tako da zavezancu možnost, da ta podatek pridobi neposredno od centra za socialno delo, ki je dolžan vsakoletno uskladiti preživnino. Upravičenec je v ta namen namreč zavezan center za socialno delo obvestiti o svojem statusu oziroma ga obvestiti kje se redno šola. Če upravičenec nima statusa dijaka ali študenta, zavezanec ni dolžan plačevati preživnine, v primeru naknadne pridobitve tega statusa, pa ta preživninska obveznost obstaja v skladu z drugim ali tretjim odstavkom tega člena. S predlagano ureditvijo se želi pravno zaščititi tudi zavezance, katerih obveznost je po polnoletnosti otroka vezana na njegov status dijaka ali študenta, vendar ni obstajala pravna podlaga, da bi za morebitno spremembo statusa izvedel, ko je sprememba nastala, temveč šele v času uskladitve preživnine.

201. člen

(povračilo stroškov preživljanja)

Oseba, ki je koga preživljala, čeprav ga ni bila dolžna, sme zahtevati povračilo svojih izdatkov od zavezanca za preživljanje, če so bili ti izdatki potrebni. V primeru, da obstaja več zavezancev le-ti solidarno odgovarjajo za povračilo stroškov preživljanja tistemu, ki je imel stroške s preživljanjem osebe, ki mu je ne bi bilo treba preživljati. Določba o solidarni odgovornosti bo olajšala povračilo stroškov od več preživninskih zavezancev.

Četrty del: PREDHODNO SVETOVANJE IN MEDIACIJA

1. Predhodno svetovanje

202. člen

(svetovanje pred začetkom postopka v zakonskem sporu)

Država si je na podlagi 53. člena ustave dolžna prizadevati, da varuje družine in otroke tudi tako, da si prizadeva preprečiti razpad družin. Zaradi posebnega varstva otrok in družine se s

predlagano določbo predpisuje obvezno predhodno svetovanje pred vložitvijo tožbe oziroma sporazumnega predloga za razvezo zakonske zveze, razen v primerih, če zakonca nimata skupnih otrok, nad katerimi imata starševsko skrb, če je eden od zakoncev zaradi motnje v duševnem razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka nesposoben za razsojanje, če ima eden od zakoncev neznano bivališče ali je pogrešan ali če živi en ali oba zakonca v tujini.

Namen predhodnega svetovanja je pomoč zakoncema pri ugotavljanju, ali morda v njunem medsebojnem razmerju vrednote niso tako nepopravljivo in dokončno izginile, da bi ne bilo nobenega upanja za ohranitev zakonske zveze. Predhodno svetovanje je v predlagani pravni ureditvi kvalitativno nadgrajeno, različno glede na to, ali zakonca v svetovalnem razgovoru ugotovita, da je mogoče njuno zakonsko zvezo še ohraniti ali ne. Poudariti je treba, da osnovni namen predhodnega svetovanja ni sprava med zakoncema in tudi ni pravilno mnenje, da je predhodno svetovanje uspešno samo v primeru, če zakonca ostaneta skupaj oziroma ohranita zakonsko zvezo. Osnovni namen predhodnega svetovanja je zakoncema pomagati, da dosežeta zrelo in odgovorno odločitev, kaj je za njiju (in za njune otroke) bolje – da ostaneta skupaj ali pa se razideta, zaradi česar se ga morata zakonca udeležiti osebno brez pooblaščenec. Razveza zakonske zveze mora biti odgovorna, z uvidom in z ureditvijo medsebojnih odnosov. Le tako bosta partnerja kasneje sposobna komunicirati kot starša skupnih otrok v njihovo korist.

203. člen

(strokovno svetovanje paru)

V primeru, ko zakonca v svetovalnem razgovoru ugotovita, da obstaja možnost za ohranitev zakonske zveze, jima država zagotavlja možnost udeležbe na strokovnem svetovanju, s katerim ustrezno usposobljen strokovnjak zakoncema pomaga preiti težave, s katerimi se soočata, in izboljšati medsebojne odnose. Strokovno svetovanje se po predlagani pravni ureditvi izvaja na centru za socialno delo in je brezplačno. Udeležba na tem strokovnem svetovanju je prostovoljna. Izvaja se lahko individualno ali v skupini – t. i. skupinska terapija. Možnost udeležbe na strokovnem svetovanju imajo tudi zunajzakonski partnerji, saj je zunajzakonska skupnost glede pravnih posledic za partnerja izenačena z zakonsko zvezo.

204. člen

(seznanitev z namenom in postopkom mediacije ob razvezi)

V primeru, ko strokovnjak centra za socialno delo skupaj z zakoncema ugotovi, da je zakonska zveza za vsaj enega od njiju nevzdržna, zakoncema obrazloži vsebino in sam postopek mediacije. Zakonca bosta lahko izbrala mediacijo pri centru za socialno delo, pri sodišču ali pri zasebnikih. Vsi izvajalci mediacije pa bodo morali zagotavljati posredovanje tako glede premoženjskih vprašanj kot glede urejanja medsebojnih osebnih razmerij, in sicer zato, da se lahko zakonca celovito dogovorita o vseh spornih vprašanjih, ki nastanejo z razpadom družine.

Kadar bosta imela zakonca tudi otroke, bo seveda strokovnjak centra za socialno delo obenem s predhodnim svetovanjem ob razvezi zakonske zveze opravil tudi predhodno svetovanje pred začetkom postopka za varstvo koristi otrok.

Predhodno svetovanje je za tožnika oziroma za predlagatelja obvezno, udeležba v mediaciji pa prostovoljna.

205. člen

(svetovanje pred začetkom postopka za varstvo koristi otroka)

Po predlagani določbi velja obveznost udeležbe na predhodnem svetovanju na centru za socialno delo tudi pred vložitvijo predloga za sodno odločitev o spornih razmerjih, ki zadevajo starše in otroke. Vendar predhodno svetovanje ni obvezno v vseh postopkih za varstvo koristi otroka, ampak le v postopku za odločanje o varstvu in vzgoji otroka, o preživljanju otroka, o stikih in v postopku za odločanje o vprašanih izvajanju starševske skrbi, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj. Če gre za spor o stikih z drugo osebo, se morata predhodnega svetovanja udeležiti poleg staršev tudi ta druga oseba in otrok. Uveljavljanje otrokove pravice do stikov z drugo osebo bo pogosto v navzkrižju z voljo obeh staršev ali vsaj enega od njiju, v svetovalnem razgovoru pa bo strokovni delavec centra za socialno delo skušal njihovo nasprotovanje stikom v otrokovem interesu odpraviti in tako doseči sporazum med udeleženci. Druga oseba lahko v razgovoru izrazi svoj interes, da ima stike z otrokom. Prisotnost otroka, ki je sposoben razumeti pomen sporazuma o stikih, se ne zahteva samo zato, ker je otrok imetnik pravice do stikov z drugimi osebami. Otrok ima tako možnost javno izraziti svojo naklonjenost osebi, s katero naj bi imel stike, kar morda lahko spremeni odklonilno stališče staršev do stikov – v korist otroka. Ta rešitev ustreza tudi zahtevi EKUOP, da je treba izraženo otrokovo mnenje ustrezno upoštevati, »kadar se po notranjem pravu šteje, da ima otrok zadostno stopnjo razumevanja«. Povedano je v skladu z namenom predhodnega svetovanja, določenim v petem odstavku tega člena.

Predlagana določba tretjega odstavka odpravlja negotovost, ki obstaja v socialnem varstvu zaradi (navidezne) praznine v veljavnih predpisih, zaradi česar nekateri centri za socialno delo nočejo opravljati svetovalnega razgovora pred vložitvijo tožbe ali predloga za izdajo nove sodne odločbe zaradi spremenjenih razmer. Z novo odločbo o spornih razmerjih, ki zadevajo starše in otroke, se seveda ne odloča ponovno o isti stvari, ampak se odloča na novo. Zato je treba skušati doseči soglasje med strankami tudi s pomočjo centra za socialno delo in o tem predložiti sodišču potrdilo centra za socialno delo.

Rezultat mediacije, ki se bo opravila pred začetkom sodnega postopka, bo takrat, ko bo šlo tudi za razvezo zakonske zveze, v najboljšem primeru sporazumni predlog za razvezo zakonske zveze, s katerim bosta zakonca uredila medsebojna razmerja in razmerja do otrok. Lahko pa se bosta sporazumela le o določenih vprašanih, npr. le o delitvi skupnega premoženja ali le o vzgoji in varstvu ter preživljanju skupnih otrok. Ker lahko zakonca sporazumno predlagata razvezo zakonske zveze le v primeru, ko se sporazumeta o vseh spornih vprašanih, bo v

primeru, ko se bosta sporazumela le o nekaterih vprašanjih, eden od njiju vložil tožbo za razvezo zakonske zveze ali tožbo za odločitev o varstvu in vzgoji otrok, tožbi pa bo priložil skupen predlog za sklenitev sodne poravnave glede tistih vprašanj, o katerih se jima je uspelo sporazumeti.

Razlogi, iz katerih se predhodno svetovanje ne opravi, so reducirani (v primerjavi z določbo prvega odstavka 416. člena ZPP). Gre samo za okoliščine, v katerih predhodno svetovanje ne bi imelo smisla, ali pa ga sploh ni mogoče opraviti. To rešitev predlagatelj predlaga zato, ker svetovanje ni več obvezno samo ob razvezi zakonske zveze, ampak tudi v sporih iz razmerja med starši in otroki, v katerih je treba varovati koristi otrok. Temu je namenjeno tudi svetovanje.

206. člen

(postopek predhodnega svetovanja)

Predlagana določba ureja postopek predhodnega svetovanja. Ker mora biti postopek v statusnih zadevah hiter in se te zadeve obravnavajo prednostno, je posebej določeno, da mora center za socialno delo najkasneje v 14. dneh starša oziroma zakonca povabiti na predhodno svetovanje. Center za socialno delo o predhodnem svetovanju naredi zapisnik, ki ga stranki priložita tožbi ali predlogu za sporazumno razvezo zakonske zveze oziroma predlogu za začetek postopka za varstvo koristi otroka. Določbi 202. in 205. člena Predloga določata obvezno predhodno svetovanje pred vložitvijo predloga za sporazumno razvezo zakonske zveze, tožbe za razvezo zakonske zveze ali predloga za začetek postopka za varstvo koristi otroka. Ker se predlagatelj zaveda možnosti nesodelovanja strank v predhodnem posvetovanju, dopušča možnost vložitve predloga ali tožbe tudi, če predhodno svetovanje ni opravljeno, saj se ga ena od strank brez opravičljivega razloga ni udeležila. Predlagatelj želi z določbama 3. in 4. odstavka 206. člena omogočiti stranki, ki sodeluje v predhodnem svetovanju, da lahko vloži tožbo ali predlog tudi, če le-to ni opravljeno, ker druga stranka v njem iz neopravičljivih razlogov ne želi sodelovati.

2. Mediacija

207. člen

(izvajanje mediacije)

Mediacija, ki jo predlog zakonika definira že med uvodnimi določbami v 13. členu (to je mediacija v družinskih zadevah), se bo lahko v skladu s predlagano določbo prvega odstavka 208. člena izvedla pred začetkom sodnega postopka, med njim ali po zaključku postopka. Mediacija bo morala obsegati tako pomoč pri urejanju osebnih razmerjih – zlasti pri vprašanjih v zvezi z vzgojo, varstvom in otrokovimi stiki – kot tudi pri ureditvi medsebojnih premoženjskih

razmerij – preživljanju in delitvi skupnega premoženja. Vprašanja, ki se nanašajo na osebna medsebojna razmerja, so namreč tako tesno povezana s premoženjsko pravnimi vprašanji, da jih je treba reševati celovito. Zato bodo morali strokovnjaki, ki bodo izvajali mediacijo, obvezno zagotoviti mediacijo v zvezi z vsemi navedenimi vprašanji. Seveda pa ni nujno, da bodo stranke dosegle sporazum glede vseh spornih vprašanj – lahko se bodo sporazumele na primer le glede premoženjsko pravnih vprašanj, glede varstva in vzgoje otroka in njegovih stikov pa bo naknadno odločilo sodišče.

S predlaganim drugim odstavkom je posebej poudarjen pomen izvajanja mediacije pred začetkom sodnega postopka z namenom oblikovati sporazumni predlog za razvezo zakonske zveze ali predlog za sklenitev sodne poravnave glede ureditve spornih vprašanj iz družinskih razmerij.

Glede izvajanja mediacije med sodnim postopkom predlog zakonika napotuje na določbe Zakona o alternativnem reševanju sodnih sporov (Uradni list RS, št. 97/09; v nadaljevanju: ZARSS). Ta zakon ureja reševanje sodnih sporov v okviru postopkov alternativnega reševanja sporov, ki jih na podlagi ZARSS strankam zagotavljajo sodišča. V skladu z ZARSS bodo morala okrožna sodišča, ki so po predlogu tega zakonika pristojna za odločanja v družinskih zadevah, strankam omogočiti uporabo alternativnega reševanja sporov s tem, da sprejmejo in uveljavijo program alternativnega reševanja sporov, v okviru katerega strankam obvezno omogočijo uporabo mediacije. Glede na navedeno ne bi bilo racionalno, da bi predlog zakonika glede izvajanja mediacije med sodnim postopkom določil kaj drugega, kot je že predvideno v ZARSS. ZARSS sicer predvideva posebnost mediacije v sporih iz razmerij med starši in otroki glede kritja nagrade mediatorja in njegovih potnih stroškov, ne določa pa možnosti, da sodišče zavrne sporazumni predlog udeležencev postopka za mediacijo in ne prekine sodnega postopka, če v postopkih, ki se nanašajo tudi na otroka, meni, da prekinitev ne bila v korist otroka. Zato je takšna določba vključena v predlog zakonika.

208. člen

(izvajalci mediacije)

V skladu s predlaganim prvim odstavkom bodo mediacijo med sodnim postopkom izvajali mediatorji v okviru programov, ki jih sprejmejo in uveljavijo sodišča v skladu z ZARSS. V skladu z ZARSS seznam vodi in nanj uvršča mediatorje v primeru sodišču pridruženega programa sodišče, ki ta program izvaja, v primeru programa, ki je s sodiščem povezan, pa seznam vodi in nanj uvršča mediatorje izvajalec alternativnega reševanja sporov, ki ta program za sodišče izvaja, in ima dovoljenje Sveta za alternativno reševanje sporov za uvrščanje mediatorjev na seznam.

V skladu s predlaganim drugim odstavkom bodo mediacijo pred začetkom in po koncu sodnega postopka izvajali mediatorji, ki bodo uvrščeni na seznam mediatorjev, ki ga bo vodilo ministrstvo za družino.

209. člen

(seznam)

V predlaganem prvem odstavku so določeni pogoji, ki jih mora izpolnjevati oseba za uvrstitev na seznam mediatorjev, ki bodo izvajali mediacijo pred začetkom in po koncu sodnega postopka. Predlagani pogoji za uvrstitev na ta seznam so enaki pogojem, ki jih za uvrstitev na seznam določa tudi ZARSS. Glede pogoja izobrazbe je za uvrstitev na seznam mediatorjev določena najmanj izobrazba, pridobljena po visokošolskem študijskem programu I. stopnje, kar upošteva določbe Zakona o visokem šolstvu pomeni, da bodo lahko na seznam mediatorjev uvrščeni tudi višji socialni delavci, ki bodo izpolnjevali tudi ostale predpisane pogoje.

V predlaganem drugem odstavku so določeni razlogi za izbris iz seznama mediatorjev. Tudi pogoji za izbris iz seznama so določeni enako, kot jih določa ZARSS.

210. člen

(vsebina, javnost in namen seznama)

Seznam mediatorjev bo v skladu s predlagano določbo vseboval osebno ime mediatorja, datum in kraj njegovega rojstva, naslov stalnega ali začasnega bivališča, kontaktne podatke, naziv in naslov centra za socialno delo ali izvajalca alternativnega reševanja sporov ali drug naslov, na katerem mediatorji izvajajo mediacijo, strokovni oziroma znanstveni naslov, poklic, podatke o zaposlitvi in datum uvrstitve na seznam. Zaradi učinkovitega izvajanja postopkov mediacije je predvideno, da bo navedeni seznam javen v delu, ki obsega naslednje podatke: osebno ime mediatorja, njegov strokovni oziroma znanstveni naslov, naziv in naslov centra za socialno delo ali izvajalca alternativnega reševanja sporov, ali drug naslov, na katerem mediator izvaja mediacijo in datum uvrstitve na seznam. Ministrstvo, pristojno za družino, bo podatke iz drugega odstavka in podatek o izbrisu mediatorja s seznama posredovalo ministrstvu, pristojnemu za pravosodje, ki bo posredovane podatke objavilo na spletni strani ministrstva v okviru centralne evidence mediatorjev, ki jo vodi v skladu z zakonom, ki ureja alternativno reševanje sodnih sporov, pri čemer se namesto podatka o nazivu in naslovu sodišča ali izvajalca alternativnega reševanja sporov, pri katerem je mediator uvrščen na seznam, vpiše podatek, da je mediator uvrščen na seznam pri ministrstvu, pristojnemu za družino, za izvajanje mediacije pred začetkom in po koncu sodnega postopka. V določbo je vključen tudi čas hrambe in namen zbiranja ter uporabe podatkov iz seznama.

211. člen

(vodenje statističnih podatkov in nadzor nad delom mediatorjev)

Ministrstvo za družino bo v skladu s predlagano določbo vodilo statistične podatke o mediacijah, izvajalo nadzor nad delom mediatorjev in odločalo o pritožbah zoper delo mediatorjev.

212. člen

(posebnosti mediacije v sporih iz razmerij do otrok)

Spore glede vzgoje, varstva in preživljanja otrok je treba reševati hitro, zato mora biti postopek mediacije tekom sodnega spora časovno omejen. Ker časovno omejitev (prekinitev za čas, ki ne sme biti daljši od treh mesecev) določa že Zakona o alternativnem reševanju sodnih sporov, tega vprašanja ni treba posebej urediti v predlogu Družinskega zakonika. Treba pa je urediti nekatere druge vidike posebnosti mediacije. Ena od posebnosti mediacije je, da ta ni primerna kot način mirnega reševanja sporov v primerih, ko obstaja sum nasilja v družini. Za uspešno mediacijo je namreč potrebno, da je med udeležencema vzpostavljen enakovreden odnos moči, ki je pri izvajanju nasilja v družini porušen, saj žrtve verjamejo, da so same krive oziroma odgovorne za povzročiteljevo nasilje. Če povzročitelj nasilja v predhodnem postopku ni sprejel odgovornosti za svoje nasilno vedenje, na enakopravno sodelovanje prav gotovo ni pripravljen. Mediacija v navedenih primerih ni primerna tudi zaradi možnosti zlorabe mediacije za nadaljnje manipuliranje povzročitelja z žrtvijo.

Mediator mora vselej upoštevati načelo največje koristi otroka, že pri odločitvi, ali je posamičen primer sploh primeren za mediacijo, zlasti pa tudi pri odločitvi ali bo v mediacijo vključil tudi otroka, ki pa mora biti sposoben razumeti pomen in posledice mediacije. Zaradi varstva koristi otroka v mediaciji tudi ni v celoti uveljavljeno načelo zaupnosti. Če mediator ob mediaciji izve, da je otrok ogrožen, mora o tem nemudoma center za socialno delo.

Po priporočilu Sveta Evrope o mediacijo mora biti mediator nepristranski in neopredeljen do izida postopka. To pomeni, da mediator v postopku ne sme imeti pristojnosti, zaradi katerih bi lahko strankam vsiljeval določeno rešitev spora. To pa pomeni, da mediacije ne sme izvajati strokovni delavec, ki bo za potrebe sodnega postopka izdeloval poročilo o pomembnih okoliščinah na strani staršev za odločitev o vzgoji in varstvu otroka oziroma mnenje za sodišče v sporih v razmerjih med starši in otroki. Glede na navedeno je potrebno določiti, da strokovni delavec centra za socialno delo, ki je sodeloval pri mediaciji, ne sme sodelovati pri izdelavi mnenja za sodišče v postopku za varstvo koristi otroka.

213. člen

(nagrada in stroški)

Glede nagrade mediatorja in njegovih potnih stroškov je predlagano, da jih v mediaciji, v okviru katere se rešujejo tudi spori iz razmerij do otrok, krije država. Enako tudi ZARSS določa, da

sodišče – torej država – krije nagrado mediatorja in njegove potne stroške v mediaciji, ki se v skladu z ZARSS izvede v sporih iz razmerij med starši in otroki.

Peti del: POSVOJITEV

1. Pogoji za posvojitvev in razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo

214. člen

(posvojitvev otroka)

Predlog zakonika določa, da se lahko posvoji samo otrok, to je oseba, ki še ni dopolnila 18 let in še ni prej pridobila popolne poslovne sposobnosti. To pomeni, da se osebe, ki ni več otrok, ki je torej že dosegla starost 18 let oziroma je polnoletna, ne sme posvojiti. Namen posvojitve je v prvi vrsti varstvo in preskrba mladoletnikov, zlasti tistih, ki nimajo staršev.

215. člen

(posvojitelj)

Predlog zakonika daje prednost posvojitvi otroka s strani zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev. Otroka morata sprejeti oba, kar naj izkažeta s tem, da ga skupaj posvojita. Torej, če gre za zakonca ali zunajzakonska partnerja, morata biti posvojitelja oba. V kolikor se izkaže, da je to za otroka koristno in da posvojitve ni bilo mogoče opraviti s strani para, otroka lahko posvoji ena oseba. V primeru, če je eden od staršev otrokov roditelj, je posvojitelj samo drugi zakonec ali zunajzakonski partner (enostranska posvojitvev). Ratio te ureditve je, naj pride otrok s posvojitvijo v družinsko okolje, v katerem mu bosta zelo verjetno tako posvojiteljica kot posvojitelj zagotavljala »odraščanje v vzdušju sreče, ljubezni in razumevanja«, ki je po preambuli KOP otroku potrebno za poln in skladen razvoj osebnosti. Skupna posvojitvev zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev je v predlogu zakonika formulirana kot pravilo. Take posvojitve naj bi prevladovale zaradi varovanja koristi otroka. Primeri, ko se da otroka v posvojitvev samo eni osebi, so redki.

216. člen

(nedopustnost posvojitvev sorodnika ali varovanca)

S predlagano določbo se skuša zagotoviti celovito varstvo koristi otroka, za katerega ne skrbijo starši, tudi s posvojitvijo otroka s strani sorodnikov. Prepoved posvojitve velja za brate in sestre, saj takšna posvojitvev ne bi bila koristna za oblikovanje otrokove identitete, poleg tega je v takšnih primerih mogoče za otroka poskrbeti z drugo obliko varstva. Ravno tako velja prepoved posvojitvev tudi za vnuke in pravnike ter morebitne oddaljenejše potomce.

217. člen

(starost posvojitelja)

EKUOP določa, da morajo pravosodni organi pri sprejemanju odločitev otroku ne samo omogočiti, da izrazi svoje mnenje, temveč morajo izraženo mnenje tudi ustrezno upoštevati, »kadar se po notranjem pravu šteje, da ima otrok zadostno stopnjo razumevanja« (6. člen). Naše veljavno notranje pravo (ZPP) šteje, da ima tako razumevanje otrok, ki je razsoden, to je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve. Razlago dokaj nejasne konvencijske zahteve o ustreznem upoštevanju otrokovega mnenja vsebuje tudi novelirani ZZZDR-C, v katerem je izrecno določeno, da je sodišče, ki odloča o varstvu in vzgoji otroka, dolžno upoštevati otrokovo mnenje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (drugi odstavek 64. člena, drugi odstavek 78. člena, tretji odstavek 105. člena ZZZDR). Gornja določba je mutatis mutandis v skladu s to razlago, določba ZZZDR, po kateri se je zahtevalo otrokovo soglasje, če je dopolnil 10 let, pa je z njo v nasprotju. Besedilo drugega odstavka tega člena je usklajeno tudi z določbo 5. člena predloga zakonika (»otrok« namesto »mladoletna oseba«).

218. člen

(ovire za posvojitvev)

V tem členu predloga zakonika so določeni zakonski zadržki za posvojitelja. Zaradi varovanja koristi otroka posvojitelj ne more biti oseba, kateri je bila odvzeta starševska skrb ter ne sme živeti skupaj z osebo, kateri je bila odvzeta starševska skrb. Zaradi zagotovitve zadostnih varovalk, da je posvojitelj lahko le oseba, ki ima poleg ustreznih motivov in drugih okoliščin, ki pozitivno vplivajo na to, da bo posvojitvev kar najbolj v otrokovo korist, tudi ustrezne osebne kompetence, se zakonski zadržki dopolnjujejo glede na sedaj veljavno ureditvijo z določbo o nekaznovanosti. Tako se dodajata dva zadržka, da posvojitelj ne more biti oseba, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti ali zaradi kaznivega dejanja zoper življenje in telo ali kaznivega dejanja zoper spolno nedotakljivost, za katerega se storilec preganja na predlog ter tudi ne oseba, ki živi s to osebo. Sodišče bo pri presoji pogojev tako moral v ta namen po uradni dolžnosti pridobiti potrdilo iz kazenske evidence ministrstva, pristojnega za pravosodje. Posvojitelj mora biti oseba, ki daje jamstvo, da bo izvajala starševsko skrb v korist otroka in je ne bo izrabila v njegovo škodo. Oseba, ki želi posvojiti otroka, mora biti poslovno sposobna oziroma ne sme imeti take motnje v duševnem razvoju oziroma take bolezni, zaradi katere se domneva, da ne bi mogla ustrezno skrbeti za otroka.

219. člen

(posvojitvev s strani tujega državljana)

Posvojitelj je lahko slovenski državljan, tujec le tedaj, če se ni moglo najti posvojitelja med slovenskimi državljani. Ta pogoj po predlagani določbi prvega odstavka ne velja samo pri enostranski posvojitvi tedaj, kadar posvoji otroka zakonec ali zunajzakonski partner otrokovega roditelja in v primeru, ko posvoji otroka njegov sorodnik. Tujec lahko posvoji našega otroka samo s soglasjem ministra, pristojnega za družino. Soglasje ni potrebno pri enostranski posvojitvi, torej tedaj, kadar posvoji otroka zakonec ali zunajzakonski partner otrokovega roditelja in je ta tuj državljan ali če otroka posvoji njegov sorodnik in je ta tuj državljan.

220. člen

(pogoji za posvojitvev otroka)

Privolitev enega roditelja za posvojitvev mora zadostovati tudi v primeru, če je prebivališče drugega roditelja že leto dni neznan. Če je namreč mogoče posvojiti otroka, čigar oba roditelja sta najmanj leto dni neznanega bivališča, ni razloga, da ne bi bilo mogoče posvojiti otroka, čigar en roditelj je neznanega prebivališča, drugi pa privoli v posvojitvev. V obeh primerih lahko predpostavljamo pomanjkanje interesa za otroka s strani staršev (oziroma enega od njiju), upoštevamo pa tudi objektivno okoliščino, da je nemogoče dobiti od staršev (oziroma od enega od njiju) privolitev, v interesu otroka pa je, da pride do posvojitvev.

Če predlog zakonika že določa, da ni potrebna privolitev roditelja, ki mu je odvzeta starševska skrb, je dosledno, da se lahko da otrok v posvojitvev tudi v primeru, če se obema staršema odvzame starševska skrb in to takoj, ko postane odločba o odvzemu starševske skrbi pravnomočna. S stališča določb o starševski skrbi, posebno pa o odvzemu starševske skrbi, ki praviloma naj ne bi bil ireverzibilen ukrep (drugi odstavek 176. člena predloga zakonika), se seveda postavlja vprašanje, ali je sploh v redu, da starši, ki jim je odvzeta starševska skrb, s posvojitvijo za vedno izgubijo svojega otroka. Ker pa pride do odvzema starševske skrbi iz razlogov, ki najtežje prizadevajo koristi otroka, ta rešitev vendar ni nesprejemljiva.

Posvojitve ni mogoče opraviti, preden ne preteče šest mesecev od izpolnitve katerega od pogojev, določenih v predlogu zakonika (razen, če je pogoj smrt obeh otrokovih staršev). V kolikor bi bilo ugotovljeno, da ta rok ne služi varovanju koristi otroka, predlog zakonika določa, da lahko sodišče izpelje posvojitvev že pred pretekom tega roka, če je to v korist otroka. Ta ureditev je s stališča varovanja interesa otroka dobra zlasti zavoljo tega, ker onemogoča, da bi biološki starši uspeli z zahtevo, naj se jim vrne otroka, ki je že v varstvu in vzgoji pri bodočem posvojitelju in ga tako iztrgali iz družine, v katero se je morda že docela vrasel. Ugodnejša pa je tudi za bodočega posvojitelja, pri katerem je otrok, ker odpravlja njegovo negotovost, ali bo otroka obdržal ali ne.

Šestmesečni rok varuje z ustavo zagotovljeno starševsko pravico bioloških staršev. Določene kavtele za to varstvo pa morajo obstajati tudi sicer. Tako mora veljati, da pred rojstvom dano soglasje staršev za posvojitvev, največkrat bo dala soglasje samska mati, ne veže. V določbi je sprejeta rešitev, da starši ne morejo privoliti v posvojitvev, preden otrok ne doseže določene starosti. Po nemškem pravu je ta minimalna starost otroka osem tednov, po angleškem in tudi

hrvaškem pravu pa šest tednov. Tu se upošteva realna možnost, da bo nosečnost, zlasti pa rojstvo otroka, zaradi psihosomatskega in emocionalnega učinkovanja na mater, bistveno omajalo njen prvotni sklep, da otroka ne bo obdržala. Predlog zakonika določa minimalno starost otroka osem tednov, če pa je privolitev dana pred to starostjo, jo morajo starši kasneje potrditi, sicer privolitev nima pravnega učinka.

Z izpolnitvijo pogojev za posvojitve center za socialno delo vpiše otroka v centralno zbirko podatkov o otrocih, ki potrebujejo posvojitve. V to centralno zbirko se bodo vpisovali vsi otroci, tudi v primeru enostranske posvojitve, čeprav se za te otroke ne išče kandidatov za posvojitve, saj je kandidat že znan. Namen vpisa je namreč tudi vodenje statističnih podatkov o vseh notranjih posvojitvah.

221. člen

(razmerja med otrokom in posvojiteljem)

Predlog zakonika ureja samo popolno posvojitve, s katero se otrok popolnoma izloči iz družine bioloških staršev in povsem preide v družino posvojitelja. V slednji dobi položaj naravnega otroka posvojitelja (oziroma obeh posvojiteljev) z vsemi pravicami in obveznostmi v razmerju do posvojitelja in do njegovih sorodnikov. Vse medsebojne pravice med otrokom, njegovimi biološkimi starši in drugimi sorodniki pa prenehajo.

222. člen

(pravne posledice posvojitve)

Načelo, da razmerja med otrokom, starši in drugimi biološkimi sorodniki popolnoma in dokončno prenehajo, ne velja pri enostranski posvojitvi. Če zakonec posvoji otroka svojega zakonca, ne prenehajo pravice in obveznosti med otrokom (in njegovimi potomci) in tistim od staršev, ki je zakonec posvojitelja (in njegovimi sorodniki), kljub splošni določbi, da s posvojitvijo prenehajo razmerja med otrokom in njegovimi (biološkimi) starši. To rešitev narekuje otrokov interes, da ima oba starša (čeprav je eden od njiju posvojitelj), ki imata do njega pravice in obveznosti. Praznina v predlogu zakonika je v predlaganem drugem odstavku zapolnjena z rešitvijo, s katero se uveljavi načelo zagotavljanja otrokove koristi (glej 3. in 21. člen KOP, prvi odstavek 150. člena ZZZDR).

223. člen

(razveza posvojitve)

Popolnih posvojitvev, za razliko od nepopolnih posvojitvev, ki so se lahko sklepale v času pred sprejemom ZZZDR leta 1977, ni mogoče razvezati. Pri razumevanju popolne posvojitve je odločilno gledanje nanjo kot na razmerje, ki je v največji možni meri izenačeno z biološkim razmerjem med starši in otroki in ker slednjega ni mogoče razvezati, to velja tudi za posvojitvev.

224. člen

(vpis in dostop do osebnih podatkov bioloških staršev)

Vpis posvojiteljev v matični register kot otrokovih staršev zagotavlja otroku očeta in mater tudi v pravnem smislu.

Pri posvojitvi se otrok popolnoma izloči iz družine bioloških staršev in povsem preide v družino posvojitelja ter vse medsebojne pravice in obveznosti med otrokom, njegovimi biološkimi starši in drugimi sorodniki prenehajo. Iz tega razloga posameznik, bodisi otrok ali njegovi biološki starši nimajo več pravice do seznanitve z osebnimi podatki drug drugega. Do te bi lahko prišlo ob vpogledu v podatke, ki so vpisani v matični register in v zbirko listin k matičnemu registru posameznika, na katerega se vpis nanaša. Predlog zakonika pa dopušča izjemo, v kolikor se posameznik pisno strinja s seznanitvijo z njegovimi osebnimi podatki.

Predlog zakonika določa, da soglasje bioloških staršev ali posvojene osebe oziroma njenega zakonitega zastopnika pridobi center za socialno delo. Vendar pa je pri izvajanju te določbe potrebno upoštevati tudi določbo 30. člena Konvencije o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah (Uradni list RS, št. 45/99 in 115/05), ki določa, da se dostop do podatkov omogoči ob ustreznem svetovanju. Pri pridobitvi soglasja bioloških staršev ali posvojene osebe oziroma njenega zakonitega zastopnika mora center za socialno delo upoštevati občutljivost problematike in postopati z veliko mero senzibilnosti in diskretnosti. Nadalje predlog zakonika določa tudi izjemo, in sicer lahko posvojena oseba oziroma zakoniti zastopnik, če izkaže potrebo (npr. dedne bolezni, načrtovanje zdravljenja, družine...), pridobi tudi zdravstvene podatke o bioloških starših, vendar v anonimizirani obliki, kar ne omogoča razkritja podatkov o bioloških starših.

Ker pri enostranski posvojitvi ne prenehajo medsebojne pravice in obveznosti otroka do enega od staršev in njegovih sorodnikov, ta omejitev ne velja za tovrstne posvojitve.

2. Postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitvev

225. člen

(prijava)

Predlog zakonika v tem delu določa postopek za posvojitve v dveh delih. Prvi del določa postopek, ki je enak za vse posameznike oziroma kandidate, ki želijo posvojiti otroka, z osnovnim namenom, da se vsem zagotovi enaka obravnava, ne glede na to, ali bodo otroka kdaj dobili v posvojitve ali ne. Drugi del postopka pa se prične tedaj, ko je center za socialno delo izmed vseh kandidatov za posvojitve že izbral najprimernejšega za določenega otroka oziroma je začel postopek posvojitve na predlog bodočega posvojitelja. Za namene izvajanja prvega dela postopka bo minister, pristojen za družino, izdal podzakonski predpis.

V tem členu predlog zakonika določa, da morata zakonski, zunajzakonski par ali posameznik potem, ko sprejme odločitev, da želi posvojiti otroka, vložiti pisno prijavo pri krajevno pristojnem centru za socialno delo.

226. člen

(ugotavljanje primernosti prijavitelja)

Prijavitelja center za socialno delo vpiše v centralno evidenco po tem, ko preveri izpolnjevanje formalnih pogojev, določenih v tem predlogu zakonika. Poleg tega center za socialno delo ugotavlja primernost prijavitelja tudi na podlagi drugih objektivnih okoliščin, kot so starost, zakonski stan, zaposlitev ter na podlagi osebnih motivov, želja in pričakovanj. S prijavitelji, ki izpolnjujejo formalne pogoje iz tega predloga zakonika in ki so po dotedanjih ugotovitvah centra za socialno delo primerni, sklene center za socialno delo dogovor o pripravi za posvojitve. Po končanem postopku ugotavljanja primernosti posvojitelja, ki ne sme trajati več kot eno leto, pripravi center za socialno delo strokovno mnenje, ki ga mora pred odločitvijo o posvojitvi preveriti.

227. člen

(status kandidata za posvojitelja)

V strokovnem mnenju center za socialno delo ugotovi, ali je prijavitelj primeren za posvojitve ali ne. Pozitivno strokovno mnenje je podlaga za pridobitev statusa kandidata za posvojitve in za vpis v centralno evidenco oseb, ki želijo posvojiti otroka. Center za socialno delo je dolžan v primeru ugotovitve, da prijavitelj ni primeren za posvojitve otroka, prijavitelja s tem seznaniti in tudi navesti razloge. Pri posvojitvah otrok v tujini je država posvojiteljev običajno zaprosena za mnenje o primernosti posvojiteljev. S predlagano rešitvijo v tem členu predloga se določa, da center za socialno delo ne sme izdati pozitivnega strokovnega mnenja o primernosti prosilca, v kolikor ta nima statusa kandidata za posvojitve, torej ga center za socialno delo ni obravnaval v postopku preverjanja in priprave na posvojitve oziroma še ni izdelal dokončnega mnenja.

228. člen

(izbira najprimernejšega kandidata za posvojitelja)

Center za socialno delo mora pri iskanju najprimernejšega kandidata za posvojitev določenega otroka upoštevati v prvi vrsti potrebe in koristi otroka, saj mora biti pri posvojitvah temeljno vodilo, da se otroku išče najprimernejše nadomestne starše in ne obratno. Seveda pa je pri izboru posvojiteljev potrebno upoštevati strokovno mnenje in želje, ki jih je kandidat izrazil in tudi čas vpisa v centralno evidenco. V kolikor center za socialno delo ugotovi, da je za določenega otroka najkoristnejše, da ga posvoji določeni kandidat, ni potrebno upoštevati časa vpisa v centralno evidenco.

3. Postopek odločanja o posvojitvi

229. člen

(namestitev z namenom posvojitve)

Za zaščito koristi otroka je predlog zakonika ohranil možnost namestitve otroka v bodočo posvojiteljsko družino z namenom posvojitve. Glavni namen takšne namestitve je, da se ugotovi, ali se bosta otrok kot tudi bodoči posvojitelj lahko vživela v novi položaj. Zaradi posebnega namena, ki naj jo takšna namestitev ima, tako iz vidika motivov bodočega posvojitelja, kot tudi zaradi potreb otroka, ni strokovno utemeljena uporaba določb o rejništvu. Vendar pa se glede obveznosti bodočega posvojitelja in nadzora nad namestitvijo, smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti.

230. člen

(posebnosti posvojitve otroka zakonca ali zunajzakonskega partnerja)

Določbe predloga zakonika, ki urejajo postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitev se ne uporabljajo za postopek enostranske posvojitve. Namen teh določb je celovito ugotavljanje primernosti prijavitelja oziroma kandidata za posvojitev ter nadalje izbira najprimernejšega kandidata, kar pa v postopku enostranske posvojitve ni potrebno. Ravno tako ni smiselna uporaba določbe o namestitvi z namenom posvojitve, saj gre večinoma za posvojitev, o kateri se odloča naknadno, ko je družinska skupnost otroka s partnerjem enega od staršev (t.j. posvojiteljem) že vzpostavljena. V postopku enostranske posvojitve gre za enostransko ureditev posvojitvenega razmerja na podlagi soglasja enega od staršev. Za postopek enostranske posvojitve pa se ugotavlja izpolnjenost formalnih pogojev za posvojitev ter presoja, ali je posvojitev za otroka koristna.

231. člen

(odločitev o posvojitvi)

Odločitev sodišča mora biti, tako v primeru izdaje odločbe o posvojitvi, kot v primeru zavrnitve predloga za posvojitev oziroma ustavitve postopka posvojitve, strokovno utemeljena. Sodišče mora namreč presoditi, ali bo posvojitev v korist določenega otroka ali temu ni tako. Odločbo o posvojitvi lahko izda sodišče šele tedaj, ko se prepriča, da so v konkretnem primeru izpolnjeni vsi pogoji, ki jih zahteva zakon, predvsem pa se mora prepričati, da je posvojitev otroku v konkretnem primeru v korist. V odločbi o posvojitvi se že uporabi ime otroka, ki mu ga je izbral posvojitelj.

Sodišče pravnomočno sodno odločbo o posvojitvi otroka pošlje pristojnemu centru za socialno delo zaradi vpisa podatkov v evidence in upravni enoti, ki posvojitev vpiše v matični register.

4. Izpodbijanje posvojitve

232. člen

(neveljavna posvojitev)

V primeru, da niso izpolnjene zahteve, ki jih predlog zakonika določa tako na strani posvojitelja, kot na strani otroka, je pravnomočno sodno odločbo o posvojitvi otroka mogoče izpodbijati.

Šesti del: REJNIŠTVO

1. Namen rejništva

233. člen

(namen rejništva)

Rejništvo je oblika družinsko pravnega varstva otrok, ki se izvaja z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to je pri osebah, ki niso otrokovi starši oziroma posvojitelji, lahko pa so rejniki otrokovi sorodniki. Namen rejništva je, da se otroku, ki iz različnih razlogov ne more živeti pri starših, zagotovi nadomestno družinsko varstvo, ki otroku omogoča zdravo rast,

vzgojo, izobraževanje, skladen osebni razvoj in usposobitev za samostojno življenje ter delo. Z rejništvom se otroku zagotavlja izkušnja funkcioniranja družine, ki je ni mogoče pridobiti v drugih oblikah institucionalnega varstva. Rejništvo je kot oblika varstva otroka določeno v predlogu zakonika, sistemsko gledano pa gre za eno od oblik institucionalnega varstva, varstva v drugi družini, določenega v Zakonu o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 61/10 – ZSVarPre, 62/10 – ZUPJS, 57/12, 39/16 in 52/16 – ZPPreb-1) in se izvaja kot javna služba. Neposredno izvajanje rejništva je predmet posebnega zakonskega urejanja v ZIRD.

234. člen

(pravice in obveznosti, ki ostanejo staršem ali skrbniku)

Določba ZZZDR, da z namestitvijo otroka v rejništvo ne prenehajo pravice in obveznosti staršev ali skrbnika, ki jih imajo po tem zakonu (156. člen ZZZDR), je bila že doslej razlagana tako, da staršem ostanejo tiste pravice in obveznosti, ki so združljive z bistvom in namenom rejništva. To je v predlagani določbi predloga zakonika tudi zapisano. Rejniku gre skrb za otrokov razvoj, varovanje, oskrbovanje in vzgojo otroka pri rejniku (glej 154. člen ZZZDR, 25. člen ZIRD). Staršem je pridržana pravica, da dajo svoje soglasje za najpomembnejše vzgojne ukrepe rejnika (prvi odstavek 27. člena ZIRD). Rejnik ne upravlja otrokovega premoženja in ne zastopa otroka v premoženjskih zadevah. Ta upravičenja ostanejo staršem oziroma skrbniku. Starši pa ne morejo skrbeti za nego in varstvo otroka, kar so osnovne obveznosti rejnika, določene v rejniški pogodbi. Obveznost staršev preživljati otroka seveda ne preneha z namestitvijo v rejništvo. Staršem ostanejo tudi druga posebna upravičenja, ki izvirajo iz starševske skrbi in seveda tudi upravičenja, ki izhajajo neposredno iz razmerja starši – otrok, predvsem tista, s katerimi vplivajo na otrokov družinski status, npr. upravičenje, da dajo privolitev za posvojitev otroka, razen če je starševska skrb omejena ali odvzeta.

235. člen

(razlogi za namestitev otroka)

S predlagano določbo se določajo razlogi, zaradi katerih je potrebno odločiti o namestitvi otroka v rejništvo. Predlog zakonika namreč celovito ureja sistem ukrepov za varstvo koristi otroka, na podlagi katerih lahko sodišče odloči o odvzemu otroka staršem in o namestitvi v rejniško družino. Vendar tovrstni ukrepi niso edini razlog, ko je potrebno otroku zagotoviti varstvo in vzgojo pri osebah, ki niso njegovi starši. S to določbo se tako dopušča možnost namestitve otroka v rejništvo, kadar bodo za to nastopili tudi drugi razlogi, ki ne terjajo odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka (npr. smrt, zdravstvene težave ali daljša odsotnost staršev).

2. Namestitev otroka

236. člen

(pristojnost za odločanje o namestitvi otroka)

Pristojnost za odločitev o namestitvi otroka v rejništvo je v celoti v pristojnosti sodišča, razen v primeru odločitve o nujnem odvzemu, kot ukrepu za varstvo koristi otroka, ki je v pristojnosti centra za socialno delo.. Sodišče tako odloči o namestitvi otroka v rejništvo z začasno odredbo, če je verjetno izkazano, da je otrok ogrožen, z odločitvijo o ukrepu odvzema otroka kot ukrepu trajnejšega značaja ali ob odločanju o vprašanju varstva in vzgoje otroka. V vseh teh primerih sodišče zaradi ugotovljene ogroženosti otroka poseže v starševsko skrb staršev. Ravno tako odloči o potrebni namestitvi otroka v rejništvo kadar so podani razlogi, ki jih zakonik v tem poglavju določa kot razloge za tovrstno namestitev (npr. če otrok nima svoje družine, zaradi smrti staršev ali hude bolezni staršev, zapustitve otroka, daljše odsotnosti staršev zaradi npr. prestajanja zaporne kazni). Razlog za določitev pristojnosti sodišča za odločanje tudi v teh zadevah je, da se na ta način otroku zagotovi celovita skrb države tudi iz vidika pristojnosti istega organa in s tem tudi uporabe istih procesnih predpisov za odločanje o njegovi namestitvi, neodvisno do razlogov, ki terjajo tovrstno namestitev (t.j. neodvisno od tega ali ima žive starše, ali je ogrožen zaradi npr. neustreznega izvajanja starševske skrbi). Poleg tega sodišče ob odločitvi o namestitvi odloči tudi o preživninski obveznosti obeh staršev v kolikor je to mogoče, v skladu z določbami o obveznosti preživljanja med starši in otroki v tem zakoniku. Center za socialno delo odloči o namestitvi v rejništvo in o imenovanju rejnika le pri odločitvi o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka. V teh primerih center za socialno delo odloči na podlagi procesnih določb Zakona o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 24/06 – ZUP-UPB2, 105/06 – Zakon o upravnem sporu, 126/07, 65/08, 8/10, 82/13).

237. člen

(vloga centra za socialno delo po namestitvi otroka v rejništvo)

Rejništvo naj bi bil ukrep začasne narave in ne ukrep za trajno razrešitev problematike varstva in vzgoje otroka. Iz tega razloga zakonik od centra za socialno delo zahteva konstantno strokovno delo na konkretnih primerih, vse z namenom odprave vzrokov, zaradi katerih je prišlo do namestitve otroka v rejništvo. Naloge centra za socialno delo pri izvajanju rejništva določa ZIRD.

3. Prenehanje rejništva

238. člen

(prenehanje rejništva)

Praviloma preneha rejništvo s polnoletnostjo otroka. Na podlagi odločitve sodišča lahko preneha prej, če se je otrok v zadostni meri usposobil za samostojno življenje oziroma je sposoben samostojno skrbeti za svoje pravice in interese. Rejništvo lahko preneha tudi tedaj, če se ugotovi, da so prenehali razlogi, zaradi katerih je bil otrok nameščen v rejništvo. Otrok, ki zaradi motenj v telesnem ali duševnem razvoju ni sposoben za samostojno življenje in delo, lahko ostane v rejniški družini tudi po polnoletnosti, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti. S tem mora soglašati oseba, nameščena v rejništvo, oziroma njen skrbnik. Prav tako se lahko bivanje v rejniški družini podaljša po polnoletnosti zaradi nadaljevanja šolanja otroka, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti, če otrok s tem soglaša in če center za socialno delo meni, da bi prekinitev bivanja v rejniški družini s polnoletnostjo pomenila zanj neugodne možnosti za nadaljnje šolanje in življenje.

239. člen

(vloga centra za socialno delo po prenehanju rejniške pogodbe)

Center za socialno delo mora poskrbeti za to, da bodo koristi otrok zavarovane kar v najvišji možni meri, zato predlog zakonika predvideva tudi njegovo posebno obveznost sprejemanja takojšnjih ukrepov za varstvo otroka v primerih, ko pride do odpovedi rejniške pogodbe ali ko se ta razveže.

Sedmi del: SKRBNIŠTVO

1. Namen skrbništva

240. člen

(namen skrbništva)

Država je z normativno ureditvijo dolžna zagotoviti varstvo otrokovih pravic v postopku postavitve skrbnika v skladu z zahtevami EKUOP. V zadevah skrbništva za otroke, ki že po samem zakonu nimajo poslovne sposobnosti, zakonik predvideva pristojnost sodišča za odločanje o postavitvi pod skrbništvo. Njegova obveznost je ugotoviti, da za mladoletnika starši ne skrbijo, zato ga je potrebno postaviti pod skrbništvo.

Skrbništvo za odrasle osebe po predlagani ureditvi ni vezana na odvzem poslovne sposobnosti, kot to ureja veljavna zakonodaja. Po predlagani ureditvi se ukinja institut odvzema poslovne sposobnosti. Oseba, ki zaradi motnje v razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka, ki vpliva na zmožnost razsojanja, sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi, se postavi pod skrbništvo in se ji imenuje skrbnik.

Namen skrbništva za otroke je usposobitev za samostojno življenje in delo ter zavarovanje premoženjskih in siceršnjih pravic posameznika, in sicer kadar otrok nima staršev ali ti zanj ne skrbijo. Odraslo osebo se postavi pod skrbništvo, kadar odrasla oseba zaradi motnje v duševnem razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka, ki vpliva na zmožnost razsojanja, sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi. Namen skrbništva za odrasle osebe je varstvo njihove osebnosti ter prizadevanje za zdravljenje in usposobitev za samostojno življenje in delo. Predlog drugega odstavka te določbe v večji meri poudarja, da skrbnik varovanca ni dolžan imeti pri sebi in osebno skrbeti za njegovo vsakodnevno nego in varstvo, temveč je njegova naloga predvsem poskrbeti za ustrezno oskrbo osebe varovanca (npr. v domu za ostarele, v zavodu) in za zdravljenje, ki bo odpravilo vzroke za postavitve skrbnika ter varovanca s tem usposobilo za samostojno življenje in delo. Skrbnik je dolžan spoštovati osebnost varovanca, zato mu mora omogočiti, da si v okviru preostalih sposobnosti, če je sposoben razmeti pomen in posledice svojih odločitev, oblikuje svoje življenje v skladu z lastnimi željami in predstavami.

2. Skrbnik

241. člen

(skrbnik)

Oseba, imenovana za skrbnika, mora imeti lastnosti, ki omogočajo opravljanje skrbništva, saj se le na ta način lahko uresniči namen skrbništva. Obveznost skrbnika je prostovoljna in častna.

242. člen

(pogoji za skrbnika)

V tem členu so določeni zakonski zadržki za skrbnika. Skrbnik tako ne more biti oseba, ki ji je odvzeta starševska skrb, saj to ne bi bilo v korist otroka. Ravno tako ne more biti skrbnik oseba, ki ni poslovno sposobna, oseba, katere koristi so v navzkrižju s koristmi varovanca in oseba, ki zaradi svojih osebnih lastnosti oziroma razmerij z varovancem ali njegovimi starši ne bi pravilno izvajala svojih obveznosti. V teh primerih skrbnik namreč ne bi mogel samostojno in učinkovito varovati pravic in koristi varovanca.

Novost predlagane ureditve sta zakonska zadržka, po katerih skrbnik ne more biti oseba, ki je z varovancem sklenila pogodbo o dosmrtnem preživljanju, ter oseba, katere zakonec, zunajzakonski partner ali je z varovancem sklenil pogodbo o dosmrtnem preživljanju. Predlagatelj meni, da bodo na ta način še bolj zavarovane koristi varovanca. Pogodba o dosmrtnem preživljanju, sklenjena med navedenimi osebami po presoji predlagatelja lahko pomeni tak konflikt interesov zaradi katerega je lahko ogroženo učinkovito izvajanje skrbniške obveznosti.

243. člen

(oseba skrbnika)

Skrbništvo zahteva od skrbnika tesno sodelovanje z varovancem, zato mora temeljiti na medsebojnem razumevanju in zaupanju. Pri izbiri skrbnika je zato potrebno na splošno upoštevati sorodstvene vezi, pri čemer so najpomembnejše tesne osebne vezi med zakonci, zunajzakonskimi partnerji ter med starši in otroki.

V kolikor se skrbništvo zaupa pravni osebi, le-ta pooblasti svojega delavca za odgovorno osebo za izvajanje skrbništva.

244. člen

(želje varovanca in sorodnikov)

Skrbništvo zahteva od skrbnika sodelovanje z varovancem, zato mora temeljiti na medsebojnem razumevanju in zaupanju. Med skrbnikom in varovancem mora biti vzpostavljena takšna komunikacija, ki omogoča učinkovito izvajanje skrbništva. Zaradi navedenega mora sodišče oziroma center za socialno delo pri imenovanju skrbnika upoštevati predvsem želje varovanca, njegovega zakonca, zunajzakonskega partnerja, staršev ali njegovih bližnjih sorodnikov. Želje varovanca ter želje njegovega zakonca, zunajzakonskega partnerja, staršev ali njegovih bližnjih sorodnikov se upoštevajo, če je to v korist varovanca. V kolikor sodišče oziroma center za socialno delo presodita, da izražene želje varovancu niso v korist, jih nista dolžna upoštevati.

245. člen

(center za socialno delo kot skrbnik)

Center za socialno delo ali sodišče lahko odloči, da se osebi za skrbnika imenuje center za socialno delo. Direktor kot odgovorna oseba centra za socialno delo pooblasti določenega strokovnega delavca, ki neposredno izvaja skrbniške naloge. Center za socialno delo ali sodišče

lahko z odločbo tudi omeji skrbnikove pravice ali odloči, da bo posamezne skrbnikove obveznosti opravljal center za socialno delo. To ne pomeni omejitve samostojnosti pri izvajanju skrbniških nalog, ki so naložene z odločbo, temveč samo omejitev njegovih obveznosti.

246. člen

(obveznosti skrbnika)

Obveznost skrbnika je skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca, upravljati njegovo premoženje glede na obseg skrbniških obveznosti. Skrbnik je tudi zakoniti zastopnik varovanca. Določba velja ne glede na to, ali je varovancu za skrbnika imenovana fizična ali pravna oseba.

247. člen

(popis premoženja)

Skrbništvo ima med drugim tudi namen, da se zavarujejo premoženjske koristi posameznikov, ki se izvaja z upravljanjem varovančevega premoženja. V ta namen predlog zakonika določa popis in ocenitev vsega premoženja, v kolikor ga varovanec ima. Postopek za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom bo predmet podzakonskega urejanja.

248. člen

(redno poslovanje in upravljanje)

Skrbnik mora obveznosti skrbništva opravljati v korist varovanca. Pri tem je dolžan spoštovati osebnost varovanca, zato mu mora omogočiti, da ta v okviru preostalih sposobnosti oblikuje svoje življenje v skladu z lastnimi željami in predstavami. Določba tako zahteva, da se skrbnik pred vsakim važnejšim opraviлом posvetuje z varovancem in upošteva njegovo mnenje, če je varovanec sposoben razumeti, o čem odloča. Predlog zakonika kljub črtanju pravila o privolitvi centra za socialno delo za odsvojitve ali obremenitve stvari iz otrokovega premoženja s strani staršev (111. člen ZZZDR) zaradi vsebinske različnosti narave razmerja skrbništva in skrbi staršev za otroka v okviru starševske skrbi (in v okviru starševske pravice iz 54. člena ustave) ohranja ureditev, po kateri skrbnik za posle, ki presegajo okvire rednega poslovanja ali upravljanja varovančevega premoženja, potrebuje dovoljenje centra za socialno delo. Določba ni namenjena le varstvu varovanca, čigar premoženje v primeru skrbništva upravlja skrbnik (npr. delavec centra za socialno delo, delavec posamezne ustanove, sorodnik), temveč tudi varstvu skrbnika, ki mu država v obliki dovoljenja nudi pomoč pri odločanju in ga s tem praviloma razbremeni odgovornosti za odločitve. Ni namreč ustrezno, da skrbniku pri njegovem najzahtevnejšem delu odrečemo vsakršno pomoč države in presojo ustreznosti njegovega dela prepustimo zgolj sodnikovi presoji v morebitnem odškodninskem postopku. To pa še zlasti, ker praksa poroča, da je skrbnike zelo težko dobiti in ker je njihovo delo praviloma

brezplačno. Center za socialno delo zaradi zahtevnosti in odgovornosti dela lahko skrbniku določi nagrado.

249. člen

(dovoljenje centra za socialno delo)

Razlogi za ureditev, po kateri država na področju skrbništva ne bi smela odreči varstva glede varovančevega premoženja, so bili pojasnjeni že v obrazložitvi k 248. členu predloga zakonika. Posebno varstvo varovančevega premoženja pa je namenjeno premoženju večje vrednosti (nepremičnine, premičnine in premoženjske pravice večje vrednosti) ter dediščini, volilu in darilu. Po predlagani določbi sme skrbnik (za otroke in za odrasle osebe) samo z dovoljenjem centra za socialno delo vložiti tožbo otroka za ugotovitev ali izpodbijanje očetovstva.

250. člen

(medsebojni pravni posli)

Ne glede na dejstvo, da sme skrbnik določene pravne posle v imenu varovanca skleniti le z odobritvijo centra za socialno delo, predlog zakonika v tem členu določa, da sme skrbnik skleniti pravni posel z varovancem, za katerega skrbi, le tedaj, če center za socialno delo dovoli sklenitev takšnega pravnega posla, ob poprejšnji ugotovitvi, da je takšen pravni posel varovancu v korist. S predlagano določbo se skuša doseči najvišja možna mera zaščite varovanca.

251. člen

(skrbnikovo poročilo)

Skrbnika nadzira center za socialno delo, ki lahko od njega kadarkoli zahteva poročilo in račun o upravljanju premoženja. Poleg tega tudi pregleduje letna poročila, skrbi za odpravo manjših nepravilnosti in uvede postopek za razrešitev skrbnika, če so ugotovljene nepravilnosti večje. Skrbnikovo poročilo mora vsebovati podatke o ukrepih, ki se nanašajo na varstvo varovančeve osebe ter podatke o upravljanju varovančevega premoženja.

252. člen

(pregled poročila)

Predlog zakonika določa pristojnost centra za socialno delo za pregledovanje skrbniških poročil. Ta je v primeru manjših nepravilnosti dolžan ukreniti vse potrebno, da se te odpravijo (npr. zahteva dopolnitev poročila, skrbnika opozori na nepravilnosti, mu da napotke za delovanje v prihodnje). Ob večjih nepravilnostih dela skrbnika pa tudi uvede postopek za razrešitev skrbnika.

Po predlogu zakonika v okvir pregleda poročila sodi tudi obisk varovanca, ki ga mora center za socialno delo opraviti vsaj enkrat letno. Po presoji predlagatelja bo center za socialno delo z obiskom varovanca lahko bolj učinkovito nadzoroval skrbnika, s čimer bodo tudi bolj zavarovane pravice in koristi posameznega varovanca.

253. člen

(povračilo stroškov)

Skrbnik lahko zahteva povrnitev upravičenih stroškov, ki so nastali pri njegovem delu. Sicer pa je skrbništvo prostovoljno in častno, zato je nagrada za delo skrbnika izjema: samo če mora skrbnik zaradi zahtevnosti in odgovornosti dela imeti posebne kvalifikacije.

254. člen

(obveznost povrnitve škode)

Skrbnik je dolžan skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca, pri čemer mora upoštevati tudi vzroke, zaradi katerih je bila oseba postavljena pod skrbništvo. Skrbnik je za svoje delo odškodninsko odgovoren. Odgovornost se presoja po pravilih civilnega prava.

255. člen

(razrešitev skrbnika)

Skrbnika, ki svojega dela ne opravlja v korist varovanca, center za socialno delo razreši, ne glede na to, ali ga je imenoval sam ali sodišče. Enako ravna, če ugotovi, da bi bilo varovancu sicer v korist, da bi imel drugega skrbnika.

256. člen

(razrešitev skrbnika na njegovo zahtevo)

Obveznost skrbnika je prostovoljna, zato ga je center za socialno delo na njegovo zahtevo dolžan razrešiti. Predlog zakonika določa tudi rok 3. mesecev, v katerem mora center za socialno delo skrbnika razrešiti, saj mora v tem času poiskati drugo osebo, ki jo bo imenoval za skrbnika.

257. člen

(odločba o razrešitvi skrbnika)

Transparentnost skrbniškega razmerja zahteva, da skrbnik ob koncu svoje skrbniške obveznosti poda ustrezno poročilo o delu, račun o upravljanju premoženja in preda premoženje v upravljanje osebi, ki bo v prihodnje skrbela za premoženje varovanca, to je na novo postavljenemu skrbniku.

Center za socialno delo v odločbi o imenovanju novega skrbnika ne more spreminjati obsega obveznosti in pravic, ki jih je določilo sodišče.

258. člen

(ugovor zoper delo skrbnika)

Zoper delo skrbnika in centra za socialno delo na področju skrbništva je dopusten ugovor. Ugovarjajo lahko varovanec, ki je zmožen to storiti, njegovi sorodniki, pristojni organi in strokovne institucije. Ugovore zoper delo skrbnika rešuje pristojni center za socialno delo, ugovore zoper delo centra za socialno delo pa ministrstvo, pristojno za družino.

3. Skrbništvo za otroke

259. člen

(postavitev otroka pod skrbništvo)

Starši so tisti, ki imajo pravico in obveznost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. V kolikor teh svojih pravic in obveznosti ne izvajajo oziroma če otrok staršev nima, je potrebno zagotoviti posebno varstvo v obliki skrbništva.

Odločanje o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika je v izključni pristojnosti sodišča. Sodišče odloča o postavitvi pod skrbništvo pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka, pri odločitvi o namestitvi otroka v rejništvo ter v vseh drugih primerih, ko je to potrebno zaradi varstva otrokovih pravic in koristi.

Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo, s katero je otroka postavilo pod skrbništvo in imenovalo skrbnika.

260. člen

(obveznosti skrbnika)

Skrbnik je dolžan skrbeti za otroka z enako skrbnostjo kot starši, to je skrbeti za osebo in za premoženje otroka. Skrbnik mladoletnika opravlja neposredno večino tistih obveznosti in pravic, ki sestavljajo starševsko skrb, to je varstvo in vzgoja otroka, upravljanje njegovega premoženja in zastopanje v osebnih in premoženjskih zadevah. Vendar skrbnikov položaj ni v vsem enak položaju staršev, in sicer skrbnik ni dolžan varovanca preživljati in tudi nima obveznosti imeti varovanca pri sebi.

261. člen

(veljavnost pravnih poslov)

Tudi otrok pod skrbništvom se mora v enaki meri kot otrok pod starševsko skrbjo usposablјati za samostojno življenje, zato ni ustrezna ureditev v ZZZDR, ki otroku pod starševsko skrbjo dovoljuje samostojno sklepati manj pomembne posle, medtem ko za otroka pod skrbništvom zahteva privolitev k prav vsem pravnim poslom. Predlog zakonika je zato to razlikovanje odpravil. Razlogi o tem, zakaj je treba po predlagani novi ureditvi veljavnost pravnih poslov, ki jih mladoletnik sklene brez dovoljenja zakonitega zastopnika (staršev ali skrbnika), presojati po pravilih OZ in ne ureditvi, ki jo je poznal ZZZDR, so bili pojasnjeni že v obrazložitvi predlogov sprememb k 145. členu predloga zakonika. Otrok, ki je dopolnil 15 let, lahko sam sklepa pravne posle, če zakon ne določa drugače, ravno tako lahko samostojno razpolaga s svojo plačo, če je zaposlen in je dolžan prispevati za svoje preživljanje in izobraževanje, ne glede na to, ali je postavljen pod skrbništvo ali pa je pod starševsko skrbjo.

262. člen

(dovoljenje centra za socialno delo)

Pomembnejše odločitve, ki lahko vplivajo na otrokovo nadaljnje življenje, lahko skrbnik sprejme samo z dovoljenjem centra za socialno delo. Predlog zakonika samo primeroma določa, da mora skrbnik pridobiti dovoljenje centra za socialno delo pri odločitvi o vpisu oziroma izpisu otroka iz šole ali spremembi vrste izobraževanja, pri odločitvi o izbiri poklica za otroka ali opravljanju njegovega poklica. Poleg tega mora skrbnik pridobiti dovoljenje tudi pri izvedbi drugih pomembnejših ukrepov glede otroka, če tako določa drug zakon.

263. člen

(prenehanje skrbništva)

Skrbništvo nad otroki je ukrep posebnega varstva otroka, zato s polnoletnostjo preneha. Preneha pa tudi zaradi posvojitve ali če je oseba na temelju njene zrelosti pridobila poslovno sposobnost pred polnoletnostjo, saj tudi v tem primeru posebno varstvo države ni več potrebno. Poleg tega preneha tudi, če prenehajo razlogi, zaradi katerih je bil otrok postavljen pod skrbništvo. O prenehanju skrbništva odloči sodišče z odločbo.

4. Skrbništvo za odrasle osebe

264. člen

(postavitve odrasle osebe pod skrbništvo)

Postavitev pod skrbništvo in imenovanje skrbnika po predlagani ureditvi ni vezana na odvzem poslovne sposobnosti, kot to ureja veljavna zakonodaja. Po predlagani spremembi zakonodaje se odpravlja institut odvzema poslovne sposobnosti. Predlagana ureditev je tudi skladna s Konvencijo o pravicah invalidov, po kateri države pogodbenice zagotovijo, da vsi ukrepi za uveljavljanje pravne sposobnosti predvidevajo primerne in učinkovite zaščitne ukrepe, da se preprečijo zlorabe v skladu z mednarodnim pravom o človekovih pravicah.

Oseba, ki zaradi motnje v razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka, ki vpliva na zmožnost razsojanja, sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi, se postavi pod skrbništvo in se ji imenuje skrbnika.

Sodišče v odločbi o postavitvi pod skrbništvo navede obseg obveznosti in pravic skrbnika. Sodišče lahko odloči, da oseba pod skrbništvom ne more samostojno opravljati nobenih pravnih poslov (takšna odločitev pomeni situacijo kot nastane pri odvzemu poslovne sposobnosti po veljavni zakonodaji) ali da ne more samostojno opravljati samo določenih pravnih poslov oziroma, da za določene pravne posle potrebuje dovoljenje skrbnika.

265. člen

(veljavnost pravnih poslov)

Veljavnost pravnih poslov, ki jih sklene varovanec brez potrebnega dovoljenja skrbnika, se presoja po pravilih OZ, ki urejajo pravne posle omejeno poslovno sposobnih oseb. Veljavnost pravnih poslov, ki jih sklene varovanec, čeprav sploh ne more izjaviti volje v pravnem prometu, se presoja po pravilih obligacijskega prava.

266. člen

(obveznosti skrbnika)

Pri opravljanju svojih obveznosti mora skrbnik upoštevati in varovati osebnost svojega varovanca. Varstvo se kaže predvsem v spodbujanju ustreznih zdravstvenih terapij, ki bodo odpravile vzroke za postavitve pod skrbništvo in varovancu zopet omogočile samostojno življenje in delo, pa tudi v zagotavljanju možnosti, da bo tudi oseba, ki ima skrbnika, v okviru svojih sposobnosti še naprej lahko oblikovala svoje življenje po lastnih željah in predstavah. To pomeni, da mora skrbnik pri svojem ravnanju, če to ne nasprotuje koristi varovanca, izhajati iz želja in predstav varovanca in ne nekih lastnih predstav ali predstav povprečnega posameznika.

267. člen

(začasni skrbnik)

Posamezniku mora država zagotoviti ustrezno varstvo njegovih pravic in koristi ne le potem, ko je že odločeno o postavitvi pod skrbništvo, temveč tudi že v samem postopku postavitve pod skrbništvo. Sodišče, glede na vse okoliščine primera, zlasti glede na posameznikovo sposobnost razumevanja postopka ter varovanja svojih pravic in koristi v postopku, odloči o tem, ali potrebno s postavitvijo pod začasno skrbništvo zavarovati pravice posameznika že med postopkom postavitve pod skrbništvo. Sodišče v odločbi o postavitvi in imenovanju začasnega skrbnika določi obseg obveznosti in pravic začasnega skrbnika. Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo, s katero je bil postavljen začasni skrbnik. Obveznost začasnega skrbnika preneha, ko se postavi stalni skrbnik ali ko postane odločba sodišča, da ni podlage za postavitve pod skrbništvo, pravnomočna.

268. člen

(prenehanje skrbništva)

Postavitev pod skrbništvo in imenovanje skrbnika je vezano na ugotovitev, da oseba zaradi motnje v razvoju ali težav v duševnem zdravju ali drugega vzroka, ki vpliva na zmožnost razsojanja, sama brez škode zase ni sposobna poskrbeti za svoje pravice in koristi, zaradi česar se taka oseba z odločbo sodišča postavi pod skrbništvo in se ji imenuje skrbnika.

Skrbništvo nad osebo, ki je bila postavljena pod skrbništvo preneha z odločbo sodišča, kadar prenehajo razlogi za skrbništvo.

5. Skrbništvo za posebne primere

269. člen

(imenovanje skrbnika za posebni primer)

Namen skrbništva je zagotavljanje varstva osebam, ki ne morejo same skrbeti za svoje pravice in koristi. Tako v okviru instituta skrbništva država zagotavlja posebno varstvo otrokom, za katere starši ne skrbijo ter osebam, ki zaradi motenj v duševnem razvoju ali težav v duševnem zdravju ali zaradi drugega vzroka, ki vpliva na možnost razsojanja, ne morejo ustrezno varovati svojih pravic in koristi. Poleg tega pa je potrebno posebno varstvo zagotoviti tudi osebam, ki iz drugih razlogov ne morejo varovati svoji pravic in koristi. Predlog zakonika v tem členu primeroma navaja okoliščine, zaradi katerih je potrebno osebi postaviti posebnega skrbnika, skrbnika za posebni primer, to je za posamezna opravila odsotne osebe, neznanega lastnika premoženja, kot tudi vseh drugih primerih, kadar je to potrebno zaradi varstva pravic in koristi posameznika. V vseh teh primerih se osebe ne postavi pod skrbništvo (kot to velja za skrbništvo za otroke ali skrbništvo za odrasle osebe), temveč se osebi zgolj imenuje skrbnika za posebni primer. Center za socialno delo imenuje skrbnika za posebni primer v obsegu, v katerem varovanec ne more sam zavarovati svojih pravic in koristi.

Skrbništvo za posebni primer je torej namenjeno zagotavljanju varstva pravic in koristi posameznika iz razlogov, ki niso zajeti v 259. členu (postavitev otroka pod skrbništvo) in iz razlogov, ki niso zajeti v 264. členu (postavitev odrasle osebe pod skrbništvo).

270. člen

(imenovanje skrbnika za posebni primer v postopku pred drugim organom)

Potreba po skrbniku za posebni primer se lahko pojavi v postopkih pred drugimi organi. V teh primerih lahko drug organ, pred katerim teče postopek, sam postavi skrbnika in o tem obvesti center za socialno delo. Ta ima nasproti takemu skrbniku enake pravice, kot bi ga imenoval sam (lahko ga npr. zamenja, pregledovati mora njegova poročila, ukreniti mora vse potrebno, da se odpravijo morebitne nepravilnosti pri delu, ki izhajajo iz poročila, uvesti mora postopek za razrešitev skrbnika).

271. člen

(kolizijski skrbnik)

Določba ureja imenovanje t. i. kolizijskega skrbnika, ki ga je treba imenovati vselej, kadar so koristi zakonitega zastopnika (bodisi starša ali skrbnika) v navzkrižju z interesi otroka oziroma varovanca. V teh primerih namreč starši ali skrbniki ne morejo zastopati svojih pravic in koristi ter obenem učinkovito varovati pravic in koristi otroka ali varovanca. Kolizijskega skrbnika je potrebno imenovati tudi v primerih, kadar so si v navzkrižju koristi otrok oziroma varovancev, nad katerimi ima ista oseba starševsko skrb ali jim je imenovana za skrbnika. Kolizijskega skrbnika lahko otroku oziroma varovancu imenuje center za socialno delo ali sodišče.

272. člen

(zaščita tujega državljana)

Skrbnika za posebni primer se lahko postavi tudi tujcu, ki ne more poskrbeti za svoje pravice in koristi, vendar le za čas, dokler organ njegove države ne ukrene vse potrebno za zavarovanje njegovih pravic in koristi. Obveznost organa, ki je postavil skrbnika za posebni primer tujcu, je, da o tem obvesti tujo državo in jo pozove, da ta poskrbi za svojega državljana.

273. člen

(prenehanje skrbništva za posebni primer)

Skrbništvo za posebni primer preneha, če so prenehali razlogi za skrbništvo za posebni primer, to je predvsem v primerih, ko je skrbnik za posebni primer opravil obveznosti, ki so mu bile naložene z odločbo o imenovanju skrbnika za posebni primer, ali pa v primerih, ko varovanec ne potrebuje več pomoči v obliki skrbništva za posebni primer.

6. Postopek

274. člen

(postopek v skrbniških zadevah)

Kadar center za socialno delo izve, da je treba nekoga postaviti pod skrbništvo ali mu imenovati skrbnika za posebni primer, takoj ukrene vse potrebno za varstvo njegove osebnosti, njegovih pravic in koristi.

V postopkih, v katerih je sodišče v skladu z določbami tega zakonika pristojno odločati o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika, takoj ukrene vse potrebno za varstvo njegove osebnosti, njegovih pravic in koristi ter po uradni dolžnosti odloči o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika. Odločanje o postavitvi pod skrbništvo je v izključni pristojnosti sodišča, ki v nepravdnem postopku glede na stopnjo ugotovljene sposobnosti

osebe, da skrbi zase ter za svoje pravice in koristi, odloči o postavitvi pod skrbništvo. V odločbi sodišče določi tudi obseg obveznosti in pravic skrbnika. Odločanje o postavitvi pod skrbništvo sodi v pristojnost sodišča v vseh skrbniških zadevah (tako za odrasle osebe, kot tudi za otroke).

Kadar center za socialno delo ali sodišče odloči o postavitvi skrbnika za posebni primer, tudi imenuje skrbnika za posebni primer in določi obseg njegovih obveznosti in pravic.

Po določbah tega poglavja ravna tudi drug organ, pred katerim teče postopek, v katerem se imenuje skrbnik za posebni primer.

275. člen

(procesna sposobnost)

Predlog zakonika v tem členu določa procesno pravico otroka, da samostojno opravlja procesna dejanja po 15. letu starosti v skladu z določbami ZUP. Navedena določba je povzeta po 409. členu ZPP, zaradi zagotavljanja enakih procesnih pravic otrokom v upravnih postopkih, ki se nanašajo na razrešitev in imenovanje skrbnika in skrbnika za posebni primer, kot so jih otroci deležni v drugih zadevah v zvezi z njimi v pravnem postopku. Po predlagani določbi sme zakoniti zastopnik otroka opravljati dejanja v postopku le, dokler otrok ne izjavi, da bo samostojno opravljal procesna dejanja. Otroka, ki še ni star 15 let oziroma za katerega center za socialno delo presodi, da ni sposoben razumeti pomena in pravnih posledic svojih dejanj, zastopa zakoniti zastopnik. V primerih, ko si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo, center za socialno delo otroku imenuje kolizijskega skrbnika. Tako ravna center za socialno delo tudi v drugih primerih, če glede na okoliščine primera presodi, da je to potrebno zaradi varstva koristi otroka.

276. člen

(seznanitev otroka s postopkom)

Z namenom zagotavljanja procesnih pravic otroka v upravnem postopku predlog zakonika nadalje določa tudi pravico otroka, da je seznanjen z uvedbo postopka in pravico, da izrazi svoje mnenje. Center za socialno delo lahko v ta namen opravi tudi razgovor z otrokom. To pravico center za socialno delo v postopku omogoči le tistemu otroku, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve. Tudi navedena določba je povzeta po ZPP (410. člen). Pri razgovoru je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa in jo sam izbere, center za socialno delo pa lahko prepove navzočnost te osebe, če oceni, da bi bilo njeno sodelovanje v postopku v nasprotju s koristjo otroka.

277. člen

(dolžnost obveščanja)

Določba vzpostavlja obveznost pristojnemu organu podati obvestilo o tem, da določena oseba potrebuje pomoč pri varovanju svojih pravic in koristi. Kot subjekte, ki imajo obveznost podati tako obvestilo, predlog zakona navaja osebe, s katerimi posameznik v svojem življenju najpogosteje prihaja v stik. To so predvsem člani družinskega in delovnega okolja, kot tudi državni organi, nosilci javnih pooblastil in nevladne organizacije.

278. člen

(upoštevanje koristi varovanca)

Center za socialno delo ali sodišče mora ugotoviti potrebe in koristi varovanca ter temu prilagoditi obliko varstva. Pri ugotavljanju potreb in koristi varovanca mora center za socialno delo ali sodišče izhajati iz želja in predstav varovanca in ne predstav povprečnega posameznika, če to varovancu ni v škodo.

279. člen

(pošiljanje odločbe in vpis v matični register)

Center za socialno delo in sodišče morata pravnomočno odločbo o postavitvi pod skrbništvo, imenovanju novega skrbnika in o prenehanju skrbništva v 15. dneh od njene pravnomočnosti posredovati upravni enoti zaradi vpisa v matični register. Skrbništvo namreč vpliva na pravni položaj (na status) posameznika, zato ga je treba vpisati v matični register. V matični register se tako vpiše osebno ime skrbnika ter EMŠO oziroma naziv centra za socialno delo, če skrbništvo opravlja center za socialno delo.

280. člen

(zaznamba v zemljiški knjigi)

Skrbništvo vpliva tudi na sposobnost veljavno izjaviti voljo za odtujitev in obremenitev nepremičnine, zato je pomembno, da je ta podatek, tako kot v sedaj veljavni ureditvi odvzem poslovne sposobnosti, vpisan v zemljiško knjigo. Center za socialno delo in sodišče sta dolžna pravnomočno odločbo o postavitvi pod skrbništvo in o prenehanju skrbništva poslati pristojnemu sodišču v 15. dneh od njene pravnomočnosti.

281. člen

(kritje izdatkov)

Določba opredeljuje vire, iz katerih se po določenem vrstnem redu krijejo izdatki za izvajanje ukrepov skrbništva in nagrada za delo skrbnika. Uporablja se za skrbništvo za otroke, za skrbništvo za odrasle osebe in smiselno tudi za skrbništvo za posebne primere.

Osmi del: PROGRAMI V PODPORO DRUŽINI

282. člen

(programi v podporo družini)

Programi v podporo družini pomembno dopolnjujejo socialnovarstvene storitve in programe ter pozitivno vplivajo na dvig kakovosti življenja tako posameznika kot družbe. Programi so prednostno namenjeni otrokom in njihovim družinam, saj skrb za zdrav razvoj naše mlade generacije predstavlja skrb za celotno družbo. Vključujejo zlasti preventivne aktivnosti, katerih učinki se kažejo na dolgi rok, ob tem pa velja posebej izpostaviti, da pozitiven vpliv na duševno zdravje, dobro počutje in vzpostavitev zdravega okolja za naše otroke in mladostnike predstavlja pomemben varovalni dejavnik zdravega razvoja. Programi v podporo družini se od socialnovarstvenih programov razlikujejo po svoji usmerjenosti v družino, ki je v sodobni družbi izpostavljena vedno večjim pritiskom in tveganjem, zaradi česar potrebuje različne oblike podpore. V zadnjih letih se je razvoj programov v podporo družini usmeril predvsem na dva širša sklopa. Na eni strani imamo vsebine centrov za družine, ki predstavljajo osrednji prostor v lokalnem okolju in so namenjeni druženju ter zagotavljanju različnih potreb vseh oblik družin v vseh življenjskih obdobjih. Njihove vsebine prispevajo k lažjemu usklajevanju poklicnega, družinskega in zasebnega življenja, h krepitvi enakih možnosti žensk in moških ter nudijo informacije in znanja za kvalitetno življenje posameznic in posameznikov oziroma družin. Vključujejo tako neformalno druženje, vsebine za kakovostno preživljanje prostega časa otrok in družin, občasno dnevno in počitniško varstvo otrok kot tudi vsebine za krepitev starševskih kompetenc ter izboljšanje medosebnih odnosov in komunikacije v družini. Na drugi strani so programi psihosocialne pomoči otrokom in staršem, ki so skozi bolj individualni pristop namenjeni zmanjševanju čustvenih stisk, učenju družinskih članov učinkovite komunikacije, pozitivne navezanosti v družini, izboljšanje socialnih kompetenc otrok, izboljšanje sposobnosti obvladovanja čustev, gradnje pozitivne samopodobe, preventivno učenje reševanja raznovrstnih problemov, preventivno zmanjševanje vedenjskih in čustvenih težav. Predlagana ureditev sledi dosedanjemu razvoju programov v podporo družini. Zelo pomembna je dostopnost programov, zato jih je potrebno razvijati enakomerno po vsej Sloveniji in zagotoviti, da so dostopni vsem družinam, ne glede na socialni položaj. V dosedanjem razvoju programov se je tako izoblikovala praksa, da je eden izmed pogojev za sofinanciranje tudi brezplačen dostop do vsebin. V členu je zato določeno, da se programi v podporo družini lahko financirajo delno ali v celoti na podlagi javnih razpisov za obdobje največ

pet let. Kadrovski, prostorski, tehnični in drugi pogoji, morebitni zahtevani delež virov in drugi pogoji se določijo v javnem razpisu.

Določeno je tudi, da se, v primeru, da je bil znesek javnih sredstev v pogodbi, sklenjeni za izvajanje programov v podporo družini določen glede na predvidevanje, da sredstva proračuna za ta namen v času veljavnosti pogodbe ne bodo manjša, kot so bila ob podpisu pogodbe, pa so se kasneje zmanjšala v takšnem obsegu, da programov v podporo družini ni več mogoče izpolniti v dogovorjenem obsegu, se pogodba iz tega razloga v javnem interesu spremeni. To v praksi pomeni, da je obseg sredstev za izvajanje programov v podporo družini odvisen od dejanske višine sredstev v sprejetem proračunu, in da se v primeru zmanjšanja že določenih sredstev zaradi npr. varčevalnih ali drugih ukrepov tudi že sklenjene pogodbe za izvajanje teh nalog ustrezno spremenijo.

Deveti del: DRUŠTVA V JAVNEM INTERESU NA PODROČJU DRUŽINSKE POLITIKE

283. člen

(status društva v javnem interesu)

se lahko društvu, ki deluje na področju družinske politike, podeli status društva v javnem interesu v skladu z zakonom, ki ureja status javnega interesa nevladnih organizacij. Dodatno morajo društva, ki želijo pridobiti status društva v javnem interesu izpolnjevati tudi posebne pogoje po tem zakoniku, in sicer se status društva v javnem interesu dodeli društvu, če njegovo delovanje prispeva k razvoju področja družinske politike in če stalno izvaja dejavnosti, ki imajo pozitiven učinek na delovanje in razvoj družin. Takšen status lahko pod enakimi pogoji in ob smiselni uporabi zakona, ki ureja status javnega interesa nevladnih organizacij, pridobijo tudi druge nepridobitne in neprofitne pravne osebe zasebnega prava (na primer ustanove, zavodi, zadrage), ki opravljajo vsebinsko enakovredno delo v javnem interesu. Ni namreč utemeljenega razloga, da bi bil pogoj za pridobitev statusa v javnem interesu tudi statusna oblika pravne osebe, saj to v praksi pomeni, da lahko tri organizacije, na primer društvo, ustanova in neprofitni zavod, ki vse sodijo med nevladne organizacije, dosegajo enake javno koristne cilje oziroma izvajajo po vsebini enake programe, pri čemer je pa je le društvu mogoče podeliti status, da deluje v javnem interesu, zavodu in ustanovi pa ne. Določeno je tudi, da podrobnejša merila za izpolnjevanje pogojev po tem zakoniku predpiše minister, pristojen za družino.

Deseti del: ZBIRKE PODATKOV

(284. do 291. člen)

V tem poglavju predloga zakonika je določeno kdo vodi in s kakšnim namenom se vodijo zbirke osebnih podatkov, katere podatke vsebujejo, iz katerih obstoječih zbirk osebnih podatkov se

lahko pridobivajo osebni podatki, za kakšen namen se lahko podatki uporabljajo, komu se lahko posredujejo in čas hrambe posameznih podatkov.

Centralno zbirko podatkov o kandidatih za posvojitev, otrocih, ki potrebujejo posvojitev, bioloških starših otrok, ki potrebujejo posvojitev ter zbirko izvedenih posvojitvev v Republiki Sloveniji, upravlja ministrstvo, pristojno za družino. Centri za socialno delo na območju svoje krajevne pristojnosti vpisujejo osebne podatke v zbirko kandidatov za posvojitev otroka, otrok, ki potrebujejo posvojitev, bioloških staršev teh otrok ter o izvedenih posvojitvah. Poleg tega pa imajo vpogled na ravni celotne države v zbirko kandidatov za posvojitev. Predlog zakonika določa nabor osebnih podatkov, ki jih vsebujejo zbirke osebnih podatkov v okviru centralne zbirke podatkov na področju posvojitvev. Iz navedenih zbirk niso razvidni podatki, na podlagi katerih bi bilo mogoče osebo neposredno identificirati, je pa do določene ali določljive osebe mogoče priti preko identifikacijske številke, ki je posamezniku dana ob vnosu v informacijski sistem ter številke upravnega spisa. Omenjene zbirke predstavljajo podporo pri odločanju, vendar ne v smislu kreiranja upravne odločbe, temveč informacijski sistem ponudi za določenega otroka vse možne kandidate za posvojitev po identifikacijski številki. V sistemu so namreč kandidati vodeni po svoji identifikacijski številki in številki upravnega spisa.

Pri tem je potrebno poudariti, da bodo ministrstvo in centri za socialno delo lahko pridobili podatke o zdravstvenem stanju posameznikov iz zbirke podatkov, ki jo vodijo izvajalci zdravstvene dejavnosti, v skladu z Zakonom o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo 1), le ob pisni privolitvi posameznika, razen če bodo podatki uporabljeni za statistične ali znanstveno raziskovalne namene v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznikov.

Poleg tega predlog zakonika določa, da ministrstvo, pristojno za družino za potrebe spremljanja, usklajevanja preživnin, za znanstveno raziskovalne namene in za statistične namene vzpostavi in upravlja centralno zbirko podatkov. Ta vsebuje podatke o upravičencih do preživnin, zakonitih zastopnikih upravičencev, zavezancih za preživnine in o določenih preživninah. Te osebne podatke vpisujejo v centralno zbirko centri za socialno delo, in sicer vsak za območje svoje krajevne pristojnosti ter imajo na tem območju tudi vpogled v to zbirko. Predlog zakonika določa tudi celoten nabor osebnih podatkov, ki jih vsebujejo zbirke osebnih podatkov v okviru centralne zbirke podatkov na področju preživnin.

Splošno pravilo glede zbiranja osebnih podatkov je, da se ti zbirajo neposredno od posameznika za njega in za njegove družinske člane ter iz uradnih zbirk, ki jih v Republiki Sloveniji vodijo za to pooblaščen organi in organizacije. Predlog zakonika tako določa možnost pridobivanja podatkov iz obstoječih zbirk podatkov določenih upravljavcev, kot tudi namen obdelave. Pridobljene podatke, kot tudi podatke o katerih vodijo zbirke osebnih podatkov centri za socialno delo, ti obdelujejo le za potrebe izvajanja in spremljanja posvojitvev, spremljanja in usklajevanja preživnin ter za potrebe izvajanja drugih javnih pooblastil po tem zakoniku (nabor javnih pooblastil je naveden v uvodu k temu predlogu zakonika, v poglavju Ocena finančnih posledic predloga zakonika za državni proračun in druga javna finančna sredstva), ministrstvo, pristojno za družino, pa tudi za načrtovanje in razvoj posvojitvev, izvajanje internega nadzora nad uporabo osebnih podatkov, spremljanja stanja, analize ter znanstvenoraziskovalne in statistične namene.

Osebni podatki v centralni zbirki podatkov na področju posvojitve se hranijo pet let po vnosu podatka v zbirko, tisti v centralni zbirki podatkov na področju preživnin pa pet let po prenehanju upravičenosti do prejemanja preživnine. Po poteku tega roka se podatki anonimizirajo. Listinsko gradivo iz področja posvojitve, ki je podlaga za vpis posvojitve v matični register, pa se hrani trajno.

PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

292. člen

(postopki v zadevah iz sodne pristojnosti)

Temeljno načelo je, da se postopki v pristojnosti sodišč, ki so bili uvedeni pred začetkom uporabe tega zakonika, dokončajo po stari zakonodaji, razen v primerih, ko je v času po začetku uporabe tega zakonika bila odločba prve stopnje razveljavljena. Takrat pa je predpisana uporaba tega zakonika.

293. člen

(postopki v zadevah, glede katerih je spremenjena stvarna pristojnost in zakonski učinki odločb)

Po predlagani določbi se postopki v zadevah, v katerih so bili po predpisih, ki so veljali pred začetkom uporabe tega zakonika, pristojni centri za socialno delo, po tem zakoniku pa je pristojno sodišče, in so bili začeti do začetka uporabe tega zakonika, končajo pred centri za socialno delo po določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 122/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US), O pritožbah zoper te odločbe odloča ministrstvo, pristojno za družino.

Za zakonske učinke odločb centrov za socialno delo, ki bodo postale pravnomočne po začetku uporabe tega zakonika, začne obdobje trajanja ukrepa, ki je kot najdaljši določen pri posameznem ukrepu s tem zakonikom, teči z dnem pravnomočnosti, razen če je bilo s pravnomočno odločbo centra za socialno delo, izdano na podlagi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 122/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US) določeno krajše obdobje trajanja.

V zadevah, v katerih bo po začetku uporabe tega zakonika odpravljena ali razveljavljena odločba centra za socialno delo, se postopek nadaljuje pred pristojnim sodiščem po tem zakoniku. Centri za socialno delo te zadeve po uradni dolžnosti odstopijo pristojnemu sodišču.

O odstopu zadev se sestavi zapisnik, ki ga podpišeta direktor centra za socialno delo, ki zadevo odstopa, in predsednik sodišča, kateremu je zadeva odstopljena.

294. člen

(postopki v zadevah iz pristojnosti centrov za socialno delo)

Centri za socialno delo skladno s 111. členom ZZZDR podajo privolitev za odsvojitvev ali obremenitev stvari iz premoženja otroka s strani staršev. Ker centri za socialno delo po predlogu zakonika te naloge nimajo več, je potrebna določba, na podlagi katere se postopki po 111. členu ZZZDR, ki so uvedeni pred začetkom uporabe tega zakonika, s sklepom ustavijo.

295. člen

(odločbe o podaljšanju roditeljske pravice)

Za zakonske učinke pravnomočnih sodnih odločb o podaljšanju roditeljske pravice, ki so bile izdane še pred začetkom uporabe tega zakonika, se uporabljajo določbe tega zakonika. Položaj osebe, nad katero je bila podaljšana roditeljska pravica, je odvisen od tega, v kakšen položaj je to osebo postavilo sodišče. Šteje se, da ima oseba, nad katero je bila podaljšana roditeljska pravica, položaj otroka, ki je že dopolnil starost 15 let, razen v primerih, ko je sodišče v odločbi o podaljšanju roditeljske pravice odločilo, da ima oseba položaj otroka, ki še ni dopolnil 15 let.

296. člen

(pravnomočne odločbe o ukrepih centra za socialno delo ali sodišča)

V skladu z določbami Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – odl. US, 122/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US) so centri za socialno delo pristojni odločati o ukrepih za varstvo otrok, in sicer zakon v 119. členu daje splošno pooblastilo za potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi. Na podlagi te določbe center za socialno delo otroka staršem ne sme odvzeti, lahko pa zaradi varstva otrokovih pravic in koristi deluje v sferi roditeljske pravice staršev, tako da npr. določi nadzor nad izvajanjem roditeljske pravice, svetuje staršem, ipd.

Nadalje sme center za socialno delo na podlagi 120. člena odvzeti otroka staršem in ga dati v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu, če so starši zanemarili otrokovo varstvo in vzgojo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist. Otroka je možno odvzeti staršem že tedaj, če je otrokov razvoj pri starših samo ogrožen in ni potrebno, da je nastala škoda v njegovem razvoju.

V skladu s 121. členom center za socialno delo sam ali v sporazumu s starši odda otroka v zavod zaradi njegove osebnostne ali vedenjske motenosti, ki bistveno ogroža njegov zdrav osebnotni razvoj, pri čemer zakon določa, da ukrep lahko traja največ tri leta. Na podlagi mnenja zavoda sem center za socialno delo izjemoma podaljšati ukrep, vendar v okviru zakonskih omejitev; po osemnajstem letu pa sme otrok ostati v zavodu le v primeru, da v to privoli.

Poleg teh ukrepov je center za socialno delo dolžan zaščititi tudi otrokove premoženjske interese in lahko v skladu z določbo 122. člena od staršev zahteva, da dajo račun o upravljanju otrokovega premoženja. Od sodišča pa lahko tudi zahteva, da dovoli zavarovanje na premoženju staršev. Za zavarovanje otrokovih premoženjskih koristi lahko sodišče odloči, da imajo starši glede upravljanja otrokovega premoženja položaj skrbnika.

Center za socialno delo v zadevah, za katere je stvarno pristojen, odloči z upravno odločbo po končanem posebnem ugotovitvenem postopku. Zaradi spremenjene stvarne pristojnosti odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka s tem zakonikom, je potrebno urediti tudi vprašanje zakonskih učinkov že izdanih pravnomočnih odločb, s katerimi je center za socialno delo že odločil o ukrepih, bodisi na podlagi 119., 120., 121. ali 122. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – odl. US, 122/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US). Navedene določbe (razen 123. člen) izrecno ne določajo časovne omejitve trajanja ukrepa, tako kot je to za vsak ukrep za varstvo koristi otroka določeno s predlogom zakonika. Ravno tako v sedaj veljavni ureditvi ni na enak način zakonsko določeno spremljanje izvajanja ukrepa, zato je s prehodno določbo določeno, da z dnem začetka uporabe tega zakonika prične teči čas trajanja ukrepa kot je največ določen s tem zakonikom razen, če je bilo s pravnomočno odločbo centra za socialno delo določeno krajše obdobje trajanja ukrepa. Poleg tega za vse te ukrepe, o katerih je bilo pravnomočno odločeno na podlagi veljavne ureditve, veljajo tudi ostale določbe zakonika, ki se nanašajo na spremljanje izvajanja ukrepa. Sodišče bo lahko po uradni dolžnosti ali na predlog odločilo o prenehanju ukrepa, če so prenehali razlogi zanj ali izreklo drug ukrep za varstvo koristi po tem zakoniku.

V skladu z določbo 122. člena lahko tudi sodišče odloči o ukrepih za varstvo otrokovih premoženjskih koristi. Enako kot to velja za odločbe centrov za socialno delo, tudi v teh primerih veljajo za zakonske učinke pravnomočnih odločb sodišč, določbe tega zakonika o ukrepih za varstvo koristi otroka. Z dnem začetka uporabe tega zakonika prične teči tudi obdobje trajanja ukrepa, določenega s tem zakonikom, razen če je bilo s pravnomočno odločbo sodišča določeno krajše obdobje trajanja.

Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 24/06 – uradno prečiščeno besedilo 2, 105/06 – ZUS-1, 126/07, 65/08) v poglavju o odločbah določa tudi, da lahko pristojni organ v primerih, ko je neogibno potrebno, da se pred koncem postopka izda odločba, s katero se začasno uredijo posamezna vprašanja ali razmerja, izda odločbo na podlagi podatkov, ki obstajajo takrat, ko se odločba izda. Upravni postopek v primeru izdane začasne odločbe še ni

končan (četudi je začasna odločba pravnomočna). V skladu s predlaganim prvim odstavkom 293. člena tega zakonika se postopki v zadevah, v katerih so bili po predpisih, ki so veljali pred začetkom uporabe tega zakonika, pristojni centri za socialno delo, po tem zakoniku pa je pristojno sodišče, končajo pred centri za socialno delo po določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 122/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US).

297. člen

(odločbe o odvzemu poslovne sposobnosti)

Za zakonske učinke pravnomočnih odločb o popolnem ali delnem odvzemu poslovne sposobnosti, se uporabljajo določbe tega zakonika. Pri tem se šteje, da je oseba, ki ji je bila popolno odvzeta poslovna sposobnost postavljena pod skrbništvo, tako da ta oseba ne more samostojno opravljati nobenih pravnih poslov. Za osebo, kateri je bila delno odvzeta poslovna sposobnost pa se šteje, ima položaj otroka, ki je že dopolnil 15 let, če pristojni organ ni odločil drugače.

Kot popoln odvzem poslovne sposobnosti, določen v drugih predpisih, se šteje postavitve osebe pod skrbništvo po tem zakoniku, tako da ta oseba ne more samostojno opravljati nobenih pravnih poslov. Kot delen odvzem poslovne sposobnosti, določen v drugih predpisih, se šteje postavitve osebe pod skrbništvo po tem zakoniku, tako da ta oseba ne more opravljati samo določenih pravnih poslov oziroma, da za določene pravne posle potrebuje odobritev skrbnika.

298. člen

(veljavnost določb glede posvojitve)

Glede na to, da se je pravna ureditev instituta posvojitve skozi čas spreminjala, določene spremembe pa prinaša tudi predlog zakonika, je bilo potrebno zapisati posebno določbo, ki rešuje problematiko uporabe predpisov iz časa, ko je še veljal Temeljni zakon o posvojitvi. Določbe tega predpisa pa ne veljajo za tiste posvojitve, ki so bile skladno z ZZZDR spremenjene v popolne posvojitve. V primeru sklenitve zakonske zveze med posvojiteljem ali posvojiteljico in posvojenim otrokom, za katerega je bila sklenjena nepopolna posvojitve, predlog zakonika določa obvezno dovoljenje sodišča. Pravna posledica tako sklenjene zakonske zveze je prenehanje posvojitve.

299. člen

(določitev preživnine za otroke, nameščene v rejništvo ali v zavod)

Zaradi izenačitve preživninskih obveznosti otrok, ki so bili še pred začetkom uporabe tega zakonika nameščeni v rejništvo ali v zavod, predlog zakonika določa možnost Državnega pravobranilstva Republike Slovenije, da v roku enega leta od začetka uporabe tega zakonika zahteva, da sodišče odloči o preživninski obveznosti staršev v skladu s 186. členom tega zakonika.

Določba nadalje zavezuje pristojni center za socialno delo, da v enem mesecu od začetka uporabe tega zakonika Državnemu pravobranilstvu posreduje potrebne podatke, in sicer: osebno ime otroka in staršev, EMŠO otroka in staršev, naslov stalnega ali začasnega prebivališča staršev, podatek o tem, v kateri zavod ali h kateremu rejniku je otrok nameščen (naziv in naslov zavoda oziroma osebno ime in naslov rejnika) ter druge podatke, s katerimi razpolagajo in so potrebni za izvrševanje pristojnosti iz prejšnjega odstavka.

300. člen

(začetek uporabe določbe o pravici otroka do zagovornika)

Iz 184. člena zakonika izhaja pravica otroka do zagovornika, ki bo urejena v posebnem zakonu. Določba 300. člena tega zakonika zato predvideva, da začetek uporabe 184. člena nastopi z dnem uveljavitve zakona, ki bo urejal zagovorništvo otrok.

301. člen

(rok za vzpostavitev registra in centralnih zbirk podatkov)

Predlagani člen določa rok za vzpostavitev registra in centralnih zbirk podatkov, ki je začetek uporabe tega zakonika.

302. člen

(vpis v zbirki podatkov)

Predlagana določba vsebuje dolžnost centrov za socialno delo, da v zbirko podatkov iz prvega odstavka 287. člena tega zakonika vpiše osebe, za katere je bilo do začetka uporabe tega zakonika ugotovljeno, da izpolnjujejo pogoje za posvojitelja v skladu z določbami ZZZDR. Po drugem odstavku predlagane določbe se v zbirko iz drugega odstavka 287. člena tega zakonika vpiše otroke, za katere je center za socialno delo, do začetka uporabe tega zakonika v skladu z določbami ZZZDR ugotovil, da potrebujejo posvojitev.

303. člen

(podzakonski predpisi)

Predlagatelj navaja posamezna področja oziroma institute, ki, v skladu z določbami tega zakonika, potrebujejo natančnejšo ureditev v podzakonskih predpisih, ki naj jih izda minister, pristojen za družino (podzakonski predpisi iz prvega odstavka predlaganega člena) oziroma minister, pristojen za družino (podzakonski predpisi iz drugega odstavka predlaganega člena). Predvideni rok, v katerem naj bi ministrstvo pripravilo podzakonske akte, ki bodo usklajeni s tem zakonikom, je določen v trajanju enega leta od uveljavitve tega zakonika. V tretjem odstavku je določen tudi rok enega leta od uveljavitve zakonika za vzpostavitev registra pogodb o ureditvi premoženjskopравnih razmerij, ki ga vzpostavi Notarska zbornica Slovenije.

304. člen

(prenehanje veljavnosti določb drugih zakonov)

Določbi 41. in 42. člena ZZNPOB prenehata veljati, saj gre za določbi o očetovstvu in materinstvu pri otrocih, ki so bili spočeti s postopkom oploditve z biomedicinsko pomočjo, ki sta bili prevzeti v ta zakonik. Vsebinsko namreč sodita v predlog zakonika, ne pa v ZZNPOB, kjer se nahajata sedaj in v katerega sta bili sprejeti zaradi pravne varnosti.

Določba 88. člena Zakona o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 61/10 – ZSVarPre, 62/10 –

ZUPJS, 57/12, 39/16 in 52/16 – ZPPreb-1) je pri odločanju o taksativno določenih upravnih zadevah, vodenih na podlagi določb ZZZDR iz pristojnosti centrov za socialno delo, določala kot obvezni dve procesni dejanji (mnenje strokovne komisije in razpis ustne obravnave). Ker z uveljavitvijo zakonika preneha veljati ZZZDR ter s tem tudi sprememba stvarne pristojnosti centrov za socialno delo, je smiselno, da preneha veljati tudi navedena določba, ki je urejala posebna vprašanja ugotovitvenega postopka na centru za socialno delo.

Posebnega izrecnega črtanja posameznih določb ZNP in ZPP (npr. poglavje o podaljšanju roditeljske pravice, poglavje o odvzemu poslovne sposobnosti) prehodna določba ne predvideva, bo pa potrebno navedena predpisa do uveljavitve tega zakona ustrezno korigirati.

305. člen

(prenehanje veljavnosti dosedanjega zakona)

Posebna določba v prehodnih in končnih določbah opozarja na dejstvo, da bo z uveljavitvijo novega zakonika prenehal veljati ZZZDR.

Z novelo Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 16/04, v nadaljevanju ZZZDR-C) je bila ukinjena preživninska obveznost staršev do otrok, ki po polnoletnosti, zaradi posebnih potreb ne morejo skrbeti zase. Ustavno sodišče RS je z odločbo, št. U-I-11/07-45 z dne 13.12.2007, odločilo, da takšna ureditev v ZZZDR-C ni v neskladju z ustavo. Odločilo je tudi, da je Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Uradni list SRS, št. 41/83) v neskladju z ustavo, kar mora Državni zbor odpraviti v roku enega leta po objavi odločbe v Uradnem listu RS. Obenem je ustavno sodišče pravno praznino na tem področju zapolnilo ter odločilo, da se do odprave ugotovljenega neskladja osnovno preživljanje invalidov zagotavlja tudi s preživninsko obveznostjo staršev, kot jo je urejal 123. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list SRS, št. 15/76, Uradni list RS, št. 1/89, 64/01, v nadaljevanju ZZZDR) pred uveljavitvijo 26. člena novele ZZZDR-C. Ker predmetna prehodna določba v prvem odstavku določa prenehanje veljavnosti Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US) v celoti, je v drugem odstavku člena določena izjema glede zagotavljanja osnovnega preživljanja invalidov po polnoletnosti s strani staršev. S tem se tudi odpravlja neustavno stanje, ki je nastopilo po poteku enoletnega roka, ki ga je določilo Ustavno sodišče za odpravo ugotovljenega neskladja Zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Uradni list SRS, št. 41/83) z ustavo.

306. člen

(prenehanje veljavnosti podzakonskih predpisov)

Posebna določba v prehodnih in končnih določbah opozarja na dejstvo, da bodo z začetkom uporabe novega zakonika v celoti prenehali veljati podzakonski predpisi, izdani na podlagi ZZZDR. Ti predpisi se bodo uporabljali do uveljavitve podzakonskih predpisov, ki bodo izdani na podlagi novega zakonika, v kolikor ne bodo v nasprotju z njim.

307. člen

(uveljavitev in začetek uporabe)

Predlagatelj meni, da je primerno, da se kot začetek veljavnosti zakonika določi petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije, pri čemer je - glede na to, da gre za bistvene spremembe v urejanju predmetne zakonske materije - predvidena poznejša uporaba zakonika. Predlagano je, da se prične zakonik uporabljati 1. januarja 2019 oziroma 1. januarja 2018 v delu, ki ureja postopek pred sklenitvijo zakonske zveze, sklenitev zakonske zveze in ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze. V tem času bodo ustrezni organi oziroma ministrstva lahko poskrbela oziroma pripravila vse za nemoteno izvajanje novega zakonika (izdaja podzakonskih predpisov, noveliranje ZPP in ZNP, usposabljanje ipd.).

Za uporabo določb o resoluciji o družinski politiki, svetu za otroke in družino, zagotavljanju proračunskih sredstev, programih v podporo družini in statusu društev v javnem interesu prehodno obdobje ni potrebno, zato je predvideno, da se zakonik uporablja od dneva uveljavitve zakonika.

Izjema je določena tudi za izvajanja določbe 144. člena predloga zakonika, ki ureja vnaprej izraženo voljo staršev glede osebe, kateri se otrok zaupa v varstvo in vzgojo, sorodnika, ki se mu podeli starševska skrb, posvojitelja ali skrbnika. Na podlagi prejetih pobud v postopku javne razprave je predlagatelj sledil željam staršem, da se možnost njihove vnaprejšnje izjave volje izrecno zapiše v obliki zakonske določbe v zakoniku. Določba se prične smiselno uporabljati že od dneva uveljavitve zakonika, in sicer v vseh sodnih in upravnih postopkih, ki bodo tekli na podlagi določb Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 122/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US in 82/15 – odl. US).

IV.

IV. BESEDILO ČLENOV, KI SE SPREMINJAJO

/

V. PREDLOG, DA SE PREDLOG ZAKONA OBRAVNAVA PO NUJNEM OZIROMA SKRAJŠANEM POSTOPKU

/

VI. PRILOGE

Na podlagi drugega odstavka 247. člena in četrtega odstavka 251. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. ____) ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti izdaja

Pravilnik

o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi in vsebini skrbniškega poročila

I. UVODNA DOLOČBA

1. člen

Ta pravilnik ureja postopek za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom (v nadaljnjem besedilu: varovanec) ter pripravo in vsebino skrbniškega poročila.

II. POPIS IN OCENITEV PREMOŽENJA

2. člen

(1) Center za socialno delo s sklepom odredi, da se popiše in oceni vse nepremično in premično premoženje, ki ga ima varovanec v posesti v času popisa.

(2) Popišejo se tudi varovančeve terjatve in obveznosti.

3. člen

(1) Premoženje se mora popisati najpozneje v roku 15 dni od dneva, ko je bila oseba postavljena pod skrbništvo oziroma od dneva, ko ji je bil imenovan skrbnik za posebni primer.

(2) Popisano premoženje se izroči v upravljanje skrbniku.

4. člen

(1) Premoženje popiše komisija. Predsednika in člane komisije imenuje center za socialno delo.

(2) Za člana komisije ne more biti imenovana oseba, za katero obstajajo razlogi za izločitev po določilih zakona o splošnem upravnem postopku.

5. člen

(1) O času in kraju popisa obvesti center za socialno delo varovančevega skrbnika in varovanca, če je po mnenju centra za socialno delo sposoben razumeti dejanje popisa premoženja.

(2) Center za socialno delo k popisu premoženja povabi tudi enega od bližnjih sorodnikov varovanca, ki pri popisu sodeluje kot priča.

6. člen

Predsednik komisije sklicuje člane komisije in vodi njeno delo.

7. člen

(1) O popisu premoženja se vodi zapisnik. Zapisnik mora biti sestavljen v skladu z določili zakona o splošnem upravnem postopku.

(2) Člani komisije in ostali udeleženci so dolžni varovati osebne podatke varovanca.

8. člen

(1) V zapisniku o popisu in ocenitvi premoženja se vpišejo predvsem podatki o nepremičninah, premičninah, denarnih sredstvih, vrednostnih papirjih, denarnih terjatvah in obveznostih.

(2) Poleg podatkov iz prejšnjega odstavka je v zapisnik potrebno vpisati podatke o stanju posamezne vrste premoženja v času popisa (npr. obdelano, vzdrževano, zapuščeno, ohranjeno, vseljivo, pozidano, ruševina, uporabno, itd.).

9. člen

Dokazila, ki se nanašajo na popisano premoženje (skice, fotografije, itd.), je treba priložiti zapisniku in se hranijo skupaj z originalom zapisnika.

10. člen

Stroški popisa premoženja se krijejo skladno z določbo 281. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. _____).

III. SKRBNIŠKO POROČILO

11. člen

(1) Skrbnik je dolžan centru za socialno delo do 15. februarja predložiti skrbniško poročilo (v nadaljnjem besedilu: poročilo) za preteklo leto.

(2) Poročilo se poda na predpisanem obrazcu, ki je priloga tega pravilnika. Obrazec vsebuje varovančeve osebne podatke in podatke o:

- varovančevem premoženju,
- zdravstvenem stanju varovanca,
- izobraževanju in usposabljanju varovanca,
- varovančevih mesečnih prejemkih (plača, pokojnina, preživnina...),

- varovančevih mesečnih odhodkih (najemnina, tekoči stroški, obveznosti do tretjih oseb....),
- drugih pomembnih okoliščinah glede varovanca,
 - delu skrbnika (razvidne morajo biti pomembnejše naloge, ki jih je skrbnik opravil za varovanca v okviru rednega poslovanja, in naloge, ki jih je opravil s poprejšnjo odobritvijo centra za socialno delo),
- stroških, ki so nastali zaradi izvajanja skrbništva.

(3) Skrbnik izpolni obrazec glede na obseg njegovih obveznosti in pravic.

12. člen

(1) Center za socialno delo je dolžan obravnavati poročilo o roku 60 dni od prejema poročila. V tem času mora center za socialno delo opraviti tudi obisk varovanca in o tem sestaviti zapisnik.

(2) Center za socialno delo sprejme poročilo, zahteva dopolnitev ali ga zavrne ter odloči o morebitnih ukrepih.

(3) Ob obravnavi poročila odloči center za socialno delo tudi o stroških, ki so nastali pri izvajanju skrbništva, ter o morebitni nagradi skrbniku.

13. člen

Določbe tega pravilnika se smiselno uporabljajo tudi za poročila, ki jih center za socialno delo od skrbnika zahteva poleg rednega letnega poročila.

IV. KONČNI DOLOČBI

14. člen

Določbe tega pravilnika se uporabljajo tudi v primerih začasnega skrbništva ali skrbništva za posebni primer.

15. člen

Ta pravilnik začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu RS.

Na podlagi četrtega odstavka 202. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št.) ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v soglasju z ministrom za javno upravo izdaja

Pravilnik
o postopku in vsebini izvajanja predhodnega svetovanja

1. člen
(vsebina pravilnika)

S tem pravilnikom se določa način izvajanja predhodnega svetovanja za zakonca, ki nameravata vložiti predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali tožbo za razvezo zakonske zveze ali za starša, ki namerava vložiti predlog za začetek postopka za varstvo koristi otroka.

2. člen
(krajevna pristojnost centra za socialno delo)

Krajevna pristojnost centra za socialno delo za izvajanje predhodnega svetovanja se določi v skladu z določbami zakona, ki ureja socialno varstvo.

3. člen
(vabljenje na predhodno svetovanje)

(1) Strokovni delavec centra za socialno delo povabi zakonca ki nameravata vložiti predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali tožbo za razvezo zakonske zveze ali za starša, ki

namerava vložiti predlog za začetek postopka za varstvo koristi otroka (v nadaljnjem besedilu: predlagatelj) na predhodno svetovanje v 14 dneh po prejemu predloga predlagatelja za izvedbo predhodnega svetovanja.

(2) V vabilu določi datum, uro in kraj predhodnega svetovanja.

(3) Vabilo na predhodno svetovanje se predlagateljema vroči osebno.

4. člen

(vsebina predhodnega svetovanja za zakonca)

(1) V predhodnem svetovanju za zakonca, ki nameravata vložiti predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze ali tožbo za razvezo zakonske zveze se strokovni delavec in predlagatelj najprej seznanijo z razlogi, ki so pripeljali do namere vložitve predloga za sporazumno razvezo ali tožbe za razvezo zakonske zveze.

(2) Če se v predhodnem svetovanju ugotovi, da predlagatelja ne želita več živeti v zakonski zvezi, ju strokovni delavec seznanj s posledicami, ki nastanejo z razvezo zakonske zveze zanj in za družinsko skupnost. Strokovni delavec si v svetovalnem razgovoru zlasti prizadeva, da zakonca uredita medsebojna razmerja do skupnih otrok. Strokovni delavec predlagatelja seznanj tudi z namenom in postopkom mediacije v družinskih zadevah (v nadaljnjem besedilu: mediacija).

5. člen

(vsebina predhodnega svetovanja za starša)

V predhodnem svetovanju za starša, ki namerava vložiti predlog za začetek postopka za varstvo koristi otroka strokovni delavec opozori predlagatelja na varstvo koristi otroka pri urejanju razmerij z otrokom ter na dober vpliv sporazumnega urejanja teh razmerij na otroka. Strokovni delavec predlagatelja seznanj tudi z namenom in postopkom mediacije.

6. člen

(vodenje zapisnika)

O ugotovitvah in dogovorih predhodnega svetovanja strokovni delavec sestavi zapisnik, v skladu z določbami zakona, ki ureja upravni postopek.

7. člen

(prenehanje veljavnosti)

Z dnem uveljavitve tega pravilnika preneha veljati Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora (Uradni list SRS, št. 41/89).

8. člen

(uveljavitev)

Ta pravilnik začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije, uporabljati pa se začne 1. januarja 2019.

Na podlagi tretjega odstavka 34. člena in 41. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št.) ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v soglasju z ministrom za javno upravo izdaja

P R A V I L N I K
o sklepanju zakonske zveze in načinu ponovitve slovesnosti

1. člen

(vsebina pravilnika)

S tem pravilnikom se določajo pogoji, ki jih mora izpolnjevati pooblaščen oseb za sklepanje zakonske zveze, minimalni standardi uradnih prostorov za sklepanje zakonske zveze (v nadaljnjem besedilu: uradni prostori) in njihovo opremljenost, način sklepanja zakonske zveze, višina in način plačila za pooblaščen oseb, način izvedbe ponovitve slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze (v nadaljnjem besedilu: ponovitev slovesnosti) ter druga vprašanja v zvezi z načinom sklenitve zakonske zveze.

V pravilniku uporabljeni izrazi matičar, načelnik, župan, zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za moške in ženske.

2. člen

(pristojnost za sklepanje zakonske zveze)

Zakonska zveza se sklene pred matičarjem in načelnikom ali od njega pooblaščen oseb.

Zakonska zveza se lahko sklene tudi pred matičarjem in županom.

Na željo bodočih zakoncev se zakonska zveza lahko sklene samo pred matičarjem.

3. člen

(imenovanje pooblašcene osebe)

Načelnik izda sklep, s katerim podeli pooblastilo za sklepanje zakonske zveze osebi, ki izpolnjuje pogoje, določene s tem pravilnikom.

4. člen

(pogoji za pooblaščeno osebo)

(1) Načelnik lahko za sklepanje zakonske zveze pooblasti osebo, ki izpolnjuje naslednje pogoje:

- je državljan ali državljanica Republike Slovenije,
- v okolju uživa ugled in spoštovanje,
- aktivno obvlada slovenski jezik,
- ima sposobnost javnega nastopanja in
- je poslovno sposobna.

(2) Na območjih lokalnih skupnosti, kjer sta poleg slovenskega jezika uradna jezika tudi italijanski ali madžarski jezik, mora pooblaščena oseba aktivno znati jezik narodne skupnosti.

5. člen

(trajanje in prenehanje pooblastila pooblaščeni osebi)

(1) Načelnik izda pooblaščeni osebi pooblastilo za dobo največ štirih let. Pooblastilo preneha veljati pred iztekom te dobe v naslednjih primerih:

- na zahtevo pooblaščene osebe,
- kadar pooblaščena oseba ne izpolnjuje več pogojev iz 4. člena tega pravilnika,

– z odvzemom pooblastila zaradi neizpolnjevanja obveznosti pooblaščenice osebe ali

– zaradi drugih poslovnih oziroma organizacijskih razlogov po presoji načelnika.

(2) Načelnik lahko izda osebi pooblastilo tudi za enkratno sklenitev zakonske zveze. Pooblaščenica oseba za enkratno sklenitev zakonske zveze ni upravičena do plačila.

6. člen

(določitev in ukinitve uradnih prostorov)

(1) Sklepanje zakonske zveze poteka v uradnih prostorih, ki so določeni za sklepanje zakonske zveze.

(2) Uradni prostori se določijo s sklepom načelnika v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo.

(3) Namembnost uradnih prostorov, ki ne izpolnjujejo kriterija iz 7. člena tega pravilnika ali ki jih upravne enote ne bodo več uporabljale v ta namen, se ukine s sklepom načelnika v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo.

7. člen

(kriterij za določitev uradnih prostorov)

(1) Načelnik določi najmanj en uradni prostor.

(2) Seštevek stroškov najemnine, obratovalnih stroškov, stroškov čiščenja in stroškov investicijskega vzdrževanja za uradni prostor ne sme presegati 40 eurov na eno sklenitev zakonske zveze na letni ravni.

8. člen

(dostop invalidnim osebam do uradnih prostorov)

Dostop do uradnih prostorov mora biti omogočen tudi invalidnim osebam.

9. člen

(minimalni standardi za uradne prostore ter zagotavljanje sredstev)

(1) Uradni prostor mora biti svetel in primerno urejen. Velikost uradnega prostora, ki bo določen za sklepanje zakonske zveze, mora biti približno 40 m².

(2) Uradni prostor mora biti opremljen z mizo in stoli za bodoča zakonca ter priči. V uradnem prostoru morajo biti postavljeni državni simboli skladno s predpisi, ki urejajo njihovo uporabo.

(3) Uradne prostore in sredstva za izpolnjevanje z zakonom in s tem pravilnikom določenih standardov urejenosti uradnih prostorov zagotavlja upravna enota iz sredstev za materialne stroške in investicijsko vzdrževanje.

(4) Uradne prostore in sredstva lahko upravna enota zagotovi tako, da z lastniki prostorov sklene sporazum o njihovi neodplačni uporabi oziroma zagotavljanju.

(5) Izjemoma se lahko uradni prostori v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo, najamejo z odplačno pogodbo.

10. člen

(zagotovitev toaletnih prostorov in prostora za pripravo)

V objektu, kjer poteka sklepanje zakonske zveze, je potrebno zagotoviti toaletne prostore in prostor za pripravo na sklenitev zakonske zveze.

11. člen

(sklepanje zakonske zveze na sedežu upravne enote v času uradnih ur)

(1) Načelnik najmanj en dan v tednu v času uradnih ur upravne enote zagotovi sklepanje zakonske zveze na sedežu upravne enote.

(2) Prostor na sedežu upravne enote, kjer se sklepa zakonska zveza, se določi s sklepom načelnika.

(3) Prostor, kjer se sklepa zakonska zveza, mora biti svetel in primerno urejen. Velikost prostora je lahko manjša od 40 m². V prostoru morajo biti postavljeni državni simboli skladno s predpisi, ki urejajo njihovo uporabo.

(4) Zakonska zveza na sedežu upravne enote se sklene pred matičarjem, načelnikom ali od njega pooblaščen osebe, ki je zaposlena na upravni enoti, ob navzočnosti matičarja. Če pri sklepanju zakonske zveze ni mogoče zagotoviti navzočnosti načelnika ali od njega pooblaščen osebe, ki je zaposlena na upravni enoti, se zakonska zveza na sedežu upravne enote lahko sklene pred pooblaščen osebo, ki ni zaposlena na upravni enoti.

(5) Načelnik ali od njega pooblaščen oseba, župan in matičar morajo biti urejenega videza.

(6) Zakonska zveza na sedežu upravne enote se na željo bodočih zakoncev lahko sklene samo pred matičarjem.

(6) Če načelnik za sklepanje zakonske zveze ne more zagotoviti prostora na sedežu upravne enote, se najmanj en dan v tednu v času uradnih ur upravne enote zagotovi sklepanje zakonske zveze v uradnem prostoru, o čemer s sklepom odloči načelnik.

12. člen

(uradni čas za sklepanje zakonske zveze ob sobotah)

(1) Zakonska zveza se sklepa v času, ki ga določi načelnik. Načelnik zagotovi sklepanje zakonske zveze ob sobotah v časovnem razponu najmanj pet ur, katerega določi med 10.00 in 19.00 uro.

(2) Matičar ob prijavi sklenitve zakonske zveze bodočima zakoncema ponudi proste termine, pri čemer je potrebno zagotoviti, da si sklenitve zakonske zveze sledijo v strnjenem časovnem zaporedju.

13. člen

(dejanje sklenitve zakonske zveze)

(1) Matičar mora bodoča zakonca seznaniti s pravicami in dolžnostmi, ki izhajajo iz zakona, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja.

(2) Nadaljnjo vsebino poročnega nagovora pripravi matičar glede na okoliščine posameznega primera.

(3) Matičar razglasi, da je zakonska zveza sklenjena ter zakoncema izroči izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi v slovesni mapi.

14. člen

(trajanje obreda)

Obred sklenitve zakonske zveze traja v povprečju 20 minut, med dvema obredoma pa mora biti zagotovljen najmanj 10 minutni odmor.

15. člen

(zunanji izgled načelnika, pooblaščenca osebe in matičarja)

Matičar, načelnik ali pooblaščenca oseba in župan morajo biti slovesnega in urejenega videza. Ob sklepanju zakonske zveze nosi načelnik ali pooblaščenca oseba insignijo z državnim grbom ali grb Republike Slovenije, matičar ob sklepanju zakonske zveze nosi grb Republike Slovenije. Grb Republike Slovenije mora biti na levi strani v prsni višini.

16. člen

(sklepanje zakonske zveze izven uradnih prostorov zaradi opravičljivih razlogov)

(1) Načelnik lahko z odločbo dovoli sklenitev zakonske zveze izven uradnih prostorov, če to zahtevata bodoča zakonca in navedeta za to opravičljive razloge.

(2) Opravičljivi razlogi, ki upravičujejo sklenitev zakonske zveze izven uradnih prostorov, so tisti, ki onemogočajo prisotnost bodočih zakoncev v uradnih prostorih (na primer huda bolezen).

(3) Sklenitev zakonske zveze iz prvega odstavka tega člena ne predstavlja povečanih stroškov za bodoča zakonca.

17. člen

(sklepanje zakonske zveze izven uradnih prostorov ali izven uradnega časa za sklepanje zakonske zveze iz drugih razlogov)

(1) Sklenitev zakonske zveze izven uradnih prostorov ali izven uradnega časa za sklepanje zakonske zveze se dovoli tudi iz drugih razlogov glede na možnosti posamezne upravne enote.

(2) Bodoča zakonca, ki zaprosita za sklenitev zakonske zveze po prejšnjem odstavku, morata prijavi za sklenitev zakonske zveze, poleg zahtevanih listin, priložiti tudi soglasje za uporabo lokacije za sklenitev zakonske zveze. Vloga za sklenitev zakonske zveze se vloži 30 dni pred nameravano sklenitvijo zakonske zveze.

(3) V primeru sklenitve zakonske zveze po prvem odstavku tega člena bodoča zakonca krijeta stroške za sklenitev zakonske zveze v znesku 170,00 eurov. Bodoča zakonca morata te stroške poravnati najmanj pet dni pred sklenitvijo zakonske zveze, sicer se sklenitev zakonske zveze ne izvede.

(4) Stroški iz prejšnjega odstavka se določijo z odločbo, s katero se dovoli sklenitev zakonske zveze.

(5) Znesek iz tretjega odstavka tega člena se nakaže na podračun upravne enote 639 in se uporabi za pokrivanje stroškov, ki jih ima upravna enota pri sklenitvi zakonske zveze izven uradnega prostora ali izven uradnega časa za sklepanje zakonske zveze.

18. člen

(sklepanje zakonske zveze na praznik ali dela prost dan)

Zakonska zveza se ne sklepa na dan, ki je praznik ali dela prost dan v Republiki Sloveniji, razen če je praznik ali dela prost dan sobota.

19. člen

(zagotovitev slovesnosti v primeru sklenitve zakonske zveze izven uradnih prostorov)

V primeru sklenitve zakonske zveze izven uradnih prostorov se oprema za uradno dejanje sklepanja zakonske zveze uporabi v izvedbi, ki je lokaciji primerna.

20. člen

(ponovitev slovesnosti)

(1) Določbe tega pravilnika se smiselno uporabljajo za ponovitev slovesnosti, na primer ob petindvajseti, petdeseti, šestdeseti in sedemdeseti obletnici sklenitve zakonske zveze, ko je podan srebrni, zlati, biserni ali diamantni jubilej.

(2) Ponovitev slovesnosti se opravi na podlagi prijave zakoncev pri pristojnem matičarju upravne enote, v kateri navedeta datum in kraj sklenitve zakonske zveze.

(3) Zakonca za ponovitev slovesnosti krijeta stroške v znesku 170,00 eurov. Zakonca morata te stroške poravnati najmanj pet dni pred ponovitvijo slovesnosti, sicer se ponovitev slovesnosti ne izvede.

(4) Znesek iz prejšnjega odstavka se nakaže ne podračun upravne enote 639 in je namenjen zagotovitvi slovesnosti obreda.

21. člen

(višina in način plačila pooblaščenih oseb, načelnika in matičarja)

(1) Izplačilo pooblaščenim osebam, ki ni zaposlena na upravni enoti, se opravi na podlagi podjetne pogodbe. Pooblaščenih oseb je za sklenitev zakonske zveze upravičena do plačila v

višini 40,00 eurov, za vsako naslednjo opravljeno sklenitev zakonske zveze na isti dan pa v višini 5,00 eurov.

(2) Kadar se sklepanje zakonske zveze opravlja ob sobotah ali izven poslovnega časa upravne enote, sta matičar in pooblaščen oseba, ki je zaposlena na upravni enoti, upravičena do plačila nadur. V nadurno delo se šteje tudi priprava na delo. Matičar in pooblaščen oseba, ki je zaposlena na upravni enoti, sta za pripravo na delo upravičena do plačila največ dveh nadur za prvo sklenitev zakonske zveze na isti lokaciji.

(3) Kadar sklenitev zakonske zveze opravlja načelnik upravne enote ob sobotah ali izven poslovnega časa upravne enote, veljajo glede plačila enake določbe kot za matičarja, razen glede sredstev in povračil iz četrtega in petega odstavka tega člena.

(4) Matičar je vsake 3 leta upravičen do sredstev za nakup svečane obleke v višini do največ 190,00 eurov, po predložitvi računa, ki dokazuje nakup svečane obleke. Evidenco o sredstvih vodi upravna enota.

(5) Za urejenost na dan sklepanja zakonske zveze pripada matičarju povračilo stroškov v višini do največ 40,00 eurov, po predložitvi računa, ki dokazuje stroške, nastale za potrebe urejenosti matičarja. Sredstva zagotavlja upravna enota.

(6) V primeru sklenitve zakonske zveze po 11. členu tega pravilnika matičarju ne pripada povračilo stroškov za urejenost iz prejšnjega odstavka.

22. člen

(usklajevanje)

Nominalne vrednosti iz tretjega odstavka 17. člena, tretjega odstavka 20. člena in prvega, četrtega in petega odstavka 21. člena tega pravilnika se usklajujejo v mesecu februarju na podlagi objavljenega indeksa rasti cen življenjskih potrebščin v obdobju januar–december minulega leta. Odredbo o valorizaciji objavi minister, pristojen za družino, v Uradnem listu Republike Slovenije. Valorizirani zneski veljajo od meseca marca dalje.

23. člen

(izbira izvajalca)

(1) Ministrstvo, pristojno za družino, na podlagi javnega naročila izbere izvajalca, ki zagotovi dobavo grba Republike Slovenije, insignij in slovesnih poročnih map.

(2) Sredstva za dobavo grba Republike Slovenije, insignij in slovesnih poročnih map zagotavlja ministrstvo, pristojno za družino.

PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

24. člen

(začasno neusklajevanje)

Ne glede na 22. člen tega pravilnika se nominalne vrednosti iz tretjega odstavka 17. člena, tretjega odstavka 20. člena in prvega, četrtega in petega odstavka 21. člena tega pravilnika do vključno leta, ki sledi letu, v katerem gospodarska rast preseže 2,5 odstotka bruto družbenega proizvoda, ne usklajujejo.

25. člen

(začasno nezagotavljanje sredstev za dobavo grba Republike Slovenije, insignij in slovesnih poročnih map)

(1) Ne glede na 23. člen tega pravilnika ministrstvo, pristojno za družino, od uveljavitve tega pravilnika do vključno leta, ki sledi letu, v katerem gospodarska rast preseže 2,5 odstotka bruto družbenega proizvoda, ne zagotavlja sredstev za dobavo grba Republike Slovenije, insignij in slovesnih poročnih map.

(2) V obdobju, v katerem se ne zagotavljajo sredstva za dobavo slovesnih poročnih map, se izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi ne izroči v slovesni mapi.

26. člen

(preverjanje izpolnjevanja kriterija za uradne prostore in rok za ukinitve uradnih prostorov)

Upravne enote v roku enega leta po uveljavitvi tega pravilnika preverijo, ali uradni prostori izpolnjujejo kriterij, ki je določen v 7. členu tega pravilnika. Če kriterij ni izpolnjen, se namembnost uradnih prostorov, določenih za sklepanje zakonske zveze, ukine s sklepom načelnika v soglasju z ministrom, pristojnim za upravo.

27. člen

(določitev uradnih prostorov pred preverjanjem izpolnjevanja kriterijev)

Vloge za določitev uradnih prostorov, ki jih upravne enote predložijo v soglasje ministru, pristojnemu za javno upravo, po uveljavitvi tega pravilnika in pred preverjanjem izpolnjevanja kriterija za uradne prostore po 26. členu tega pravilnika, se obravnavajo po določbah Pravilnika o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 67/13 in 32/15).

28. člen

(povračilo sredstev za nakup svečane obleke)

Matičarji so do sredstev za nakup svečane obleke iz četrtega odstavka 21. člena tega pravilnika prvič upravičeni po preteku treh let od zadnjega povračila, ki so ga prejeli po četrtem odstavku 20. člena Pravilnika o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 67/13 in 32/15).

29. člen

(začasno znižanje povračila stroškov za urejenost)

Ne glede na peti odstavek 21. člena tega pravilnika pripada matičarju za urejenost na dan sklepanja zakonske zveze do vključno leta, ki sledi letu, v katerem gospodarska rast preseže 2,5

odstotka bruto družbenega proizvoda povračilo stroškov v višini do največ 30,00 eurov, po predložitvi računa, ki dokazuje stroške, nastale za potrebe urejenosti matičarja.

30. člen

(ugotavljanje gospodarske rasti)

Gospodarsko rast v skladu s 24. členom, prvim odstavkom 25. člena ter prejšnjim členom tega pravilnika ugotovi Statistični urad Republike Slovenije. Sklep o ugotovitvi, da je gospodarska rast presegla 2,5 odstotka bruto domačega proizvoda, vlada objavi v Uradnem listu Republike Slovenije do 30. septembra leta, ki sledi letu, v katerem gospodarska rast preseže 2,5 odstotka bruto domačega proizvoda.

31. člen

(neuporaba določil za uradne prostore)

Določbe 8. člena, prvega odstavka 9. člena in 10. člena tega pravilnika se ne uporabljajo za tiste uradne prostore, ki so jih upravne enote prevzele v uporabo od občinskih upravnih organov na podlagi 103. člena Zakona o upravi (Uradni list RS, št. 67/94, 20/95 – odl. US, 29/95 – ZPDF, 80/99 – ZUP, 52/02 – ZDU-1 in 56/02).

32. člen

(prenehanje veljavnosti)

Z dnem uveljavitve tega pravilnika preneha veljati Pravilnik o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 67/13 in 32/15).

33. člen

(uveljavitev)

Ta pravilnik začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije, uporabljati pa se začne 1. januarja 2019.